

ISSN 2414-05-62 (Print)

ISSN 2617-2224 (Online)

DOI: <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13>

ВСЕУКРАЇНСЬКА АСАМБЛЕЯ ДОКТОРІВ
НАУК З ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ PUBLIC MANAGEMENT

№ 3 (13) – травень 2018

*Збірник підготовлений у науковому партнерстві
з Українською Технологічною Академією*

Українська
Технологічна Академія

IIAS
International Institute
of Administrative Sciences

NISPAcee
THE NETWORK OF INSTITUTES AND
SCHOOLS OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2018

Редакція

Головний редактор
Романенко Євген Олександрович,
доктор наук з державного управління,
професор, академік Української Технологічної
Академії, Міжнародної Кадрової Академії
та Академії наук публічного управління,
заслужений юрист України

Заступник головного редактора
Чаплай Ірина Віталіївна,
кандидат наук з державного управління

Видавничий редактор *Ю. А. Носанчук*
Комп'ютерне макетування *А. П. Нечиторук*

Публічне урядування
Свідоцтво КВ 21596-11496 Р

Видається з листопада 2015 року
Періодичність: 1 раз на квартал + 1 на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(Протокол № 5 від 30.05.2018)

Видання є таким, що реферується в міжнародних
наукометричних базах Index Copernicus,
РИНЦ та КіберЛенінка, у вітчизняній
реферативній базі даних “Україніка наукова”
та українському реферативному журналі
“Джерело”.

Збірник внесено до Переліку наукових фахових
видань з державного управління
(Наказ Міністерства освіти і науки України
від 10.05.2017 № 693).

Відповідальність за зміст, достовірність фактів,
цитат, цифр несуть автори матеріалів. Редакція
залишає за собою право на незначне редагування
і скорочення (зі збереженням авторського стилю та
головних висновків). Редакція не завжди поділяє
думки авторів та не несе відповідальність за надану
ними інформацію. Матеріали подано
в авторській редакції.

Передрук — тільки з дозволу редакції.

Адреса редакційної колегії: Андріївський узвіз,
буд. 11, оф. 68, м. Київ, Україна, 04070
E-mail: Assembly2015@ukr.net
www.vadnd.org.ua

Адреса видавництва:
ДП “Видавничий дім “Персонал”
просп. Червонозоряний, 119, літ. XX,
Київ, Україна, 03039

Editorial

Editorial in Chief
Yevgen Oleksandrovych Romanenko,
Doctor of sciences in Public Administration, Professor,
Academician of the Ukrainian Technological Academy,
International Personnel Academy and Academy
of Sciences of Public Administration,
Honored Lawyer of Ukraine

Deputy Editor
Iryna Vitaliivna Chaplay,
PhD in Public Administration

Managing Editor *Y. A. Hosanchuk*
Computer modeling *A. P. Hechyporuk*

Public management
Certificate KB 21596-11496 P

Published from november 2015
Pereodicity: 4 times on a year + one
Published by the decision of Academic council of
Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 5 from 30.05.2018)

The edition is such that is reviewed in the interna-
tional scientometric bases Index Copernicus, РИНЦ,
КіберЛенінка and in the domestic abstract database
“Україніка наукова” and ukrainian abstract journal
“Джерело” (Series 3. Social and Human
Sciences. Arts).

The collection included in the list of scientific
professional edition from Public Administration
(Ministry of Education and Science of Ukraine
from 10.05.2017 № 693)

The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors
reserves the right for a little change and reduction
(with preservation of the author's style and main
conclusions). Editors can not share the world
views of the authors and are not responsible for the
information provided. Materials filed
in the author's edition.

Reprinting — with the editorial's permission strictly.

Address of the editorial board: 11, Andriyivskyy
Descent, office 68, Kyiv, Ukraine, 04070
E-mail: Assembly2015@ukr.net
www.vadnd.org.ua

Address of the editorial:
ДП “Видавничий дім “Персонал”
ave. Chervonozoryanjy, 119 lit. XX,
Kyiv, Ukraine, 03039

Українська
Технологічна Академія

IIAS
International Institute
of Administrative Sciences

Головний редактор — Романенко Євген Олександрович, Проректор Міжрегіональної Академії управління персоналом, доктор наук з державного управління, професор, академік Української Технологічної Академії, Міжнародної Кадрової Академії та Академії наук публічного управління, заслужений юрист України.

Заступник головного редактора — Чаплай Ірина Віталіївна, кандидат наук з державного управління.

Редакційна колегія

1. Акімова Людмила Миколаївна — кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів та природокористування Національного університету водного господарства та природокористування.

2. Андрущенко Тетяна Вікторівна — доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

3. Афонін Едуард Андрійович — доктор соціологічних наук, професор, академік Української технологічної академії, Заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри публічної політики та політичної аналітики Національної академії державного управління при Президентові України.

4. Балашов Анатолій Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Президент Всеукраїнської академії наук публічного управління.

5. Бова Тетяна В'ячеславівна — доктор наук з державного управління, доцент, Херсонський національний технічний університет, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування.

6. Бодров Володимир Григорович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентові України.

7. Бульба Володимир Григорович — доктор наук з державного управління, професор, декан факультету підготовки магістрів державного управління Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

8. Бутирська Тетяна Олександрівна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франків-

ського національного технічного університету нафти і газу.

9. Валевський Олексій Леонідович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень.

10. Ващенко Костянтин Олександрович — доктор політичних наук, Голова Національного агентства України з питань державної служби, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, заслужений економіст України.

11. Вендт Ян Анджей — доктор хабілітований наук про Землю у сфері географії, професор, заступник директора з питань науки та розвитку Інституту океанографії та географії Гданського університету (Польща).

12. Гаєвська Лариса Анатоліївна — доктор наук з державного управління, доцент, заступник начальника управління з навчальної роботи — начальник відділу менеджменту знань Національної академії державного управління при Президентові України, професор кафедри управління освітою.

13. Гвожджевiч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижа в Гожуві-Великопольському (Гожув-Великопольський, Польща).

14. Гечбайя Бадри Нодарович — доктор економічних наук, асоційований професор, Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, факультет економіки і бізнесу. Керуючий департаментом управління бізнесом (Грузія).

15. Гурковський Володимир Ігорович — доктор наук з державного управління, перший заступник директора ВГО “Центр дослідження проблем публічного управління”.

16. Дацiй Надія Василівна — доктор наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу Київського національного лінгвістичного університету.

17. Девадзе Анзор Хемидович — кандидат економічних наук, доктор економіки, професор, Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, факультет туризму (Грузія).

18. Денисюк Світлана Георгіївна — доктор політичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету.

19. Довгань Валерій Іванович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Хмельницького університету управління та права.

20. Драган Іван Олександрович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Житомирського державного технологічного університету.

21. Драгомирецька Наталя Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри філософських та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

22. Жулева Гергана — Доктор PhD, виконавчий директор болгарської урядової “Програми доступу до інформації” (Болгарія).

23. Іваницька Ольга Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського”.

24. Ірвін Студін — Доктор PhD, професор Школи державної політики та управління Університету Торонто, Президент Інституту питань XXI століття, головний редактор і видавець журналу Global Brief (Канада).

25. Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

26. Карташов Євген Григорович — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри управління проектами та загальнофахових дисциплін, Інститут менеджменту та психології Національної академії педагогічних наук України.

27. Кіслов Денис Васильович — доктор наук з державного управління, доцент, член-кореспондент Української Академії Наук, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

28. Козаков Володимир Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державної політики та суспільного розвитку Національної академії державного управління при Президентіві України.

29. Корнієвський Олександр Анатолійович — доктор політичних наук, професор, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень.

30. Кринична Ірина Петрівна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

31. Крюков Олексій Ігорович — доктор наук з державного управління, професор кафедри політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

32. Литвин Юрій Олексійович — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування Академії муніципального управління.

33. Лопушинський Іван Петрович — доктор наук з державного управління, професор, Херсонський національний технічний університет, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування.

34. Мамічев Олексій Юрійович — доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії російського та зарубіжного права Владивостоцького державного університету економіки і сервісу (Росія).

35. Миколайчук Микола Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, професор кафедри економічної та фінансової політики.

36. Мікеладзе Едуард Вajasевич — кандидат економічних наук, професор, Хіца-

урський навчальний університет ім. святої Тбел Абусерідзе, факультет економіки та бізнесу (Грузія).

37. Мішель Маффесолі — професор університету ім. Рене Декарта/Сорбонна — Париж V (Париж, Французька республіка).

38. Молодцов Олександр Володимирович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу.

39. Науменко Раїса Андріївна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного управління та адміністрування Київського національного торговельно-економічного університету.

40. Наумкіна Світлана Михайлівна — доктор політичних наук, професор Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського” (м. Одеса).

41. Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, професор, академік Академії будівництва України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Заслужений будівельник України.

42. Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

43. Новаченко Тетяна Васиївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентіві України.

44. Олуйко Віталій Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, голова Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України.

45. Пархоменко-Кучевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

46. Пивоваров Костянтин Володимирович — доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

47. Пірен Марія Іванівна — доктор соціологічних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри.

48. Плющ Руслан Миколайович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.

49. Половцев Олег Валентинович — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.

50. Радченко Олександр Віталійович — доктор наук з державного управління, професор, професор Університету Яна Длугоша в Ченстохові (Польща).

51. Ромат Євгеній Вікторович — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри маркетингу та реклами Київського національного торговельно-економічного університету.

52. Руденко Ольга Мстиславівна — доктор наук з державного управління, доцент, директор Науково-дослідного інституту публічного адміністрування та менеджменту Чернігівського національного технологічного університету.

53. Ручка Анатолій Олександрович — доктор соціологічних наук, професор, Інститут соціології НАН України, головний науковий співробітник.

54. Саханенко Сергій Єгорович — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України.

55. Сіцінська Майя Володимирівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри філософії та політології Національного університету державної податкової служби України.

56. Слінько Олександр Анатолійович — доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та політичного управління Воронезької філії Російської академії

народного господарства та державної служби при Президенті Російської Федерації (Росія).

57. Соболева Наталя Іванівна — доктор соціологічних наук, старший науковий співробітник, Інститут соціології НАН України, провідний науковий співробітник.

58. Сурай Інна Геннадіївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентіві України.

59. Суший Олена Володимирівна — доктор наук з державного управління, доцент, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, завідувач лабораторії.

60. Тадеуш Троціковскі — доктор наук про управління, професор, член-кореспондент Регіональної Академії Менеджменту, Голова Правління Регіонального Центру Європейської Інтеграції (Польща).

61. Усаченко Лариса Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Заслужений діяч науки і техніки України.

62. Халецька Аліна Анатоліївна — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій та зовнішньоекономічної діяльності Волинського інституту економіки та менеджменту.

63. Філіпенко Тетяна В'ячеславівна — доктор наук з державного управління, професор Міжрегіональної Академії управління персоналом.

64. Чаплай Ірина Віталіївна — кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної академії управління персоналом.

65. Червякова Ольга Володимирівна — доктор наук з державного управління.

66. Чернишов Юрій Георгійович — доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри Алтайського державного університету, директор Алтайської школи політичних досліджень (Росія).

67. Шайгородський Юрій Жанович — доктор політичних наук, доцент, головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

68. Шпак Юрій Валерійович — доктор наук з державного управління, професор кафедри економіки підприємства Східноєвропейського університету економіки і менеджменту.

69. Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

70. Яутріте Брієде — доктор юридичних наук, професор, Латвійський університет, юридичний факультет (Латвія).

Editor in Chief — Yevhen Oleksandrovykh Romanenko, Vice-Rector of Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of sciences in Public Administration, Professor, Academician of the Ukrainian Technological Academy, International Personnel Academy and Academy of Sciences of Public Administration, Honored Lawyer of Ukraine.

Deputy Editor — Iryna Vitaliivna Chaplay, PhD in Public Administration.

Editorial board

1. Lyudmila Nikolayevna Akimova — PhD of economic science, assistant professor, assistant professor of the Department of finance and environmental sciences of the National University of Water and Environment.

2. Tetiana Viktorivna Andrushchenko — Doctor of Political Science, Professor, leading researcher of the Institute of Higher Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

3. Eduard Andriyovych Afonin — Doctor of sociological science, Professor, Professor of the Department of Political Analysis and Forecasting of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine.

4. Anatolii Mykolaiovych Balashov — Doctor of science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, President of the Ukrainian Academy of Science of Public Administration.

5. Tetiana Viacheslavivna Bova — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-Government of the Kherson National Technical University.

6. Volodymyr Hryhorovych Bodrov — Doctor of economic science, Professor, Head of the Dept. of administration of National Economy and Economic Policy of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

7. Volodymyr Hryhorovych Bulba — Doctor of Science in Public Administration, Professor, Dean of the Faculty of Masters Preparation of Public Administration of the Kharkov Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

8. Tetiana Oleksandrivna Butyrska — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.

9. Oleksii Leonidovych Valevskiy — Doctor of science in Public Administration, Senior Researcher, Senior Research of the National Institute for Strategic Studies.

10. Kostiantyn Oleksandrovykh Vashchenko — Doctor of Political Sciences, Head of the National Agency of Ukraine on Civil Service, member-correspondent of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Honored Economist of Ukraine.

11. Andrzej Jan Wendt — Habilitovany doctor of Earth Sciences in the field of geography, professor, Deputy Director from questions of Science and Development of Institute of the Oceanography and Geography of the Gdansk University (Poland).

12. Larysa Anatoliivna Haievskva — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, chief of Management from Educational Work is a Chief of Department of Management of Knowledge of the National Academy of State Administration at President of Ukraine, Professor of Department of Management Education.

13. Sylvia Hvozhdzhyevich — Candidate of Science, Dept. of Administration and the National Security of State Higher Professional School. named Jakub from Paradyzhu in Lublin-Velykopolkomu (Gorzow Wielkopolski, Poland).

14. Badry Nodarovych Hechbayya — Doctor of Economics, Professor Asotsiirrovanyy, Batumi State University of Shota Rustaveli. Faculty of Economics and Business. Managing of the Dept. of business management (Georgia).

15. Volodymyr Ihorovych Hurkovskiy — Doctor of science in Public Administration, First Deputy Director of the NGO "Center of studies of problems of public administration".

16. Dadiy Nadezhda Vasilivna — Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Management and Marketing of the Kyiv National Linguistic University.

17. Anzor Hemydovych Devadze — Candidate of economic science, Doctor of Economics,

professor, Sh. Rustaveli Batumi State University, Dept. of Tourism (Georgia).

18. Svitlana Heorhiivna Denysiuk – Doctor of Political Science, Professor of the Dept. Sociopolitical Sciences of the Vinnitsa National Technical University.

19. Valerii Ivanovych Dovhan – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self – government of Khmelnytsky University of Management and Law.

20. Dragan Ivan Alexandrovich – Doctor of Science in Public Administration, Senior Researcher, Professor of the Department of Economic Security, Public Administration and Administration of Zhytomyr State Technological University.

21. Nataliia Mykhailivna Drahomiretska – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Philosophy and Social and Political Sciences of the Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

22. Gargana Zhuleva – Doctor PhD, Executive Director of the Bulgarian government's "Program of access to information" (Bulgaria).

23. Ivanitskaya Olga Mikhailovna – Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Theory and Practice of Management of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after M. Sc. Igor Sikorsky".

24. Irvin Studin – PhD, Professor in the School of Public Policy and Governance of the University of Toronto, President of the Institute for XXI Century Questions, and also Editor-in-Chief and Publisher of Global Brief magazine (Canada).

25. Roman Petrovych Kaidashev – Doctor of juridical science, Associate professor, Professor of the Department of public administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

26. Evgeny Grigoryevich Kartashov – Doctor of science in Public Administration, Head of the Department of Project Management and General Professional Disciplines, Institute of Management and Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

27. Kislov Denis Vasilievich – Doctor of Sciences in Public Administration, Associ-

ate Professor, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Sciences, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

28. Volodymyr Mykolaiovych Kozakov – Doctor of science in Public Administration, Professor of public policy and social development of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

29. Oleksandr Anatoliiovych Kornievskyy – Doctor of Political Science, Associate professor, Chief Scientist of the National Institute for Strategic Studies (NISS).

30. Iryna Petrivna Krynychna – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Professor Department of Public Administration and Local Self-Government of the Dnepropetrovsk Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

31. Oleksii Igorevych Kryukov – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Political Science and Philosophy of the Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

32. Yurii Oleksiyovych Lytvyn – Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of Public Administration and Local government of the Academy of Municipal Management.

33. Ivan Petrovych Lopushynskyy – Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of public administration and local government of the Kherson National Technical University.

34. Oleksii Yuriyovych Mamichev – Doctor of Political Science, Associate professor, Head of the Department of Theory and history of Russian and international law of the Vladivostok State University of Economics and Service (Russia).

35. Mykola Mykolaiovych Mykolai-chuk – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of economic and financial policy of the Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

36. Edward Vazhayevych Mikeladze – Candidate of Economic Science, Professor, Tbel Abuseridze Hichaurskiy University. Faculty of Economics and Business (Georgia).

37. Michel Maffesoli — Professor of the Paris Descartes University/Paris V (Paris, the French Republic).

38. Oleksandr Volodymyrovych Molodtsov — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.

39. Raisa Andriivna Naumenko — Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration and Administration of Kyiv National Trade and Economics University.

40. Svitlana Mykhailivna Naumkina — Doctor of Political Science, Professor of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky.

41. Oleksandr Mykhailovych Nepomniashchyi — Doctor of science in Public Administration, Professor, Academician of Academy of building of Ukraine, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Honored Builder of Ukraine.

42. Larysa Mykolaivna Novak-Kaliieva — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Dept. of Public Administration of the Lviv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

43. Tetiana Vasylivna Novachenko — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of parliamentary and political management of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

44. Vitalii Mykolaiovych Oluiko — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of Khmelnytsky regional territorial office of the Antimonopoly Committee of Ukraine.

45. Oksana Ihorivna Parkhomenko-Kutsevil — Doctor of science in Public Administration, Head of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

46. Konstantin Vladimirovich Pivovarov — Doctor of Science in Public Administration, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Human Resources Management.

47. Maria Ivanivna Piren — Doctor of Social Sciences, Professor, Head of the Dept. of the Chernivtsi National University.

48. Ruslan Mykolaiovych Pliushch — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Kherson National Technical University.

49. Oleh Valentynovych Polovtsev — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Kherson National Technical University.

50. Oleksandr Vitaliiiovych Radchenko — Doctor of science in Public Administration, Professor of the University of Jan Dluosha in Częstochowa (Poland).

51. Yevhenii Viktorovych Romat — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of marketing and advertising of the Kyiv National University of Trade and Economics.

52. Olha Mstyslavivna Rudenko — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Director of the Research Institute of Public Administration and Management of the Chernihiv National Technological University.

53. Anatolii Oleksandrovych Ruchka — Doctor of Social Sciences, Professor, Chief researcher of the Institute of Sociology of National Academy of Science of Ukraine.

54. Serhii Yehorovych Sahanienko — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of public administration and local government of the Odessa Regional Institute of Public Administration under the President of Ukraine of the National of Public Administration under the President of Ukraine.

55. Maiia Volodymyrivna Sitsinska — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Philosophy and Political Science of the National University of the State Tax Service of Ukraine.

56. Alexander Anatoliiiovych Slinko — Doctor of Political Science, Professor, Head of the Department of political science and political administration of the Voronezh branch of the Russian Academy of National Economy and Public Service under the President of the Russian Federation (Russia).

57. Natalia Ivanivna Sobolieva — Doctor of Social Sciences, senior researcher, leading researcher of the Institute of Sociology of National Academy of Science of Ukraine.

58. Inna Hennadiivna Surai – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration and Public Service of the National of Public Administration under the President of Ukraine.

59. Olena Volodymyrivna Sushyi – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, head of the laboratory of the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Political Science of Ukraine.

60. Tadeusz Trocikowski – Doctor of Management Sciences, professor, corresponding member of the Regional Academy of Management, Chairman of the Regional Centre for European Integration (Poland).

61. Larysa Mykhailivna Usachenko – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine.

62. Alina Anatoliivna Khaletska – Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of Management of Organizations and Foreign Activity of the Volyn Institute of Economics and Management.

63. Tetiana Viacheslavivna Filipenko – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Interregional Academy of Personnel Management.

64. Iryna Vitaliivna Chaplay – PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Executive Director of the Presidium of the NGO “Ukrainian Assembly of doctors of science in public administration”.

65. Olha Volodymyrivna Chervyakova – Doctor of science in Public Administration.

66. Yurii Heorhiiovych Chernyshev – Doctor of Political Science, Professor, Head of the Department of Altai State University, Director of the Altai School of Political Studies (Russia).

67. Yurii Zhanovych Shaigorodskiy – Doctor of Political Science, Associate professor, Chief Research Scientist of the I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine.

68. Yurii Valeriiovych Shpak – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Economics of the enterprise of the East European University of economics and management.

69. Alina Yuriiivna Yakymchuk – Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Dept. of public administration, documentation and information activities of the National University of Water Household and Environment.

70. Jautrite Briede – Doctor of Law, Professor, University of Latvia, Faculty.

ЗМІСТ

Ахметова Л. С., Шорохов Д. П. Медийная и информационная грамотность: решение вопросов формирования гражданской позиции в Казахстане	14
Вавренюк С. А. Розвиток вищої освіти в Україні в контексті ризиків та викликів.....	29
Валюх А. М. Сутність управління природним капіталом: архетипний підхід	39
Єлінська В. В. Сучасні технологічні можливості, які можуть використовуватися для ефективної реалізації публічного управління на рівні територіальних громад (на прикладі використання Android-додатку)	52
Долгальова О. В., Єщенко М. Г. Теоретичні засади виникнення негативних екологічних територіальних екстерналій в контексті сталого розвитку.....	62
Кулава М. К. Принципи державного регулювання діяльності органів ДВС та приватних виконавців.....	71
Лаврентій Д. С. Категоризація публічно-приватного партнерства в понятійному просторі соціальної держави.....	81
Лебедева Н. А. Трансформація концептуальних підходів до професійного та аматорського мистецтва у сфері державного управління.....	94
Марушева О. А. Досвід застосування досудового врегулювання спорів у сфері будівництва в розвинених країнах.....	103
Медведчук О. В. Державне регулювання і саморегулювання у будівництві.....	115
Миколаєць А. П. Партнерські відносини між державою і громадськістю на різних рівнях їх соціальної структуризації	126
Митропан Т. К. Розгляд моделей та механізмів публічного управління закупівлями товарів, робіт та послуг у сфері будівництва в Україні	136
Непомнящий О. М., Дегтяр О. А. Наукова школа управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості: пошуки та здобутки	149
Плецан Х. В. Розвиток синергії успішності кар'єри фахівця соціокультурної сфери	162
Прилітко С. М. Концептуальні засади публічного управління комплексним розвитком сільських територій через активізацію діяльності обслуговуючих кооперативів.....	176
Романенко Є. О. Другий етап судової реформи в Україні.....	188

Слоньовський М. В.	
Формування професійно-кваліфікаційних вимог до кадрів системи публічного управління: теоретичний аналіз	199
Харайм І. В.	
Зарубіжний досвід державної політики впровадження інституції “інженер-консультант” в будівництві: досвід Румунії, Польщі та Угорщини.....	210
Чаплай І. В.	
Модель рекламної комунікації щодо ефективної нормативно-правової бази взаємодії та зворотного зв'язку державної служби та громадськості	221

ШАНОВНІ КОЛЕГИ!

Вітаю колектив редакційної колегії, авторів, редакційно-видавничий відділ та читачів фахового видання “Публічне урядування” з виходом його чергового номера.

Мені, як Головному редактору, приємно та почесно, що це видання є допоміжним науковим забезпеченням державного управління в Україні. Значний обсяг актуальних наукових робіт знаходить дбайливе відображення на сторінках збірника, що є вагомим внеском у скарбницю науки та освіти України, розвитку міжнародного співробітництва. Збірник постійно надає чимало уваги методичним настановчим питанням, однак, не обходить і загально-теоретичних питань, зокрема, щодо модернізації напрямів державної служби, з урахуванням процесів децентралізації, регіоналізації, демократизації та інтеграції, створення дієвої системи адміністративних, фінансованих та економічних важелів функціонування інституцій місцевого самоврядування та ін. Друкувалися на сторінках збірника і результати наукового вивчення проблематики реформування системи державного і самоврядного управління в Україні. І це далеко неповний перелік проблематики збірника.

У цих здобутках значна частка праці Міжрегіональної Академії управління персоналом, в основі якої закладено високий науковий потенціал та достатню матеріальну базу.

Приємно висловити надію, що наша співпраця буде зміцнюватися та сприятиме розвитку науки державного управління в Україні.

Здоров'я, всіляких гараздів, творчого натхнення та подальших успіхів!

**З повагою,
головний редактор, проректор Міжрегіональної
Академії управління персоналом,
доктор наук з державного управління, професор,
заслужений юрист України**

A stylized, handwritten signature in black ink, appearing to read 'E. O. Romanenko'.

Є. О. Романенко

УДК: 304.444 (008.004)

Ахметова Лайла Сейсембековна,
професор, Казахський Національний
університет імені аль-Фарабі, Казах-
стан, 050040, Алмати, просп. аль-Фара-
бі, 71, тел.: 8 701 744 04 75, e-mail: laila_
akhmetova@mail.ru

ORCID: 0000-0002-3607-3688

Ахметова Лайла Сейсембековна,
професор, Казахский Национальный
университет имени аль-Фараби, Казах-
стан, 050040, Алматы, просп. аль-Фара-
би, 71, тел.: 8 701 744 04 75, e-mail: laila_
akhmetova@mail.ru

ORCID: 0000-0002-3607-3688

Akhmetova Laila Seysembekovna,
professor, Kazakh National University
named after al-Farabi, Kazakhstan, 050040,
Almaty, prosp. al-Farabi, 71, tel.: 8 701 744
04 75, e-mail: laila_akhmetova@mail.ru

ORCID: 0000-0002-3607-3688

Шорохов Дмитро Павлович,
доцент, Казахський Національний уні-
верситет імені аль-Фарабі, Казахстан,
050040, Алмати, просп. аль-Фарабі, 71,
тел.: 8 701 739 87 75, e-mail: shorokhov_d@
mail.ru

ORCID: 0000-0002-0318-0436

Шорохов Дмитрий Павлович,
доцент, Казахский Национальный уни-
верситет имени аль-Фараби, Казахстан,
050040, Алматы, просп. аль-Фараби, 71,
тел.: 8 701 739 87 75, e-mail: shorokhov_d@
mail.ru

ORCID: 0000-0002-0318-0436

Shorokhov Dmitry Pavlovich,
Associate Professor, Kazakh National
University of al-Farabi, Kazakhstan,
050040, Almaty, prosp. al-Farabi, 71, tel.: 8
701 739 87 75, e-mail: shorokhov_d@mail.ru

ORCID: 0000-0002-0318-0436

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.129>

МЕДИЙНАЯ И ИНФОРМАЦИОННАЯ ГРАМОТНОСТЬ: РЕШЕНИЕ ВОПРОСОВ ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОЙ ПОЗИЦИИ В КАЗАХСТАНЕ

Аннотация. ЮНЕСКО для мирового сообщества разработали международные стандарты медийной информационной грамотности, которые были приняты всеми странами — членами ЮНЕСКО.

В Центрально-Азиатском пространстве этими вопросами первым стал заниматься Казахстан 10 лет назад. Группа ученых Казахского Национального университета имени аль-Фараби работает над изучением этого вопроса. Большинство научных работ по медиаобразованию направлено на обоснование необходимости медиаобразования в современном обществе, его ценности.

Предлагаются методические материалы по формированию грамотности для обучения целевых групп и информирования общественности в медийной и информационной области. Применяются методология сравнительно-исторического исследования, методология и техника социологического исследования, системный и структурно-функциональный подход в сочетании со сравнительно-историческим методом и анализом статистических данных, а также изучены официальные документы, характеризующие политику международного сообщества и государства Казахстан, правового регулирования и т. д. Использован также контент-анализ и качественный анализ документов, а также методов компаративистских исследований.

В результате исследования сделан вывод, что любая концептуальная конструкция, научная парадигма в той или иной степени заидеализирована и разговор о концептуальном подходе ЮНЕСКО лег в основу данного обзора, вызывая позитивные ожидания. Однако СМИ не всегда являются социально ориентированным инструментом. Понятно, что при таком раскладе рассчитывать исключительно на сознательность журналистов и самоцензуру редакторов не приходится. Однако понимание принципиальных подходов ЮНЕСКО и следование выработанным рекомендациям может курировать риски и способствовать развитию полноценного гражданского общества.

Практическая значимость исследования заключается в возможности использования его результатов в области медиа, психологии, педагогике, культуре, истории, журналистами, политологами, социальными инженерами, педагогами, студентами и аспирантами университетов. Результаты исследования могут быть интегрированы в образовательный и воспитательный процессы.

Необходима подготовка целевых групп для дальнейшего распространения и обучения медийной и информационной грамотности и решения вопросов формирования гражданской позиции в Казахстане.

Ключевые слова: ЮНЕСКО, медийная и информационная грамотность (МИГ), гражданская позиция, коммуникации, масс-медиа, Казахстан, новые технологии.

МЕДІЙНА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ГРАМОТНІСТЬ: ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ У КАЗАХСТАНІ

Анотація: ЮНЕСКО для світової спільноти розробили міжнародні стандарти медійної інформаційної грамотності, які були прийняті всіма країнами – членами ЮНЕСКО.

У Центрально-Азіатському просторі цими питаннями першим став займатися Казахстан 10 років поспіль. Група вчених Казахського Національного університету імені аль-Фарабі працює над вивченням цього питання.

Більшість наукових робіт з медіа-освіти спрямовано на обґрунтування необхідності медіа-освіти в сучасному суспільстві, його цінності.

Пропонуються методичні матеріали щодо формування в медійній та інформаційній галузі грамотності щодо навчання цільових груп та інформування громадськості. Застосовується методологія порівняльно-історичного аналізу, методологія і техніка соціологічного дослідження, системний і структурно-функціональний підхід у поєднанні з порівняльно-історичним методом і аналізом статистичних даних, а також вивченні офіційних документів, що характеризують політику міжнародного співтовариства і держави Казахстан, правового регулювання тощо. Використані контент-аналіз і якісний аналіз документів, а також метод компаративістських досліджень.

У результаті дослідження дійшли висновку, що будь-яка концептуальна конструкція, наукова парадигма тою чи іншою мірою заідеалізована, і застосування концептуального підходу ЮНЕСКО було закладено в основу даного огляду, що викликає позитивні очікування. Однак ЗМІ не завжди є соціально орієнтованим інструментом. Зрозуміло, що при такому розкладі розраховувати виключно на свідомість журналістів та самоцензуру редакторів не доводиться. Однак, розуміння принципових підходів ЮНЕСКО та дотримання вироблених рекомендацій може коригувати ризики та сприяти розвитку повноцінного громадянського суспільства.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів у медіа-галузі, психології, педагогіці, культурі, історії, журналістами, політологами, соціальними інженерами, педагогами, студентами та аспірантами університетів. Результати дослідження можуть бути інтегровані в освітній і виховний процеси. Необхідною є підготовка цільових груп для подальшого поширення та навчання медійної та інформаційної грамотності та вирішення питань формування громадянської позиції в Казахстані.

Ключові слова: ЮНЕСКО, медійна і інформаційна грамотність (МИГ), громадянська позиція, комунікації, мас-медіа, Казахстан, нові технології.

MEDIA AND INFORMATION LITERACY: THE SOLUTION OF QUESTIONS OF FORMATION OF A CIVIC STAND IN KAZAKHSTAN

Abstract. For the world community UNESCO has developed international standards of media information literacy, which have been adopted by all UNESCO member countries.

In Central Asia, Kazakhstan was the first to deal with these issues 10 years ago. The group of scientists of the Kazakh National University named by al-Farabi is working on studying this issue. Most of the scientific works on media education are aimed at justifying the need for media education in modern society and its value.

The purpose of the article is the development of methodological materials on the formation of literacy in the field of media and information literacy for training target groups and informing the public. The authors of this article apply the methodology of comparative historical research, the methodology and technique of sociological research, the systemic and structural-functional approach in combination with comparative historical method and statistical data analysis, as well as the study of official documents characterizing the policy of international community and Kazakhstan. Also, content analysis and qualitative documents analysis, as well as comparative research methods, were used.

As a result of the research, it was concluded that any conceptual design, scientific paradigm suffers to some extent with idealization and the conceptual approach of UNESCO discussion formed the basis for this review, causing positive expectations. However, media is not always socially-oriented tool. It is clear that in this scenario, it is not necessary to rely solely on the consciousness of journalists and self-censorship of editors. However, understanding the principal approaches of UNESCO and following the recommendations developed can control risks and contribute to the development of a full-fledged civil society.

Practical significance of the research lies in the possibility of using its results in the field of media, psychology, pedagogy, culture, history, journalists, political scientists, social engineers, teachers, students and post-graduate students of universities. The results of the research can be integrated into the educational and upbringing processes. It is necessary to train target groups for the further dissemination and training of media and information literacy and to address the issues of forming a civic position in Kazakhstan.

Keywords: UNESCO, media and information literacy (MIL), civil position, communications, mass media, Kazakhstan, new technologies.

Постановка проблемы. С 60-х годов прошлого века весь мир работает в области информационной грамотности. С конца 80-х годов западные страны стали принимать законода-

тельные решения в этой области и активно обсуждать проблемы медийной информационной грамотности среди международного сообщества. Осознание того, что информацион-

ные технологии опережают всех и все, приводят к пониманию того, что необходимо урегулировать вопросы, стоящие перед миром: как жить в демократическом обществе и соблюдать национальную безопасность страны, как добиться медийной информационной грамотности всех людей: от ребенка до пожилого человека, независимо от статуса, благосостояния, места проживания и всех других показателей.

ЮНЕСКО для мирового сообщества разработали международные стандарты медийной информационной грамотности, которые были приняты всеми странами – членами ЮНЕСКО.

В Центрально-Азиатском пространстве 10 лет назад этими вопросами первым стал заниматься Казахстан, а именно – группа ученых Казахского Национального университета имени аль-Фараби.

Анализ последних исследований и публикаций. Несмотря на то, что медиаобразование как самостоятельное направление научно-практической деятельности начало развиваться относительно недавно, можно констатировать, что существует большой объем работ, в основном зарубежных авторов. Большинство научных работ по медиаобразованию направлено, с одной стороны, на обоснование необходимости медиаобразования в современном обществе, его ценности и востребованности как нового направления научной деятельности вообще, и педагогической, в частности (например, L. Masterman [1–3], A. Hart [4], и др.), с другой – на поиск конкретных моделей его реализации и разработку практи-

ческих рекомендаций по созданию медиаобразовательных программ (Е. Л. Варганова [5], А. В. Федоров [6], [7], и др.)

Среди зарубежных специалистов по проблемам медиаобразования следует также отметить работы С. Уилсона [8–10], А. Силверблатт [11], Л. М. Семали [12]. Проблеме взаимодействия медиа и подрастающего поколения посвящены исследования О. А. Баранова [13], Е. А. Бондаренко [14], И. В. Жилавской [15], Л. С. Зазнобиной [16], С. Н. Пензина [17] и др.

В целом, методологической основой статьи являются, в первую очередь, определения и рекомендации по вопросам медиаобразования ЮНЕСКО [18–20].

Цель статьи: разработка методических материалов по формированию грамотности в области медийной и информационной грамотности для обучения целевых групп и информирование общественности.

Изложение основного материала. Авторы данной статьи применяют методологию сравнительно-исторического исследования, методологию и технику социологического исследования, системный и структурно-функциональный подход в сочетании со сравнительно-историческим методом и анализом статистических данных, а также изучение официальных документов, характеризующих политику международного сообщества и казахстанского государства, правового регулирования и т. д. Предполагается также контент-анализ и качественный анализ документов, а также методов компаративистских исследований.

Понятия “медиаобразование” и “информационная грамотность” тесно взаимосвязаны между собой. Информационная грамотность, безусловно, значительно шире — она охватывает практически все сферы, которые предполагают обмен, распространение, хранение и защиту информации. Сюда входит библиотечная грамотность, цифровая, компьютерная грамотность и т. д., а также смело можем к нему отнести медийную грамотность и медиаобразование. Роль электронных СМИ стремительно возрастает в связи со скоростью их развития и степенью распространения. В связи с новыми техническими возможностями меняется природа масс-медиа — конвергентная журналистика набирает обороты, блогеры и влогеры составляют конкуренцию традиционным СМИ. Все это требует осмысления.

Пару десятилетий назад для получения информации требовались серьезные временные затраты — время на поездку в библиотеку, оформление заказа, поиск необходимого источника и т. д. Аудиовизуальные архивы по большому счету были уделом избранных. Дополнительные ограничения существовали для жителей периферии — возможности доступа у сельских и деревенских жителей были на порядок ниже, чем у городских. Плюс к этому цензура в советское время серьезно дозировала информационные потоки.

С начала 2000-х годов ситуация стала меняться кардинально. Появление широкополосного скоростного интернета по сути размывало государственные границы, преобразив мир в “глобальную деревню Маклюэна”. А

благодаря смартфонам и мобильному интернету теперь даже не нужно находиться дома, чтобы следить за текущими новостями в онлайн-режиме и пользоваться архивами самых разнообразных библиотек, форумов и сайтов.

Здесь наряду с огромным позитивным потенциалом, есть и негативные аспекты. Информация бывает не только правдивой — плюрализм и альтернативные источники еще не гарантируют ее объективность. Социальные сети не только позволяют сокращать расстояния, даря людям возможность общаться, но также являются мощной платформой для распространения слухов, сплетен и откровенной дезинформации.

Обилие противоречивых, несбалансированных точек зрения временами дестабилизирует аудиторию, не оправдывая ожиданий, приводит к социальным потрясениям. Последствия можно наблюдать не только в странах “третьего мира”, но и в высокоразвитых государствах. Последняя президентская гонка в Америке — наглядная тому демонстрация. Конечно, до “арабской весны” не дошло, но массовые волнения, протестные движения с разбитыми витринами, избитыми горожанами и другими издержками “демократических” проявлений, — красноречиво проиллюстрировали, что свобода слова не всегда является тем спасительным громоотводом, который способен гарантировать стабильное и поступательное развитие гражданского общества.

С другой стороны, тотальный контроль и рестриктивные меры — тоже далеко не панацея. Жесткие

ограничения, характерные для авторитарных режимов, неизбежно приводят к коллапсу. Необходим взвешенный подход для достижения гармоничного баланса между обеспечением свободы выражения и гарантированной защитой от таких деструктивных составляющих: пропаганда терроризма, экстремизма, межнациональной розни и т. д. Медийная и информационная грамотность как раз, так и должна помочь, если не преодолеть все, то по крайней мере разобраться с основными проблемными зонами и потенциальными угрозами в медийном дискурсе.

В 2012 году на русском языке под редакцией Алтона Гриззла и Кэролайн Уилсон ЮНЕСКО выпустило книгу “Медийная и информационная грамотность: программа обучения педагогов” [10], где авторы выделяют 9 основных и 5 дополнительных модулей МИГ как учебной дисциплины. К базовым модулям относятся следующие:

- гражданская позиция;
- этические аспекты новостей;
- информация в медиа;
- медиаречь и язык информации;
- реклама;
- новые и традиционные медиа;
- интернет;
- библиотечная грамотность
- коммуникация и обучение.

А кроме этого есть еще и дополнительные модули:

- аудитория;
- медиа, технологии и глобальная деревня;
- цифровой монтаж и компьютерное ретуширование;
- съемка с применением разных планов и ракурсов;

- транснациональная реклама и супербренды [10].

Безусловно, данная модульная схема со временем будет расширяться. Уже сейчас ее можно пересматривать, так как структурирована она несколько спонтанным образом. Кроме того, надо отметить, что отдельного внимания заслуживает тема пропаганды, которой в этом списке пока тоже нет.

С логической точки зрения куда более продумана Экосистема МИГ, в которой объединяется весь спектр способов коммуникации и средств распространения информации, начиная от традиционных книг и заканчивая новейшими IT-разработками. Сюда относится: медийная грамотность, библиотечная, новостная, компьютерная, цифровая грамотность, также свобода не только доступа, но и самовыражения, интернет-грамотность, грамотность в сфере кино, телевидения, рекламы, компьютерных игр и т. д.

Алтон Гриззл, Кэролайн Уилсон и соавторы выделяют одиннадцать сегментов, но они тоже не окончательные [10]. Например, уже сейчас необходимо на самостоятельном уровне пристальное изучение сегмента социальных сетей и некоторых других.

Данная статья не ставит целью концептуальный пересмотр дидактической системы. Пока мы только попытаемся более внимательно рассмотреть первый модуль, касающийся вопросов формирования гражданской позиции.

Медийно и информационно грамотный человек знает, что он не только обладает правом получать информацию, но и в равной мере са-

мывыражаться творчески. МИГ учит находить альтернативные способы получения информации, анализировать источники и адекватно оценивать их. Индивидууму в данном концептуальном подходе дается возможность использовать плюрализм средств информации. Это предполагает наличие реальной конкуренции между разными СМИ. Контент, позиция и оценки коммерческих, общественных и общественных масс-медиа не должны дублировать друг друга. Информационная повестка дня не полноценна без обмена мнениями рядовых граждан и блогеров.

Доступ к информации подразумевает не только то, о чем пишут или замалчивают СМИ. Это также жизнь социальных сетей, интернет-изданий и форумов. Это возможность своевременно знакомиться с постановлениями официальных органов и государственных структур. Возможность вовремя сообщить общественности о произволе чиновников, о том, как решать те или иные бытовые проблемы и т. д.

МИГ активно содействует обмену опытом — через интернет-ресурсы мастера могут делиться собственными достижениями, находками, обсуждать цеховые интересы, находить и советовать специализированную техническую литературу; подсказывать, как обойти цензуру и получить доступ к заблокированным сайтам.

Доступ к информации предполагает не только односторонний процесс получения, но также и распространение оригинального контента. Самовыражение реализует позицию социально активного гражданина, для которого важно не только его лич-

ное благополучие, но и возможность приносить пользу окружающим, безвозмездно делиться позитивными эмоциями. Например, талантливые люди выкладывают видеоролики с собственными музыкальными композициями, песнями, красивыми фотографиями и т. д. Ремесленники демонстрируют легкость и ловкость, с какой они создают образцы прикладного искусства, раскрывают секреты мастерства и подробно показывают, как добиться нужного результата. Опытные профессиональные исполнители или любители учатся игре на гитаре и других музыкальных инструментах.

МИГ обогащает жизнь, делает ее интересней и разнообразней. Индивидуум, вовлеченный в полноценный коммуникационный процесс, перестает быть просто потребителем, он расширяет собственный кругозор, постоянно обучается и самосовершенствуется. Таким человеком становится сложно манипулировать, так как он знает об обязанностях государственных органов, и, в первую очередь, о собственных конституционных правах. Для Казахстана краеугольным камнем в этом вопросе является второй пункт двадцатой статьи Конституции, где сказано, что каждый “имеет право свободно получать и распространять информацию любым, не запрещенным законом, способом” [21].

С законами дело сложнее. Идеальная модель по доступу к информации должна базироваться на фундаментальном правиле, что существует определенный, строго ограниченный перечень секретной информации, которую нельзя разглашать, зато все

остальное разрешено. Это правило должно касаться не только журналов, но и рядовых граждан. Пока, к сожалению, в нашем обществе превалирует другой концепт. Любая информация, которая официально не признана разрешенной, автоматически попадает под категорию служебной или государственной тайны. Это противоречит принципу публичности государственных органов и не вполне помогает реализоваться Антикоррупционной стратегии Республики Казахстан на 2015–2025 годы. Впрочем, в программе институциональных реформ “100 конкретных шагов” [22] решение этого вопроса предусмотрено 94-м пунктом, где сказано, что необходима разработка “ЗАКОНА О ДОСТУПЕ К ИНФОРМАЦИИ”, который позволит сделать любую информацию, находящуюся в распоряжении государственных органов, за исключением отнесенной к государственной тайне и иной информации, охраняемой законодательством” [23].

16 ноября 2015 года появился такой Закон Республики Казахстан № 401-V “О доступе к информации” [23]. В нем, к сожалению, вместо “любой” информации доступна стала только та, которая попадает в один из 12 разрешенных пунктов:

“1) о чрезвычайных ситуациях и катастрофах, угрожающих безопасности и здоровью граждан, и их последствиях, а также о стихийных бедствиях, их официальных прогнозах и последствиях;

2) о состоянии здравоохранения, санитарии, демографии, миграции, образования, культуры, социальной защиты, экономики, сельского

хозяйства, а также о состоянии преступности;

3) о фактах совершения актов терроризма;

4) о состоянии экологии, пожарной безопасности, а также о санитарно-эпидемиологической и радиационной обстановке, безопасности пищевых продуктов;

5) о привилегиях, компенсациях и льготах, предоставляемых государством физическим и юридическим лицам;

6) о фактах нарушения прав и свобод человека и гражданина;

7) о размерах золотовалютного резерва Национального Банка Республики Казахстан;

8) содержащей тексты нормативных правовых актов Республики Казахстан, за исключением нормативных правовых актов, содержащих государственные секреты и иные охраняемые законом тайны, а также их проекты;

9) о формировании и расходовании средств из республиканского и местного бюджетов, за исключением сведений, содержащих государственные секреты;

10) о контроле за расходованием средств из республиканского и местного бюджетов, за исключением сведений, содержащих государственные секреты;

11) о фактах нарушения законности обладателями информации, их должностными лицами;

12) о массовых репрессиях по политическим, социальным и другим мотивам, в том числе находящейся в архивах, за исключением информации, относимой к государственным секретам Республики Казахстан” [23].

И то, даже здесь, есть ограничения в трех пунктах. Кроме того, существует довольно обширный перечень охраняемых законом правовых тайн. Не подлежит разглашению информация для служебного пользования. Так что пока есть над чем работать, и до полной транспарентности еще далеко.

С другой стороны, когда выше говорилось о гражданской позиции и самовыражении, были рассмотрены только позитивные моменты. Объективная действительность гораздо сложнее. Нужно помнить, что информация может быть использована недобросовестными людьми во зло. На чаше весов, с одной стороны, лежит защита общества от коррупции, транспарентность функционирования госорганов, свобода самовыражения, а с другой — тайна личной жизни, защита частных интересов и т. д.

Один пользователь интернета может руководствоваться альтруистическими побуждениями, другой — корыстными помыслами. Кто-то выкладывает tutorial, как сверстать журнал в InDesign, а кто-то пошагово учит, как взломать чужую почту или прослушивать телефонные разговоры. Одни пользователи делятся навыками предпечатной подготовки фотографий, а другие выкладывают фото издевательств над животными (например, случай с несовершеннолетними хабаровскими живодерами, вызвавший огромный резонанс в социальных сетях и в традиционных масс-медиа). С обилием инструкций по производству взрывчатых веществ, наркотиков, с призывами к межнациональной розни, с роли-

ками, где школьники и школьницы избивают друг друга, всячески унижают и даже насилуют, необходимо как-то бороться. Чему полезному, спрашивается, можно научиться, если попасть на страницу группы самоубийц?

Для представителей традиционных СМИ в свое время были выработаны определенные требования. Теоретики и практики от журналистики, оценивая действенность и эффективность собственной деятельности, обратили внимание на возможные последствия недобросовестного исполнения функциональных обязанностей и создали своего рода идеальную поведенческую модель, к которой необходимо стремиться.

Ключевые ее характеристики заключаются в следующем [18–20]:

– Новости должны подаваться оперативно, затрагивать важные для общества вопросы и быть актуальными, а оценка реальных угроз для жизни граждан должна быть адекватной и ни в коей мере не нагнетать атмосферу неоправданного страха и ужаса.

– В подаче и интерпретации фактов не должно быть никакой двусмысленности и тенденциозности; сокрытие или умалчивание фактов, влияющих на объективность, не допустимо.

– Журналисты и редакторы должны помнить об ответственности “четвертой власти” перед социумом, должны защищать рядовых граждан от произвола чиновников, контролируя деятельность госорганов и крупных монополистов.

– При освящении проблемной ситуации следует трезво и непредвзято анализировать причинно-следствен-

ные связи, избегая однобокости, и, предоставляя равную возможность защитить собственную позицию всем участникам конфликта, — сценарий, когда одна сторона обвинила другую, а для ответа или оправдания места не нашлось, не приемлем.

– Масс-медиа нужно осознанно подходить к отбору фактов и стараться их систематизировать, чтобы у аудитории складывалась целостная картина восприятия окружающей действительности.

– Журналистам необходимо стимулировать общественный интерес, обращая внимание читателей, слушателей и зрителей на проблемные аспекты жизни социума, подспудно формируя активную гражданскую позицию.

– СМИ должны зорко следить за поведением политиков и общественных деятелей как на посту, так и в свободное от работы время, однако вторгаться в пространство частной жизни рядовых законопослушных граждан нельзя ни при каких обстоятельствах.

– Необходимо, чтобы работа масс-медиа базировалась на принципе интерактивности, чтобы граждане полноценно участвовали в коммуникационном процессе, реагируя на публикации, оставляя комментарии и делясь собственной точкой зрения [18–20].

Кроме этого, существует понятие “редакционной независимости”. Оно предполагает, что владелец СМИ не имеет права определять информационную политику редакции, то есть вмешиваться в рабочий процесс и диктовать журналисту или редактору, какую позицию следует занять в

освещении того или иного вопроса. Формально — это безусловно достижимо, но реально, если между владельцем и редактором возникают разногласия, то про последних обычно говорят: “сначала он искал правду, а сейчас ищет работу”.

Рекламодаделец или инвестор прекратит финансирование издания, если оно позволит критику в его адрес. Главные редакторы — люди традиционно образованные, и прекрасно осведомлены о том, какие темы являются табу, и за какую красную черту нельзя перешагивать.

Из сказанного вполне логично вытекает, что все СМИ с кем-либо аффилированы. Это могут быть либо государственные органы, либо коммерческие структуры, либо партии, поэтому абсолютно независимых изданий не существует, так как они получают финансовую поддержку. В случае, когда масс-медиа сами являются вполне успешным коммерческим проектом и могут себе позволить выбирать рекламодателей, они тоже зависимы — от потребности аудитории в получении сенсационных материалов.

В принципе в этом нет ничего страшного до тех пор, пока СМИ могут конкурировать друг с другом. Если же они попадают под контроль государства и становятся частью медиа-империи, вполне естественно, что газеты и журналы начинают обслуживать только олигархические, бюрократические или чьи-либо другие интересы. Монополизация вредна для гражданского общества, она тормозит развитие плюралистического дискурса в информационном поле.

Знакомство с основами критического мышления, если не гарантируют, то значительно повышают шансы избежать недобросовестных примитивных манипуляций, которые могут возникать в процессе формирования СМИ общественного мнения. Способность игнорировать провокационные месседжи, грамотно взвешивать ценность полученной информации, позволяет сохранить стабильность, как на уровне личного роста, так и развития государства в целом. Череда так называемых “цветных” революций в полной мере отражает то, до какой степени можно эмоционально накалить аудиторию и к каким последствиям все это приводит для государства.

С каким трудом выбирается из кризиса Киргизия, как штормит Грузию и Молдавию, в каком хаосе находится Украина, когда СМИ, социальные сети и всевозможные информационные ресурсы оголтело поднимают градус социальной напряженности, накаляют ситуацию в крайне непростой сфере международных и межконфессиональных отношений, тогда неизбежно происходят серьезные катаклизмы.

Активные действия, вызванные протестными настроениями, социальные движения, митинги и т. д., всегда первоначально зарождаются именно в информационном пространстве. Старая добрая формула — “в начале было слово”, — работает на протяжении всей бытности человечества. Идеи вбрасываются в массовое сознание, систематически стимулируются с помощью масс-медиа и не только, а затем воплощаются в жизнь.

Эти месседжи, несмотря на оторванность от реальности, гармонично легли на подготовленную почву и были восприняты аудиторией как безапелляционные аксиомы. За два десятилетия переписывания истории успело вырасти достаточное количество молодых людей, для которых советское прошлое связано исключительно с репрессиями, голодомором и прочим негативом. К сожалению, в их сознании не нашлось места для критического мышления. Они были безусловно “продвинутыми” пользователями гаджетов, интернета и социальных сетей, но назвать их медийно и информационно грамотными нельзя. Прежде всего потому, что они не смогли трезво отделить шелуху идеологической пропаганды от зерен объективной информации.

Подводя итоги, следует сказать, что пример красноречив — он не просто характеризует ситуацию в отдельно взятой области. В глобальном плане события 2014 года стали переломными и вывели мировые информационно-коммуникационные процессы на новую фазу — фазу открытого идеологического противостояния времен “холодной войны”. Наметился новый тренд — 2016 год вполне заслуженно можно назвать годом пропаганды.

Выводы. Реальность всегда значительно шире, чем любое теоретическое обобщение. Любая концептуальная конструкция, научная парадигма в той или иной степени страдает идеализацией. В нашем случае, разговор о концептуальном подходе ЮНЕСКО, который лег в основу нашего небольшого обзора, акцент делается в основном на пози-

тивные ожидания. Однако СМИ не всегда являются социально ориентированным инструментом.

Понятно, что при таком раскладе рассчитывать исключительно на сознательность журналистов и самоцензуру редакторов не приходится. Однако понимание принципиальных подходов ЮНЕСКО и следование выработанным рекомендациям может купировать риски и способствовать развитию полноценного гражданского общества.

Практическая значимость исследования заключается в возможности использования его результатов в области медиа, психологии, педагогики, культуры, истории, журналистами, политологами, социальными инженерами, педагогами, студентами и аспирантами университетов.

Результаты исследования могут быть интегрированы в образовательный и воспитательный процессы.

Необходима подготовка целевых групп для дальнейшего распространения и обучения медийной и информационной грамотности и решения вопросов формирования гражданской позиции в Казахстане.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. *Masterman L.* “18 Principles of Media Education”, available at: <http://www.screen.com/mnet/eng/med/class/support/mediacy/edec/masterman.htm> (Accessed 25.04.2018)
2. *Masterman L.* (2000), “New Paradigms and Directions. Telemidium” // *Journal of Media literacy*. — Vol. 46 (1). — P. 7–23.
3. *Мастерман Л.* Обучение языку средств массовой информации // *Специалист*, 1993 (а). — № 4. — С. 22–23; 1993 (b). — № 5. — С. 31–32.
4. *Hart A.* *Understanding Media: a Practical Guide*. — London: Routledge, 1991. — 268 p.
5. *Медиаобразование в школе: сб. учеб. программ / под ред. Е. Л. Варпановой, О. В. Смирновой.* — М.: МедиаМир, 2010. — 320 с.
6. *Федоров А. В.* Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. — М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО “Информация для всех”, 2007. — 616 с.
7. *Fedorov A.* *Media Education and Media Literacy: Experts’ Opinions*. In: *MENTOR. A Media Education Curriculum for Teachers in the Mediterranean*. Paris: UNESCO, 2003.
8. *Wilson C., Tuazon R.* *Media and information literacy curriculum for teachers*. UNESCO. — France: Printed by UNESCO, 2011. — 192 p.
9. *Вильсон К., Алтон Г., Туазон Р., Акъемпонг К.* Медийная и информационная грамотность: программа обучения педагогов. — Париж: ЮНЕСКО, 2012. — 200 с.
10. *Уилсон К., Гриззл А., Туазон Р., Чиким Чун, Акъемпонг К.* Медийная и информационная грамотность: программа обучения педагогов. — UNESCO, 2012. — С. 47 – 50.
11. *Silverblatt A.* *Media Literacy*. Westport, Connecticut. — London: Praeger, 2001. — 449 p.
12. *Semaly L. M.* *Literacy in Multimedia America*. New York — London: Falmer Press, 2000. — 243 p.
13. *Баранов О. А.* Медиаобразование в школе и вузе. — Тверь: Изд-во Тверского гос. ун-та, 2002. — 87 с.
14. *Бондаренко Е. А.* Творческий проект как элективный курс Образовательные технологии XXI века ОТ’07 /

под ред. С. И. Гудиловой, К. М. Тихомировой, Д. Т. Рудаковой. — М., 2007. — С. 188–194.

15. *Жилавская И. В.* Медиаобразование молодежной аудитории. — Томск: Изд-во Томск. ин-та информ. технологий, 2009. — 322 с.
16. *Зазнобина Л. С.* Технология интеграции медиаобразования с различными учебными дисциплинами // На пути к 12-летней школе. — М., 2000. С. 178–182.
17. *Пензин С. Н.* Университет и формирование медиакультуры // Университет и общество. Сотрудничество университетов в XX веке. — М.: МАКС Пресс, 2003. — С. 110–111.
18. *Recommendations Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO.* In: Education for the Media and the Digital Age. — Vienna: UNESCO, 1999. — P. 273–274.
19. *Информационные и коммуникационные технологии в образовании: монография / под. ред. Бадарча Дендева.* — М.: ИИТО ЮНЕСКО, 2013. — 320 с.
20. *Медийная и информационная грамотность: программа обучения педагогов.* — Вена: ЮНЕСКО, 2012. — 198 с.
21. *Конституция Республики Казахстан [Электронный ресурс].* — Режим доступа: http://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution
22. *100 конкретных шагов по реализации пяти реформ Президента [Электронный ресурс].* — Режим доступа: <http://www.kazpravda.kz/news/sport/opublikovani-100-konkretnih-shagov-po-realizatsii-pyati-reform-prezidenta/>
23. *Закон Республики Казахстан “О доступе к информации” от 16 ноября 2015 г. № 401-V [Электронный ресурс].* — Режим доступа: <https://>

www.zakon.kz/4757378-opublikovan-zakon-rk-o-dostupe-k.html

REFERENCES

1. *Masterman L.* “18 Principles of Media Education”, available at: <http://www.screen.com/mnet/eng/med/class/support/mediacy/edec/masterman.htm> (Accessed 25.04.2018)
2. *Masterman L.* (2000), “New Paradigms and Directions. Telemedium”, Journal of Media literacy, vol. 46 (1), p. 7–23.
3. *Masterman L.* (1993), Obuchenie yazyku sredstv massovoy informatsii [Teaching the language of the media] Spetsialist [Specialist], vol. 4, p. 22–23.
4. *Hart A.* (1991), Understanding Media: a Practical Guide. Routledge, London, UK.
5. *Vartanovoy E. L., Smirnovoy O. V.* (2010), Mediaobrazovanie v shkole. Sb. uchebnyih programm [Media education in the school. Sat. educational programs], MediaMir, Moscow, Russia.
6. *Fedorov A. V.* (2007), Razvitie media-kompetentnosti i kriticheskogo myshleniya studentov pedagogicheskogo vuza [Development of media competence and critical thinking of students of a pedagogical university], Izd-vo MOO VPP YUNESKO “Informatsiya dlya vseh”, Moscow, Russia.
7. *Fedorov A.* (2003), Media Education and Media Literacy: Experts’ Opinions. In: MENTOR. A Media Education Curriculum for Teachers in the Mediterranean, UNESCO, Paris, France.
8. *Wilson C., Tuazon R.* (2011), Media and information literacy curriculum for teachers, UNESCO, France.
9. *Vilson K., Alton G., Tuazon R., Akempong K.* (2012), Mediynaya i informatsionnaya gramotnost: programma obucheniya pedagogov [Media

- and Information Literacy: a Teacher Training Program], YUNESKO, Parij, France.
10. *Uilson K., Grizzl A., Tuazon R., CHi-Kim, CHun, Akempong K.* (2012) *Mediynaya i informatsionnaya gramotnost: programma obucheniya pedagogov*, [Media and information literacy: a training program for teachers], UNESCO, p. 47–50.
 11. *Silverblatt, A.* (2001), *Media Literacy*. Praeger, Westport, Connecticut, London, UK.
 12. *Semaly L. M.* (2000), *Literacy in Multimedia America*, Falmer Press, New York – London, USA-UK.
 13. *Baranov O. A.* (2002) *Mediaobrazovanie v shkole i vuze* [Media education in school and university], *Izd-vo Tverskogo gos. un-ta*, Tver, Russia.
 14. *Bondarenko E. A.* (2007) “*Tvorcheskiy proekt kak elektivnyiy kurs Obrazovatelnyie tehnologii XXI veka OT’07*” [Creative project as an elective course Educational technologies of the XXI century OT’07], Moscow, Russia.
 15. *Jilavskaya I. V.* (2009), *Mediaobrazovanie molodejnoj auditorii* [Media education of the youth audience], *Izd-vo Tom-skogo in-ta inform. tehnologiy*, Tomsk, Russia.
 16. *Zaznobina L. S.* (2000), “Technology integration of media education with various academic disciplines” [Tehnologiya integratsii mediaobrazovaniya s razlichnyimi uchebnyimi disiplinami] *Na puti k 12-letney shkole*, Moscow, p. 178–182.
 17. *Penzin S. N.* (2003) “University and the formation of media culture”, *Universitet i obschestvo. Sotrudnichestvo universitetov v XX veke*, MAKS Press, Moscow, p. 110–111.
 18. *Recommendations* Addressed to the United Nations Educational Scientific and Cultural Organization UNESCO (1999). In: *Education for the Media and the Digital Age*, UNESCO, Vienna, p. 273–274.
 19. *Dendeva Badarcha* (2013), *Informatsionnyie i kommunikatsionnyie tehnologii v obrazovanii: monografiya* [Information and communication technologies in education: monograph], IITO YUNESKO, Moscow, Russia.
 20. *Mediynaya i informatsionnaya gramotnost: programma obucheniya pedagogov*, (2012) [Media and information literacy: a training program for teachers], YUNESKO, Vena, Austria.
 21. *Konstitutsiya* Respubliki Kazahstan, “Constitution of the Republic of Kazakhstan”, available at: http://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution (Accessed 24 April 2018).
 22. *100 konkretnyih shagov po realizatsii pyati reform Prezidenta*, [100 concrete steps to implement five reforms of the President] available at: <http://www.kazpravda.kz/news/sport/opublikovani-100-konkretnih-shagov-po-realizatsii-pyati-reform-prezidenta/> (Accessed 24 April 2018).
 23. *Zakon* Respubliki Kazahstan ot 16 noyabrya 2015 goda № 401-V “O dostupe k informatsii”, Law of the Republic of Kazakhstan dated November 16, 2015 № 401-V “On Access to Information” available at: <https://www.zakon.kz/4757378-opublikovan-zakon-rk-o-dostupe-k.html> (Accessed 24 April 2018).

УДК: 351:378:796.011.3(477)

Вавренюк Сергій Анатолійович,

кандидат наук з державного управління, викладач кафедри піротехнічної та спеціальної підготовки, Національний університет цивільного захисту України, 61023, м. Харків, вул. Чернышевська, 94, тел.: (057) 700 31 71, e-mail: nuczu@mns.gov.ua
ORCID: 0000-0002-6396-9906

Вавренюк Сергей Анатольевич,

кандидат наук по государственному управлению, преподаватель кафедры пиротехнической и специальной подготовки, Национальный университет гражданской защиты Украины, 61023, г. Харьков, ул. Чернышевская, 94, тел.: (057) 700 31 71, e-mail: nuczu@mns.gov.ua
ORCID: 0000-0002-6396-9906

Vavrenyuk Sergey Anatolievich,

PhD in Public Administration, lecturer of the Department of pyrotechnic and special training, National University of Civil Defense of Ukraine, 61023, Kharkiv, Str. Chernyshevskaya, 94, tel.: (057) 700 31 71, e-mail: nuczu@mns.gov.ua

ORCID: 0000-0002-6396-9906

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.130>

РОЗВИТОК ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РИЗИКІВ ТА ВИКЛИКІВ

Анотація. Розкривається економічна сутність сучасного стану вищої освіти в Україні. Розглядаються основні проблеми державного регулювання ризиками і викликами, що стоять перед сучасною освітою на етапі реформування.

Предметом дослідження є сама система вищої освіти в Україні. Аналізується стан сучасного ринку вищої освіти в країні, а також особливості і тенденції його розвитку на сьогодні у процесі реформування.

Показано розвиток національної системи освіти разом з її соціально-економічними проблемами і викликами, а так само політичними умовами, які визначають напрям розвитку освіти в країні. Виявлено, що основними ризиками в системі освіти України можна вважати зниження чисельності висококваліфікованих кадрів, закриття ряду навчальних закладів зі скороченням контингенту, які призводять до фінансових втрат. Зокрема, серед розглянутих ризиків позначається низька ефективність навчальних тех-

нологій та низький рівень компетентності випускників, корумпованість й низькі рейтингові показники у світовому освітньому співтоваристві.

Конкретизуються існуючі зовнішні ризики системи освіти в країні і представляються можливі шляхи їх подолання. Сучасні умови існування країни, зокрема розвиток сфери освіти, введення нових моделей та програм підготовки є складним процесом. Реформування вищої освіти на сьогодні не має значних результатів, у зв'язку з чим, висувається припущення про комплексне та фундаментальне перетворення всієї системи освіти в Україні з метою подолання наявних невідповідностей між освітнім продуктом та потребами суспільства.

Отже, мова йде про сучасну структуру освіти, яка має сприяти забезпеченню оптимальних умов для функціонування та розвитку системи освіти, враховуючи запити сучасного суспільства та наявні проблеми в освітній сфері, яка має надавати якісні освітні послуги і свободу вибору в освіті.

Ключові слова: ризики, вища освіта, зовнішні ризики, державне регулювання, заклади освіти.

РАЗВИТИЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ В КОНТЕКСТЕ РИСКОВ И ВЫЗОВОВ

Аннотация. Раскрывается экономическая сущность современного состояния высшего образования в Украине. В ней рассматриваются основные проблемы государственного регулирования рисками и вызовами, стоящими перед современным образованием на этапе реформирования.

Предметом исследования является сама система высшего образования в Украине. Также анализируется состояние современного рынка высшего образования в стране, а так же особенности и тенденции его развития на сегодня в процессе реформирования.

Показано развитие национальной системы образования вместе с ее социально-экономическими проблемами и вызовами, а так же политическими условиями, которые определяют направление развития образования в стране. Выявлено, что основными рисками в системе образования Украины можно считать снижение числа высококвалифицированных профессионалов, закрытие ряда учебных заведений с сокращением контингента, которые приводят к финансовым потерям. Помимо этого, среди изученных рисков выделяется низкая эффективность учебных технологий и низкий уровень компетентности выпускников, коррумпированность и низкие рейтинговые показатели в мировом образовательном сообществе.

Конкретизируются существующие внешние риски системы образования в стране и представляются возможные пути их преодоления. Современные условия существования страны и конкретно развитие сферы образования, введение новых моделей и программ подготовки представляют собой сложный процесс. Реформирование высшего образования сегодня не имеет значительных результатов, в связи с чем, выдвигается предположение о комплексном и фундаментальном преобразовании всей системы образования в Украине,

с целью преодоления имеющихся несоответствий между образовательным продуктом и потребностями общества.

Таким образом речь идет о том, что современная структура образования должна способствовать обеспечению оптимальных условий для функционирования и развития системы образования, учитывая запросы современного общества и имеющиеся проблемы в образовательной сфере, которая должна предоставлять качественные образовательные услуги и свободу выбора в образовании.

Ключевые слова: риски, высшее образование, внешние риски, государственное регулирование, учебные заведения.

DEVELOPMENT OF HIGHER EDUCATION IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF RISKS AND CHALLENGES

Abstract. The article reveals the economic essence of the current state of higher education in Ukraine. It examines the main problems of state regulation of risks and challenges facing modern education at the stage of reform.

The subject of the study is the very system of higher education in Ukraine. The purpose of the study is to analyze the state of the modern market of higher education in the country, as well as the features and trends of its development to date in the process of reform.

The development of the national education system is shown together with its social and economic problems and challenges, as well as the political conditions that find the direction of the development of education in the country. It was revealed that the main risks in the education system of Ukraine can be considered a decrease in the number of highly skilled professionals, the closure of a number of educational institutions with a reduction in the contingent that lead to financial losses. In addition, among the risks studied, the low efficiency of training technologies and the low-level of graduates' competence, corruption and low rating indicators in the world educational community are highlighted.

The author specifies the existing external risks of the education system in the country and presents possible ways of overcoming them. And also draws the conclusion that the current conditions of the country's existence and specifically the development of the education sector, the introduction of new models and training programs is a complex process. The reform of higher education today does not have significant results, therefore, it is suggested that the entire education system in Ukraine is integrated and fundamentally reformed, with the aim of overcoming existing discrepancies between the educational product and the needs of society.

So, the author says that the modern structure of education should give to ensuring ideal conditions for the functioning and development of the education system, taking into account the needs of modern society and the existing problems in the educational sphere, which should give quality educational services and freedom of choice in education.

Keywords: risks, higher education, external risks, state regulation, educational institutions.

Постановка проблеми. На сьогодні будь-яка сфера життя зазнає суттєвого впливу від дії таких зовнішніх викликів, як глобалізація, розповсюдження інформаційно-комунікаційних технологій та змін, які вони несуть з собою. Зокрема ці зміни торкаються системи вищої освіти, які виступають важливою сферою національної економіки, а її основні інститути діють в умовах зростання внутрішніх та зовнішніх ризиків. У зв'язку з цим, такі сучасні виклики повинні викликати адекватну реакцію, яка при цьому опирається на розуміння та суттєве осмислення усіх можливих ризиків. Слід зазначити, що особливість освітніх ризиків полягає в тому, що вони не завжди будуть припускати прямі фінансові втрати, а швидше представляти загрозу для виникнення втрат у довготривалому періоді.

Окрім цього, можна сказати, що на сьогодні спостерігається формування напряму освітнього ризик-менеджменту. Мета такого напряму вбачається в упорядкуванні процесу прийняття управлінських рішень, спрямованих на зниження ймовірності несприятливих процесів, а також мінімізувати можливі втрати. При цьому рівні прийняття таких рішень можуть бути як для навчального закладу чи для регіону, так і для усієї галузі освіти в цілому [1].

Сучасне середовище характеризується зростанням невизначеності, яка у свою чергу впливає на актуалізацію потреби у вивченні ризиків такої сфери діяльності як освіти. А розуміння феномену освіти як суспільного блага змішаного типу сприяє розширенню цього поняття

за межі його традиційного сприйняття, що характеризує ризики як втрату підприємницького доходу. Так можна припустити, що втрати в освіті мають стратегічне значення для прогресу суспільства, тому такі проблеми як низька якість підготовки кваліфікованих кадрів, слабкість формування особистісних та ціннісних рис людських ресурсів, недостатній рівень інноваційного розвитку держави та програшні позиції міжнародної конкуренції можна вважати більш глобальними ризиками, аніж фінансові втрати [2].

Сьогодні вітчизняна вища освіта стає перед викликами, які обумовлені загальноосвітніми тенденціями та опираються на специфічні умови нашого життя. Освітні ризики є загрозою для функціонування та розвитку системи освіти тою мірою, коли вони призводять до суттєвих втрат. Серед економічних втрат у сфері освіти можна виділити зниження суттєвої частини висококваліфікованого персоналу, закриття навчальних закладів та втрату контингенту разом зі скороченням та втратою фінансових ресурсів. Серед серйозних втрат також можемо виділити підсилення процесів соціального відбору та зниження функції соціальної мобільності, суттєві диспропорції на ринку праці, коли переважає безробіття висококваліфікованих робітників та низький рівень оплати праці. Не менш важливим будуть педагогічні втрати, серед яких низька ефективність навчальних технологій, невисокий рівень загальної освіченості та компетентності випускників та політичні втрати, які виявляються у відсутності престижу національної си-

стеми освіти через її неефективність та корумпованість разом з наявністю низьких показників у світових рейтингах та непривабливістю для іноземних студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Першими дослідженнями галузі управління освіти є висвітлення проблем, які пов'язані з розвитком ринку освітніх послуг, у США та Європі. Дуже багато досліджень цієї сфери присвячені пошуку можливостей застосування методик оцінки ризику в діяльності закладів освіти. Серед зарубіжних дослідників цих проблем можемо назвати М. Фуллана, Кларка, Харгрвса та Флоресіла, серед вітчизняних — В. Ю. Кричевський, А. П. Тряпцін, Н. Ф. Родіонова та ін. В роботах цих авторів розкривається проблема управління ризиками в освіті, а також спостерігаються спроби дослідження методів прогнозування загроз для розвитку вітчизняної системи вищої освіти.

Разом з теоретичними дослідженнями за останні кілька років поширюються емпіричні дослідження ризиків в діяльності закладів вищої освіти, які передбачають використання різноманітних методів.

Однак, незважаючи на широку емпіричну базу, можемо спостерігати недолік систематизації оцінки усіх існуючих на сьогодні ризиків для системи вищої освіти.

Спробуємо проаналізувати та систематизувати основні ризики, що стоять перед сучасною вищою освітою.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що традиційно вся сукупність ризиків поділяється на дві

великі групи: зовнішні та внутрішні. На нашу думку, перші з них можуть бути систематизовані таким чином: глобалізація, технологічні виклики, політичні, правові, економічні та демографічні ризики. Економічні, в свою чергу, поділяються на: фінансові, фіскальні та речові.

До групи внутрішніх ризиків належать такі: кваліфікація персоналу, недостатність грошових коштів для розвитку, рівень підготовки абітурієнтів, система управління, а саме: стиль керівництва, орієнтація на новизну, система комунікацій та відносин, а також застаріла матеріально-технічна та навчально-лабораторна база й слабкість маркетингової політики.

Отже, глобалізація є на сьогодні провідною тенденцією сучасного розвитку, яка у корені змінює зовнішнє середовище дії освітніх закладів, яка стає більш невизначеною та характеризується взаємозалежністю й гострим рівнем конкуренції. Той чи інший заклад вищої освіти незалежно де він знаходиться — у столиці чи периферії — у своєму розвитку не може передбачити дії вказаних факторів. Тому не враховувати процес глобалізації досить необачно, адже кожен день ми зіштовхуємось з її виявами, серед яких особливе місце займає зняття бар'єрів для руху потенційних споживачів на міжнародному ринку освітніх послуг разом з загостренням конкуренції в різних їх сферах [3].

Насамперед, загострення конкуренції викликають потенційні студенти, а основою тому є демографічні проблеми розвинених країн, пов'язані з рівнем народжуваності,

що призводить до скорочення населення 18–23-літнього віку. Ця обставина веде до того, що у країнах, які мають достатньо сильну базу для вищої освіти та високорозвинені університетські комплекси з чітко продуманою інфраструктурою, активно приваблюють потенційних студентів з інших країн. Прикладом такої обставини може слугувати те, що сьогодні вища освіта в Україні зазнає досить активного впливу зовнішньої стратегії з боку Польщі. Так ми можемо бачити, що високий рівень інформаційної та рекламної кампанії сусідньої держави являє собою вершину айсберга цілеспрямованої освітньої політики, яка створює досить привабливі умови для залучення українських студентів. Серед цих умов виділяється оплата за навчання, яка порівняно з українською дещо менша, можливість навчатися російською чи українською, а також прискорено вивчати польську, а також проживання та майбутнє працевлаштування. У підсумку проведена політика Польщі привела до безпрецедентного зростання кількості українських студентів, яка становить більше ніж у п'ять разів за останні кілька років, при цьому їх кількість перевищує 10 тисяч осіб, що становить третину іноземного студентського контингенту. Більшою мірою це позначається на закладах вищої освіти Західної України, оскільки саме більшість цієї молоді хоче навчатися у ближньому зарубіжжі, тоді як у нашій державі спостерігається негативна динаміка демографічної ситуації, що формує досить серйозний ризик для нашої системи вищої освіти.

Серед інших причин росту експортної політики ми можемо назвати спробу привертати більш талановиту молодь. Зауважимо, що існує конкуренція за кращий людський ресурс. Але офіційно не існує статистичних даних, які показують загальну кількість виїзду наших випускників за кордон на тимчасове або постійне працевлаштування. Однак, відомо, що основна маса спеціалістів різних перспективних напрямів на різних умовах працюють в передових країнах. Саме це дозволяє усвідомити, що Україні необхідно врахувати не тільки масштаб цього процесу, а також його довготривалі наслідки для свого розвитку [4].

Зростання та розширення конкуренції пояснюється не тільки від'їздом студентів за кордон, оскільки цей процес охоплює науковий, міжнародний та підприємницький напрям діяльності системи освіти. Як бачимо, актуалізацію різноманітних рейтингів університетів, які здійснюють процес ранжирування та сприяють закладам вищої освіти спрямовувати свою увагу на досягнення вищого рівня. Це все при тому, що сфера діяльності, яка займається реалізацією таких цілей, стає бізнесом, що, в свою чергу, впливає на появу нових фінансових потоків та отримання більш високих доходів. Прикладом цього може стати поява наукометричних баз даних. Спирним питанням тут стає порівняння реального наукового досягнення з ростом публікацій в "цитованих збірниках", що також визнається у світових дослідженнях. Однак такі заяви не можуть чинити опір основній течії, оскільки з кожним місяцем росте

стремління попасти у бази окремих видань з метою збільшення своїх публікацій в цитованих збірках. Надрукуватися в тому чи іншому цитованому збірнику виявляють бажання як окремі вчені, так і наукові заклади і держави. Все це значною мірою впливає на появу більшої кількості власників відповідних товарних марок, які є одержувачами монопольної ренти, що виявляється в одержанні понадприбутку від реалізації прав на видавництва та бази даних. Проте, розуміння суті такого процесу не змінює його підсумку — щоб займати достойну позицію в сучасному середовищі, необхідно здійснювати колосальні затрати на рівні окремих вчених, закладів та держави [5].

Другий блок ризиків для системи вищої освіти — це постійні новітні технології, що з'являються. Це говорить про те, що розповсюдження інформаційно-телекомунікаційних технологій викликає необхідність відповідати їх рівню. У зв'язку з цим, національній системі вищої освіти для отримання реальних конкурентних переваг у сучасному середовищі необхідно побудувати свою діяльність відповідно до використання новітніх технологій, разом з цим адекватно реагувати на ті зміни, які технології приносять у навчальний процес. Прикладом такої реакції може слугувати поява дистанційного навчання, коли вища освіта успішно змогла адаптуватися до його вимог. Такі нові технології вплинули на якісні зміни навчального процесу, який зараз може здійснюватися без особистісного спілкування викладача і студента. Тому на інформаційно-комунікаційні технології покла-

дене завдання передавати знання та контролювати їх засвоєння.

Окрім цього, на сьогодні ми бачимо широке розповсюдження різних відеокурсів навчальних дисциплін, як вітчизняних так і зарубіжних. Технології такої організації передачі знань полягають у створенні спеціальних платформ, які забезпечують відкритий доступ до тих або інших курсів, а також передбачає інтерактивне навчання та обговорення будь-яких питань на основі форуму. Від самого початку такі курси носили тільки пізнавальний характер, а тепер стоять питання для розроблення технології вільного ознайомлення змісту навчальних дисциплін разом з можливістю врахування їх засвоєння [6].

Значною проблемою для економічного механізму державного управління вітчизняної системи вищої освіти в нашій державі є корупційні ризики. Новий закон передбачає алгоритм подолання корупції, з допомогою створення нового органу, який контролює якість освіти та не залежить від МОН України. Однак очевидним є той факт, що протидія корупції за допомогою нового органу навряд може стати ефективним способом, швидше за все буде сприяти підвищенню “ціни питання”. На наш погляд, серед реальних механізмів, які будуть спрямовані на подолання корупції, можуть виступати відкритість та чіткість усіх процесів, а особливо, управлінські питання, серед яких прийняття рішень та вибори, фінансові, такі як виділення грошових коштів для вищих навчальних закладів та розподіл напряду їх витрат, а також кадрові [7].

Існують також і правові ризики, для яких характерні недосконалість та непослідовність нормативно-правової бази, яка регулює освітню діяльність. Однак прийнятий Закон України має досить велику цінність для розвитку вищої освіти в Україні. Серед його основних нововведень виділяють нові умови для вступу до вищого навчального закладу. Майбутнім студентам потрібно подавати заяву не в сам вищий навчальний заклад, а в ту установу, яка буде проводити зовнішнє незалежне оцінювання, а від кількості заяв абітурієнтів залежить кількість місць державного замовлення. Ще однією не менш важливою новацією є те, що випускники бакалаврата мають можливість вступу до магістратури на іншу спеціальність, так званий перехресний вступ. Це дає можливість розширити міграцію студентів із регіональних вищих навчальних закладів у столичні або європейські університети [8].

Окрім цього, вищі навчальні заклади України завдяки новому закону мають академічну, організаційну та фінансову автономію. Прийнятий закон передбачає можливість обнародування фінансових документів, що сприяє відкритому суспільному контролю за грошовими оборотами будь-якого навчального закладу. Разом з цим бачимо підсилення демократичних процесів у виборах ректора, оскільки в них можуть брати участь усі викладачі та наукові співробітники, а також велика кількість студентів. Українське освітнє законодавство вперше за весь час існування держави приділяє таку увагу контролю за якістю освіти. Так, буде створене Національне агентство

із забезпечення якості вищої освіти. Таке агентство буде представляти собою колегіальний орган, який складається із 25 виборних членів.

Прийняття такого документа має достатньо вагоме значення, однак багато його положень не можуть бути реалізовані у єдиний момент, оскільки на їх реалізацію необхідні значні фінансові ресурси, а також зміни численних нормативних документів. Проте сама більша новизна у Законі – створення самого справжнього конкурентного середовища. Це говорить про те, що кожен вітчизняний заклад вищої освіти повинен або забезпечити високу якість освіти, тим самим доводячи свою унікальність та важливість для українського суспільства, або припинити свою діяльність [9].

З цією групою ризиків також пов'язані й економічні ризики, які при цьому мають достатньо різну структуру. Так, у системі вищої освіти України можемо зіштовхнутися з фіскальними, майновими та фінансовими ризиками. Найбільші труднощі можуть виникнути у зв'язку з обсягами та структурою фінансування. Оскільки недостатній рівень фінансових ресурсів може стати серйозним ризиком для забезпечення інноваційного розвитку, і це, не кажучи, про нормальне функціонування системи вищої освіти. Слід зазначити, що недостатній рівень фінансових ресурсів є також у передових та країнах, що розвиваються. Це доводить, що на сьогодні Україна має значну проблему, яка полягає у недостатніх державних ресурсах, які б могли забезпечити діяльність вищої освіти, у тому числі силу його зро-

стаючого значення для інноваційного розвитку суспільства. Зазначимо, що світова практика ефективно вирішує цю проблему. Багато країн активно використовують процес залучення інших суб'єктів фінансування, разом з державними механізмами. В нашій державі також є перспективи адаптації до світового досвіду використання стимулюючих механізмів, метою яких є активізація участі бізнесу у фінансуванні освітньої та дослідницької діяльності навчальних закладів, разом з механізмами полегшення фінансового тягаря для приватних споживачів освітніх послуг [10].

Висновки. Таким чином, на сьогодні маємо ще багато запитань у сфері організації освітньої діяльності, які потрібно ще розробляти та доробляти, тому що не усі освітні стандарти прийняті.

Це все при тому, що розглянуті ризики не вичерпують усі складнощі розвитку системи вищої освіти, які включають також велику групу внутрішніх ризиків. Серед основних внутрішніх ризиків, які залежать від внутрішніх ресурсних та управлінських факторів, можна виокремити недостатність таких ресурсів, а особливо, студентів, висококваліфікованого персоналу, фінансів, комп'ютерної техніки, інфраструктури тощо. Разом з тим, на сьогодні спостерігається неефективний процес управління використанням цих ресурсів, при достатньо складних зовнішніх умовах. Тому більш детальному аналізу внутрішніх ризиків в системі вищої освіти можуть бути присвячені подальші наукові дослідження та дискусії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Дамодаран А.* Стратегический риск-менеджмент. Принципы и методики. — М.: Вильямс, 2010. — 496 с.
2. *Поденко В.* Стратегія освіти України, глобалізаційні виклики та її суперечності / В. Поденко // Наукові здобутки молоді — вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті : програма і матеріали 80 між-нар. наук. конф. молодих учених, аспірантів і студентів, 10–11 квітня 2014 р. — К.: НУХТ, 2014. — Ч. 4. — С. 76–83.
3. *Каленюк І. С.* Сучасні ризики розвитку вищої освіти в Україні / І. С. Каленюк, О. В. Куклін, В. А. Ямковий // Економіка України. — 2015. — № 2. — С. 70–83.
4. *Риски образовательной деятельности в современных рыночных условиях / Ю. А. Антохина, А. Г. Варжапетян и др. // Экономика и управление. — 2012. — № 8 (82). — С. 43–49.*
5. *Florice S., Ibanescu M.* Using R & D portfolio management to deal with Dynamic Risk // R & D Management. — 2008. — Vol. 38. — № 5. — P. 452–467.
6. *Мотышина М. С., Шарина О. Г.* Особенности рисков инновационной деятельности вузов // Образование и наука. — 2014. — № 1 (4). — С. 1–4.
7. *Вавренюк С. А.* Удосконалення механізмів фінансування галузі “фізична культура і спорт” / С. А. Вавренюк // Державне управління науково-освітнього забезпечення підготовки конкурентоспроможних фахівців у сфері цивільного захисту : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 16–17 квітня 2015 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. — Х., 2015. — С. 87–90.
8. *Домбровська С. М.* Державне управління вищою освітою в умовах

трансформаційних перетворень / С. М. Домбровська. — Х.: Оберіг, 2010. — 174 с.

9. *Никитина Н. Ш., Шчеглов П. Е.* Качество высшего образования. Риски при подготовке специалистов / Н. Ш. Никитина // Университетское управление: практика и анализ. — 2003. — № 1.
10. *Вавренюк С. А.* Государственное регулирование реформирования высшего образования Украины на современном этапе / С. А. Вавренюк // East journal of security studies: наук. журнал. — Х.: Вид-во НУЦ-ЗУ—Гданськ (Польща), 2018. — Вип. 2 (12). — С. 15–24.

REFERENCES

1. *Damodaran A.* (2010). Strategicheskij risk-menedzhment. Principy i metodiki. [Strategic risk management. Principles and methods], Kyiv, Ukraine
2. *Podenko V.* (2014). Strategiya osviti Ukraini, globalizacijni vikliki ta yiyi superechnosti. [Strategy of education of Ukraine, globalization challenges and its contradictions], Scientific achievements of youth — solving problems of human nutrition in the XXI century: program and materials of the 80th international scientific conference of young scientists, postgraduates and students, April 10–11, Kiev, Ukraine, p. 76–83.
3. *Kalenjuk I. S.* (2015). Suchasni riziki rozvitku vishoyi osviti v Ukraini [Modern Risks of the Development of Higher Education in Ukraine], Economics of Ukraine. 2, p. 70–83.
4. *Antochina Yu. A., et all.* (2012). Riski obrazovatelnoj deyatel'nosti v sovremennyh rynochnyh usloviyah [Risks of educational activity in modern market conditions], Economy and management. 8 (82), p. 43–49.
5. *Florice S., et all.* (2008). Portfolio management to deal with Dynamic Risk // R & D Management. Vol. 38 (5), p. 452–467.
6. *Motishina M. S., Sharipa O. G.* (2014). Osobennosti riskov innovacionnoj deyatel'nosti vuzov [Features of the risks of innovative activity of higher educational institutions], Education and science. 1 (4), p. 1–4.
7. *Vavrenyuk S. A.* (2015). Udoskonalennya mehanizmv finansuvannya galuzi “fizichna kultura i sport” [Improvement of financing mechanisms of the branch “physical culture and sports”], State management of scientific and educational provision of training of competitive specialists in the field of civil protection: materials Allukr. science-practice Conf., April 16–17, 2015. Kharkiv, Ukraine. p. 87–90.
8. *Dombrovskaya S. M.* (2010). Derzhavne upravlinnya vishoyu osvitoyu v umovah transformacijnih peretvoren [State Administration of Higher Education in the Context of Transformation Transformations]. Kharkiv, Ukraine.
9. *Nikitina N. Sh., Shcheglov P. E.* (2003). Kachestvo vysshego obrazovaniya. Riski pri podgotovke specialistov [The quality of higher education. Risks in training specialists]. University management: practice and analysis. № 1.
10. *Vavrenyuk S.* (2018). Gosudarstvennoe regulirovanie reformirovaniya vysshego obrazovaniya Ukrainy na sovremennom etape [State regulation of the reform of higher education in Ukraine at the present stage] Est journal of security studies: Sciences. Journal. Vip. 2 (12). p. 15–24.

УДК 32:316.7.001.73(477)

Валох Андрій Миколайович,

директор Навчально-наукового інституту економіки та менеджменту, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності, Національний університет водного господарства та природокористування, 33028, м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75, тел.: (036) 223 00 95, e-mail: a.m.valyukh@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0233-1319

Валох Андрій Николаевич,

директор Учебно-научного института экономики и менеджмента, кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры государственного управления, документоведения и информационной деятельности, Национальный университет водного хозяйства и природопользования, 33028, г. Ровно, ул. Алексея Новака, 75, тел.: (036) 223 00 95, e-mail: a.m.valyukh@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0233-1319

Valiukh Andrii Mykolajovych,

Director of Scientific-Research Institute of Economics and Management, PhD in Economics, Associate Professor of Public Administration, Documentation and Informational Activity Department, National University of Water and Environmental Engineering, 33028, Rivne, Str. Oleksy Novaka, 75, tel.: (036) 223 00 95, e-mail: a.m.valyukh@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0233-1319

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.131>

СУТНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМ КАПІТАЛОМ: АРХЕТИПНИЙ ПІДХІД

Анотація. Розглянуто сутність поняття природний капітал та управління у галузі збереження природного капіталу. Застосовано архетипний підхід у дослідженні. Проаналізовано сутність поняття “природний капітал”. Досліджено основні аспекти та особливості кооперації зусиль у галузі збереження природного капіталу. Запропоновано основні заходи удосконалення державної політики збереження й відтворення природного капіталу.

Розглянуто основні підходи оцінювання ефективності збереження природного капіталу на основі кращого іноземного досвіду. Здійснено економічну оцінку ресурсів природного капіталу України та доведено необхідність збільшення обсягів щорічного держбюджетного фінансування.

Запропоновано методику оцінки ефективності збереження природного капіталу на таких трьох рівнях: загальнодержавному, регіональному та місцевому, що дає можливість краще аналізувати як фактичний стан природних екосистем, досліджувати динаміку витрат на утримання природного капіталу за різними джерелами (коштами державного бюджету України, витратами обласних державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування).

Вивчено досвід міжнародного фінансування збереження природного капіталу за рахунок екологічних фондів, коштів громадських організацій та грантових проектів. Науковий та практичний інтерес у роботі представляє запропонований механізм фінансування збереження природного капіталу в сучасних економічних умовах розвитку України.

Досліджено організаційну структуру державного управління збереженням природного капіталу України. Проаналізовано ефективність державного управління збереженням біорізноманіття. Вивчено та проаналізовано функції Міністерства екології та природних ресурсів України (Мінприроди України) як центрального органу державної виконавчої влади у галузі збереження біорізноманіття. Досліджено штатний розпис Мінприроди України, проаналізовано систему розстановки кадрів та досліджено штатний розпис структурних підрозділів міністерства, що відповідальні за збереження природного капіталу України. Розглянуто кращий міжнародний досвід державного управління збереженням природного капіталу та розроблено рекомендації щодо його імплементації в Україні.

Ключові слова: природний капітал, архетипний підхід, міжнародна співпраця, управління.

СУЩНОСТЬ УПРАВЛЕНИЯ ПРИРОДНЫМ КАПИТАЛОМ: АРХЕТИПНЫЙ ПОДХОД

Аннотация. Рассмотрены вопросы сущности понятия “природный капитал”, а также управления в области сохранения природного капитала. В исследовании применен архетипный подход. Проанализированы деятельность и структура международных организаций, осуществляющих экологическую политику. Исследованы основные аспекты и особенности кооперации усилий в области сохранения природного капитала. Предложены основные мероприятия усовершенствования государственной политики сохранения и воспроизводства природного капитала.

Рассмотрены основные подходы к оценке эффективности сохранения природного капитала на основе лучшего зарубежного опыта. Осуществлена экономическая оценка природного капитала Украины и доказана необходимость увеличения объемов ежегодного госбюджетного финансирования сохранения природного капитала.

Предложена методика оценки эффективности сохранения биоразнообразия на следующих трех уровнях: общегосударственном, региональном и местном, что позволяет лучше анализировать как фактическое состояние природных экосистем, исследовать динамику расходов на содержание при-

родного капитала по источникам (средствами государственного бюджета Украины, расходами областных государственных администраций и органов местного самоуправления).

Изучен опыт международного финансирования сохранения природного капитала за счет экологических фондов, средств общественных организаций и грантовых проектов. Научный и практический интерес в работе составляет предложенный механизм финансирования сохранения природного капитала в современных экономических условиях развития Украины. Исследована организационная структура государственного управления сохранением биоразнообразия Украины. Проанализирована эффективность государственного управления сохранением биоразнообразия. Изучены и проанализированы функции Министерства экологии и природных ресурсов Украины (Минприроды Украины) как центрального органа исполнительной власти в области сохранения биоразнообразия. Исследовано штатное расписание Минприроды Украины, проанализирована система расстановки кадров и исследовано штатное расписание структурных подразделений министерства, что ответственных за сохранение природного капитала Украины. Рассмотрен лучший международный опыт государственного управления сохранением природного капитала и разработаны рекомендации по его имплементации в Украине.

Ключевые слова: природный капитал, архетипный подход, международное сотрудничество, управление.

SIGNIFICANCE OF NATURAL CAPITAL MANAGEMENT: ARCHETYPAL APPROACH

Abstract. The issues of the essence of the concept of “natural capital”, as well as management in the field of conservation of natural capital have been investigated. The author uses an archetypal approach. The activity and structure of international organizations engaged in environmental policy have been analyzed. The basic features aspects and cooperative efforts in biodiversity identified shortcomings for international and suggests ways to address them have been investigated. The basic state policy measures improving conservation and reproduction of natural capital have been ordered.

The basic approaches to evaluating the effectiveness of conservation based on best international experience. The economic evaluation of natural capital resources of Ukraine has been done and the necessity of increasing the annual state budgetary financing natural capital conservation has been improved. The methodic of evaluating the effectiveness of conservation on three levels: national, regional and local has been ordered, to better analyze the actual state of natural ecosystems, to investigate the dynamics of the cost of maintaining of natural capital by various sources (state budget of Ukraine, the cost of regional state administrations and local self-government).

The experience of international financing of natural capital conservation through environmental funds has been studied, funds of NGOs and grant projects. Scientific and practical interest in the work is the proposed funding mechanism

for biodiversity conservation in the current economic climate of Ukraine. Investigated the organizational structure of government natural capital conservation of Ukraine. The effectiveness of government natural capital's conservation has been investigated. The functions of the Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine as a central body of executive power in the field of natural capital conservation have been studied and analyzed. The staffing Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine has been investigated, the system of placement and examined staffing departments of the Ministry, responsible for natural capital Ukraine, has been analyzed. The best foreign practices of natural capital public administration and recommendations for its implementation in Ukraine have been ordered.

Keywords: natural capital, archetypal approach, international cooperation, management.

Постановка проблеми. За останні роки збереження природного багатства України набуло особливої актуальності і стало однією з гострих проблем сучасності. Це питання створює реальне підґрунтя для забезпечення екологічної безпеки держави, формування її природно-ресурсного потенціалу, а отже — й економічного благополуччя, демократичному розвитку держави та суспільства. Проте система збереження природного капіталу може набрати елементів системності лише завдяки розвитку демократичних засад управління суспільством, ефективного функціонування державного апарату. Така ситуація вимагає максимальної концентрації зусиль усіх гілок влади та органів місцевого самоврядування у сфері збереження природного капіталу, розроблення системи його відтворення й примноження як національного скарбу держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню причин зменшення природного капіталу, його деградації присвячена велика кіль-

кість робіт вітчизняних науковців: Є. О. Романенка, А. Ю. Якимчук, О. О. Веклич, Ю. І. Стадницького, І. М. Синякевича, С. О. Білої та багатьох інших.

Мета статті — на основі архетипного підходу здійснити узагальнення поняття природного капіталу й системи управління ним, спираючись на досвід розвинених демократичних країн, запропонувати авторське бачення поняття й системи управління збереженням природним капіталом й дати пропозиції щодо удосконалення системи збереження й відтворення природного капіталу як національного багатства держави.

Виклад основного матеріалу. Система управління збереженням природного капіталу, зважаючи на деградацію останнього, не може бути ефективною в Україні на сьогодні. На основі чисельних напрацювань, виникає необхідність у застосуванні архетипного підходу як найдієвішого з точки зору збереження природного капіталу, як фундаментальної соціальної системи суспільства. Відомо,

що задля здійснення архетипного управління соціальними системами – власними політичними організаціями та українським суспільством в цілому, прогресивні національні еліти, поряд з підвищенням рівня існуючих й формуванням нових політичних міфів шляхом зміни смислів і змістів генерованих інформаційних потоків у бік посилення любові до ближнього, зниження агресії та розширення кола “своїх” за рахунок звуження кола “чужих”, можуть скористатися організаційними інструментами, застосувавши при розбудові власних організацій сучасні змінні структури, які дадуть змогу забезпечити активацію і утримання впродовж тривалого часу своїх членів в рамках культурного архетипу кооперації з відповідною йому організаційною культурою [1]. Це зумовить синхронну активацію у психіці вищих рівнів особистісних архетипів і забезпечить вибір ними відповідних поведінкових моделей, схем і стратегій в рамках цінностей, сформованих в умовах мінімізації розбіжностей між актуальним політичним міфом та домінуючим культурним архетипом.

Принагідно постає питання щодо розуміння сутності природного капіталу у системі архетипного управління. Однією з особливостей сучасного періоду розвитку як країн з високорозвиненою економікою, так і країн, що розвиваються, є усвідомлення, що формування капіталу у різноманітних його виявах є важливим джерелом економічного зростання. Природа капіталу, його сутність привертала до себе увагу економічної думки протягом сторіч. Залежно від

рівня розвитку продуктивних сил, виробничих відносин дослідники по-різному відповідали на запитання про те, що таке капітал [11].

Капітал (нім. *kapital*, лат. *capitalis* – головний) – це ресурси, що використовуються для виробництва товарів і послуг, з метою отримання доходу [2, с. 313].

Капітал – це кошти, цінні папери, нерухомість тощо, як засіб здобуття прибутку, одержання доходу [4, с. 326].

Капітал – це вартість у вигляді фінансових ресурсів і товарів, яка використовується для одержання її додаткового приросту – прибутку (доходу підприємців) [5, с. 143].

Капітал – це вартість, яка приносить додаткову вартість (потік доходу) та має життєве прагнення зростати [6, с. 119].

Капітал є дисконтованим майбутнім доходом, тобто капіталізованим доходом [7].

Капітал – це сукупність виробничих відносин капіталістичного способу виробництва, за яких засоби праці, певні матеріальні блага, гроші, об’єкти інтелектуальної власності та різні види цінних паперів тощо є знаряддям експлуатації, привласнення частини чужої неоплаченої праці [8, с. 719]. Із усіх цих визначень простежується загальновідомий, сталий у науці принцип: капіталом як фундаментальної категорії – є вартість (цінність, ресурси), що приносить нову вартість (дохід, прибуток). Таким чином, сутність поняття “природний капітал” має теж базуватися на вищезазначеному принципі та додатково включати в себе більш шир-

ше визначення ніж те, що дається в наукових публікаціях класичної економічної теорії.

Поняття “природний капітал”, як соціально-економічну категорію, було введено в науковий обіг порівняно нещодавно — у 80-ті роки ХХ ст. у працях Р. Костанзо, Хю Дейлі, Дж. Бартолом’ю та інших авторів. Вчення про “природний капітал” формується в межах нової наукової дисципліни, яка отримала назву “зелена (екологічна) економіка”. У результаті, на сьогодні в світовій економіці розвинених країн панівною стає саме “зелена економіка”, яка відрізняється від попередніх економічних формацій виокремленням у ринковому процесі “природного капіталу”.

Згідно з Дейлі (1998), природний капітал являє собою запас (stock), який є джерелом потоку природних послуг та реальних природних ресурсів. “Цей стійкий (sustainable) потік називається “природним доходом”, а те, що його забезпечує — “природним капіталом”... “Природний капітал може виробляти також “екологічні послуги”. Якщо провести аналогію природного капіталу з капіталом в традиційному розумінні, який використовується для виробництва товарів і послуг — це “запаси/активи (stock) природного середовища, що дають потік цінних товарів і послуг в майбутньому” [8, с. 130].

На конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку (Ріо де Жанейро, 1992 рік) було зроблено спробу дати визначення терміна “природний капітал”, який назвали “дарами природи людству” та були сформульовані такі його типи:

- непоновлювальний або вичерпний природний капітал (Depletable Natural Capital – DNC) – енергетичні ресурси;

- відновлювальний або циклічно використовуваний природний капітал (Recyclable Natural Capital RecNC) – не енергетичні мінеральні ресурси;

- поновлювальний або потенційно поновлювальний природний капітал (Renewable Natural Capital – RenNC) – ґрунти та інші ресурси навколишнього середовища.

На конференції в Ріо де Жанейро був сформульований висновок про те, що втрата функцій природних систем (природного капіталу) завжди може бути компенсована приростом виробленого Людством виробничого капіталу (Human Made Capital – НМС). Однак, заміщення “природного капіталу” промисловим капіталом можливе лише до певної межі та й існує обмежена спроможність заміщення одних частин природного капіталу, іншими [8, с. 131].

Слід зазначити, що в сучасній теорії зеленої економіки недостатньо чітко визначені основні системоутворюючі ознаки; критерії поділу природних явищ на “ресурси” і “вторинну сировину”; характер процесу змін “природних явищ” (природних об’єктів) в “економічні явища” (економічні об’єкти); місце явища “природний ресурс” в перехідних станах; роль наукових досліджень в цьому процесі; критерії визначення відмінностей між відновлюваними і невідновними природними ресурсами (природним капіталом). Береться під сумнів доцільність застосування терміна “ресурси” (як запасів про-

мислових, побутових та ін.) до явищ, що існують у природі. Великі труднощі виникають у процесі оцінки вартісних характеристик природного капіталу за наявними методиками, що застосовуються для визначення вартості виробничих матеріальних ресурсів тощо. Однак, “природний капітал” являє собою ще досить нову теоретичну концепцію, а тому його наукове, методологічне та практичне формування тільки розпочинається як у нових, так і в давно розвинених економіках.

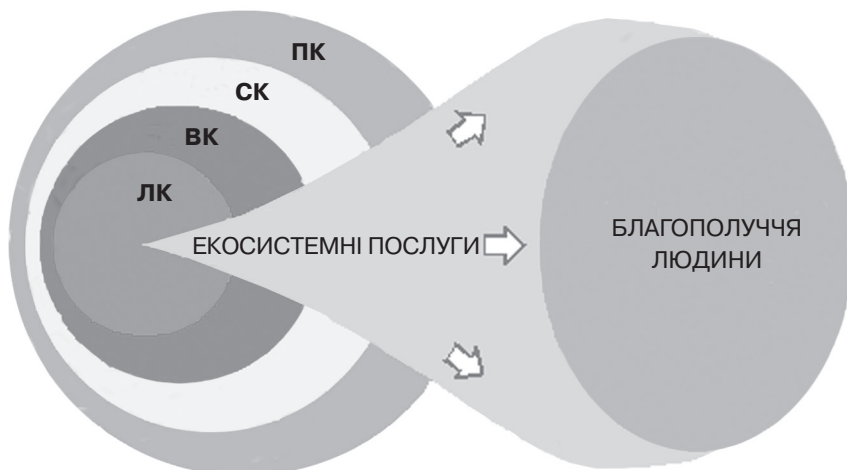
Поширеною в науковому середовищі є думка, що природний капітал — це сукупність товарів і послуг, що надаються природою. При цьому, природний капітал зберігає за собою всі властивості загальноприйнятих форм капіталу. Цей термін дедалі частіше застосовується для виділення елементів природного середовища, які є цінними для людей і суспільства. По суті, з економічної точки зору, природний капітал — це отри-

мані від природи цінності з метою їх подальшого використання у процесі виробництва споживчих товарів і послуг з метою підвищення благополуччя людей та соціального розвитку.

На думку авторів публікації [9] природний капітал охоплює три основні категорії: запаси природних ресурсів у т. ч. вода та повітря; земля; екосистеми та екосистемні послуги.

На рисунку зображено природний капітал та його зв'язок з іншими формами “капіталу” через механізм надання екосистемних послуг. При цьому, слід зауважити, що природний капітал вважається найважливішим, оскільки він виступає основою всіх інших видів капіталу, таких як людський, соціальний, виробничий капітал, а тому є основою функціонування сучасних економік усіх без винятку країн світу.

Екосистемні послуги передбачають чотири групи послуг (services):

Зв'язок природного капіталу з іншими формами капіталу

ЛК – людський капітал; ВК – виробничий капітал;
СК – соціальний капітал; ПК – природний капітал.

1. *Ресурсні, забезпечуючі послуги.* Наприклад, деревина, продовольство, вода тощо. Іншими словами все те, що має ринкову оцінку та вартість.

2. *Регулюючі послуги:* регулювання водних систем, зв'язування вуглецю, запобігання повеням тощо.

3. *Соціально-культурні послуги.* Це ті вигоди, які люди отримують, милуючись природою, виконуючи освітні, наукові, релігійні функції тощо.

4. *Підтримуючі послуги.* Це найбільш складні природні цикли, глибокі екологічні процеси та явища.

Природний капітал безпосередньо формує національне багатство всіх без винятку країн світу. Особливо це стосується економік, що розвиваються, у яких на частку природного капіталу припадає близько 30 % від загального капіталу [9]. Економічний розвиток більшості країн відбувається за рахунок природи, а це в свою чергу призводить до надмірного витрачання природно-ресурсної бази швидше, ніж планета може її відновити. У результаті, людська діяльність, особливо за останні 50 років, нанесла суттєвої шкоди природному середовищу. У процесі надмірного використання, значної експлуатації і дестабілізації була нанесена значна шкода екосистемі природи на глобальному рівні. У відповідь на постійне збільшення використання природного капіталу, у світовій економіці постає нагальна потреба у впровадженні невідкладних заходів для збереження та поліпшення природного потенціалу планети на шляху до стійкого розвитку та зростання благополуччя людей.

Одна з основних причин витрачання значних обсягів природного капіталу полягає в тому, що вартість екологічних товарів і послуг зазвичай сприймається як належне та щось нескінченно доступне. Таким чином, природний капітал не відображається в традиційних балансах, в облікових записках про доходи, у звітах про формування валового внутрішнього продукту як органів влади, так і окремих суб'єктів господарювання. У результаті, зазвичай, залучаються надто великі запаси природних ресурсів у виробничі процеси, а при цьому інвестиції в його формування та збереження відбуваються незначні та малоефективні.

У зв'язку з цим, питання стратегічного розвитку природного капіталу є пріоритетним в державній політиці будь-якої країни, а підвищення екологічної обізнаності у корпоративному секторі та суспільстві в цілому є ключовими передумовами для отримання позитивних соціально-економічних результатів. На макрорівні потребують належного відображення в нормативно-правових документах механізми державного управління процесами розвитку природного капіталу, а також розрахунок як позитивних, так і негативних наслідків впливу людських втручань на навколишнє природне середовище. На мікрорівні надзвичайно важливо, щоб бізнес-організації зрозуміли свою залежність від природних ресурсів та розробляли таку політику, інструменти та показники, які б сприяли інтеграції обліку природного капіталу в системах приватного та корпоративного секторів економіки.

Правильним є твердження, що природний капітал є неоціненним активом для України, оскільки відіграє важливу роль у стратегії соціально-економічного розвитку та захисту навколишнього природного середовища країни. Природний капітал України включає в себе геологічні елементи, ґрунти, повітря, воду та всі живі організми, які надають людям широкий спектр так званої “безкоштовної” продукції та екосистемних послуг, які є основою національної економіки та суспільства. Природний капітал вважається міцним фундаментом для розвитку “зеленої” економіки та сталого зростання в Україні. Цінності екосистемних послуг, національних парків, природних заповідників, природної спадщини, біосферних заповідників, парків історичної спадщини тощо є основою для функціонування і розвитку екологічно чистих секторів економіки. Функції та цінності природного капіталу величезні, а тому він є основою формування стратегії розвитку передових країн світу на шляху забезпечення їх сталого розвитку. У зв’язку з цим, соціально-економічний розвиток України теж не зможе функціонувати в довгостроковій перспективі, якщо не будуть збережені природні активи країни.

У сучасних умовах пріоритетом економічної політики всіх держав є економічне зростання [13]. При цьому, виникає питання: які чинники забезпечують економічне зростання? Які перспективи такого зростання? Відомо, що результати і темпи економічного зростання безпосередньо залежать від залучення компонентів природного капіталу [12]. Це

пояснюється тим, що майже у всіх галузях матеріального виробництва головну складову продукції становить сировина, яка є матеріальною основою блага, яке виробляють, або виступає допоміжним матеріалом, забезпечуючи виробничий процес. Так, для прикладу, зростання економіки Китаю зумовлене динамічним розвитком промисловості, яке супроводжується збільшенням споживання металів, у тому числі сталі, міді, цинку, нікелю, алюмінію [14, с. 221]. Зростання національних економік таких країн пострадянського простору як Вірменія, Азербайджан, Таджикистан, Туркменістан пов’язано зі збільшенням експорту природного газу та нафтопродуктів. Слід зазначити, що й економіка України значною мірою завдячує своїм економічним зростанням використанню національного природного капіталу, компоненти якого масово виснажуються і ліквідуються.

Упродовж останніх 100 років зросло споживання світовою економікою таких компонентів невідновного природного капіталу, як цинк, хром, мідь, магній, молібден у 2–8 тис. разів. Для задоволення потреб виробництва в сировині за цей період розвідано 1100 млн тон залізної руди, 10 млн тон міді, 5,5 млн тон цинку, 2,5 млн тон свинцю, 1 млн тон нікелю, більше 2500 тон золота, 120 млн каратів алмазів тощо [15, с. 24].

Отже, потужне економічне зростання в ХХ ст. та в другому десятилітті ХХІ ст. супроводжувалось залученням у виробництво дедалі більшої кількості природного капіталу, виснажуючи його. Справедливо зазначити, що зі вступом деяких розви-

нених країн і таких, що розвиваються у постіндустріальну стадію розвитку їх потреби в матеріалах і сировині постійно скорочуються на користь збільшення в національному продукті частки галузей, що виробляють знання та інформаційні продукти. Але в масштабах світового господарства роль природного чинника залишається суттєвою [12]. Частка витрат на сировину та матеріали ще перевищує половину світового ВВП, а в світовому промисловому виробництві їх питома вага сягає більш ніж 70 % [16, с. 52].

У даному контексті, американські дослідники Я. Тінберген і Р. Хьютинг акцентують увагу на існуванні прямої залежності між ступенем навантаження галузі економічної діяльності на навколишнє природне середовище та часткою її внеску у структуру ВВП. Дослідження Я. Тінбергена та Р. Хьютинга показали, що 30 % видів діяльності збільшують обсяг виробництва приблизно на 70 %, а отже, найбільше сприяють економічному зростанню [17; 18]. Це саме ті види діяльності (нафтова, хімічна, металургійна, гірничодобувна та деревообробна промисловості, сільське господарство, будівництво доріг, транспорт тощо), які шляхом забруднення атмосферного повітря, використання земельних територій, ґрунтів та інших компонентів природного капіталу завдають найбільшої шкоди довкіллю, тобто є найбільш обтяжливими для природи. Водночас заміна 1 % екологічно шкідливих видів діяльності на екологічно благополучні спричинить зниження національного доходу на 1,8 % [19, с. 129].

Зазначимо, що в Україні склалася одна з екологічно “найбрудніших”, природомістких економік — перенасичена металургійними, хімічними, гірничодобувними виробництвами із застарілими технологіями. На галузі, що виробляють сировину, метали та енергетичні ресурси, припадає більш як 2/3 загального обсягу промислової продукції [20, с. 102; 20]. Наслідком такої сировинної скерованості вітчизняного виробництва є, по-перше, скорочення національного природного капіталу, що робить невтішними перспективи для подальшого економічного зростання, а, по-друге, посилення залежності національної економіки в цілому від кон’юнктури зовнішніх ринків сировинної продукції. Досягнення економічного зростання без урахування екологічних інтересів спонукало до появи і загострення в часі та просторі проблеми забезпечення виробництва необхідними компонентами природного капіталу. В результаті вітчизняна економіка в сучасних умовах набула специфічної ознаки: її зростання стало обмеженим, зазвичай, “вцілілим” природним капіталом. А економічне зростання досягнуте за рахунок виснаження і деградації природного капіталу є спотвореним, незбалансованим та не може підтримуватися впродовж тривалого часу. Лише інвестуючи у формування природного капіталу можна досягти стрімкого та збалансованого зростання національного господарства, підвищити загальний економічний добробут населення [12–16].

Ґрунтовні дослідження природного капіталу в системі формування екологічно збалансованої економіки

стали об'єктом вивчення зарубіжних та українських учених. Нові підходи до збереження природного капіталу в умовах формування екологічно збалансованого розвитку економіки сформували такі відомі вчені ХХ ст., як Г. Дейлі, Дж. Кобб, Р. Костанза, С. Ель Серафі, Я. Тінберген, Р. Хьютінг та ін.

Цю проблему активно досліджують і на пострадянському просторі, в тому числі й українські вчені. Зважаючи на складність, багатоаспектність проблеми, наукові доробки вчених можна систематизувати за такими групами:

– дослідження, пов'язані із вивченням взаємозв'язків “природа – людина – природа” (Г. Бачинський, М. Голубець, С. Злупко, В. Некос, О. Паламарчук, В. Поповкін, О. Шаблій);

– дослідження, пов'язані з теоретичним моделюванням екологічно збалансованого використання природного капіталу в економіці (А. Александров, О. Бадрак, Ю. Бажал, В. Барановський, Б. Данилишин, Е. Гірусос, А. Голуб, Л. Гринів, Л. Мельник, Б. Прикін, М. Руденко, Г. Струкова, Л. Шостак);

– дослідження, пов'язані з управлінням процесом оздоровлення природного довкілля (О. Веклич, О. Врублевська, І. Грабинський, М. Долішній, І. Михасюк, Л. Рібун, І. Синякевич, Ю. Стадницький, В. Степанов, Ю. Туниця, С. Харічков, В. Шевичук).

Висновки. Збереження природного капіталу України, а особливо процес його відтворення повинні будуватися на системному управлінні й ґрунтуватися на застосуванні

архетипного підходу. Такий підхід дозволить забезпечити врахування суспільних цінностей природного капіталу, культурного розвитку особистості, що ґрунтуються на любові до природи, її екологічній цінності, як фундаментальній основі розвитку суспільства в цілому. До того ж досягнення економічного зростання держави неможливе без врахування екологічних інтересів. Економічне зростання досягнуте за рахунок виснаження і деградації природного капіталу є спотвореним, незбалансованим та не може підтримуватися впродовж тривалого часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Романенко Є. О., Чаплай І. В. Маркетинг у державному управлінні: архетипний підхід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [// https://cyberleninka.ru/article/v/marketing-u-derzhavnomu-upravlinni-arhetipnyi-pidhid](https://cyberleninka.ru/article/v/marketing-u-derzhavnomu-upravlinni-arhetipnyi-pidhid)
2. *Новый* иллюстрированный энциклопедический словарь / ред. кол.: В. И. Бородулин, А. П. Горкин, А. А. Гусев и др. – М.: Большая Рос. энцикл., 2000. – 912 с.
3. *Современный* экономический словарь / сост. Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 4-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 479 с.
4. *Толковый* словарь современного русского языка. Языковые изменения конца XX столетия / ИЛИ РАН; под ред. Г. Н. Скляревой. – М.: ООО “Изд-во Астрель”, 2001. – 944 с.
5. Борисов Е. Ф., Петров А. А., Стерликов Ф. Ф. Экономика: справочник. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 400 с.

6. *Економика*. Краткий словарь / под ред. Т. В. Игнатова. — Ростов н/Д.: Феникс, 2001. — 336 с.
7. *Словник економічної афористики* / уклад.: А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. — Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. — С. 181.
8. *Пухова У. М.* “Природный капитал”, как часть составляющего природных ресурсов // *Фундаментальные исследования*. — 2008. — № 2. — С. 130–132.
9. *Буркинський Б. В.* “Зелена економіка” крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов. — Одеса: ІПРЕЕД НАН України — Саки: ПП “Фенікс”, 2011. — 348 с.
10. “*Европа 2020*” — стратегия социально-экономического развития Европейского Союза на период до 2020 года, 2010 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_04_2010_uk.pdf
11. *Концепція* національної екологічної політики України на період до 2020 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main
12. *Навстречу “зеленой экономике”*. Пути к устойчивому развитию и искоренению бедности. Доклад ЮНЕП, 2011 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.unep.org/greenconomy/portals/88/documents/ger/ger_synthesis_r u.pdf
13. *Національна доповідь “Цілі розвитку тисячоліття. Україна”* // Мін-во економіки України. — К.: Мінеконом. України 2010 р. — С. 91, 95–97.
14. *Підліснюк В. В., Загірняк М. В., Іркова І. І.* Стратегія сталого розвитку та змін клімату / за ред. В. В. Підліснюк. — Кременчук: Щербатих, 2013. — 224 с.
15. *The Green Economy*// TUNZA (The UNEP Magazin for Youth), 2011. — 9, № 4. — 24 p.
16. *Хлобистов Є. В.* Екологічна безпека трансформаційної економіки / РВПС України НАН України / відп. ред. С. І. Дорогунцов. — К.: Агентство “Чорнобильінтерінформ”, 2004. — 336 с.

REFERENCES

1. *Romanenko E. and Chaplai I.* (2011), “Marketing u derzhavnomu upravlinnii: arhetypnyi pidhid”, Publichne vriaduvannia [Online], vol. 1, available at: <https://cyberleninka.ru/article/v/marketing-u-derzhavnomu-upravlinni-arhetipnyi-pidhid>.
2. *Borodulin V. I., Gorkin A. P., Gusev A. A.* (2000), *Novyj illyustrirovannyj enciklopedicheskij slovar'* [New Illustrated Encyclopedic Dictionary], Bol'shaya Ros. Ehncikl, Moskva, Russia.
3. *Rajzberg B. A., Lozovskij L. S. and Starodubceva E. B.* (2003), *Sovremennyj ekonomicheskij slovar'* [Modern Economic Dictionary], INFRA-M, Moskva, Russia.
4. *Sklyarevskaja G. N.* (2001), *Tolkovyj slovar' sovremennogo russkogo yazyka*. [Explanatory dictionary of the modern Russian language], OOO “Izd-vo Astrel”, Moskva, Russia.
5. *Borisov E. F., Petrov A. A. and Sterlikov F. F.* (1998). *Ekonomika: Spravochnik* [Economics; directory], Finansy i statistika, Moskva, Russia.
6. *Ignatov T. V.* (2001), *Ekonomika. Kratkij slovar'* [Economics: short dictionary], Feniks, Rostov na Donu, Russia.
7. *Zagorodnij A. G. and Voznyuk G. L.* (2013), *Slovník ekonomichnoi aforistiki* [Dictionary of economic aphorism], Vidavnictvo L'vivs'koї politekhniky, L'viv, Ukraine.

8. *Puhova U. M.* (2008), “Natural capital”, as part of the constituent natural resources”, *Fundamental'nye issledovaniya*, vol. 1, p. 130–132.
9. *Burkins'kij B. V., Galushkina T. P. and Reutov V. E.* (2011), “Zelena ekonomika” kriz' prizmu transformacijnih zrushen' v Ukraïni”, PP “Feniks”, Odesa, Ukraine.
10. “*Europe 2020*” is the strategy of the social and economic development of the European Union for the period until 2020 (2010), “News of the region”, available at: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eurobulletin/eurobulet_04_2010_uk.pdf (Accessed 4 April 2018).
11. *Cabinet of Ministers of Ukraine* (2007), “The Concept of National and Ecological Policies of Ukraine for the period up to 2020”, available at: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main> (Accessed 4 April 2018).
12. *Towards a “green economy”*. Ways to sustainable development and poverty eradication (2011). available at: http://www.unep.org/greeneconomy/portals/88_documents/ger/ger_synthesis_r_u.pdf (Accessed 4 April 2018).
13. *Ministry of Economy of Ukraine* (2010), “National report “Millennium Development Goals. Ukraine” [Research and innovation activity in Ukraine 2008. Statistical yearbook], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
14. *Pidlisnyuk V. V., Zagirnyak M. V., Irkova I.* (2013), *Strategiya stalogo rozvitku ta zmin klimatu* [Sustainable Development and Climate Change Strategy], Vidavnictvo “SHCHerbatih”, Kremenchuk, Ukraine.
15. *The Green Economy* (2011), [The UNEP Magazin for Youth], TUNZA, UNEP.
16. *Hlobystov E. V.* (2004), *Ekologichna bezpeka transformacijnoi ekonomiki* [Ecological security of the transformational economy], Agentstvo “Chornobil'interinform”, Kyiv, Ukraine.

УДК: 351

Єлінська Валентина Василівна,
здобувач, Міжрегіональна Академія
управління персоналом, 03039, м. Київ,
вул. Фрометівська, 2, тел.: (066) 168 18 88,
e-mail: yna2004@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9084-1078

Елинская Валентина Васильевна,
соискатель, Межрегиональная Академия
управления персоналом, 03039, г. Киев,
ул. Фрометовская, 2, тел.: (066) 168 18 88,
e-mail: yna2004@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9084-1078

Yelinskaia Valentina Vasilievna,
applicant, Interregional Academy of Per-
sonnel Management, 03039, Kyiv, Str. Fro-
metivska, 2, tel.: (066) 168 18 88, e-mail:
yna2004@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9084-1078

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.132>

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ, ЯКІ МОЖУТЬ ВИКОРИСТОВУВАТИСЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА РІВНІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД (НА ПРИКЛАДІ ВИКОРИСТАННЯ ANDROID-ДОДАТКУ)

Анотація. Детально розкрито проект використання Android-додатку як технологічного рішення для забезпечення взаємозв'язку територіальної громади та органів влади в рамках публічного управління. Розглянуто основні вимоги структури та функціонал запропонованого додатку, та основні існуючі варіанти використання мобільних додатків для ефективною реалізації публічного управління на рівні територіальних громад на прикладі інших країн світу. Додатково здійснено аналіз, який підтверджує найбільшу ефективність використання Android-додатку в рамках впровадження публічного управління і адміністрування. Розглянуто основні технологічні аспекти та взаємозв'язки місцевих органів влади та учасників територіальних громад, можливості публічного контролю з боку територіальних громад і підвищення ефективності роботи місцевих органів самоврядування.

Розвиток сучасних технологій поставив перед суспільством низку питань, з яких одним з найважливіших є вимога збільшення ефективності праці та зменшення витрат часу. Саме ці складові є головним показником, що розподіляє розвинені країни, та країни, що розвиваються за рівнем якості життя [1–10].

В Україні історично складена система функціонування місцевих органів влади і відповідно система їх співпраці з територіальною громадою побудована на великій кількості ручної праці.

Відповідно для ефективного публічного управління система в існуючому стані потребуватиме або збільшення кількості бюрократичного апарату та витрат на його утримання, що створюватиме додаткове навантаження на працюючі верстви населення, що входять до складу територіальних громад або зміни порядку роботи даної структури.

Проаналізовано можливість технічного вдосконалення роботи місцевих органів влади і, відповідно, публічного управління за допомогою використання технології мобільних додатків, що забезпечуватиме швидкий та ефективний зв'язок між громадою та владою.

Ключові слова: публічне управління та адміністрування, технологічне впровадження, децентралізація, територіальні громади, публічний контроль, впровадження публічного управління.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЕ ВОЗМОЖНОСТИ, КОТОРЫЕ МОГУТ ИСПОЛЬЗОВАТЬСЯ ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОЙ РЕАЛИЗАЦИИ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ НА УРОВНЕ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ОБЩИН (НА ПРИМЕРЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ANDROID-ПРИЛОЖЕНИЯ)

Аннотация. Подробно раскрыто проект использования Android-приложения как технологического решения для обеспечения взаимосвязи между территориальной общиной и органами власти в рамках публичного управления. Рассмотрены основные требования структуры и функционал предложенного приложения, и основные существующие варианты использования мобильных приложений для эффективной реализации публичного управления на уровне территориальных общин на примере других стран мира. Дополнительно проведен анализ, подтверждающий наибольшую эффективность использования Android-приложения в рамках внедрения публичного управления и администрирования. Рассмотрены основные технологические аспекты и взаимосвязи между местными органами власти и участниками территориальных общин. Отдельная часть статьи посвящена возможностям публичного контроля со стороны территориальных общин и повышению эффективности работы местных органов самоуправления.

Развитие современных технологий поставило перед обществом ряд вопросов, из которых одним из важнейших является требование в увеличении эффективности труда, и уменьшении затрат времени. Именно эти составляющие являются основным показателем, который разделяет

развитые страны, и развивающиеся страны по уровню качества жизни [1–10].

В Украине исторически система функционирования местных органов власти и, соответственно, система их сотрудничества с территориальной общиной построена на большом количестве ручного труда.

Соответственно для эффективного публичного управления система в существующем состоянии требует или увеличения количества бюрократического аппарата и расходов на его содержание, что создает дополнительную нагрузку на работающие слои населения, входящие в состав территориальных общин, или изменения порядка работы данной структуры.

Проанализирована возможность технического совершенствования работы местных органов власти и, соответственно, публичного управления посредством использования технологии мобильных приложений, обеспечивающих быструю и эффективную связь между обществом и властью.

Ключевые слова: архетипы, архетипно-институциональный механизм, общественные трансформации, социально-экономические отношения.

THE MODERN TECHNOLOGICAL CAPABILITIES THAT CAN BE USED TO EFFECTIVELY IMPLEMENT PUBLIC ADMINISTRATION AT THE LEVEL OF THE TERRITORIAL COMMUNITIES (BASED ON THE USE OF THE ANDROID-PROGRAM)

Abstract. The article details the use of the Android application as a technological solution to ensure the interconnection between the territorial community and the authorities within the framework of public administration. The main requirements of the structure and functionality of the proposed application are considered, and the main existing variants of using mobile applications for the effective implementation of public administration at the level of territorial communities on the example of other countries of the world. Additionally, an analysis has been made that confirms the most effective use of the Android application within the framework of implementing public administration and administration. The main technological aspects and interrelations between local authorities and participants of territorial communities are considered. A separate part of the article is devoted to the possibilities of public control by the territorial communities and to the improvement of the efficiency of local self-government bodies.

Development of modern technologies was put before society a number of questions from which one of the major is the requirement in increase of labor productivity, and reduction of time expenditure. These components are a key indicator which distributes the developed countries, and developing countries on level of life quality [1–10].

In Ukraine historically developed system of local authorities functioning and respectively the system of their cooperation with territorial community, is constructed on a large number of manual skills.

Respectively for effective public management the system in the existing state will demand either increases in number of officialdom and expenses on its mainte-

nance that will create additional load of the working segments of the population which are a part of territorial communities, or change of an operating procedure of this structure.

This article seeks to analyse a possibility of technical improvement of work of local authorities and, respectively, public management by means of technology use of mobile applications which will provide fast and effective communication between society and the power.

Keywords: public administration and administration, technological implementation, decentralization, territorial communities, public control, implementation of public administration.

Постановка проблеми. Розвиток сучасних технологій поставив перед суспільством ряд питань, одним з найважливіших є вимога підвищення ефективності праці та зменшення витрат часу. Саме ці складові є основним показником, що розподіляє розвинуті країни, та країни, що розвиваються за рівнем якості життя [1–10].

В Україні історично складена система функціонування місцевих органів влади і відповідно система їх співпраці з територіальною громадою побудована на великій кількості ручної праці.

Відповідно, для ефективного публічного управління система в існуючому стані потребуватиме або збільшення кількості бюрократичного апарату та витрат на його утримання, що створюватиме додаткове навантаження на працюючі верстви населення, що входять до складу територіальних громад або зміни порядку роботи даної структури.

У статті розглянуто та проаналізовано можливість технічного вдосконалення роботи місцевих органів влади і, відповідно, публічного управління за допомогою викори-

стання технології мобільних додатків, що забезпечуватиме швидкий та ефективний зв'язок між громадою та владою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш докладно питання використання сучасних технологій за допомогою мобільних додатків в рамках ефективної реалізації публічного управління на рівні територіальних громад проаналізовано у праці За Абіль Нукара та Мішеля Нурі “Ефективний уряд для нового віку” [1]. Згідно з даними проведеного дослідження, у багатьох країнах світу технологія мобільних додатків вже використовується для обміну інформацією та надання послуг територіальним громадам, відповідно до чого “електронний уряд” або “Е-уряд” вже стає реальністю.

Проте найголовнішою умовою для ефективного використання можливостей Е-уряду є досягнення ситуації, при якій мобільний додаток є загальноприйнятим та переважним інструментом спілкування між владою і територіальною громадою [10].

За статистичним звітом ООН в 2016 році власниками мобільного зв'язку стали практично 90 % насе-

лення землі [6]. При чому основна кількість власників мобільних пристроїв припадає саме на країни, що розвиваються і в силу специфіки мають набагато ширше покриття мобільним зв'язком порівняно зі стандартним покриттям мережі інтернет.

За історичною специфікою України належить саме до такого сегмента країн.

Додатковим фактором є проекти по забезпеченню умовно-безкоштовного мобільного Інтернету — так до 2020 року в даній галузі конкурують два найбільш технологічних монстри — корпорація Tesla та Google. Відповідно до цього, незалежно від того, яка з корпорацій буде домінувати в наданні супутникового інтернету, практично 100 % населення України матимуть можливість безперешкодного доступу до інтернету з великою швидкістю.

Відповідно до цього технологічно формуються усі передумови для введення мобільного Android-додатку як елемента взаємодії органів влади та територіальних громад в межах публічного управління.

Приклади успішного використання мобільних додатків для здійснення публічного управління.

Завдяки розвитку сучасних технологій, особливе місце займають успіхи у галузі використання мобільних додатків для публічного управління у США. З 2001 року Федеральним урядом США був створений спеціалізований каталог мобільних додатків, що покращують взаємодію між територіальною громадою і владою, який розміщений за адресою: <https://www.usa.gov/mobile-apps>.

Проте основним контингентом додатків є всілякі сервісні довідники або додатки для торгівлі з державними підприємствами.

У Швеції процес створення Е-уряду розпочався набагато раніше, відповідно до чого більшість електронних послуг проводиться за рахунок мобільного меню та СМС. Ця система також є прогресивною, проте інструментарій, що можна реалізувати за допомогою СМС та ССД мобільних запитів досить обмежений [1].

Окремо можна виділити ОАЕ. Починаючи з 2013 року ОАЕ централізовано прийняло стратегію переходу до “мобільного уряду” на державному рівні. Ініціатива “Мобільного уряду” побудована на широкому використанні мобільних телефонів та сучасних технологій для надання послуг. У 2014 році в ОАЕ було активовано державний магазин мобільних додатків для взаємодії з органами влади. Магазин складається з більш ніж 100 мобільних додатків для Android та IOS і надає громадянам понад 700 різноманітних послуг — від подачі звітності та запитів на отримання довідок за комунальними платіжками, виклику майстрів для ремонту тощо.

Мета статті — надати практичну пропозицію щодо використання сучасних технологій в галузі публічного управління та взаємодії місцевих органів влади з територіальними громадами. Розглянуто основні принципи запропонованого технологічного механізму реалізації даної ідеї в межах підвищення ефективності роботи місцевих органів влади.

Акумулювати накопичений світовий досвід для виділення основних

аспектів практичного втілення сучасних технологій в основні процеси взаємодії громади з державними установами та місцевими органами влади.

Виклад основного матеріалу. Структура Android-додатку, що пропонується використовувати для ефективної реалізації публічного управління на рівні територіальних громад.

Побудова будь-якого мобільного додатку починається з процесу планування. У цьому випадку має місце кілька найважливіших елементів [2]:

1. Клієнт — безпосередньо функціонал, з яким співпрацює представник територіальної громади. Інтерфейс, який використовується в Клієнті дає користувачу можливість проводити обмін даних з місцевим органом влади.

2. Сервер — технологічне місце, в тому числі розташоване в “облачному сегменті”, де проходить обробка запитів від Клієнта. Сервер також може містити Клієнта для “фронт-обробки” отриманих даних з метою подальшого використання у засобах обробки документації та діловодства, що використовуються в органах влади (програма “АСКОД”, база податкової та ін.).

3. БД — місце зберігання даних, яке має можливість постійного оновлення і співпраці із зовнішніми джерелами даних, і яке забезпечує надання даних до Клієнта по обробленому сервером запиту.

У варіанті мобільного додатку, що розглядається пропонується таке [4]:

1. Створення Клієнта, інсталяційний пакет який розміщується на державних ресурсах і дозволяє ко-

ристувачам у вільному доступі скористатися перевагами співпраці з державними органами влади за допомогою мобільного додатку.

2. Створення серверної структури, що дасть можливість, з одного боку автоматично генерувати через Клієнта, встановлений на мобільному пристрої члена територіальної громади, а з іншого — направляти від сервера запити до Клієнта щодо всіляких опитувань, запитів, висловлення думок, петицій тощо:

- запити, що не потребують втручання з боку операторів і формуються за допомогою подання відповідного запиту з боку члена територіальної громади (витяги з Ф-3, запит щодо власників житла, запит щодо наявності арешту на майно та інше);

- запити, що потребують обробки оператором-людиною з подальшим переміщенням інформації у діючу в державних органах систему діловодства (скарги, пропозиції, проекти бюджету громадського використання, інші запити специфічного характеру);

- запити, що формуються з боку сервера і потребують зворотної інформації від Клієнта (опитування, інформування, запити інформації тощо);

- створення бази даних як єдиного джерела зберігання кінцевої інформації.

В рамках розгляду додатку як обчислювальної системи можна виділити три групи функцій, що орієнтовані на рішення різних задач:

1. Функції введення та відображення даних (забезпечують взаємодію з користувачем).

2. Прикладні функції, характерні для галузі взаємодії між членом

територіальної громади та місцевим органом влади.

3. Функції керування ресурсами (файловою системою, базою даних та ін.).

Налаштування безпеки, локалізації та функції обміну даних є найважливішим елементом запропонованого мобільного додатку.

Налаштування безпеки. З огляду на зростаючі загрози кібер-атак, пов'язаних з наявністю агресивно налаштованого “північного сусіда” вимоги до безпеки є чи не найголовнішим елементом цього додатку. Відповідно до цього пропонується відштовхуватись не від розробки модуля безпеки “з нуля”, а від використання вже існуючих безпекових рішень.

Відповідно до цього, пропонується використовувати вже діючу систему авторизації фізичних осіб, що використовується для функціонування в мережі “Приват”. Використання даної системи вже активно проводиться на рівні міста при реєстрації на сайті КМДА та при подачі запитів у податкову та інші державні установи.

Враховуючи охоплення мережею “Приватбанку” майже 80 % населення України, пропонується використання елементів коду (арі) саме від цього розробника.

Обмін даних. На сьогодні впорядковані дані щодо користувачів, окремо збираються і надаються дані в рамках різних ресурсів: сайт податкової, реєстр підприємств і організацій України, земельний кадастр тощо. Крім того, окремі елементи діловодства щодо запитів громадян реалізовано в програмі “АСКОД”, що забезпечує документообіг в усіх державних установах.

Пропонується першочергово створити можливість напівавтоматичного звернення до даних баз державних установ для підвищення ефективності документообігу.

На другому етапі пропонується налаштувати напівавтоматичний обмін інформацією з комерційними та державними підприємствами, що надають комунальні послуги громадянам — членам громад: Укртелеком, Київенерго, ЖЕКи та ОСББ тощо. Включення таких можливостей не тільки пришвидшить обробку інформації, а й нададуть громадянам, що звертаються до цих установ, додаткового захисту, оскільки участь як третьої особи (хоч і на рівні серверного запиту) місцевого органу влади значно збільшить вірогідність не порушувати основні права та свободи громадян. Додатковим плюсом такого поєднання баз буде збільшення привабливості мобільного додатку для встановлення члену громади, оскільки це надаватиме йому можливість вирішувати власні питання з меншою витратою часу.

Порядок роботи з Android-додатком. Первинним елементом додатку, враховуючи його специфіку та необхідність ідентифікації особи має бути ідентифікація за допомогою “Приват 24”.

Додатково має передбачатися функція підключення акаунтів соціальних мереж для термінового інформування громадянина у випадку подій. Важливих для територіальної громади.

Наступним елементом має бути стартовий робочий стіл, доступний для роботи у випадку наявної авторизації.

Стартовий робочий стіл надаватиме перелік організацій, з якими громадянин може листуватися за допомогою даного додатку.

Основною перевагою при цьому є те, що запит по-перше надається в електронному вигляді одночасно на місцевий орган влади з копією на юридичну особу і, по-друге, запит за своїм оформленням і змістом відповідає Закону України “Про звернення громадян”, що додатково захищає права особи, що її відправила.

Окремим елементом пропонується наявність можливості переходу в оплату платежів після їх звіряння (при цьому автоматично буде проводитись перехід у функціонал “Приват 24”, призначений для обробки платежів).

Водночас для отримання зворотнього зв'язку від жителів району не потрібно проводити акції по популяризації заходів місцевого бюджету, достатньо електронної розсилки на мобільний додаток.

Порівняння витрат ресурсів на обробку інформації при роботі з додатком порівняно з існуючою системою

1. Надання запиту щодо Форми-3 (перелік осіб, прописаних в квартирі).

Існуючий порядок	За допомогою додатку
<p><u>З боку особи:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – подати запит (прийти в адміністрацію, відстояти чергу); – 7 днів на обробку; – отримати запит (прийти в адміністрацію, відстояти чергу) 	<p><u>З боку особи:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – подати запит через додаток; – 3 дні на обробку; – отримати запит через додаток
<p><u>З боку адміністрації:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – оператор приймає і перевіряє запит; – оператор друкує запит; – оператор переміщає запит в архів; – оператор надає на підпис результат; – підписант підписує; – підписант надає оператору; – оператор надає запит особі 	<p><u>З боку адміністрації:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – перевірка та цифровий підпис

2. Надання запиту щодо Довідки про відсутність кримінального впровадження.

Існуючий порядок	За допомогою додатку
<p><u>З боку особи:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – подати запит (прийти в МВС, відстояти чергу); – 7 днів на обробку; – отримати запит (прийти в МВС, відстояти чергу) 	<p><u>З боку особи:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – подати запит через додаток; – 3 дні на обробку; – отримати запит через додаток
<p><u>З боку МВС:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – оператор приймає і перевіряє запит; – оператор друкує запит; – оператор переміщає запит в архів; – оператор надає на підпис результат; – підписант підписує; – підписант надає оператору; – оператор надає запит особі 	<p><u>З боку МВС:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> – перевірка та цифровий підпис

3. Звірка показників лічильника гарячої води.

Існуючий порядок	За допомогою додатку
<p>З боку особи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – подати запит (прийти в Київенерго, відстояти чергу); – 7 днів на обробку; – отримати запит (прийти в Київенерго, відстояти чергу) 	<p>З боку особи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – подати запит через додаток; – 3 дні на обробку; – отримати запит через додаток
<p>З боку Київенерго:</p> <ul style="list-style-type: none"> – оператор приймає і перевіряє запит; – оператор друкує запит; – оператор переміщає запит в архів; – оператор надає на підпис результат; – підписант підписує; – підписант надає оператору; – оператор надає запит особі 	<p>З боку Київенерго:</p> <ul style="list-style-type: none"> – перевірка та цифровий підпис

Таким чином, при зовнішній подібності операцій, ми бачимо неймовірну економію десятків годин як окремого громадянина, так і державного апарату.

Проте є речі, які залишаються поза увагою: витрати заробітної плати персоналу органів, витрати на їх розміщення, обігрів, ремонт, забезпечення оргтехнікою та канцтоварами, тощо.

І головне — наявність такої системи стимулюватиме розвиток більш дієвих верств населення.

Окремим плюсом можна виділити зменшення вікна можливостей до корупції — відсутність особистого контакту між виконавцем та замовником фактично нівелює наявність “дати хабар для вирішення питання”.

Висновки. Перспектива використання Android-дodatku для ефектної реалізації публічного управління на рівні територіальних громад є дуже важливою. Як ми бачимо зі статті, сучасні високотехнологічні рішення відкривають нові можливості як для управління місцевими органами влади взагалі, так і для публіч-

ного управління з боку територіальних громад в окремому випадку. При цьому окрім значної економії коштів, підвищенні ефективності роботи існуючого персоналу і можливостей до його скорочення ми отримуємо один найважливіший плюс — формуємо у громадян свідомість власної відповідальності за ситуацію, що коїться навколо, оскільки саме це є притаманною рисою усіх громадян у розвинутих країнах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *За Раби Абуцакра, Мишель Хури.* Ефективний уряд в новому сторіччі, ст. 90–126 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.amazon.com
2. *Rozanov Andrew.* Who holds the wealth of nations? // *Central Banking Journal.* — Vol. 15. — № 4. — May 2005.
3. *Архитектурный дизайн мобильных приложений* [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <https://habrahabr.ru/company/redmadrobot/blog/246551/>

4. *Компоненты* сетевого приложения. Клиент-серверное взаимодействие и роли серверов [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.4stud.info/networking/lecture5.html>
5. *Wilkinson Richard G., Pickett Kate*. The Spirit level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better. Allen Lane, 2009.
6. *Реформування* адміністративно-територіального устрою: український та зарубіжний досвід: монографія (у співавт., 2011) І. Кресіна.
7. *Енциклопедичний* словник з державного управління / уклад.: Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. — К.: НАДУ, 2010. — 820 с.
8. *Глосарій* Програми розвитку ООН [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.unpan.org/Directories/UNPublic Administration Glossary](http://www.unpan.org/Directories/UNPublicAdministrationGlossary)
9. *Rensis Likert*. Management System Theory [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.learnmanagement2.com/likert.htm>
10. World Business Council For Sustainable Development [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.unwater.org/statistics_use.html

REFERENCES

1. *Abouchakra R., Khoury M.* (2016). Government for a New Age [Effektivnoe pravitelstvo dlya novogo veka]. Moscow: Olimp–Biznes [in Russian]
2. *Rozeanov A.* Who holds the wealth of nations? Central Banking Journal, 15, 4. Retrieved from <https://www.centralbanking.com/central-banking-journal/feature/2072255/holds-wealth-nations> [in English]
3. *Redmadrobot* (December 25, 2014). Arkhitekturnyy dizayn mobilnykh prilozheniy [Architectural design of mobile applications]. habrahabr.ru. Retrieved from <https://habrahabr.ru/company/redmadrobot/blog/246551/> [in Russian]
4. *Anatolyev A. G.* (December 06, 2013). Komponenty setevogo prilozheniya. Klient-servernoe vzaimodeystvie i roli serverov [Components of the network application. Client-server interaction and server roles]. www.4stud.info. Retrieved from <http://www.4stud.info/networking/lecture5.html> [in Russian]
5. *Wilkinson R. G., Pickett K.* (2009). The Spirit level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better. London: Allen Lane [in English]
6. *Kresina I. et al* (2011). Reformuvannia administratyvno-terytorialnoho ustroiu: ukrainskyi ta zarubizhnyi dosvid [Reforming the administrative-territorial system: Ukrainian and foreign experience]. n.p. [in Ukrainian]
7. *Surmin Yu. P., Bakumenko V. D., Mykhnenko A. M.* et al. (2010). Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedic Dictionary of Public Administration]. Yu. V. Kovbasiuk, V. P. Troshchynskiy, Yu. P. Surmin (Eds.). Kyiv: NADU [in Ukrainian]
8. *Hlosarii* Prohramy rozvytku OON [Glossary of the UN Development Program] (n.d.). www.unpan.org. Retrieved from <http://www.unpan.org/Directories/UNPublicAdministrationGlossary> [in Ukrainian]
9. *Likert R.* (n.d.). Management System Theory. www.learnmanagement2.com. Retrieved from <http://www.learnmanagement2.com/likert.htm> [in English]
10. *Website* of “World Business Council For Sustainable Development”. www.wbcsd.org. Retrieved from <http://www.wbcsd.org/> [in English]

УДК: 502.1

Долгальова Олена Вячеславівна,
доктор наук з державного управління,
професор, завідувач кафедри менеджменту,
Донбаська національна академія будівництва і архітектури,
84300, м. Краматорськ, вул. Героїв Небесної Сотні,
14, тел.: (095) 533 54 72, e-mail: elena.dolgaleva21@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7281-2046

Долгалева Елена Вячеславовна,
доктор наук по государственному управлению,
профессор, заведующий кафедрой менеджмента,
Донбасская национальная академия строительства и архитектуры,
84300, г. Краматорск, ул. Героев Небесной Сотни,
14, тел.: (095) 533 54 72, e-mail: elena.dolgaleva21@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7281-2046

Dolgaleva Olena Vyacheslavivna,
Doctor of Sciences in Public Administration,
Professor, Head of the Management Department,
Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture,
84300, Kramatorsk, Str. Heroiv Nebesnoi Sotni, 14,
tel.: (095) 533 54 72, e-mail: elena.dolgaleva21@gmail.com

ORCID: 0000-0002-7281-2046

Єщенко Марина Георгіївна,
асистент кафедри менеджменту, Донбаська національна академія будівництва і архітектури,
84300, м. Краматорськ, вул. Героїв Небесної Сотні, 14, тел.: (050) 58 91 447, e-mail: marinsv@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7467-7899

Ещенко Марина Георгиевна,
ассистент кафедры менеджмента, Донбасская национальная академия строительства и архитектуры,
84300, г. Краматорск, ул. Героев Небесной Сотни, 14, тел.: (050) 58 91 447, e-mail: marinsv@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7467-7899

Yeshchenko Maryna Georgiivna,

Assistant of the Management Department, Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture,
84300, Kramatorsk, Str. Heroiv Nebesnoi Sotni, 14, tel.: (050) 58 91 447, e-mail: marinsv@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7467-7899

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.134>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИНИКНЕННЯ НЕГАТИВНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЕКСТЕРНАЛІЙ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анотація. Досліджено територіальний тип екстерналій, тісно пов'язаний з концепцією сталого розвитку. Сучасне покоління повинно задовольняти свої потреби, не зменшуючи можливості наступних поколінь. Тут принциповим економічним моментом є покладання додаткових екстернальних витрат сучасним поколінням на майбутні, при сформованому технологічному розвитку. Поняття темпоральних екстерналій і є новим рівнем усвідомлення ефекту зовнішніх негативних екологічних екстерналій. Розглянуто позитивний досвід країн ЄС у створенні ефективних інструментів стимулювання охорони навколишнього середовища та зниження комплексного негативного впливу на природні екосистеми.

Визначено, що реалізація концепції “управління ризиками” для здоров'я людини в цілому побудована на системі інструментів, аналогічної в Україні. Зазначено, що використання даних інструментів у країнах ЄС спирається на механізм, який значно відрізняється від вітчизняного. Основою даного механізму є система видачі комплексних екологічних дозволів для промислових установок, яка для промислових об'єктів буде визначатися найкращими доступними технологіями (далі НДТ).

Встановлено, якщо підприємство виконує встановлені в КЕД вимоги, заплановані для поліпшення показників впливу на навколишнє середовище, то воно звільняється від будь-яких фінансових санкцій (у вигляді штрафів у зарубіжній практиці). Такі санкції виникають тільки в тому випадку, якщо з вини підприємства заплановані роботи не були виконані та встановлені ліміти не були досягнуті.

Зазначено, що інший методологічний підхід розглядає аналіз забезпеченості соціально-економічної системи природними ресурсами на основі моделювання. Світовій практиці широко відомі спроби побудови глобальних моделей розвитку, що враховують вплив комплексу факторів.

Ключові слова: сталий розвиток, екстернальний ефект, глобалізація, економічні дозволи, управління ризиками, навколишнє середовище, найкраща доступна технологія.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ВОЗНИКНОВЕНИЯ НЕГАТИВНЫХ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ЭКСТЕРНАЛИЙ В КОНТЕКСТЕ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. Исследованы территориальный тип экстерналий, тесно связанный с концепцией устойчивого развития. Современное поколение должно удовлетворять свои потребности, не уменьшая возможности последующих поколений. Здесь принципиальным экономическим моментом является возложение дополнительных экстернальных расходов современным поко-

лением на будущее, при сложившемся технологическом развитии. Понятие темпоральных экстерналий и является новым уровнем осознания эффекта внешних негативных экологических экстерналий. Рассмотрен положительный опыт стран ЕС в создании эффективных инструментов стимулирования охраны окружающей среды и снижения комплексного негативного воздействия на природные экосистемы.

Определено, что реализация концепции “управление рисками” для здоровья человека в целом построена на системе инструментов, аналогичной в Украине. Отмечено, что использование данных инструментов в странах ЕС опирается на механизм, который значительно отличается от отечественного. В основе данного механизма находится система выдачи комплексных экологических разрешений для промышленных установок, которая для промышленных объектов будет определяться наилучшими доступными технологиями (далее НДТ).

Установлено, если предприятие выполняет установленные в КЭД требования, запланированные для улучшения показателей воздействия на окружающую среду, то оно освобождается от любых финансовых санкций (в виде штрафов в зарубежной практике). Такие санкции возникают только в том случае, если по вине предприятия запланированные работы не были выполнены и установлены лимиты не были достигнуты.

Отмечено, что иной методологический подход рассматривает анализ обеспеченности социально-экономической системы природными ресурсами на основе моделирования. Мировой практике широко известны попытки построения глобальных моделей развития, учитывающие влияние комплекса факторов.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экстернальный эффект, глобализация, экономические разрешения, управление рисками, окружающая среда, лучшая доступная технология.

THEORETICAL PRINCIPLES OF ORIGIN OF NEGATIVE ECOLOGICAL TERRITORIAL EXTERNALITIES IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract. The article examines the territorial type of externalities, which is closely linked to the concept of sustainable development. The modern generation must satisfy its needs without diminishing the opportunities of the following generations. Here the fundamental economic point is the laying of additional external costs of modern generations for the future ones, with the current technological development. The concept of temporal externalities is a new level of awareness of the effect of external negative environmental externalities. The positive experience of the EU countries in creating effective tools for stimulating environmental protection and reducing the complex negative impact on natural ecosystems is considered.

Determined that the implementation of the concept of “risk management” for human health in general is based on a system of tools similar to that of Ukraine [5].

It is noted that, however, the use of these tools in EU countries is based on a mechanism that is significantly different from the domestic one. At the heart of this mechanism is the system of giving the complex environmental permits for industrial installations, which for industrial objects will be determined on the basis of the best available technologies (BATs).

Installed that, the company meets the requirements set by the CEDs, planned to improve the environmental impact indicators, it will be exempted from any financial sanctions (in the form of fines in foreign practice). Such sanctions will arise only if the planned work of the enterprise is not executed and the established limits are not reached.

It is noted that, another methodological approach deals with the analysis of the provision of social and economic system of natural resources based on modeling. Attempts to construct global models of development, taking into account the influence of a set of factors, are widely known in the world practice.

Keywords: sustainable development, external effect, globalization, economic permits, risk management, environment, the best available technology.

Постановка проблеми. Україна проголосила ідеологію сталого розвитку державною стратегією на XXI століття. Реалізація цієї стратегії потребує відповідного теоретичного забезпечення. Основними характеристиками регіону, як відомо, є: комплексність соціально-економічного та екологічного розвитку; комплексність промислового розвитку; характер розвитку виробничої та соціальної інфраструктур; здатність відтворювати умови для гармонійного розвитку проживання населення і таке інше. Наведені характеристики носять внутрішній характер. Щодо зовнішнього впливу, то регіон залежить від вирішення ряду проблем пов'язаних з виникненням негативних економічних територіальних екстерналій і пошуком ефективних інструментів стимулювання охорони навколишнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади стало-

го розвитку висвітлювалися у працях таких вчених як: В. Г. Вдович, М. З. Згуровський, О. В. Кубатко, В. В. Лук'яненко, І. О. Мазуріна, Л. Ц. Масловська, Л. Г. Мельник, Т. В. Могиленець, Т. П. Норкіна, А. Д. Остапчук, Н. О. Тарханова, В. М. Трегобчук, О. В. Федунь.

Актуальність. Аналіз сутності та змісту концепції сталого розвитку показує що вона привнесла нові аспекти в рішення економічних проблем як результату взаємодії природного середовища і соціально-економічного розвитку людського суспільства. Тому дослідження взаємозв'язку економічних, соціальних та екологічних проблем залишаються на сьогодні в полі зору вчених.

Мета статті — розглянути теоретичні засади виникнення негативних екологічних територіальних екстерналій та усвідомлення їх ефекту, з метою пошуку ефективних інститутів стимулювання охорони навко-

лишнього природного середовища та зниження комплексного негативного впливу на природні екосистеми.

Виклад основного матеріалу.

Нині регламентується діяльність в регіональній сфері законодавством про стимулювання розвитку регіонів, на підставі якого розроблена і реалізується Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року [7]. Зміст цієї стратегії визначає проблеми та пропонує конструктивні напрями їх розв'язання за економічною, соціальною та екологічною сферами, але не конкретизує дій щодо їх залежності та потреб збалансованого розвитку цих трьох сфер. Звертає увагу прагнення до забезпечення збалансованості економічної та екологічної сфер у контексті виконання міжнародних вимог через запровадження системи управління якістю (стандарт ISO серії 9000) та системи екологічного управління (стандарт ISO серії 14000). До визначених державних пріоритетів розвитку окремих регіонів на період до 2020 р. включено для більшості областей окремим пунктом поліпшення екологічної ситуації в цілому або за окремими напрямками є захист територій від підтоплення, подолання наслідків ЧАЕС тощо [1].

Аналіз сутності та змісту концепції сталого розвитку показує, що вона привнесла нові аспекти вирішення екологічних проблем як результату взаємодії природного середовища і соціально-економічного розвитку людського суспільства.

По-перше, це обґрунтування взаємозв'язку економічних, соціальних та екологічних проблем розвитку суспільства.

По-друге, це розгляд проблем між поколіннями, тобто твердження необхідності визначення довгострокової стратегії розвитку людства, виходячи з поставлених проблем щодо задоволення потреб нинішніх і майбутніх поколінь. У зв'язку з цим виникає поняття тимчасових (часових, між поколіннями) екологічних екстерналій, що є більш значимими після територіального рівнем усвідомлення ефекту зовнішніх негативних екологічних екстерналій [5].

Зазвичай в економіці забруднення навколишнього середовища виробником розглядається як негативний зовнішній ефект, коли збільшення прибутку підприємства внаслідок нарощування виробництва обертається шкодою для навколишнього середовища, від чого страждають деякі фірми і суспільство в цілому.

Зовнішній ефект (екстернальний ефект) виникає у тому разі, коли поведінка одного суб'єкта безпосередньо, а не за допомогою цінових змін, впливає на добробут іншого. Зовнішні ефекти з'являються через неможливість або нездатність встановити право власності на певний ресурс. Наслідком цього є відсутність ринку такого ресурсу або механізму, який забезпечує його ефективне використання. За наявності зовнішнього ефекту ринковий розподіл ресурсів виявляється неефективним, якщо не вжити жодних дій. Зовнішніми ефектами називають прямі, не опосередковані ринком впливу одного економічного агента на результати діяльності іншого. Ці впливи можуть бути сприятливими, в цьому випадку їх називають позитивними зовнішніми ефектами, або зовнішніми

вигодами, і несприятливими, тоді їх називають негативними зовнішніми ефектами, або зовнішніми витратами.

Науковці О. О. Акімов, Л. М. Акімова зазначають, що сталий розвиток — це керований стабільний соціально-економічний розвиток, який не порушує природної основи, і спрямований на виживання та безперервний прогрес суспільства в межах господарської ємності біосфери [1]. Відповідно до тлумачення поняття “екстерналії” можемо зазначити, що екстерналії являють собою вигоду або збиток третіх осіб, які не є учасниками угоди [3].

Тимчасовий тип екстерналії тісно пов’язаний з концепцією сталого розвитку. Сучасне покоління має задовольняти свої потреби, не позбавляючи такої можливості наступні покоління. Спричинення глобальних екологічних проблем, вичерпування невідновлювальних ресурсів, забруднення навколишнього середовища сучасним людством створює величезні екологічні, економічні, соціальні проблеми для нащадків, звужуючи їхні можливості задовольняти власні потреби. Тут принциповим економічним моментом є покладання додаткових, екстернальних витрат сучасним поколінням на майбутні при сформованому техногенному розвитку. Так, вичерпання в найближчому майбутньому нафти, масова деградація сільськогосподарських земель створять величезні енергетичні та продовольчі проблеми для майбутнього, вимагаючи різкого зростання витрат порівняно з сучасними — для задоволення найперших потреб. Технологічні прориви, досягнення науково-технічної

революції сучасників створюють можливості щодо зниження витрат у майбутньому. Наприклад, освоєння дешевих технологій виробництва енергії (сонячна) посприє значному економічному ефекту для майбутніх поколінь.

Поняття темпоральних (міжчасових, між поколіннями) екстерналії є новим рівнем усвідомлення ефекту зовнішніх негативних екологічних екстерналії.

У зв’язку з цим виникають такі територіальні негативні екологічні екстерналії:

1) *глобальні (міждержавні)*. В масштабах планети цей вид екстерналії вже спричинив низку конкретних проблем, пов’язаних, насамперед, з перенесенням транскордонних забруднень. Викиди хімічних речовин в атмосферу, забруднення річок та інші екологічні впливи створюють значні еколого-економічні проблеми в інших країнах.

Посилення екологічних загроз і екстерналії спричиняють ряд подій чи ситуацій у світі, що змінюють потенціал розвитку, суверенітету та безпеки країн, їх партнерське сприйняття в міжнародних економічних відносинах. Необхідно враховувати, що прагнення однієї держави до зміцнення екологічної безпеки може зумовлювати не лише покращення стану довкілля, але й послаблювати відчуття безпеки в інших [2].

Забруднення атмосфери у Великобританії в результаті переносу забруднювачів призводить до появи “мертвих” озер на півночі Швеції і необхідність виділення додаткових витрат для охорони навколишнього середовища. Особливо гостро ці

проблеми в контексті відносин промислово розвинених країн і країн, що розвиваються, коли негативний екологічний вплив надають багаті країни, основні забруднювачі і споживачі природних ресурсів, а страждають від цього слабозвинені, бідні країни. Так, у разі глобального потепління і підйому рівня моря на один метр території Бангладеш скоротиться на 17 %, хоча на частку цієї країни припадає лише 0,3 % обсягу викидів парникових газів. В Єгипті під водою може опинитися 12 % території. І прикладів такого негативного екологічного впливу в світі стає дедалі більше. В даний час світове співтовариство усвідомлює цю проблему. Підписуються спеціальні світові конвенції та угоди, міждержавні договори щодо боротьби з транскордонними забрудненнями та зобов'язаннями сторін;

2) *міжсекторальні*. Розвиток секторів економіки, особливо природо-експлуатуючих, завдає значну екологічну шкоду іншим секторам. В Україні величезні втрати несе аграрний сектор. Створення каскаду ГЕС на Дніпрі (енергетичний комплекс) призвело до затоплення високопродуктивних сільськогосподарських угідь. Охоронні зони енергомереж та магістральних газопроводів супроводжується загибеллю і деградацією мільйонів гектарів земель. Все це змушує сільське господарство нести додаткові витрати, освоювати додатково маргінальні малородючі або віддалені ділянки землі. Існують і позитивні міжсекторальні екстерналії. Розвиток одних секторів може дати значний еколого-економічний ефект в інших секторах. Це досягається при

альтернативному вирішенні екологічних проблем, структурної перебудови економіки [6];

3) *міжрегіональні*. Цей вид екстерналій є зменшеною копією глобальних екстерналій, тільки в рамках однієї країни. Для такої країни, як Україна, ця проблема стоїть досить гостро. Класичним прикладом тут може бути річка Дніпро, у верхній течії якого знаходяться регіони, що забрудненнями створюють додаткові витрати на очищення води у “нижніх” регіонах;

4) *локальні*. Цей вид екстерналій найбільш вивчений. Зазвичай на обмеженій території розглядається підприємство-забруднювач та аналізуються викликані його діяльністю екстернальні витрати у реципієнтів (інші підприємства, населення, природні об'єкти тощо).

Країни Європейського союзу (ЄС) накопили значний позитивний досвід у створенні ефективних інструментів стимулювання охорони навколишнього природного середовища та зниження комплексного негативного впливу на природні екосистеми.

Зарубіжна система інструментів зниження негативного впливу на навколишнє середовище побудована на концепції “управління ризиками” для здоров'я людини, яка означає встановлення екологічних і технічних нормативів виходячи з існуючого рівня техніко-технологічного розвитку та фінансових можливостей підприємств-природокористувачів (а не нульового ризику, як у вітчизняному варіанті). Такий підхід означає зниження негативного впливу як довготривалого процесу зниження

екологічних ризиків, яким можна керувати, що дасть можливість ставити реально досяжні цілі і задачі в даному напрямі (як на національному, так і на місцевому, і на мікрорівнях).

Реалізація концепції “управління ризиками” для здоров’я людини в цілому побудована на системі інструментів, аналогічної в Україні [5].

Проте використання цих інструментів у країнах ЄС спирається на механізм, який значно відрізняється від вітчизняного. Основою даного механізму є система видачі комплексних екологічних дозволів для промислових установок, яка для промислових об’єктів буде визначатися на основі найкращих доступних технологій (далі НДТ).

Комплексні екологічні дозволи (далі КЕД) в Європейському Союзі санкціоновані Директивою 96/61/ЄС про Комплексне Запобігання та Контроль Забруднень (далі Директива КЗКЗ).

Якщо підприємство виконує встановлені в КЕД вимоги, заплановані для поліпшення показників впливу на навколишнє середовище, то воно звільняється від будь-яких фінансових санкцій (у вигляді штрафів у зарубіжній практиці). Такі санкції виникають тільки в тому випадку, якщо з вини підприємства заплановані роботи не були виконані та не були досягнуті встановлені ліміти.

Інший методологічний підхід розглядає аналіз забезпеченості соціально-економічної системи природними ресурсами на основі моделювання. Світовій практиці широко відомі спроби побудови глобальних моделей розвитку, що враховують вплив комплексу факторів [1].

Одна з них модель “Globesight”, яка об’єднує такі підсистеми, як населення (демографія), економіка (ВВП, енергетика, інвестиції), екологія (використання природних ресурсів). Перевагою моделей є можливість прогнозу майбутнього стану, оцінка ефекту прийнятих рішень.

Висновки. Таким чином, діючий в країнах ЄС механізм заснований на логічній передумові — “фінансова можливість”, а гарантією для виконання природоохоронних умов та виключення помилок при прийнятті конкретних управлінських рішень є довідники за найкращими доступними технологіями (НДТ).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Акімов О. О., Акімова Л. М.* Правове забезпечення сталого розвитку в державі та її регіонах. Сталый розвиток територій: Проблеми та шляхи вирішення: матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 10–11 жовтня 2014 р.). — Дніпропетровськ, 2014. — С. 6.
2. *Бохан А. В.* Науковий концепт екологічної безпеки в міжнародних економічних відносинах // Актуальні проблеми економіки. — Мелітополь, 2014. — № 12 (162). — С. 78–83.
3. *Гацалов М. М.* Современный экономический словарь-справочник. — Ухта: УГТУ, 2002. — 371 с.
4. *Кубатко О. В.* Економіко-математичні підходи моделювання процесів сталого розвитку територій. Механізм регулювання економіки. Суми, 2010. — № 2. — С. 193–199.
5. *Норкіна Т. П.* Стратегія сталого розвитку регіонів: ресурсно-екологічний аспект // Вісн. Донбаської нац.

- академії будівництва і архітектури. — Макіївка, 2011. — Вип. 2 (88). — С. 40–44.
6. *Остapчук А. Д.* Мале підприємництво — основа сталого розвитку сільських територій // Наук. вісн. Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. — К., 2011. — Вип. 163, ч. 2. — С. 72–76.
 7. *Постанова* Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року” від 06.08.2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-n>. (дата звернення: 25.04.2018).
 8. *Федунь О. В.* Екологізація міжнародних відносин у контексті сталого розвитку // Вісн. Львів. ун-ту. — Львів, 2012. — Вип. 30. — С. 78–86.

REFERENCES

1. *Akimov O. O., Akimova L. M.* (2014) Pravove zabezpechennya stalogo rozvitku v derzhavi ta yiyi regionah. [Legal framework of sustainable development in the state and its regions]. Stalij rozvitok teritorij: Problemi ta shlyahi virishennya: materiali V mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferenciyi. Dnipropetrovsk, 2014. p. 6.
2. *Bohan A. V.* (2014) Naukovij koncept ekologichnoyi bezpeki v mizhnarodnih ekonomichnih vidnosinah [Scientific concept of ecological safety in international economic relations]. Aktualnii problemi ekonomiki. Melitopol, № 12 (162). P. 78–83.
3. *Gacalov M. M.* (2002) Suchasnij ekonomichnij slovnik-dovidnik [Modern economic dictionary-directory]. Uhta: UGTU. 371 s.
4. *Kubatko O. V.* (2010) Ekonomiko-matematichni pidhodi modelyuvannya procesiv stalogo rozvitku teritorij [Economic-mathematical approaches to modeling processes of sustainable development of territories]. Mehanizm regulyuvannya ekonomiki. Sumi. № 2. P. 193–199.
5. *Norkina T. P.* (2011) Strategiya stalogo rozvitku regioniv: resursno-ekologichnij aspekt [Strategy of sustainable development of regions: resource-ecological aspect]. Visnik Donbaskoyi nacionalnoyi akademiyi budivnictva i arhitekturi. Makiyivka, Vol. 2 (88). P. 40–44.
6. *Ostapchuk A. D.* (2011) Male pidpriyemnictvo — osnova stalogo rozvitku silskih teritorij [Small business is the basis of the sustainable development of rural areas]. Naukovij visnik Nacionalnogo universitetu bioresursiv i priroдокористuvannya Ukrayini. Kiyiv. Vol. 163, ch. 2. P. 72–76.
7. *Postanova* (2014) Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 06.08.2014 r. № 385 “Pro zatverdzhennya Derzhavnoyi strategiyi regionalnogo rozvitku na period do 2020 roku” [“On Approval of the State Strategy for Regional Development for the Period till 2020”], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-n>. (Accessed 25 April, 2018).
8. *Fedun O. V.* (2012) Ekologizaciya mizhnarodnih vidnosin u konteksti stalogo rozvitku [Ecologization of international relations in the context of sustainable development]. Visnik Lvivskogo universitetu. Lviv. Vol. 30. P. 78–86.

УДК: 351.87:35.084.64 (477)

Кулава Марія Костянтинівна,
здобувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, викладач кафедри права Придунайської філії Приватного акціонерного товариства "Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом", 68600, м. Ізмаїл, вул. Клушина, 3-а, тел.: 048-41-7-79-02, e-mail: mkulava80@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8081-0211

Кулава Марія Константиновна,
соискатель кафедры публичного администрирования Межрегиональной Академии управления персоналом, преподаватель кафедры права Межрегиональной Академии управления персоналом, 68600, г. Измаил, ул. Клущина, 3-а, тел.: 048-41-7-79-02, e-mail: mkulava80@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8081-0211

Kulava Mariia Konstantinivna,
a student of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, lecturer of the Department of Law of the Danube Branch of the Private Joint-Stock Company "Higher Educational Institution" Interregional Academy of Personnel Management", 68600, Izmail, Str. Klushyna, 3-a, tel.: 048-41-7-79-02, e-mail: mkulava80@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8081-0211

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.134>

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДВС ТА ПРИВАТНИХ ВИКОНАВЦІВ

Анотація. Визначено поняття, основні ознаки принципів державного управління виконавчою системою України, принципи діяльності органів виконавчої системи згідно з чинним законодавством України. Представлена коротка характеристика принципів: верховенства права, законності, обов'язковості, незалежності, справедливості, неупередженості та об'єктивності, диспозитивності, гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами, розумності строків виконавчого провадження, співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями, забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців. Встановлено, що в

цілому принципи виконавчого провадження у досліджуваних нормативних актах дублюються, крім принципів незалежності та забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців.

Визначено власне бачення принципів державного управління виконавчою системою України, а також висловлено думку про необхідність їх доповнення: принципом рівноцінного конкурування між державними і приватними виконавцями через дотримання балансу між ними; принципом відповідальності органів виконавчої системи, їх посадових осіб та приватних виконавців за шкоду, заподіяну внаслідок порушення нормативних приписів; принципом впровадження дієвих стимулів для добровільного виконання рішень; принципом професіоналізму і компетентності. Також у межах представленої статті вказано на невиправданість використання термінів “засади” і “принципи” в Законах України: “Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів”, “Про виконавче провадження”, що прийняті одночасно та регулюють тотожні суспільні відносини.

Ключові слова: принципи державного управління, державні виконавці, приватні виконавці, примусове виконання рішень.

ПРИНЦИПЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ГИС И ЧАСТНЫХ ИСПОЛНИТЕЛЕЙ

Аннотация. Определены понятие, основные признаки принципов государственного управления исполнительной системой Украины, принципы деятельности органов исполнительной системы согласно действующему законодательству Украины. Представлена краткая характеристика принципов, а именно: верховенства права, законности, обязательности, независимости, справедливости, беспристрастности и объективности, диспозитивности, гласности и открытости исполнительного производства и его фиксация техническими средствами, разумности сроков исполнительного производства, соразмерности мер принудительного исполнения решений и объема требований по решениям, обеспечение права на обжалование решений, действий или бездействия государственных исполнителей, частных исполнителей. Установлено, что в целом принципы исполнительного производства в исследуемых нормативных актах дублируются, кроме принципов независимости и обеспечения права на обжалование решений, действий или бездействия государственных исполнителей, частных исполнителей.

Представлено авторское видение принципов государственного управления исполнительной системой Украины, а также указывается на необходимость их дополнения: принципом равноценного конкурирования между государственными и частными исполнителями через соблюдение баланса между ними; принципом ответственности органов исполнительной системы, их должностных лиц и частных исполнителей за вред, причиненный

вследствие нарушения нормативных предписаний; принципом введения действенных стимулов для добровольного исполнения решений; принципом профессионализма и компетентности. Также в рамках представленной статьи указано на нецелесообразность использования терминов “основы” и “принципы” в Законах Украины “Об органах и лицах, осуществляющих принудительное исполнение судебных решений и решений других органов”, “Об исполнительном производстве”, которые приняты одновременно и регулируют тождественные общественные отношения.

Ключевые слова: принципы государственного управления, государственные исполнители, частные исполнители, принудительное исполнение решений.

CHARACTERISTICS OF THE PRINCIPLES OF THE ACTIVITIES OF BODIES OF THE SES AND PRIVATE PERFORMERS

Abstract. Within the presented article, taking into account already existing achievements of scientists, the concept, the main features of the principles of state administration of the executive system of Ukraine are defined. The principles of activity of executive bodies according to the current legislation of Ukraine are determined. A brief description of the principles is presented, namely: the rule of law, legality, compulsory, independence, justice, impartiality and objectivity, discretion, transparency and openness of executive proceedings and its fixation by technical means, the reasonableness of the time limits for enforcement proceedings, the proportionality of enforcement measures and the amount of claims for decisions, the right to appeal decisions, actions or omissions of state executives, private performers. It is established that in general the principles of executive proceedings in the investigated normative acts are duplicated, in addition to the principles of independence and the right to appeal decisions, actions or inaction of state executives, private performers.

The actual vision of the principles of public administration of the executive system of Ukraine is determined. The opinion on the need to supplement the list of principles with the following: the principle of equal competition between state and private performers through the balance between them; the principle of responsibility of the executive system bodies, their officials and private executors for damage caused as a result of violations of regulatory requirements; the principle of introducing effective incentives for voluntary implementation of decisions; the principle of professionalism and competence.

Also, within the submitted article, it is stated that the use of the terms “principles” and “principles” in the Laws of Ukraine “On Bodies and Officials Performing Enforcement of Court Decisions and Decisions of Other Bodies”, “On Enforcement Proceedings”, which are adopted simultaneously and regulated, are unjustified, identical social relations.

Keywords: the principles of public administration, state executives, private executives, enforcement of decisions.

Постановка проблеми. Недосконалість механізму примусового виконання рішень стало підставою реформування виконавчої системи України, впровадження змішаної системи органів примусового виконання рішень, відповідно нової нормативної бази її функціонування, у тому числі відбулося нормативне закріплення принципів державного управління діяльністю виконавчої системи України, що є значним кроком на шляху існування ефективної системи примусового виконання рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробки науковців щодо принципів державного управління мають різну глибину та присвячені принципам організації та управління різних сфер суспільного життя. Водночас бракує праць, які б комплексно досліджували принципи діяльності саме органів примусового виконання рішень, особливо після впровадження змішаної системи.

Дослідженню принципів державного управління взагалі присвячені праці: Г. Атаманчука, Н. Мальтюхової, О. Чечель, інших; принципам державного управління виконавчою системою України — В. Болюх, О. Верби-Сидор, Є. Гришко, Л. Крупнової, С. Савоне, С. Федика, К. Шевчук та ін.

Мета статті — визначити поняття принципу державного управління, основоположні принципи діяльності виконавчої системи, дати їх коротку характеристику, визначити власне бачення принципів державного управління виконавчою системою України.

Виклад основного матеріалу. Вагоме значення в механізмі державно-

го управління виконанням судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) (далі — рішень) займають принципи цієї діяльності.

Термін “принцип” походить від лат. *principium* — основа, початок та має такі трактування:

1) основне, вихідне положення теорії, вчення тощо, керівна ідея, основне правило діяльності;

2) внутрішнє переконання, погляд, що означає норму поведінки [1, с. 409].

Під принципами державного управління розуміють закономірності, відносини, взаємозв'язки, керівні засади, на яких ґрунтується його організація та здійснення і які можуть бути сформульовані в певні правила [2, с. 74].

Принципи державного управління мають бути:

- закріплені у нормативно-правових актах, тобто мати правову форму. Саме легальне закріплення принципів діяльності є певною гарантією дотримання прав усіма учасниками, в нашому випадку — виконавчих правовідносин;

- стійкими, системоутворюючими стабілізуючими конструкціями;

- реальними керівними постулатами, які фактично використовуються у практичній діяльності при примусовому виконанні рішень, виступають запорукою ефективного, дієвого, що відповідає сучасним реаліям, механізму державного управління примусовим виконанням рішень. Слушною з цього приводу, є думка В. Горшенєва та І. Шахова, а саме: “якщо принципи сприймаються, вони повинні глибоко усвідомлюватися, детально засвоюватися та

перетворюватися на професійні переконання” [3].

Отже, під принципами державного управління виконавчою системою необхідно розуміти закріплені у нормативно-правових актах стійкі, системоутворюючі конструкції, які фактично використовуються у практичній діяльності при примусовому виконанні рішень, виступають запорукою ефективного, дієвого, що відповідає сучасним реаліям, механізму державного управління примусовим виконанням рішень.

При цьому, кількість принципів визначається рівнем знань щодо певних закономірностей здійснення того чи іншого явища чи процесу [4].

В Україні принципи організації і діяльності органів виконавчої системи отримали нормативне визначення в 2016 році в ст. 4 Закону України “Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів” [5], а саме: 1) верховенства права; 2) законності; 3) незалежності; 4) справедливості, неупередженості та об’єктивності; 5) обов’язковості виконання рішень; 6) диспозитивності; 7) гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами; 8) розумності строків виконавчого провадження; 9) співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями.

У свою чергу ст. 2 Закону України “Про виконавче провадження” [6] регламентує, що виконавче провадження здійснюється з дотриманням таких засад: 1) верховенства права; 2) обов’язковості виконання рішень; 3) законності; 4) диспозитивності;

5) справедливості, неупередженості та об’єктивності; 6) гласності та відкритості виконавчого провадження; 7) розумності строків виконавчого провадження; 8) співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями; 9) забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців.

Невиправданим вважаємо, з огляду на представлені норми, використання різних термінів у законах, що прийняті одночасно та регулюють виконавче провадження. “Засади” і “принципи” не є тотожними поняттями. Термін “засада” є ширшим за своїм змістом та охоплює також і ті явища, які окреслюються категорією “принцип” [7]. Принципи виконавчого провадження дублюються, за першою нормою неповторюваним залишається принцип незалежності, за другим — забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців.

Проаналізуємо представлені принципи з огляду на досліджувану нами систему виконання рішень.

Принцип верховенства права. Верховенство права відбивається в тому, що закони мають відповідати праву тобто як міра однакових для всіх свободи і справедливості, в законах є необхідним обмеження приватного свавілля як особи, так і держави на благо суспільства [8, с. 188].

Додержання принципу верховенства права під час державного управління примусовим виконанням рішень залежить від: поваги до людини у процесі провадження; фактичної, а не декларативної рівності всіх перед

законом; збалансованості інтересів суспільства; підпорядкування діяльності усіх державних інституцій потребам реалізації та захисту прав людини; не тільки регламентування прав і свобод людини як головного обов'язку держави, а й реальне забезпечення реалізації цих прав; забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних та приватних виконавців.

Принцип законності у сфері примусового виконання рішень передбачає стан, коли виконавчі правовідносини не суперечать нормам права, проголошеним в інтересах суспільства; коли закони дотримуються учасниками неухильно, коли не порушуються права і свободи учасників виконавчого провадження; коли за діяльністю приватних та державних виконавців здійснюється контроль.

Принцип обов'язковості виконання рішень гарантований Конституцією України, процесуальними кодексами України. Необхідно зазначити, що будь-яке судове рішення та рішення інших органів (посадових осіб) є індивідуальним актом, однак його невиконання завдає істотної шкоди не тільки особі, інтереси якої не забезпечені, а й публічному порядку. Крім цього, факт невиконання рішення порушує і такі принципи виконавчого провадження як верховенство права, законність. Якщо досліджувати чинники, що спричинюють вкрай незадовільний стан добровільного, а потім і примусового виконання рішень можемо виокремити крім суб'єктивних чинників, ще й об'єктивні: організаційні чинники (неефективну організацію органів вико-

навчої системи України), економічні проблеми в державі.

Як результат, як слушно зазначає Г. Огнев'юк, створюється ситуація, за якої громадянин використав всі надані державою можливості захистити своє порушене право, однак фактичного забезпечення свого права не отримав [9, с. 174].

Принцип незалежності від державних органів, установ і посадових осіб, а також від місцевих органів влади і самоврядування, об'єднань громадян має виражатись у компетентній діяльності державних та приватних виконавців, сумлінному виконанні своїх обов'язків, пріоритетності суспільних інтересів над відомчими або власними. Принцип незалежності має захистити виконавців від сторонніх впливів, від некваліфікованих рекомендацій, упереджених висновків осіб, які не мають фахової підготовки, не можуть дати науково обґрунтованої оцінки певним заходам, рішенням, подіям, що відповідно приймаються, мають місце, виявляються під час примусового виконання рішень. У свою чергу, незалежність не передбачає, що органи виконавчої системи України звільнені від оцінок своєї діяльності, від відповідальності за її наслідки.

Частина 2 ст. 16 Закону України "Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів" регламентує, що приватний виконавець є суб'єктом незалежної професійної діяльності. Разом із тим, вже наступна ст. 17 цього Закону вказує, що державне регулювання діяльності приватного виконавця здійснює Міністерство юстиції України. Дане

Міністерство регулює діяльність і державних виконавців. Досить абстрактною вважаємо ст. 9 Закону України “Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів”, яка вказує, що незалежність державних виконавців від впливу чи втручання у їхню діяльність з примусового виконання рішень гарантується: 1) особливим порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення органів державної виконавчої служби; 2) дієвим механізмом мотивування державних виконавців; 3) прозорістю діяльності з примусового виконання рішень; 4) в інший спосіб, визначений законом. З огляду на це, вважаємо сумнівним факт незалежності даних суб’єктів виконавчого провадження.

Принцип справедливості у досліджуваній сфері виявляється зокрема: у рівності всіх перед законом, співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями. Неупередженість виявляється: у прийнятті рішень, вчиненні дій, що не залежать від уподобань та інтересів як державних, так і приватних виконавців; у захисті прав, свобод і законних інтересів людини незалежно від статі, раси, національності, мови, походження, майнового і посадового становища, місця проживання, ставлення до релігії, переконань, належності до суспільних об’єднань, а також інших обставин; в існуванні у виконавчому провадженні таких інституцій як “відвід” та “самовідвід”.

Об’єктивність як принцип діяльності органів виконавчої служби України виявляється у суворій від-

повідності дій виконавців нормативно заявленій компетенції; виключенні будь-яких особистих мотивів; безпристрасності; виключенні матеріального (крім передбаченого законом), фізичного, морального впливу на державних і приватних виконавців.

Принцип диспозитивності виконавчого провадження виявляється у спроможності учасників виконавчих правовідносин здійснюють свої суб’єктивні права на власний розсуд. Їм гарантується державою безперешкодне здійснення їхніх прав. Інші учасники правовідносин зобов’язані не чинити перешкод особі, якій належить суб’єктивне право, у його здійсненні.

Гласність та відкритість виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами. Гласність представляє собою доступ до повної та достовірної інформації про боржників, про результати виконавчого провадження. Принцип відкритості означає як відкритість доступу на службу в органах виконавчої влади, так і постійну можливість громадян отримувати адекватну інформацію про різноманітні інститути виконавчої влади [10, с. 15]. Дане визначення безсумнівно можна застосувати і говорячи про органи виконавчої системи України. При цьому, інформація одержана під час здійснення виконавчого провадження, доступ до якої обмежений законом, може використовуватися лише відповідно до вимог закону. Тобто відкритість і гласність кореспондуються під час виконавчого провадження із професійною таємницею. Принцип фіксування виконавчого провадження тех-

нічними засобами реалізується через надане виконавцю право застосовувати під час примусового виконання рішень фото- і кінозйомку, відеозапис (п. 17 ч. 3 ст. 18 Закону України “Про виконавче провадження”).

Розумність строків виконавчого провадження. Строки у виконавчому провадженні — це періоди часу, в межах яких учасники виконавчого провадження зобов’язані або мають право прийняти рішення або вчинити дію. Строки у виконавчому провадженні встановлюються законом, а саме розділом II Закону України “Про виконавче провадження”, а якщо вони не визначені законом — встановлюються виконавцем, тобто мають оціночний характер.

Принцип співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями передбачає, що стягнення на майно боржника вертається в розмірі та обсязі, необхідних для виконання за виконавчим документом, з урахуванням стягнення виконавчого збору, витрат виконавчого провадження, штрафів, накладених на боржника під час виконавчого провадження, основної винагороди приватного виконавця. Чи захистить цей принцип боржника від можливих виявів свавілля з боку виконавців, покаже час.

Принцип забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців передбачається ст. 74 Закону України “Про виконавче провадження”, яка регламентує право оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби у певних випад-

ках до суду, або до адміністративного суду, або до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець. Стаття 37 Закону України “Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів” встановлює, що приватний виконавець несе за свої рішення, дії чи бездіяльність та завдану третім особам шкоду цивільно-правову, адміністративну чи кримінальну відповідальність у порядку та обсягах, установлених законом, а також дисциплінарну відповідальність у порядку, встановленому законом.

Висновки. Отже, принципи діяльності органів виконавчої системи України, приватних виконавців відіграють важливу роль як теоретичні підвалини, фундамент діяльності державних і приватних виконавців, обумовлює ефективність і дієвість цієї системи. Разом із тим спостерігаємо неоднаковий перелік принципів у “споріднених” нормативних актах, та навіть використання різних термінів, а саме “принципи” і “засади”. Проаналізовані принципи є здебільшого конституційними, а не спеціальними процесуальними, що притаманні саме органам виконавчої системи України, приватним виконавцям. Крім цього досліджувані Закони не містять окремих статей, які б розкривали зміст цих принципів, а це породжує неоднозначність змісту таких принципів. Вважаємо, що перелік принципів має бути доповнено, наприклад, такими принципами: принципом рівноцінного конкурування між державними і приватними виконавцями через дотримання балансу між ними; принцип відповідальності

органів виконавчої системи, їх посадових осіб та приватних виконавців за шкоду заподіяну внаслідок порушення нормативних приписів; принцип впровадження дієвих стимулів для добровільного виконання рішень; принцип професіоналізму і компетентності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Словарь иностранных слов*. — 18-е изд., стер. — М.: Русский яз., 1989. — 624 с.
2. *Корнев А. П.* Принципы современного административного права / А. П. Корнев // *Правоведение*. — 1967. — № 3. — С. 72–78.
3. *Горшенев В. М.* Контроль как правовая форма деятельности / В. М. Горшенев, И. Б. Шахов. — М.: Юрид. лит., 1987. — 176 с.
4. *Мельтюхова Н. М.* Законы та принципы державного управління / Н. М. Мельтюхова // *Актуальні проблеми держ. упр.* — 2009. — № 1. — С. 42–50.
5. *Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 р.* // *Відомості Верховної Ради України*. — 2016. — № 29. — Ст. 535.
6. *Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р.* // *Відомості Верховної Ради України*. — 2016. — № 30. — Ст. 542.
7. *Божко В.* Аналіз співвідношення змісту термінів “засада” і “принцип” крізь призму правових позицій Конституційного Суду України / В. Божко // *Вісн. Львів. ун-ту ім. Івана Франка*. — 2011. — Вип. 54. — С. 124–132.
8. *Тарасишина О. М.* Відображення принципу справедливості в законодавчих актах. України // *Актуальні проблеми держави і права*. — 2007. — № 36. — С. 187–195.
9. *Огнев'юк Г. З.* Обов'язковість рішення суду як складова принципу правової визначеності / Г. З. Огнев'юк // *Часопис Київ. ун-ту права*. — 2015. — № 2. — С. 171–175.
10. *Вавженчук С. Я.* Конституційні основи розвитку виконавчої влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 / С. Я. Вавженчук; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. — Х., 2008. — 18 с.

REFERENCES

1. *Slovar' inostrannyh slov* (1989), [Dictionary of foreign words], 18nd ed, Russkij jazyk, Moscow, Russia.
2. *Korenev A. P.* (1967), Principles of modern administrative law, *Pravovedenie*, vol. 3, p. 72–78.
3. *Gorshenev V. M. and Shahov I. B.* (1987), *Kontrol' kak pravovaja forma dejatel'nosti* [Control as a legal form of activity], *Juridicheskaja literature*, Moscow, Russia.
4. *Mel'tiukhova N. M.* (2009), *Laws and Principles of Public Administration, Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia*, vol. 1, p. 42–50.
5. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (2016), *The Law of Ukraine “On bodies and persons, who carry out enforcement of court decisions and decisions of other bodies”*, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (Accessed 27 April 2016).
6. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (2016), *The Law of Ukraine “On enforcement proceedings”*, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1404-19> (Accessed 27 April 2016).
7. *Bozhko V.* (2011) “The analysis of the relation between the meaning of

- the terms “ambush” and “principle” through the prism of the legal position of the Constitutional Court of Ukraine”, *Visnyk Lvivskoho universytetu im. Ivana Franka*, vol. 54, p. 124–132.
8. *Tarasyshtyna O. M.* (2007), “Representation of the principle of justice in the legislative acts of Ukraine”, *Aktualni problemy derzhavy i prava*, vol. 36, p. 187–195.
 9. *Ohnev'iuk H. Z.* (2015), “Obligation of a court decision as a component of the principle of legal certainty”, *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, vol. 2, p. 171–155.
 10. *Vavzhenchuk S. Ya.* (2008) “Constitutional Foundations of Development of Executive Power in Ukraine”, Ph.D. Thesis, Constitutional law, National Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise, Kharkiv, Ukraine.

УДК 351.71:334.012

Лаврентій Дмитро Степанович,
аспірант, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ, вул. Івана Кудрі, 33, тел.: (050) 462 27 22, e-mail: lavish@ukr.net

ORCID:0000-0003-3414-6705

Лаврентий Дмитрий Степанович,
аспірант, Таврический национальный университет имени В. И. Вернадского, г. Киев, ул. Ивана Кудри, 33, тел.: (050) 462 27 22, e-mail: lavish@ukr.net

ORCID: 0000-0003-3414-6705

Laurenty Dmitriy Stepanovich,
post-graduate student, Taurida National Vernadsky University, Kyiv, Str. Ivana Kudri, 33, tel.; (050) 462 27 22, e-mail: lavish@ukr.net

ORCID: 0000-0003-3414-6705

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.136>

КАТЕГОРИЗАЦІЯ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ПОНЯТІЙНОМУ ПРОСТОРІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Анотація. Досліджуються проблемні питання наукового розуміння та співвідношення поняття публічно-приватного/державно-приватного партнерства у категоріальному ряду понять, що розкривають сутність та механізми функціонування соціальної держави в теорії публічного врядування.

Зроблено семантичний аналіз сімейства споріднених таких наукових категорій: “соціальне партнерство”, “публічно-приватне партнерство”, “міжсекторальне партнерство”, “державно-приватне партнерство” та “муніципально-приватне партнерство”, котрі означають один і той самий процес та відрізняються лише визначенням кола суб’єктів соціальних дій в ході застосування публічного діалогу та реалізації соціальної політики, спрямованої на розбудову соціальної держави в Україні.

Стверджується, що в ході державно-приватного партнерства виникає задоволеність суспільства діяльністю державних та місцевих органів влади, котра, у свою чергу, формує у громадян довіру до влади, стимулює їх до кращого виконання своїх обов’язків, а це є передумовою забезпечення добробуту в країні загалом. Отже, механізм публічно-приватного партнерства є одним з ключових елементів публічного (соціального) діалогу в дискурсивному просторі державної соціальної політики, що наближає Україну до Єв-

ропи, сприяє формуванню соціально орієнтованої економіки та соціально відповідального врядування як визначальних елементів розбудови соціальної держави. Проте наразі відсутні сталі практики партнерства інститутів державного управління та громадянського суспільства в таких сферах, як формування державної політики, її моніторинг, громадський контроль за діяльністю центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, установ з бюджетним фінансуванням тощо.

Розкривається значення публічно-приватного партнерства як ключового механізму соціальної політики держави, спрямованої на досягнення цілей сталого розвитку для України.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство, державно-приватне партнерство, цілі сталого розвитку, соціальне партнерство, соціальна політика.

КАТЕГОРИЗАЦІЯ ПУБЛИЧНО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ПОНЯТІЙНОМ ПРОСТРАНСТВЕ СОЦІАЛЬНОГО ГОСУДАРСТВА

Аннотація. Исследуются проблемные вопросы научного понимания и отношения понятий публично-частного/государственно-частного партнерства в категориальном ряду понятий, раскрывающих сущность и механизмы функционирования социального государства в теории публичного управления.

Сделан семантический анализ семейства родственных таких научных категорий: “социальное партнерство”, “публично-частное партнерство”, “межсекторальное партнерство”, “государственно-частное партнерство” и “муниципально-частное партнерство”, означающие один и тот же процесс и отличающиеся только определением круга субъектов социальной деятельности в ходе применения общественного диалога и осуществления социальной политики, направленной на развитие государства всеобщего благосостояния в Украине. Утверждается, что в ходе государственно-частного партнерства возникает удовлетворенность общества деятельностью государственных и местных органов власти, которая, в свою очередь, формирует доверие граждан к органам власти, стимулирует их лучше выполнять свои обязанности, а это является предпосылкой обеспечения благосостояния страны в целом. Таким образом механизм государственно-частного партнерства является одним из ключевых элементов публичного (социального) диалога в дискурсивном пространстве государственной социальной политики, приближающей Украину в Европу, способствующей формированию социально-ориентированной экономики и социально ответственного управления как определяющих элементов социального государства. Однако сейчас еще отсутствуют стойкие практики партнерства институтов государственного управления и гражданского общества в таких сферах, как формирование государственной политики и ее мониторинг, общественный контроль над деятельностью центральных органов исполнительной власти, органов

местного самоуправления, учреждений с бюджетным финансированием и т. д.

Раскрывается значение государственно-частного партнерства как ключевого механизма социальной политики государства, направленной на достижение целей устойчивого развития для Украины.

Ключевые слова: публично-частное партнерство, государственно-частное партнерство, цели устойчивого развития, социальное партнерство, социальная политика.

CATEGORIZATION OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN THE CONCEPTUAL SPACE OF THE SOCIAL STATE

Abstract. The article studies the problematic issues of scientific understanding and the correlation of the notions of public-private/public-private partnership in a categorical series of concepts that reveal the essence and mechanisms of the functioning of a social state in the theory of public administration.

Is done semantic analysis a family of related scientific categories ‘social partnership’, ‘public-private partnership’, ‘intersectoral partnership’, ‘state-private partnership’ and ‘municipal-private partnership’, which mean the same process and are different only the definition of the range of subjects of social action in the application of public dialogue and the implementation of social policies aimed at building a social state in Ukraine.

It is argued that in the course of state-private partnership, the satisfaction of the society with the activities of state and local authorities, which, in turn, forms the trust of the people in power, stimulates them to fulfil their duties better. And this is a prerequisite for ensuring well-being in the country as a whole. Thus, the mechanism of public-private partnership is one of the key elements of a public (social) dialogue in the discursive space of state social policy that brings Ukraine closer to Europe, promotes the formation of a socially oriented economy and socially responsible governance as crucial elements for the development of a social state. Meanwhile, there is still no steady practices of partnership between public administration and civil society institutions in areas such as the formation of public policy, its monitoring, public control over the activities of central executive authorities, local governments, and budget financing agencies, etc. at present.

The article reveals the importance of public-private partnership as a key mechanism of the state’s social policy aimed at achieving the Sustainable Development Goals for Ukraine.

Keywords: public-private partnership, public-private partnership, Sustainable Development Goals, social partnership, social policy.

Постановка проблеми. Третє тисячоліття надзвичайно загострило проблему подальшого розвитку людства, що за багатьма критеріями якості життя досяг критичної межі. Світове співтовариство вже двічі по-

верталося до розгляду цієї проблематики на найвищому рівні Саміту ООН: у 2000 році, коли 189 країн світу прийняли Декларацію Тисячоліття та у 2015 році, коли в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку та прийняття нового Порядку денного розвитку людства, в результаті якого було прийнято Підсумковий документ “Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року”. Цей документ містить 17 глобальних Цілей Сталого Розвитку, розгорнутих та деталізованих у 169 завданнях.

Україна, як і більшість країн світу, приєдналась до цих зобов’язань та провела відповідну роботу щодо їх адаптації з урахуванням специфіки національного розвитку. 15 вересня 2017 року Уряд України представив Національну доповідь “Цілі сталого розвитку: Україна”, яка визначає базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). У доповіді представлено національну систему ЦСР, що містить 17 цілей, деталізованих у 86 завданнях розвитку та 172 показниках для моніторингу їх виконання за чотирма напрямками:

1. Справедливий соціальний розвиток.
2. Стале економічне зростання та зайнятість.
3. Ефективне управління.
4. Екологічна рівновага та розбудова стійкості.

Одним із завдань, взятих Україною на себе є розвиток партнерських відносин влади і бізнесу для досягнення Цілей Сталого Розвитку, вимірюваний кількістю проектів дер-

жавно-приватного партнерства [1, с. 124–125].

Все це зумовлює поживлення наукового інтересу до розгляду феномену державно-приватного партнерства, особливо у його взаємозв’язку з категоріями соціальної держави та соціального розвитку, закріпленими як один з ключових напрямів ЦСР.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблеми розвитку партнерства держави та приватного сектору в сучасному науковому дискурсі (як закордонному, так і вітчизняному) досліджуються досить активно. Зокрема, серед найостанніших публікацій, дотичних до поставленої мети, звертають увагу праці таких дослідників як В. Бутенко [18], О. Васильєва [11], Н. Гвоздик [17], М. Дейч [9], К. Дубич [15], М. Коляда [14], С. Майстро [109], О. Макара [16], В. Мамонова [4], О. Сідуняк [12] та ін. Цього року вийшли друком цікаві й доволі великі як за обсягом, так і за охопленням науково-аналітичні дослідження фахівця Світового банку Джеффри Делмона [8] та Джошуа Ньюмана з австралійського університету Фліндера [20].

Зазначені автори розкривають ті чи інші аспекти публічно-приватного партнерства, проте, не зосереджували уваги на комплексному дослідженні наукового розуміння та співвідношення поняття публічно-приватного та державно-приватного партнерства у категоріальному ряду понять, що розкривають сутність та механізми функціонування соціальної держави в теорії публічного врядування. Саме це є метою цієї наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу. Історично склалося так, що одне й те саме явище спільних дій на основі партнерських відносин між органами державної влади, місцевого самоврядування, бізнес-структур та організацій громадянського суспільства в західноєвропейській та вітчизняній науці називають інакше, аніж як би це звучало у безпосередньому підстрочному перекладі. Для країн ЄС та Північної Америки і Австралії широким є термін “Public-Private Partnerships” (PPP), що буквально означає “публічно-приватне партнерство” (ППП), в той час як Україна разом з більшістю країн СНД оперує поняттям “державно-приватне партнерство” (ДПП).

На нашу думку в обранні такого тлумачення на пострадянському просторі відбилося ментальне сприйняття держави як домінуючого суб’єкта відносин з іншими традиційними секторами (бізнесом та громадянським суспільством). В умовах євроінтеграційного курсу Україні варто було б провести й відповідну “декомунізацію” подібних наукових термінів, що несуть експресивне навантаження держави як соціальної домінанти. Процеси децентралізації, розпочаті в нашій державі, поступово наближують Україну до Європи, де провідну роль у суспільно-політичному житті відіграють вже не власне державні органи, а саме органи публічного врядування в розумінні рівнозначної ролі як цих органів державної виконавчої влади, так і муніципальних органів, інституцій громадянського суспільства, що беруть участь в розробленні та реалізації публічної політики.

Водночас у категоріальному плані усталене на Заході словосполучення “Public Private Partnership” є більш широким за своїм трактуванням, ніж його український аналог, оскільки дефініція “public” (публічний), до кола суб’єктів відповідного партнерства відносить не тільки органи державної влади, але й заклади та установи місцевого самоврядування та інституції громадського суспільства — тобто усі соціальні сили, які ставлять за мету досягнення тих чи інших суспільних інтересів. Своєю чергою, дефініція “private” (приватний) до кола суб’єктів відповідного партнерства відносить не конкретну приватну особу, а представників бізнесу, господарчого сектору, у розпорядженні яких є фінансові та інші ресурси й головною метою яких є отримання прибутку або збільшення соціального капіталу компанії, її іміджу через участь у соціально значущих проектах.

Характерним у цьому плані є коротке визначення Світового Банку: “публічно-приватне партнерство є угодою між публічним та приватним партнерами, котрі прагнуть до виробництва та надання інфраструктурних послуг, метою яких є підвищення ефективності бюджетного фінансування та залучення інвестицій” [2]. Європейська Комісія додає до цього визначення “розподіл повноважень і обов’язків, спільні інвестиції ресурсів, розподіл відповідальності або ризику та, в ідеалі, переваг” [3].

На цій підставі вважаємо правильним ширше застосування поняття “публічно-приватне партнерство”, яке є більш широким від загальноприйнятого у нас “державно-приватного партнерства” за рахунок

розширення суб'єктів такого партнерства (адже друге поняття залишає як означений суб'єкт лише державу, не враховуючи можливість участі в подібних проектах інших органів публічної влади, зокрема органи місцевого самоврядування за самим визначенням). При цьому у випадку, коли партнерська угода є двосторонньою й укладається саме між приватним інвестором та державним органом, можна говорити про тотожність для такого випадку обох наведених термінів.

Нарешті простий синтаксичний аналіз досліджуваної дефініції як складеного словосполучення чітко вказує на процес, дію (партнерство) та суб'єктів цього процесу (державна й приватна структура). Але ж навіть в енциклопедії державного управління ДПП розкривається як “форма співробітництва між органами публічної влади і приватною інституцією” (*тобто в чіткому розумінні не як ДПП, а саме як ППП. — Авт.*) й далі: “стосовно надання послуг у сферах, що зазвичайно вважаються реципієнтами бюджетного фінансування” [4, с. 79] (*сьогодні в Україні все більше сфер-реципієнтів бюджетного фінансування відходить до муніципального управління як не державної але публічної влади. — Авт.*).

В тому ж ключі, з виокремленням усіх суб'єктів публічного врядування, а не лише державних органів, надає своє визначення державно-приватного партнерства М. Солодаренко, за якого під таким партнерством слід розуміти юридично оформлене, добровільне та взаємовигідне співробітництво між державою, органами місцевого самоврядування та при-

ватним бізнесом, під час якого відбувається об'єднання ресурсів та інтересів сторін, розподіл у визначених пропорціях прав, обов'язків, результатів та ризиків з метою ефективної реалізації інвестиційних проектів та вирішення проблем соціально-економічного розвитку відповідно до інтересів громадянського суспільства [5, с. 165]. Намаганням втиснути усіх можливих суб'єктів партнерства можна схарактеризувати спробу Н. Ільченко ввести в науковий обіг поняття “державно-приватно-громадського партнерства” [6, с. 34]. В літературі можна зустріти також рідковживані конструкції “міжсекторальне партнерство”, “муніципально-приватне партнерство” тощо.

На наш погляд, найбільш вдалим є визначення Д. Грімзі та М. Льюїс, які визначають публічно-приватне партнерство як “угоду, за якою сектор публічного врядування вступає у довгострокові договірні відносини з приватним сектором задля реалізації приватним партнером будівництва об'єктів інфраструктури державного сектору та управління ними або задля надання послуги (з використанням відповідних об'єктів інфраструктури) населенню від імені організації державного сектору” [7, с. 248].

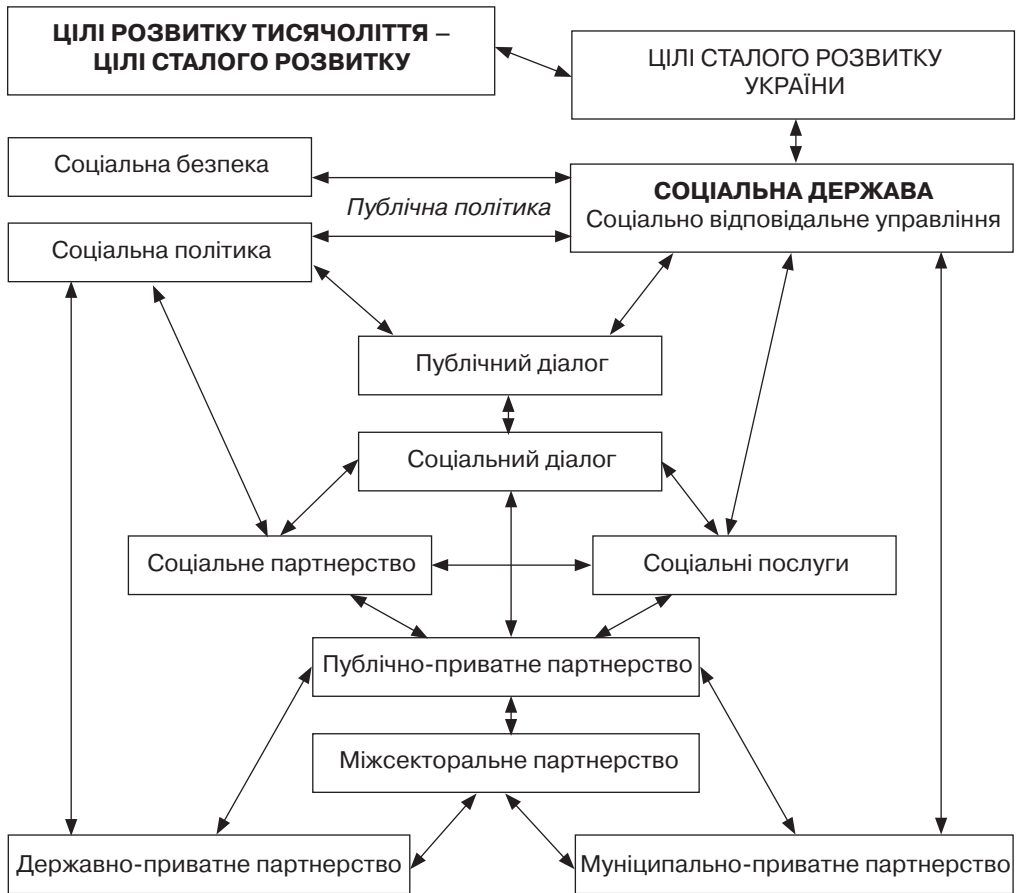
Далі аналізуємо у тому самому семантичному плані “партнерство”. Це поняття неодмінно передбачає спільну діяльність та спільну мету цієї діяльності. Тобто “Partnership” як наукова категорія вказує не просто на партнерський характер взаємовідносин державних, муніципальних, господарчих та громадських інституцій, але й обов'язково передбачає досягнення визначеної мети

або конкретних цілей і завдань публічно-приватного партнерства. І на цьому етапі ми отримуємо цілісне єднання мікро- та макрорівнів соціального буття суспільства, оскільки за визначенням Джефрі Делмона публічно-приватне партнерство як форма інфраструктурних інвестицій на соціально-економічному мікрорівні має вирішальне значення для досягнення основних соціальних цілей сучасної держави — економічного зростання, якості життя, скорочення масштабів убогості, доступу до освіти, охорони здоров'я тощо [8].

І тут ми знову повертаємося до Цілей Сталого Розвитку, які в най-

більшому узагальненні ставлять завдання розвивати соціальну державу, а в конкретно-прикладному завданні закликають “стимулювати й заохочувати ефективне партнерство між державними організаціями, між державним і приватним секторами та між організаціями громадянського суспільства, спираючись на досвід і стратегії використання ресурсів партнерів” [1, с. 172].

Це дає нам можливість спробувати унаочнити та схарактеризувати предметне поле понять, що розкривають сутність та механізми функціонування соціальної держави в теорії публічного врядування (рисунок).

Місце публічно-приватного партнерства в предметному полі соціальної держави

Логічний ланцюжок дослідницької думки веде від загальнолюдських Цілей Розвитку Тисячоліття – Цілей Сталого Розвитку до конкретизованих Цілей Сталого Розвитку для України, зокрема, в частині розбудови в нашому суспільстві соціальної держави з соціально відповідальним управлінням, що має гарантувати громадянам необхідну соціальну безпеку.

Соціально відповідальне управління, як зазначає М. Дейч, передбачає певний рівень добровільного відгуку на соціальні проблеми з боку суб'єкта, який виходить за межі, визначені законом або регулюючими органами [9, с. 29]. При цьому, на думку професора С. Майстро саме “механізм ДПП формує підґрунтя для спільної відповідальності держави, громади і бізнесу за розвиток секторів, що мають пріоритетне значення” [10, с. 246].

Завдання розбудови соціальної держави реалізуються в ході здійснення публічної політики, насамперед, такої її вагомій складовій, як соціальна політика з її сучасним спрямуванням на широкомасштабне реформування соціальної сфери України [11]. Як власне соціальна політика в цілому, так і ППП, за професором О. Сідуняком покликані забезпечити створення соціальної інфраструктури, яка забезпечує нормальну щоденну життєдіяльність суспільства [12, с. 51].

Основним форматом суспільно-владної взаємодії в умовах соціальної держави визнається публічний або соціальний діалог (ці поняття не мають принципової різниці, хіба що перше передбачає

знову таки більше коло суб'єктів взаємодії). При цьому фахівці з державного управління більше схильються до використання поняття “публічний діалог” (професори О. Крутій, О. Радченко [13]), натомість соціологи та правники широко використовують поняття “соціальний діалог” (М. Коляда [14]).

Однією з ключових функцій соціальної держави є надання громадянам гарантованих Конституцією соціальних послуг. На цьому зосереджується К. Дубич: “Державно-громадське міжсекторальне співробітництво щодо надання соціальних послуг є невід'ємним компонентом, важливим державно-управлінським механізмом, який на практиці дає змогу реалізовувати принципи надання соціальних послуг” [15, с. 120]. Так само О. Макара визначає зниження бюджетного дефіциту на всіх рівнях державного управління та підвищення якості суспільних послуг завдяки залученню приватних інвесторів в ході публічно-приватного партнерства [16, с. 367].

М. Коляда перекидає логічний ланцюжок від соціального діалогу до соціального партнерства, наголошуючи, що з одного боку соціальний діалог передбачає соціальне партнерство, а з іншого і сам виступає елементом соціального партнерства, співвідносячись між собою як процес і мета [14, с. 292]. При цьому Н. Гвоздик визначає соціальне партнерство одним з базових принципів функціонування сучасного демократичного суспільства, важливим інструментом реалізації соціальної політики держави, засобом попередження та

розв'язання соціальних конфліктів [17, с. 17]. На переконання дослідника основною сферою реалізації соціального партнерства є сфера соціально-трудових відносин, а його ключовим елементом — соціальний діалог [Там само].

На особливій ролі соціального партнерства в ході розбудови соціальної держави наголошує В. Бутенко: “Історичний досвід розвитку багатьох країн засвідчив, що врешті решт всі країни приходять до розуміння необхідності вирішувати соціальні конфлікти, протистояння, виходити з економічних та екологічних криз за допомогою розвитку такого інституту, як соціальне партнерство, яке в певних конкретних умовах відповідає потребам суспільства та забезпечує соціальну стабільність” [18, с. 61].

Своєю чергою, соціальне партнерство в методології семантично-морфологічної декомпозиції цілком поглинає в собі як власне публічно-приватне, міжсекторальне партнерство, так і його структурні складові — державно-приватне та муніципально-приватне партнерство (основним призначенням якого професор О. Сердюкова вбачає залучення інвестицій в розвиток місцевого господарства та забезпечення покращення стану об'єктів державної та комунальної власності [19, с. 328]).

Таким чином, можемо говорити про сімейство споріднених наукових категорій “соціальне партнерство”, “публічно-приватне партнерство”, “міжсекторальне партнерство”, “державно-приватне партнерство” та “муніципально-приватне партнерство”, котрі означають один і той самий процес та відрізняються лише визна-

ченням кола суб'єктів соціальних дій в ході застосування публічного/соціального діалогу та реалізації соціальної політики, спрямованої на розбудову соціальної держави в Україні.

Українські урядовці чесно визнають, що попри те, що в Україні розроблено нормативно-правову базу державно-приватного партнерства, реальні темпи його практичного застосування є незадовільними. Наявні проекти здебільшого стосуються здійснення поточних державних закупівель та не містять відчутних інвестиційних складових. Однією з основних причин такого стану справ є брак довіри до держави як ділового партнера через триваючу нестабільність державних фінансів, мінливість законодавства, високий рівень корупції, у тому числі, на рівні середньої ланки управління, яка є відповідальною за виконання проектів державно-приватного партнерства. Наразі відсутні сталі практики партнерства інститутів державного управління та громадянського суспільства у таких сферах, як формування державної політики, її моніторинг, громадський контроль за діяльністю центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, установ з бюджетним фінансуванням тощо [1, с. 125–126]. Це потребує більш активного використання інструментарію ППП в ході державотворчих реформ, що відбуваються зараз в Україні. Наявні кроки та навіть план українського уряду є надзвичайно мізерними, адже в згаданій Національній доповіді “Цілі Сталого Розвитку: Україна” щодо зростання кількості запроваджених проектів ДПП значиться лише 5 одиниць на 2017 рік,

15 — на 2022-й та 30 — на 2027-й. І це при тому, що в Україні, наприклад, у 2011 р. вже було запроваджено 6 таких проектів, а у 2012 р. — 16! Виходить, що наш уряд свідомо “знижує планку”, замість того, щоб орієнтуватися на лідерів (Велика Британія щорічно укладає до 80 нових угод про партнерство, причому в одній тільки сфері охорони здоров’я таких угод діє понад 30 [21, с. 44]).

Висновки. Підсумовуючи проведену розвідку, доходимо висновку, що саме в ході державно-приватного партнерства виникає задоволеність суспільства діяльністю державних та місцевих органів влади, котра, у свою чергу, формує у громадян довіру до влади, стимулює їх до кращого виконання своїх обов’язків, а це є передумовою забезпечення добробуту у країні загалом [22, с. 52]. Отже, механізм публічно-приватного партнерства є одним з ключових елементів публічного (соціального) діалогу в дискурсивному просторі державної соціальної політики, що наближує Україну до Європи, сприяє формуванню соціально орієнтованої економіки та соціально відповідального врядування як визначальних елементів розбудови соціальної держави.

Перспективи подальших досліджень полягають у необхідності дослідження розвитку інституціонального середовища державно-приватного партнерства; удосконалення механізму державного управління у сфері забезпечення розвитку такого партнерства; підвищення ефективності застосування механізму надання державної підтримки у сфері державно-приватного партнерства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Національна доповідь “Цілі Сталого Розвитку: Україна”* [Текст] / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. — Київ : Б. м., 2017. — 176 с.
2. *About Public-Private Partnerships* [Електронний ресурс] // The Public-Private Partnership in Infrastructure Resource Center of Worldbank. — Режим доступу: <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/about-public-private-partnerships>
3. *Guidelines for Successful Public-Private Partnerships* / European Commission, 2003 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/ppp_en.pdf
4. *Мамонова В. В.* Державно-приватне партнерство / В. В. Мамонова // Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президенті України; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. — Т. 5 : Територіальне управління. — 2011. — С. 79–81.
5. *Солодаренко М.* Сутнісно-теоретичні підходи до розуміння категорії державно-приватне партнерство / М. Солодаренко // Наук. вісн. [Одеського нац. екон. ун-ту]. — 2015. — № 3. — С. 156–172.
6. *Льченко Н.* Синергія міжсекторного партнерства в соціально-економічному розвитку громади [Текст] / Н. Льченко // Зб. наук. пр. Черкаського держ. технологічного ун-ту. Серія : Економічні науки. — 2014. — Вип. 37 (2). — С. 33–42.
7. *Grimsey D., and Lewis M. K.* (2002) Evaluating the risks of public private partnerships for infrastructure projects // *International Journal of Project Management* 20 (2). — P. 240–252.

8. *Delmon J.* Public-Private Partnership Projects in Infrastructure: An Essential Guide for Policy Makers / J. Delmon. — Cambridge : Cambridge University Press, 2017. — 256 p.
9. *Дейч М.* Соціальне партнерство як інструмент взаємоузгодження соціальних обов'язків та соціальної відповідальності [Текст] / М. Дейч // Україна: аспекти праці. — 2011. — № 6. — С. 27–34.
10. *Майстро С. В.* Державно-приватне партнерство як інструмент забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону [Текст] / С. В. Майстро // Вісн. Нац. ун-ту цивільного захисту України. Серія : Державне управління. — 2016. — Вип. 2. — С. 243–249.
11. *Васильєва О. І.* Напрями застосування державно-приватного партнерства в соціальній сфері [Електронний ресурс] / О. І. Васильєва // Державне управління: удосконалення та розвиток. — 2014. — № 10. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duug_2014_10_3
12. *Сідуняк О. В.* Державно-приватне партнерство: сутність, досвід та можливості використання у соціальній сфері / О. В. Сідуняк // Вісн. Чернівецького торговельно-економічного ін-ту. — 2014. — № 1. — С. 46–52.
13. *Крутії О. М.* Публічний діалог в системі політичної культури демократичного суспільства : монографія / О. М. Крутії, О. В. Радченко. — Х. : Вид-во АДНДУ, 2015. — 320 с.
14. *Коляда М. О.* Співвідношення понять “соціальне партнерство” і “соціальний діалог” у трудовому праві: теорія та практика / М. О. Коляда // Публічне право. — 2013. — № 4. — С. 291–296.
15. *Дубич К. В.* Партнерство державного та недержавного суспільних секторів як ефективний механізм управління у сфері надання соціальних послуг у країнах Євросоюзу [Текст] / К. В. Дубич // Державне управління: теорія та практика. — 2013. — № 2. — С. 117–128.
16. *Макара О. В.* Державно-приватне партнерство в контексті соціально орієнтованого розвитку країни [Електронний ресурс] / О. В. Макара // Наук. вісн. НЛТУ України. — 2014. — Вип. 24.1. — С. 366–371.
17. *Гвоздик Н. М.* Значення соціального партнерства у стимулюванні інвестицій у людський капітал системи Укоопспілки / Н. М. Гвоздик // Фінансовий простір. — 2014. — № 2. — С. 16–20.
18. *Бутенко В. М.* Інституційні засади розвитку соціального партнерства в Україні [Текст] / В. М. Бутенко // Зб. наук. пр. Таврійського держ. агротехнол. ун-ту. — 2014. — № 1. — С. 61–65.
19. *Сердюкова О. Є.* Державно-приватне партнерство як інструмент інноваційного розвитку територіальних громад / О. Є. Сердюкова // Ефективність державного управління. — 2012. — Вип. 32. — С. 323–329.
20. *Newman J.* Governing Public-Private Partnerships / J. Newman. — McGill-Queen's University Press, 2017. — 200 p.
21. *Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної діяльності в Україні: Аналітична записка [Електронний ресурс] // Нац. ін-т стратегічних досліджень. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/816>*

REFERENCES

1. *Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy (2017), Natsional'na dopovid' "Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina", Kyiv, Ukraine.*

2. *Worldbank* (2016), "About Public-Private Partnerships" // The Public-Private Partnership in Infrastructure Resource Center of Worldbank, available at: <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/about-public-private-partnerships>
3. *European Commission* (2003), Guidelines for Successful Public-Private Partnerships, available at: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/guides/ppp_en.pdf
4. *Mamonova V. V.* (2011), "Derzhavno-privatne partnerstvo" Entsyklopediia derzhavnogo upravlinnia, T. 5 : Terytorial'ne upravlinnia, p. 79–81.
5. *Solodarenko M.* (2015), "Sutnisno-teoretychni pidkhody do rozuminnia katehorii derzhavno-privatne partnerstvo", *Naukovyj visnyk*, vol. 3, p. 156–172.
6. *Il'chenko N.* (2014), "Synerhiia mizh-sektornogo partnerstva v sotsial'no-ekonomichnomu rozvytku hromady", *Zbirnyk naukovykh prats' Cherkas'koho derzhavnogo tekhnolohichnogo universytetu*, vol. 37(2), p. 33–42.
7. *Grimsey D., and Lewis M. K.* (2002) "Evaluating the risks of public private partnerships for infrastructure projects", *International Journal of Project Management* 20(2), p. 240–252.
8. *Delmon J.* (2017) *Public-Private Partnership Projects in Infrastructure: An Essential Guide for Policy Makers*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
9. *Dejch M.* (2011), "Sotsial'ne partnerstvo iak instrument vzaiemouzghodzhennia sotsial'nykh obov'iazkiv ta sotsial'noi vidpovidal'nosti" *Ukraina: aspekty pratsi*, vol. 6, p. 27–34.
10. *Majstro S. V.* (2016), "Derzhavno-privatne partnerstvo iak instrument zabezpechennia staloho sotsial'no-ekonomichnogo rozvytku rehionu", *Visnyk Natsional'nogo universytetu tsyvil'nogo zakhystu Ukrainy. Serii: Derzhavne upravlinnia*, vol. 2, p. 243–249.
11. *Vasyl'ieva O. I.* (2014), "Napriamy zas-tosuvannia derzhavno–privatnogo partnerstva v sotsial'nij sferi", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, vol. 10, http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2014_10_3
12. *Siduniak O. V.* (2014), "Derzhavno-privatne partnerstvo: sutnist', dosvid ta mozhlyvosti vykorystannia u sotsial'nij sferi", *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoinstitutu*, vol. 1, p. 46–52.
13. *Krutij O. M., Radchenko O. V.* (2015) *Publichnyj dialoh v systemi politychnoi kul'tury demokratychnoho suspil'stva*, Vyd-vo ADNDU, Kharkiv, Ukraine.
14. *Koliada M. O.* (2013), "Spivvidnoshennia poniat' "sotsial'ne partnerstvo" i "sotsial'nyj dialoh" u trudovomu pravi: teoriia ta praktyka", *Publichne pravo*, vol. 4, p. 291–296.
15. *Dubych K. V.* (2013), "Partnerstvo derzhavnogo ta nederzhavnogo suspil'nykh sektoriv iak efektyvnyj mekhanizm upravlinnia u sferi nadannia sotsial'nykh posluh u krainakh Yevrosoiuzu", *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*, vol. 2, p. 117–128.
16. *Makara O. V.* (2014), "Derzhavno-privatne partnerstvo v konteksti sotsial'no oriietovanoho rozvytku krainy", *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 24.1, p. 366–371.
17. *Hvozdyk N. M.* (2014), "Znachennia sotsial'noho partnerstva u stymuliuanni investytsij u liuds'kyj kapital systemy Ukoopspilky" *Finansovyj prostir*, vol. 2, p. 16–20.
18. *Butenko V. M.* (2014), "Instytutsijni zasady rozvytku sotsial'noho partnerstva v Ukraini" *Zbirnyk naukovykh prats' Tavrijs'koho derzhavnogo ahrotekhnolohichnogo universytetu*, vol. 1, p. 61–65.
19. *Serdiukova O. Ye.* (2012), "Derzhavno-privatne partnerstvo iak instru-

- ment innovatsijnoho rozvytku terytorial'nykh hromad", *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnia*, vol. 32, p. 323–329.
20. *Newman J.* (2017) *Governing Public-Private Partnerships*, McGill-Queen's University Press, UK.
21. *Natsional'nyj* instytut stratehichnykh doslidzhen' (2017), *Schodo rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva iak mekhanizmu aktyvizatsii investytsijnoi diial'nosti v Ukraini: Analitychna zapyska*, available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/816>

УДК: 351:37.013 / 7.071

Лебедева Надія Анатоліївна,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (063) 481 52 95, e-mail: vsesvit894@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4095-2631

Лебедева Надежда Анатольевна,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: (063) 481 52 95, e-mail: vsesvit894@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4095-2631

Lebiedieva Nadiia Anatoliivna,
post-graduate student of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (063) 481 52 95, e-mail: vsesvit894@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4095-2631

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.137>

ТРАНСФОРМАЦІЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ТА АМАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Виходячи з того, що Україна перебуває у досить складному політично-економічному становищі, мистецтво відійшло на другий план уваги державного управління. Тому й не дивно, що глобалізаційні процеси вражають саме слабкі, з управлінської точки зору, державотворчі аспекти. Мистецтво є філософсько-духовним шаром суспільної свідомості, яка не виявлена так чітко, як, наприклад, промислові галузі, але значущість мистецтва від цього не стає меншою. Доказом неабиякої ваги розвитку державного управління мистецтвом є приклад негативного впливу глобалізації на сучасне українське суспільство. Також актуальним є розгляд концептуальних підходів державного управління до професійного та аматорського мистецтв, їх трансформація до сучасних умов розвитку суспільства. Трансформації концептуальних підходів державного управління присвячено чимало досліджень провідних українських вчених. Кожен з них вніс вагомий внесок у розроблення державно-управлінських трансформацій практично всіх галузей управління державою.

Розглянемо трансформації концептуальних підходів державного управління до професійного та аматорського мистецтва за допомогою аналізу наукових досліджень сучасних українських науковців.

В управлінні однією зі сторін завжди є орган публічної влади чи його службова особа, другою стороною — громадянин, або об'єднання громадян, підприємство, установа, організація. І якщо в публічному управлінні саме громадянин є головним суб'єктом публічно-правових відносин, то у державному управлінні професійним і аматорським мистецтвом — населення країни.

У широкому розумінні державне управління мистецтвом розумітиметься як система управління суспільним розвитком. Це розкривається через діяльність органів державного управління та місцевого самоврядування. Вони є цілком підзвітними суспільству, і здійснюють діяльність в його інтересах за допомогою скоординованості рішень з розробки та реалізації державної політики розвитку професійного та аматорського мистецтва.

Ключові слова: системний, підхід, аматорське, професійне, мистецтво, державне управління, трансформація.

ТРАНСФОРМАЦИЯ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ПОДХОДОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ И ЛЮБИТЕЛЬСКОМУ ИСКУССТВУ В СФЕРЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Аннотация. Учitando то, что наша страна находится в достаточно сложном политико-экономическом положении, искусство отошло на второй план внимания государственного управления. Следовательно не удивительно, что глобализационные процессы поражают слабые, с управленческой точки зрения, государственные аспекты. Искусство является философско-духовным слоем общественного сознания, который не проявлен так четко, как, например, промышленные отрасли, но его значимость от этого не становится меньше. Доказательством важности развития государственного управления искусством является пример негативного влияния глобализации на современное украинское общество. Также актуально рассмотрение концептуальных подходов государственного управления к профессиональному и любительскому искусствам, их трансформация в современных условиях развития общества. Трансформациям концептуальных подходов государственного управления посвящено немалое количество исследований ведущих украинских ученых. Каждый из них внес весомый вклад в разработку государственно-управленческих преобразований практически всех отраслей управления государством.

Рассмотрены трансформации концептуальных подходов государственного управления профессиональным и любительским искусством на основе анализа научных исследований современных украинских ученых.

В управлении одной из сторон всегда выступает орган публичной власти или его должностное лицо, другой стороной — гражданин или объединение граждан, предприятие, учреждение, организация. И если в публичном управлении гражданин является главным субъектом публично-правовых отноше-

ний, то в государственном управлении профессиональным и любительским искусством — все население страны.

В широком смысле государственное управление искусством должно пониматься как система управления общественным развитием. Это раскрывается благодаря деятельности органов государственного управления и местного самоуправления. Данные структуры полностью подотчетны обществу, и осуществляют деятельность в его интересах, с помощью скоординированности решений по разработке и реализации государственной политики развития профессионального и любительского искусства.

Ключевые слова: системный, подход, любительское, профессиональное искусство, государственное управление, трансформация.

TRANSFORMATION OF CONCEPTUAL APPROACHES OF PROFESSIONAL AND AMATEUR ARTS IN THE SPHERE OF GOVERNMENT MANAGEMENT

Abstract. Arts turned to the background of the attention of public administration proceeding from the fact that our country is in a rather difficult political and economic situation. Therefore, it is not surprising that globalization processes affect the weakest, from a managerial point of view, state-building aspects. Art is the philosophical and spiritual layer of social consciousness, which is not manifested as clearly as, for example, some industrial branches, but its significance does not become less from it. The proof of the magnitude development of arts' state management is an example of some negative globalization impact on modern Ukrainian society. Also relevant is the consideration of the conceptual public administration approaches to professional and amateur arts, their transformation into modern conditions of society development. The transformation of conceptual approaches to public administration is dedicated to a large number of studies by leading Ukrainian scholars. Each of them made a significant contribution to the state-management transformations development of almost all branches of government.

The aim of the article is to consider the conceptual approaches of public administration transformation to professional and amateur arts through the analysis of scientific research of modern Ukrainian scholars.

In the management there is always a public authority or its official, the other part is a citizen, or an association of citizens, an enterprise, an institution, an organization. And if in public administration a citizen is the main subject of public-legal relations, then public administration of professional and amateur art aims more broad on the population of the country. It has been concluded that in the broad sense the state administration of art will be understood as a system of social development management. This is disclosed through the activities of public administration and local government. They are fully accountable to the public and operate in their interests, with the help of co-ordination of decisions on the development and implementation of state policy on the development of professional and amateur art.

Keywords: systemic approach, amateur, professional, art, state administration, transformation.

Постановка проблеми. Виходячи з того, що наша країна перебуває у досить складному політично-економічному становищі, мистецтво відійшло на другий план уваги державного управління. Тому й не дивно, що глобалізаційні процеси вражають саме слабкі, з управлінської точки зору, державотворчі аспекти. Мистецтво є філософсько-духовним шаром суспільної свідомості, яка не виявлена так чітко, як, наприклад, промислові галузі, але значущість мистецтва від цього не стає меншою. Як доказ того, що розвиток державного управління мистецтвом є важливим, можна навести приклад негативного впливу глобалізації на сучасне українське суспільство. Відома українська вчена Радмила Войтович вважає, що сьогодні глобалізація “приводить до перерозподілу інтелектуального ресурсу між державами (більш потужні в соціально-економічному та політичному плані держави використовують потенціал менш розвинених держав з метою реалізації власних інтересів) постає питання вироблення ефективних механізмів захисту свого інтелектуального ресурсу. Одним із таких механізмів має виступати розробка відповідної нормативно-правової бази, яка чітко урегулювала відносини між державами щодо ставлення не лише до інтелектуального, але і людського потенціалу загалом” [1, с. 293]. Отже, **актуальність** розгляду концептуальних підходів державного управління до професійного та аматорського мистецтв, їх трансформація до сучасних умов не викликає жодного сумніву.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Трансформації концепту-

альних підходів державного управління присвячена чимала кількість досліджень провідних українських вчених. Кожен з них вніс вагомий внесок у розробку державно-управлінських трансформацій практично всіх галузей управління державою. Кандидат економічних наук, доцент Г. З. Шевцова досліджувала трансформацію концептуальних підходів до управління розвитком хімічної промисловості в контексті неоіндустріалізації [2]. Концептуальні засади дослідження трансформації політичних режимів з точки зору транзитологічного підходу описано українською дослідницею Л. Приймак [3]. Трансформації підходів вибору регуляторних моделей зовнішньої торгівлі присвячена наукова розвідка професора Л. П. Кудирко [4]. Доктор філософських наук, професор О. С. Токовенко присвятив своє наукове дослідження трансформації концептуальних засад політичної науки у культурно-історичному контексті [5]. Під впливом глобалізації досліджено трансформації міграційних процесів українським дослідником М. Курилич [6]. Інший науковець, В. П. Козуб, провів теоретичний аналіз суспільної обумовленості формування концепцій “нового менеджменту”, “рецептивного адміністрування” і проаналізував характеристики, які відрізняють “мережане суспільство” від інших форм управлінської діяльності у сфері публічних потреб та інтересів [7].

Мета статті — на основі аналізу наукових досліджень сучасних українських науковців, розглянути трансформацію концептуальних підходів державного управління до

професійного та аматорського мистецтв.

Виклад основного матеріалу. Українські науковці Л. Г. Чернюк і Т. В. Пепа вивчили концептуальні засади трансформації та системної організації соціальної інфраструктури. Науковці наголошують, що “основною рушійною силою сучасного цивілізаційного процесу є гуманітарні чинники — освіта, наука, культура, здоров'я, особисті якості, цінності та світогляди людини. Виходячи із свого європейського вибору, наша країна започаткувала процес трансформаційних змін, покладаючи в основу свого подальшого розвитку інтереси людини, її прагнення жити в гармонії зі світовими цінностями, з суспільством і природою”. На думку вчених, такі стратегічні пріоритети закладені в концепції, головна ідея якої міститься у принциповому підході, який пропонує інтеграцію в єдину систему всіх гуманітарних чинників суспільного розвитку. Вони, у свою чергу, виступають факторами інтеграції та консолідації українського суспільства. “Завданням концепції є пошук відповідностей на вимоги трансформації, що постали перед сучасною країною. Один з пріоритетів у формуванні суспільства знань — створення розвинутого національного інформаційного простору і інформаційного суспільства” [8, с. 19].

Український науковець В. П. Козуб зауважує, що “переосмисленню змісту і спрямованості реформ публічного адміністрування з позицій подальшого вдосконалення демократії і розвитку правової держави сприяють кардинальні зміни в зовнішньому глобалізованому світі, що

відбуваються на початку ХХІ ст., і зокрема, трансформація сутності і ролі держави в суспільстві, розвиток інформаційних технологій, незадоволення громадян досить жорсткими бюрократичними формами державного управління” [7, с. 1].

Трансформація концептуальних підходів до професійного та аматорського мистецтв може бути розглянутою крізь призму публічного управління. Доктор наук з державного управління, доцент і професор кафедри права та європейської інтеграції ДРІДУ НАДУ В. Баштанник характеризує публічне управління як надзвичайно широку за обсягом регульованих суспільних відносин галузь соціального управління. Автор даної наукової статті цілком погоджується з тим, що практично не існує такої “сфери суспільного життя, де б не діяли норми публічного права та управління” [9, с. 6]. У публічному управлінні завжди однією із сторін є орган публічної влади чи його службова особа, іншою стороною громадянин, або об'єднання громадян, підприємство, установа, організація. І якщо у публічному управлінні саме громадянин є головним суб'єктом публічно-правових відносин, то державне управління професійним і аматорським мистецтвом націлено трохи ширше, тобто на населення країни. За таких умов, на мою думку, актуалізується проблематика гуманізації державного управління. У професора В. Баштанника також знаходимо схожу думку, що необхідною є “гуманізація на сучасному етапі державотворення, встановлення особливостей формування організаційно-правових ме-

ханізмів реалізації гуманізаційного чинника реформування державного управління” [10, с. 6].

Відкритість системи державного управління являє собою складну адміністративну систему, де постійно відбувається гармонізація принципів, механізмів, форм та методів “територіального врядування з посиленням інструментів і механізмів делегування повноважень, побудови багаторівневих вертикально інтегрованих структур управління” [9, с. 6].

За твердженням В. А. Григор’євої “процес звільнення від консервативних складових, що заважають системі вийти з кризи, і виникнення нових механізмів характеризується підвищенням рівня її саморозвитку та самоорганізації. Зазначимо, що стратегія управління не завжди збігається з основними тенденціями самоорганізації. Між ними нерідко існує безліч розбіжностей, суперечностей і невідповідностей” [11, с. 4]. Як у всіх інших галузях державного управління подібні явища мають історичні корені, оскільки у процесах вітчизняної організації і самоорганізації провідним фактором тривалий час виступала держава. Період розбудови суспільства і реформування культурної галузі в роки незалежності позначився значним послабленням ролі держави, що призвело до деструкції та нестабільності системи” [11, с. 4].

Відкритість системи державного управління визначатиме якісно новий напрям досліджень. Тож дослідження теоретико-методологічних засад трансформації державного управління у сфері розвитку професійного і аматорського мистецтва на-

буває системної сталості. Управління цією системою є базовим, матиме фундаментальну характеристику для стабільного функціонування професійного і аматорського мистецтва. “Саме тому трансформаційний процес державного управління має бути детермінований через дослідження факторів (регуляторів), що стабілізують систему (як прогнозованих, так і стихійних). Потрібно визначити сфери суспільного інтересу (відносин), досягнення стабільності та виокремити сферу суспільних відносин, що відповідає вимогам стабільності для всіх інших” [9, с. 10].

Маючи на увазі системний підхід, вважаємо, що професійне і аматорське мистецтво є гнучкою, відкритою системою, що розвивається. Це комплекс, “заклади якого здатні перебудовуватись, змінювати свою структуру з огляду на процеси самоорганізації” [9, с. 4]. Управління відкритою системою професійного і аматорського мистецтва можна вважати взаємодією саморегуляційних можливостей децентралізованих органів управління культурою із зовнішнім державним регулюванням, яке обмежуватиметься моніторингом та оцінюванням діяльності системи заради досягнення очікуваного результату [9, с. 4].

Отже, детермінація процесу державного управління мистецтвом, на мою думку, здійснюватиметься через покращення фінансово-економічних факторів, що стабілізуватимуть її розвиток. Автор даної наукової статті визначає сферу суспільного інтересу управління професійним і аматорським мистецтвом, як духовно-патріотичний опір населення країни гло-

балізаційним процесам. В результаті досягається стабільність суспільних відносин у населенні країни, яка відповідатиме стабільності всіх інших складових держави. Таким чином, реформування сфери державного управління професійним і аматорським мистецтвом має базуватися на демократизації управлінських відносин відповідно до принципів поділу влади, відкритості, підконтрольності суспільству, за умови суспільної взаємодії як результату узгодження інтересів населення країни. “Трансформація суспільства в напрямі демократичних перетворень виступає як процес формування демократичних інститутів, а демократія визначається як певна система розвитку й завершення міжгрупових конфліктів у суспільстві” [10, с. 5].

Як стверджує українська дослідниця О. Кармазіна, наука державного управління є “практико орієнтованою, тісно пов’язаною як із безпосередньою діяльністю органів влади, так і з відповідною галуззю освіти, яка забезпечує підготовку кваліфікованих фахівців для роботи у цих органах, концепція публічного управління видається надзвичайно цінною, а конкретизація форм вияву публічності — дійсно затребуваною. Адже публічне управління інтегрує соціальне управління, регулювання суспільних відносин та організацію державної влади” [12, с. 10]. Таким чином, органи влади, використовуючи освіту, є спроможними впливати на духовний розвиток населення засобами формування відношення до готового продукту професійного та аматорського мистецтва. В результаті чого, кваліфікація фахівців як орга-

нів влади, державного управління, так і інших галузей сприятиме підвищенню патріотичності населення країни загалом.

Висновки. У широкому значенні державне управління мистецтвом, на нашу думку, може розумітися як система управління суспільним розвитком. Це розкривається через діяльність органів державного управління та місцевого самоврядування. Вони є повністю підзвітними суспільству, і здійснюють діяльність в його інтересах, за допомогою скоординованості рішень з розробки та реалізації державної політики розвитку професійного та аматорського мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Войтович Р. В.* Глобалізація та її вплив на систему державного управління : аналіз, проблеми, перспективи: монографія / Р. В. Войтович. — Чернівці: Технодрук, 2011. — 368 с.
2. *Шевцова Г. З.* Трансформація концептуальних підходів до управління розвитком хімічної промисловості в контексті неоіндустріалізації / Г. З. Шевцова // Економіка та право. — № 2 (44). — 2016. — С. 146–156.
3. *Приймак Л.* Концептуальні засади дослідження трансформації політичних режимів: транзитологічний підхід / Л. Приймак // *Evropsky politicky a pravni diskurz.* — 2015. — Vol. 2, Iss. 1. — С. 154–156.
4. *Кудирко Л. П.* Трансформація підходів до вибору регуляторних моделей зовнішньої торгівлі / Л. П. Кудирко // *Reporter of the Priazovskiy State Technical University Section:*

- Economic sciences, 2015. — Issue 29. — С. 295–303.
5. *Токовенко О. С.* Трансформація концептуальних засад політичної науки у культурно-історичному контексті / О. С. Токовенко // Гріні. Політологія. — № 8 (100). — 2013. — С. 65–70.
 6. *Курилич М.* Трансформація та політизація міграційних процесів під впливом глобалізації / М. Курилич // Наук. записки. — Вип. 49. — ПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2010. — С. 364–380.
 7. *Козуб В. П.* Розвиток теорії публічного адміністрування в контексті суспільних перетворень / В. П. Козуб [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/doc/1/06.pdf>
 8. *Чернюк Л. Г., Пена Т. В.* Концептуальні засади трансформації та системної організації соціальної інфраструктури / Л. Г. Чернюк, Т. В. Пена // Економіка та держава. — № 3. — 2015. — С. 19–22.
 9. *Баштанник В.* Гуманізація публічного управління як імператив державно-управлінських трансформацій / В. Баштанник // Вісн. НАДУ при Президентіві України. — № 4. — 2012. — С. 5–12.
 10. *Баштанник В.* Структурні характеристики та тенденції організаційного розвитку національних систем публічного управління в умовах сучасних євроінтеграційних процесів / В. Баштанник // Вісн. Української Академії держ. управління при Президентіві України. — 2009. — № 1. — С. 5–24.
 11. *Григор'єва В. А.* Трансформація механізмів управління освітою як відкритої системи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/3454/1/%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80_%D0%9A%D0%A0%D0%98%D0%9C.pdf
 12. *Кармазіна О. О.* Теоретико-методологічні засади дослідження взаємодії органів публічного управління з громадськістю / О. О. Кармазіна // Держава та регіони: Державне управління. — 2012. — № 3. — С. 8–12.

REFERENCES

1. *Vojtovych R. V.* (2011), Hlobalizatsiia ta ii vplyv na systemu derzhavnoho upravlinnia : analiz, problemy, perspektyvy. Monohrafiia [Globalization and its influence on the system of public administration: analysis, problems, perspectives. Monograph] Chernivtsi: Tekhnodruk, Ukraine.
2. *Shevtsova H. Z.* (2016), “Transformatsiia kontseptual'nykh pidkhodiv do upravlinnia rozvytkom khimichnoi promyslovosti v konteksti neoindustrializatsii” [Transformation of conceptual approaches to the management of the development of the chemical industry in the context of neoindustrialization], *Ekonomika ta pravo*, vol. 2 (44), p. 146–156.
3. *Pryjmak L.* (2015), “Kontseptual'ni zasady doslidzhennia transformatsii politychnykh rehymiv: tranzytolohichnyj pidkhid” [Conceptual Principles of the Study of the Transformation of Political Regimes: Transiological Approach], *Evropsky polititsky a pravni diskurz*, vol. 2, Iss. 1., p. 154–156.
4. *Kudyrko L. P.* (2015), “Transformatsiia pidkhodiv do vyboru rehuliatornykh modelej zovnishn'oi torhivli” [Transformation of approaches to the choice of regulatory models of foreign trade], *Reporter of the Priazovskiy State Technitsal University Setstion: Etsonomits stsientses*, Issue 29, p. 295–303.
5. *Tokovenko O. S.* (2013), “Transformatsiia kontseptual'nykh zasad politych-

- noi nauky u kul'turno-istorychnomu konteksti" [Transformation of the Conceptual Foundations of Political Science in the Cultural-Historical Context], *Hrani. Politolohiia*, vol. 8, p. 65–70.
6. *Kurylych M.* (2010), "Transformatsiia ta polityzatsiia mihratsijnykh protsesiv pid vplyvom hlobalizatsii" [Transformation and politicization of migration processes under the influence of globalization], *Naukovi zapysky*, vol. 49. — IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, p. 364–380.
 7. *Kozub V. P.* (2010), "Development of the theory of public administration in the context of social transformations", [Online], available at: <http://vvv.kb-uapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2010-4/dots/1/06.pdf> (Accessed 20.04/18)
 8. *Cherniuk L. H. and Pepa T. V.* (2015), "Conceptual Principles of Transformation and System Organization of Social Infrastructure", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 3, p. 19–22.
 9. *Bashtannyk V.* (2012), "Humanization of public administration as an imperative of state-management transformations", *Visnyk NADU pry Prezydentovi Ukrainy*, vol. 4, p. 5–12.
 10. *Bashtannyk V.* (2009), "Structural characteristics and tendencies of organizational development of national systems of public administration in the conditions of modern European integration processes", *Visnyk Ukrain'skoi Akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*, vol. 1, p. 5–24.
 11. *Hryhor'ieva V. A.* "Transformation of education management mechanisms as an open system" [Online], available at: http://lib.iitta.gov.ua/3454/1/%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80_%D0%9A%D0%A0%D0%98%D0%9Ts.pdf (Accessed 21.04.18)
 12. *Karmazyna O. O.* (2012), "Theoretical and Methodological Principles of the Investigation of the Interaction of Public Administration Bodies with the Public", *Derzhava ta rehiony: Derzhavne upravlinnia*, vol. 3, p. 8–12.

УДК 351.87

Марушева Олександра Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (067) 895 94 85, e-mail: marusheva.o@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9126-4674

Марушева Александра Анатольевна,
кандидат юридических наук, доцент кафедры публичного администрирования, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: (067) 895 94 85, e-mail: marusheva.o@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9126-4674

Marusheva Oleksandra Anatoliivna,
PhD in Law, Associate Professor of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (067) 895 94 85, e-mail: marusheva.o@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9126-4674

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.138>

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ДОСУДОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА В РОЗВИНЕНИХ КРАЇНАХ

Анотація. Висвітлено досвід застосування досудового врегулювання спорів у сфері будівництва розвинених країн світу. Обґрунтовано особливості науково-теоретичних підходів щодо врегулювання спорів у сфері будівництва. Проаналізовано світовий досвід розвинених країн у застосуванні механізмів альтернативного вирішення спорів, а також здійснено комплексне дослідження міжнародно-правових актів зарубіжних країн. Визначено вектор пріоритетних напрямів та шляхів впровадження альтернативних механізмів вирішення спорів в умовах української держави. Запропоновано досягнення бажаних результатів шляхом застосування розглянутих форм в умовах реформування системи управління.

На сьогодні українська держава перебуває лише на етапі створення моделі альтернативного вирішення спорів у будівництві. Зазначено, що ідея запровадження даної практики у вітчизняній системі права підтримується широ-

ким колом спеціалістів. Подібне зацікавлення відповідає прагненню України до гармонізації національного законодавства. Обґрунтовано думку про те, що визначення пріоритетних напрямів та шляхів впровадження альтернативних механізмів у сфері будівництва в Україні полягає у застосуванні зарубіжного досвіду в умовах реформування сучасної політичної системи, а саме децентралізації. Саме запропоновану модель слід впроваджувати на державному, регіональному та місцевому рівнях, законодавчо закріпити її та вирішувати нагальні проблеми. Подібна систематизація, гадаємо, приведе до більш об'єктивного та досконалого врегулювання спорів за максимально короткий період часу. Зазначено, що нині спостерігається неабиякий науковий інтерес до даної проблематики, вирішується доцільність застосування альтернативних механізмів в українській державі. Однак, це досить дискусійне питання, тому постає необхідність у комплексному дослідженні досвіду зарубіжних країн та визначенню пріоритетних напрямів, а також шляхів застосування досвіду в сучасних умовах в Україні.

Ключові слова: досудове врегулювання спорів, альтернативне вирішення спорів, медіація, арбітраж, колегія з розгляду спорів, рада з розгляду спорів, рада з врегулювання спорів, держава.

ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ ДОСУДЕБНОГО УРЕГУЛИРОВАНИЯ СПОРОВ В СФЕРЕ СТРОИТЕЛЬСТВА В РАЗВИТЫХ СТРАНАХ

Аннотация. Отражен опыт применения досудебного урегулирования споров в сфере строительства развитых стран мира, обосновано особенности научно-теоретических подходов урегулирования споров в строительной деятельности. Проанализирован мировой опыт развитых стран в применении механизмов альтернативного разрешения споров, а также осуществлено комплексное исследование международно-правовых актов зарубежных стран. Определены вектор приоритетных направлений и пути внедрения альтернативных механизмов в условиях украинского государства. Предложено достижения желаемых результатов путем применения рассмотренных форм в условиях реформирования системы управления.

Отмечено, что на сегодня украинское государство находится только на этапе создания модели альтернативного разрешения споров в строительстве. Отмечено, что идея введения данной практики в отечественной системе права поддерживается широким кругом специалистов. Подобный интерес отвечает стремлению Украины к гармонизации национального законодательства. Обосновано мнение о том, что определение приоритетных направлений и путей внедрения альтернативных механизмов в сфере строительства в Украине заключается в применении зарубежного опыта в условиях реформирования современной политической системы, а именно децентрализации. Именно применение предложенной модели следует внедрять на региональном и местном уровнях, законодательно закрепить ее и решать насущные проблемы. Подобная систематизация, по моему мнению, приведет к более

объективному и совершенному урегулированию споров за максимально короткий период времени. Отмечено, что в настоящее время наблюдается большой научный интерес к данной проблематике, решается целесообразность применения альтернативных механизмов в украинском государстве. Однако, это достаточно дискуссионный вопрос, поэтому возникает необходимость в комплексном исследовании опыта в зарубежных странах и определении приоритетных направлений, а также путей применения опыта в современных условиях в Украине.

Ключевые слова: досудебное урегулирование споров, альтернативное разрешение споров, медиация, арбитраж, коллегия по рассмотрению споров, сонет по рассмотрению споров, совет по урегулированию споров, государство.

EXPERIENCE OF ADVANCED COUNTRIES IN APPLICATION OF PRE-TRIAL SETTLEMENTS IN CONSTRUCTION

Abstract. The paper highlights the practice of pre-trial settlements in the sphere of construction in advanced countries of the world. Specific features of scientific theoretical approaches to dispute settlement in construction works have been substantiated. The international experience of advanced countries in application of the mechanisms for alternative dispute resolution has been analyzed, and a comprehensive research into international legal acts has been conducted. The vector of priority directions and ways to introduce the alternative mechanisms in the conditions of the Ukrainian state are determined. It is proposed to achieve the desired results by applying the discussed forms under administrative system reform.

It is noted that today the Ukrainian state is only at the stage of creating an alternative dispute resolution model in construction. It is noted that the idea of introducing this practice in the domestic legal system is supported by a wide range of specialists. Such an interest corresponds to the desire of Ukraine to harmonize national legislation. It is grounded that the definition of priority directions and ways of introducing alternative mechanisms in the field of construction in Ukraine is to apply foreign experience in the context of reforming the modern political system, namely decentralization. It is the application of the proposed model that should be implemented at the state, regional and local levels, legally consolidate it and solve urgent problems. Such a systematization, in my opinion, will lead to a more objective and perfect settlement of disputes over a short period of time. It is noted that nowadays there is a considerable scientific interest in this issue, the expediency of using alternative mechanisms in the Ukrainian state is solved. However, this is a rather controversial issue, so there is a need for a comprehensive study of experience in foreign countries and the identification of priority areas and ways of applying experience in modern conditions in Ukraine.

Keywords: pre-trial settlement, alternative dispute resolution, mediation, arbitration, Dispute Review Board, Dispute Adjudication Board.

Постановка проблеми. Сьогодні зростає кількість необхідних рішень для врегулювання конфліктів або для їх запобігання та для подальшого розвитку різноманітних приватноправових відносин, що виникають під час зведення нових будівель. Тому одним із пріоритетних напрямів у сфері будівництва в розвинених країнах є вдосконалення системи застосування альтернативних способів врегулювання спорів, покликаної ефективно та оперативно забезпечувати вирішення спорів, що виникають у сфері будівництва.

Це питання залишається актуальним для всіх країн світу. У зв'язку з цим очевидно, що на сьогодні в розвинених країнах та в країнах, що розвиваються, сформований та накопичений досвід застосовується для проведення певних реформ у даній галузі та використання механізмів отримання позитивних результатів. Досвід може стати основою аналогічних перетворень в Україні та суттєво сприяти полегшенню реформування за рахунок уникнення чужих помилок. Слушно, що на сьогодні світові тенденції застосування досудового врегулювання спорів в цій сфері є своєрідною гарантією реалізації конституційного права для кожного громадянина.

Для безпосереднього застосування даного досвіду на теренах української держави постає необхідність у комплексному дослідженні основних положень та методологічних особливостей найбільш дієвих способів врегулювання спорів, що визначені в законодавстві багатьох країн. Пріоритетним напрямом дослідження вбачається доскональне вивчення

медіації, арбітражу, застосування мирової угоди та експертизи, а також проведення більш детального аналізу основних напрямів функціонування Колегії (ради) з розгляду спорів (DRB) та Ради з врегулювання спорів (DAB).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні можливість суб'єктів правовідносин самостійно встановлювати правила поведінки та контролювати їх дотримання набувають особливого значення в регулюванні суспільних відносин. Підвищення відповідальності сторін та зростання активності учасників цивільного обороту дають можливість державі передати частину своїх повноважень в окремих сферах різним інститутам громадянського суспільства. Зарубіжний досвід яскраво демонструє, що дозвіл і врегулювання правових спорів — одна з таких сфер.

Форми альтернативного вирішення спорів, зокрема переговори, посередництво, арбітраж та змішані форми, що базуються на теорії, поєднаній зі стратегіями, етикою та законами представлені в роботі “Розв’язання спорів: теорія, практика та право” Дж. Фолбергом, Д. Голаном, Л. Клопенбергом та Т. Стипановичем [1]. Досліджували питання альтернативного врегулювання спорів у своїх наукових працях також інші зарубіжні вчені: М. Витория [2], Л. Клэе, И. Никифоров [3], К. Ковач [4], К. Мур [5]. Також проблематика цього питання відображена в роботах українських дослідників: Н. Дараганової [6], З. Красіловської [7], О. Спектор [8] та інших видатних вчених та практиків.

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей науково-тео-

ретичних форм щодо застосування досудового врегулювання спорів у сфері будівництва, здійсненні комплексного дослідження міжнародно-правових актів в зарубіжних країнах, а також застосуванні досвіду та визначенні пріоритетних напрямів та шляхів впровадження альтернативних механізмів в Україні.

Виклад основного матеріалу. В сучасних реаліях досудове врегулювання спору у сфері будівництва безумовно є відкритим питанням. На жаль, вже сьогодні зростає кількість випадків стосовно невиконання грошових зобов'язань, у зв'язку з чим збільшується і дебіторська заборгованість, несвоєчасне стягнення якої призводить до збитків для будівельної організації. Для подолання даних конфліктів постає необхідність у вирішенні проблеми за допомогою системи альтернативного вирішення спорів.

“Термін “альтернативне вирішення спорів — АВС” (Alternative Dispute Resolution — ADR) вперше було застосовано в США для позначення неформальних процедур урегулювання конфліктів. Наявність окремих правових норм у законодавстві багатьох високорозвинених країн та законодавстві Європейського Союзу дає можливість розглядати АВС як міжгалузевий правовий інститут”.

Альтернативне вирішення спорів являє собою широке коло механізмів вирішення спорів, які є пріоритетними порівняно з розглядом суперечок у судах. Термін “альтернативне вирішення спорів” може використовуватися для позначення різних механізмів вирішення спорів, наприклад,

переговорів по досягненню мирової угоди, в якому сторони спору заохочують до ведення прямих переговорів, перш ніж звернутися до інших правових механізмів вирішення спорів.

Система альтернативного вирішення спорів є набором засобів та механізмів, що утворюють процедури дозволу та позасудового врегулювання спорів, що виникають між суб'єктами правовідносин. При цьому кінцева мета застосування АВС — вирішення конфлікту при найменших витратах для всіх його учасників.

Будучи однією з форм захисту суб'єктних прав, спрямованих на врегулювання спірних моментів у правовідносинах до подання відповідного позову до суду, досудове врегулювання може бути як обов'язковим, так і добровільним. Законодавство деяких країн може зобов'язувати сторони спору провести переговори, пройти процедуру примирення або посередництва до звернення в суд. До обов'язкових АВС можна також віднести випадки, коли сторони домовилися про проведення переговорів, проходження процедур примирення або посередництва в договорі. У добровільних АВС звернення до альтернативних механізмів розв'язання суперечок повністю залежить від волі сторін.

Позасудове врегулювання спорів у сфері будівництва може здійснюватися в самих різних формах. Зокрема, вченими виділяються:

- медіація;
- примирення (мирова угода);
- висновок експерта або проведення експертизи;

- колегія (рада) з розгляду спорів (DRB);
- рада з врегулювання спорів (DAB);
- арбітраж.

Варто зазначити, що у різних країнах процедури примирення закріплені в процесуальному законодавстві як етап розгляду справи.

Перші спроби зробити процедуру медіації обов'язковою були зроблені вищими судовими органами Великобританії, Сполучених Штатів Америки та деяких інших країн англосаксонської правової сім'ї. Однак впровадження обов'язкової медіації не принесло бажаного ефекту, оскільки сторони та їх представники розглядали досудове врегулювання не як засіб зняття суперечностей, а як одну з обов'язкових бюрократичних процедур, яку необхідно було додатково пройти для прийняття справи до розгляду.

В Україну медіація прийшла вже як напрацьована технологія в середині 90-х років. Медіаційні центри почали працювати з 1997 року в Одесі, де медіацію було застосовано в рамках цивільного судочинства [9]. Громадськими “Групами медіації” Донецька, Луганська, Одеси, Києва, Криму, Харкова вона апробувалася в різних сферах — у трудових, сімейних спорах, спорах сусідів, у цивільних провадженнях тощо [10].

Саме слово “медіація” прийшло до нас з латинської мови та означає *mediatio* — посередництво; аналогічне значення мають слова “mediation” (англ.), “médiation” (фр.). Під медіацією прийнято розуміти один з альтернативних способів вирішення спору його сторонами за участю тре-

тьї особи — медіатора, який, здійснюючи загальне керівництво процедурою, допомагає сторонам досягти максимально ефективного рішення самостійно [11].

В європейських країнах визначення медіації ґрунтується в основному на положеннях Директиви ЄС про медіацію. Так, відповідно до Стандартів ведення посередницьких процедур, прийнятих Соціальною радою з альтернативних методів вирішення конфліктів та суперечок при Міністерстві юстиції Республіки Польща від 26 червня 2006 року під “медіацією” розуміється “добровільний та конфіденційний процес, у якому фахово підготовлена незалежна стороння особа за згодою сторін допомагає їм вирішити конфлікт” [12].

Сутність такого підходу полягає в покладанні судових витрат та витрат на сторону, яка відмовилася від медіації, навіть в разі якщо рішення виноситься на її користь. В результаті діяльності Центру ефективного вирішення спорів до суду передавалося в середньому лише один з десяти справ, що надійшли для врегулювання. Результатом інших процедур є укладення мирової угоди.

З початку ХХІ ст. англійськими судами стали застосовуватися нові процесуальні норми. Нововведення були введені з метою стимулювати сторони вдаватися до будь-якої альтернативної процедури вирішення своїх суперечок, як правило, до допомоги посередника. У деяких випадках подібне стимулювання приймає форму каральних санкцій.

Термін “посередництво” прийнято вживати при вирішенні спорів при укладенні угоди з третьою, нейтраль-

ною стороною, яка приймає на себе обов'язок сприяти врегулюванню конфлікту [13].

До послуг посередника сторони мають право вдатися на будь-якому етапі аж до винесення судом рішення. До тих пір, поки не досягнуто консенсусу та не підписано мирову угоду, сторони абсолютно вільні у тому, що стосується примірної процедури за участю посередника. Вони мають право припинити її в будь-який час, передавши справу до суду, відмовитися від послуг конкретного посередника, уклавши угоду з іншим, тимчасово припинити переговори.

Мирова угода в контексті судового провадження виступає як механізм, функціонування якого є можливим виключно в рамках судового процесу, тобто в цьому випадку йдеться не про досудове вирішення ситуації, а про врегулювання конфлікту на підготовчій стадії судового розгляду.

Важливо пам'ятати, що порядок вступу угоди в силу єдиний — розроблений сторонами текст представляється для затвердження суду, після чого виноситься ухвала, якою суд або стверджує угоду, або відмовляє в цьому і продовжує розгляд справи в загальному порядку.

Разом з тим, в рамках досудового укладення так званої мирової угоди в положеннях контрактів FIDIC прямо передбачено обов'язок сторін намагатися мирним шляхом врегулювати спір (шляхом укладення мирової угоди) не тільки до його передачі на розгляд уповноваженій раді з врегулювання спорів, а також після винесення рішення такою радою.

Слушно, що колегія з розгляду спорів (DRB) реалізує завдання та

принципи судочинства в арбітражних судах, а також вона формує судову практику з розгляду спорів, що виникають у сфері будівництва. Саме в цій сфері досить часто виникають непримиренні протиріччя та конфлікти, які потім доводиться вирішувати у процесі арбітражного розгляду. Сторони арбітражної угоди повинні бути здатні бути стороною арбітражної угоди, виступати в арбітражній угоді від свого імені або від імені та за дорученням іншої фізичної або юридичної особи. Ці вимоги можуть сукупно називатися “суб'єктивною арбітрабільністю” [14, с. 8].

До умов арбітрабільності спорів у зарубіжних державах належать:

- можливість грошової оцінки спору, наявність грошового або комерційного інтересу (Швейцарія, Німеччина, Греція та ін.);

- відсутність зв'язку спору з особистими та сімейними або заповідальними відносинами (Італія, Китай, Тайвань, Франція, Латвія та ін.);

- відсутність зв'язку спору з корупцією або “шахрайством” (Гонконг, США та ін.)

Становлення Ради з урегулювання спорів (DAB) як процедури вирішення спорів, що впливає з відносин по виконанню будівельних робіт, врегульовано типовими договорами FIDIC та іншими будівельними контрактами. Ранні редакції типових договорів FIDIC, видані до 1995 року, передбачали, що повноваженими з вирішення спорів між сторонами договору є інженер — незалежний фахівець або організація, яка не просто контролює, а керує процесом виконання робіт за договором. Надання інженеру такого повноваження було

не зовсім вдалим рішенням, оскільки інженер в силу своїх функцій не здатний діяти як незалежна особа при вирішенні спору.

Однак, деякі науковці висловлюють й іншу думку щодо доцільності надання інженерові повноваження у вирішенні спору. Так, на думку Л. Клеє та І. Нікіфорова у так званих “червоній” та “жовтій” книгах FIDIC першою інстанцією, що розглядає спір є інженер, який приймає рішення на підставі вимоги (претензії) однієї із сторін договору. А вже другою інстанцією є рада з урегулювання спорів. Сторона незадоволена висновками інженера може відповідно до положень контракту передати спір для розгляду радою з урегулювання спорів [15, с. 205].

Зміцненню ролі DAB серед захисту прав в області інвестиційно-будівельної діяльності сприяли результати правотворчості деяких національних правопорядків, а також рішення міжнародних організацій. У другій половині 90-х років минулого століття у Великобританії були прийняті Акт про дотації на житлове будівництво та реконструкцію і Правила про процедури для договорів будівельного підряду (Англія й Уельс) 1998 року, які ввели DAB як офіційно визнану процедуру вирішення спорів, що виникають з договорів будівельного підряду. Просуванню даної процедури сприяло також її визнання Світовим банком, який вказав, що застосування DAB є обов'язковим для сторін договорів, виконання будівельних робіт, які фінансуються Банком та його афілійованими особами.

Отже, з другої половини 90-х років минулого століття DAB стає звичайною процедурою врегулювання суперечок за типовими договорами FIDIC. Можливість звернення до DAB є невід'ємною умовою будь-якого такого договору.

DAB формується за згодою сторін договору та може включати від одного до трьох членів, які обираються з числа найбільш кваліфікованих фахівців у сфері інжинірингу, проектування та будівництва, а також є досвідченими у тлумаченні договірної документації. Залежно від моменту формування виділяються постійно діюча та разова (тимчасова) рада: перша формується сторонами договору при його укладанні, друга — після виникнення спірної ситуації в ході виконання договору.

Вибір того чи іншого виду ради залежить від фінансового стану сторін договору, умов реалізації інвестиційно-будівельного проекту, обраної форми договору та інших факторів. Разом з тим зарубіжні фахівці схильні віддавати перевагу “standing DAB”. По-перше, якщо рада сформована на самому початку реалізації інвестиційно-будівельного проекту, при виникненні спірної ситуації раді буде відома вся передісторія спору, внаслідок чого спір буде вирішений швидше та результативніше. По-друге, функції DAB не обмежені лише розглядом виниклих суперечок: в ході виконання договору рада проводить періодичні засідання для оцінки ходу виконання робіт за договором, в результаті яких приймаються рекомендації для сторін договору. Таким чином, основоположною є превентивна функція DAB, спрямована на

недопущення виникнення спірних ситуацій.

Негативною стороною, пов'язаною зі створенням "standing DAB", є несення сторонами договору значних витрат на утримання ради.

DAB як процедура вирішення спору складається з кількох етапів. У разі виникнення спору зацікавлена сторона направляє іншій стороні повідомлення про намір передати спір на вирішення DAB. У тому випадку, якщо сторони договору не сформувавши раду при укладенні договору (standing DAB), вони зобов'язані зробити це протягом 28 днів з дня отримання другою стороною повідомлення про намір ініціювати процедуру вирішення спору. На даному етапі сторони за угодою між собою обирають одного фахівця або формують склад ради в наступному порядку: якщо сторони погодили, що рада з врегулювання спорів DAB буде складатися з трьох осіб, кожна зі сторін призначає одного члена ради, а потім, після затвердження двох кандидатур сторони узгоджують кандидатуру третього члена ради, який призначається головою. При призначенні членів ради сторони можуть використовувати список експертів, сформований FIDIC або самими сторонами в договорі. Однак, якщо в договір включений перелік осіб, потенційних членів DAB, то члени ради можуть бути обрані тільки з числа цих осіб, за виключенням тих, хто не може або не бажає прийняти участь в роботі ради. Спір підлягає вирішенню по суті протягом 84 днів з дня його передачі на розгляд DAB.

За результатами розгляду спору DAB приймає рішення. Змістовно

рішення — це сукупність рекомендацій, адресованих сторонам спору. Рішення має бути прийнятий одногосно; за відсутності одностайності в рішенні вказується розгорнутий виклад окремої думки відповідного члена ради.

На думку деяких зарубіжних авторів, сторони договору можуть визначити, що закінчення строку на заяву про незгоду з рішенням DAB припиняє право сторони на звернення до суду або до арбітражу. Вказаному аспекту протистоїть точка зору експертів Світового банку у сфері альтернативних процедур вирішення спорів: рішення колегії не є остаточним, тобто може бути оскаржене незалежно від умов договору.

Отже, проведений аналіз свідчить про відсутність перешкод для використання DAB з метою вирішення спорів у вигляді обмежень та заборон, закріплених на законодавчому рівні. Однак проблеми можуть існувати на рівні правозастосовної практики.

В цілому DAB є однією з процедур досудового врегулювання спорів, що застосовується у сфері інвестиційно-будівельної діяльності, яка реалізується шляхом формування та забезпечення функціонування ради, що складається з фахівців в області інжинірингу, проектування і будівництва, яка супроводжує реалізацію проекту з моменту укладення договору і до моменту прийняття виконаних робіт (standing DAB) або може формуватися за фактом виникнення спору для його вирішення. Дослідивши питання можливості застосування даної в цій статті процедури вирішення спорів в Росії, автори дійшли

висновку про наявність такої можливості в силу відсутності прямих законодавчих заборон на її застосування. Однак застосування цієї процедури може наштовхнутися на перешкоди, які існують у правозастосовній практиці. Отже, досудове врегулювання спору у будівництві починається з якості підготовки положень договору, їх узгодженості між собою, виключення двозначності його положень та, не обмежується складанням юридично грамотної та обґрунтованої претензії за договором.

Висновки. Проведений аналіз дослідження стосовно застосування альтернативного вирішення спорів показав, що розв'язання конфліктів в сфері будівництва сприяє розвантаженню судової системи зарубіжних країн від значної кількості справ, які успішно можуть бути вирішені більш доцільними та ефективними методами. Належне закріплення в чинному законодавстві подібних механізмів в Україні стане вирішальним кроком до формування шляхів розв'язання конфліктів у сфері будівництва та засвідчуватиме про формування нової стратегії нашої держави у напрямі удосконалення законодавства шляхом застосування досвіду зарубіжних країн та відповідності міжнародному еталону на відповідному рівні. Досягнення бажаних результатів пропонується шляхом застосування розглянутих форм в умовах реформування системи управління.

Перспективи подальшого дослідження полягають у більш детальному аналізі запровадження механізмів врегулювання спорів у системі публічного управління України в умо-

вах реформування системи управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Folberg J.* Resolving disputes. Theory, practice and law // J. Folberg, D. Golann, L. Kloppenberg, T. Stipanowich. — New York, 2005. — 707 p.
2. *Виториа М.* Внесудебное разрешение споров: процедуры, принятые в Великобритании — арбитраж и посредничество [Электронный ресурс] / М. Виториа // Pandia. — Режим доступа : <http://www.pandia.ru/text/77/134/48.php>
3. *Клэе Л.* Контракты на строительство по правилам FIDIC: толкование и применение / Л. Клэе, И. Никифоров. — Москва: Статут, 2016. — 527 с.
4. *Kovach K.* Mediation. Principles and Practice. — 3-d ed. / K. Kovach. — Saint Paul, 2004. — 588 p.
5. *Moore Ch. W.* The mediation process. Practical strategies for resolving conflicts. — 3-rd ed. / Christopher W. Moore. — San Francisco, 2003. — 348 p.
6. *Дараганова Н.* Медіація як один з альтернативних способів вирішення спорів / Н. В. Дараганова // Юрид. наука. — 2011. — № 6. — С. 77–83. — Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_6_10
7. *Красіловська З.* Теоретичні основи медіації як альтернативного способу вирішення спорів: поняття, види, принципи [Електронний ресурс] / З. Красіловська // Актуальні проблеми державного управління. — 2013. — Вип. 3. — С. 10–13. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2013_3_5
8. *Спектор О. М.* Альтернативні способи вирішення спорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приват-

- way of resolving disputes: concept, types, principles], Aktual'ni problemi derzhavnogo upravlinnya, vol. 3, P. 10–13, available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2013_3_5
10. *Daraganova N.* (2011), Mediatsiya yak odin z al'ternativnikh sposobiv virishennya sporiv [Mediation as one of the alternative ways of resolving disputes], Yuridichna nauka, vol. 6, P. 77–83, available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2011_6_10.
 11. *Shcho take mediatsiya?*, The association Rechtsstandort Hamburg e.V., available at : <http://www.dispute-resolution-hamburg.com/ua/ua/mediation/what-is-mediation/>
 12. *Standardy* szkolenia mediatoriv [Training standards for mediators], available at : <http://ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/mediacje/publikacje-akty-prawne-statystyki/download,188,8.html>
 13. *Vitoria M.* Vnesudebnoye razresheniye sporov: protsedury, prinyatyie v Velikobritanii – arbitrazh i posrednichestvo [Extra-judicial settlement of disputes: procedures adopted in the UK – arbitration and mediation], Pandia, available at : <http://www.pandia.ru/text/77/134/48.php>
 14. *Voser N. and Girsberger D.* (2012), International Arbitration in Switzerland, Kluwer Law International, The Netherlands.
 15. *Kleye L., Nikiforov I.* (2016), Kontrakty na stroitel'stvo po pravilam FIDIC: tolkovaniye i primeneniye, Izd-vo "Statut", Moscow, Russia

УДК: 339.138; 351.127

Медведчук Оксана Валеріївна,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (044) 490 95 00, e-mail: medvedchuk_o@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2795-8193

Медведчук Оксана Валерьевна,
аспірант кафедры публичного администрирования, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: (044) 490 95 00, e-mail: medvedchuk_o@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2795-8193

Medvedchuk Oksana Valeriyovna,
postgraduate student of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (044) 490 95 00, e-mail: medvedchuk_o@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2795-8193

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.139>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ І САМОРЕГУЛЮВАННЯ У БУДІВНИЦТВІ

Анотація. Розглядаються питання саморегулювання у будівельній галузі. Актуалізовано необхідність забезпечення та контролю якості будівельного виробництва, що тісно пов'язано не лише з економічними, а й соціальними факторами щодо створення безпечних умов для проживання чи роботи людей, мінімізації технічних та технологічних ризиків, формування прозорої системи ціноутворення та залучення інвестицій у галузь будівництва. Доведено доцільність впровадження в Україні системи саморегулювання, що має низку переваг над існуючою ієрархічною структурою державного регулювання у будівництві, серед яких: звільнення органів державної влади від невластивих для них функцій, застосування ліберальних підходів до відкритості будівельного ринку, забезпечення високої якості регулювання і нагляду, можливість об'єднання зусиль влади та суспільства з метою забезпечення якісно нового рівня функціонування будівельної галузі. Встановлено, що в Україні є суттєві передумови для розвитку системи саморегулювання будівельної галузі, викликані лібералізацією економіки, європейським вектором інтеграції та процесами децентралізації влади. Проаналізовано міжнародний досвід, на основі чого визначено пріоритетні напрями співпраці з провідними міжнародними організаціями, що забезпечують технічний нагляд та надають консультативну

допомогу. Визначено роль саморегулювання технічної складової будівництва в умовах децентралізації влади в Україні як симбіоз взаємоузгодженої системи співпраці влади — бізнесу — споживачів, де перші встановлюють “правила гри” шляхом створення ефективної законодавчої бази, другі — забезпечують якість готової будівельної продукції, треті — здійснюють “природний відбір” якісної продукції, забезпечуючи конкурентоздатність лише соціально відповідальному бізнесу.

Ключові слова: саморегулювання, технічний нагляд, технічний аудит, державне регулювання, дерегуляція, децентралізація, інжиніринг, будівельна галузь.

ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ И САМОРЕГУЛИРОВАНИЕ В СТРОИТЕЛЬСТВЕ

Аннотация. Рассматриваются вопросы саморегулирования в строительной отрасли. Актуализирована необходимость обеспечения и контроля качества строительного производства, которая тесно связана не только с экономическими, но и социальными факторами по созданию безопасных условий для проживания или работы людей, минимизации технических и технологических рисков, формирования прозрачной системы ценообразования и привлечения инвестиций в отрасль строительства. Доказана целесообразность внедрения в Украине системы саморегулирования, имеющая ряд преимуществ перед существующей, иерархической структурой государственного регулирования в строительстве среди которых: освобождение органов государственной власти от несвойственных для них функций, применение либеральных подходов к открытости строительного рынка, обеспечение высокого качества регулирования и надзора, возможность объединения усилий власти и общества с целью обеспечения качественно нового уровня функционирования строительной отрасли. Установлено, что в Украине есть существенные предпосылки для развития системы саморегулирования строительной отрасли, вызванные либерализацией экономики, европейским вектором интеграции и процессами децентрализации власти. Проанализирован международный опыт, на основе чего определены приоритетные направления сотрудничества с ведущими международными организациями, обеспечивающими технический надзор и оказывающими консультативную помощь. Определена роль саморегулирования технической составляющей строительства в условиях децентрализации власти в Украине как симбиоз взаимосогласованной системы сотрудничества власти — бизнеса — потребителей, где первые устанавливают “правила игры” путем создания эффективной законодательной базы, вторые — обеспечивают качество готовой строительной продукции, третьи — осуществляют “естественный отбор” качественной продукции, обеспечивая конкурентоспособность только социально ответственному бизнесу.

Ключевые слова: саморегулирование, технический надзор, технический аудит, государственное регулирование, дерегуляція, децентрализация, інжиніринг, строительная отрасль.

STATE REGULATION AND SELF-REGULATION IN CONSTRUCTION

Abstract. Issues of self-regulation in the field of construction industry are considered. The necessity of ensuring and controlling the construction production, which is closely connected not only with economic but also social factors in terms of ensuring safe conditions for living or work, minimizing technical and technological risks, shaping a transparent system of pricing and investment in the construction industry has been updated. Feasibility of introducing a self-regulation system in Ukraine, which has a number of advantages over the existing hierarchical structure of state regulation in construction, are determined, as follows: exemption of state authorities from performing unusual for them functions, application of a liberal approach to openness in the construction market, ensuring high quality regulation and supervision, possibility of combining the efforts of government and society with the aim of achieving a brand new level of functioning of the construction industry. In Ukraine, there are significant prerequisites for the development of a self-regulating system of the construction industry caused by liberalization of the economy, the European vector of integration and processes of power decentralization.

The international experience is analyzed, on the basis of what priority directions of cooperation with the leading international organizations providing technical supervision and rendering the advisory help are defined. The role of self-regulation of the technical component of construction in conditions of decentralization of power in Ukraine is defined as symbiosis of a mutually agreed system of cooperation of government-business-consumers, where the first set “rules of the game” by establishing an effective legal framework, the second ensure the quality of finished construction products, and the third — carry out “natural selection” of quality products, ensuring competitiveness of only socially responsible business.

Keywords: self-regulation, technical supervision, technical audit, state regulation, deregulation, decentralization, engineering, construction industry.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток української економіки тісно пов'язаний із переглядом механізмів забезпечення функцій регулювання і контролю для підвищення ефективності управлінської діяльності у різних сферах господарювання. Адміністративна економічна система передбачала чітку ієрархічну структуру забезпечення технічного та фінансового контролю виробничої діяльності, яка можлива лише за умов

адміністративно-командного управління. Перехід на ринкові вектори розвитку вимагає від держави пошуку нових форм забезпечення регуляторних механізмів, які б відповідали вимогам держави до контролю якості, нівелювали елемент корупції чи бюрократизму на різних стадіях реалізації проекту, забезпечували кваліфікований та неупереджений аудит технічної та фінансової сфери його реалізації. Одним з ефективних

шляхів забезпечення реалізації цих вимог є процес саморегулювання господарської та професійної діяльності шляхом застосування досвіду міжнародних організацій та формування власних громадських інститутів, які б могли, переймаючи провідний міжнародний досвід, забезпечити функціонування такої саморегулюючої системи в межах української економіки. Особливої уваги потребує забезпечення та контроль якості будівельного виробництва, що тісно пов'язаний не лише з економічними, а й соціальними факторами щодо створення безпечних умов для проживання чи роботи людей, мінімізації технічних та технологічних ризиків, формування прозорої системи ціноутворення та залучення інвестицій у галузь будівництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ряд авторів присвятили свої роботи питанням саморегулювання як механізму інноваційного ринкового регулювання різних галузей економіки, зокрема А. Р. Серих [1], І. Аронов, В. Версан, А. Теркель [2], Н. Слюсаревський [3], В. Т. Толстоухов, Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук [4], О. Непомнящий [6], І. Лавриненко, Х. Фейчак [5].

Метою статті є пошук шляхів запровадження ефективної системи контролю та технічного нагляду будівельного виробництва через механізми державної дерегуляції та впровадження підходів саморегулювання галузі.

Відповідно до поставленої мети окреслено ряд завдань:

- проаналізувати передумови проведення дерегуляції галузі будівництва в Україні;

- проаналізувати міжнародний досвід використання механізмів саморегулювання будівельної галузі;

- визначити переваги дерегуляції для національної галузі будівництва;

- визначити законодавчий базис забезпечення процесів саморегулювання будівельної галузі.

Виклад основного матеріалу.

Перехід національної економіки до умов відкритого ринку визначив пріоритетні завдання, що сприятимуть розвитку різних галузей та систем господарювання зокрема. Однією з основних проблем переходу до ринкової економіки стала зміна умов забезпечення державного управління у галузі контролю та аудиту технічної, економічної, фінансової, екологічної та інших сторін функціонування будівельної галузі. Бюрократизм контролюючих органів, перевантаженість документообігу у сфері звітування бізнесу та підтвердження його спроможності до виконання проектів та якості кінцевого результату, корупційні схеми, лобіювання тих чи інших підприємств призводять до низької ефективності державної регуляторної політики у сфері забезпечення якості та безпеки будівельної продукції, а також негативно впливають на цінову політику будівельних підприємств, змушуючи їх враховувати нецільові витрати у собівартості будівельної продукції. Результатом такої ситуації є перенесення строків виконання будівельних проектів [1, с. 20].

Запровадження ефективної саморегулюючої системи через залучення ресурсів громадського суспільства та досвіду міжнародних інституцій

є одним із шляхів виходу з кризової ситуації.

Система регулювання у галузі будівництва має на меті забезпечення інтересів різного кола стейкхолдерів (рис. 1).

В умовах активізації глобалізаційних процесів, інтернаціоналізації виробництва та “руйнування” кордонів для бізнесу відсутність ефективних механізмів регулювання будівельної галузі стає на перешкоді для виходу будівельних підприємств на міжнародний ринок. Європейський вектор реформування української економіки визначає необхідність запровадження європейських норм та стандартів якості, а також загальноприйнятих у світовій економічній спільноті механізмів регулювання їх забезпечення. В умовах вільного глобального ринку лише ефективність регуляторної політики держави може забезпечити українським під-

приємствам конкурентні переваги. В свою чергу, процеси економічної інтеграції сприяють об’єднанню зусиль підприємств для виробництва високоякісної конкурентної продукції. Інтеграція українських підприємств у європейський глобалізаційний простір неможлива без забезпечення прозорих та відкритих умов ведення бізнесу, в тому числі, раціональної регуляторної політики держави щодо підприємств та стейкхолдерів будівельного ринку. Своєю чергою, інтеграція сприяє зміні традиційних ієрархічних зв’язків підпорядкування (притаманних адміністративній економіці) на горизонтальні зв’язки, що взаємоузгоджуються та працюють з додатковим синергетичним ефектом у разі налагодження їх чіткої взаємодії [2].

Використання досягнень науково-технічного прогресу та застосування інноваційних технологій

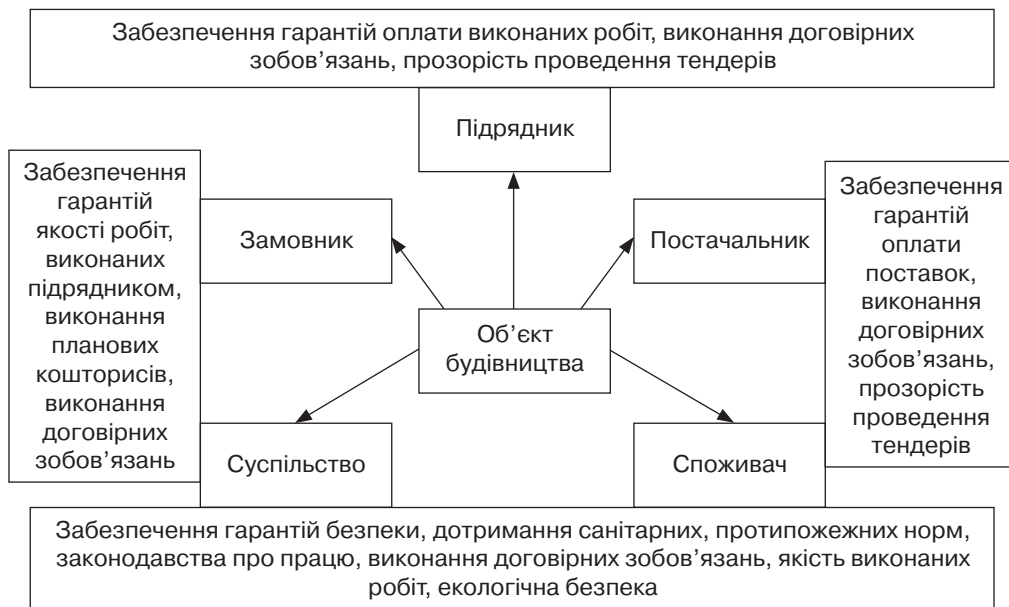

Рис. 1. Інтереси стейкхолдерів у процесі регулювання будівельної галузі

виробництва неможливі без обміну технологічним досвідом з іншими країнами. Розвиток будівельної галузі характеризується активізацією наукових розробок, застосуванням нових видів будівельних матеріалів, розробкою інноваційних технічних рішень та технологічних новинок, які мають на меті забезпечення ряду факторів [3–4]:

- підвищення якості будівельної продукції;
- забезпечення гнучкої політики ціноутворення;
- автоматизація праці;
- зменшення обсягів трудовитрат за рахунок мінімізації ручної праці;
- довговічність та надійність будівельної продукції;
- раціоналізація витрат ресурсів,
- енергоефективність будівельного виробництва;
- екологічна безпека при проведенні будівельних робіт.

Потужний інтелектуальний та науково-технічний потенціал українського будівельного ринку доцільно пов'язати із ефективними регуляторними системами європейського зразка, які, з одного боку, створюють умови для інтелектуальної творчості, розбивають кордони науково-дослідницької співпраці та надають додаткові можливості для наукових досліджень, а з іншого боку, – унеможливають бюрократичні та корупційні ризики.

Важливим елементом будівельного виробництва є саме забезпечення високого рівня інтелектуального потенціалу будівельної галузі, що пов'язане із складністю будівельного виробництва, та яке охоплює цілий

комплекс функцій, кожна з яких має свою специфіку та потребує певних компетенцій. То ж існують об'єктивні економічні та соціальні причини роздержавлення регулювання будівельної діяльності [1, с. 21, 22].

Державні органи не завжди можуть надати компетентну оцінку процесу будівельного виробництва, що саме і пов'язане з його комплексністю. Специфіка будівельної галузі вимагає від особи, що може проводити експертизу, технічний та фінансовий аудит, відповідних профільних знань та навичок у будівництві, інженерній справі, елементи фінансової грамотності, знання з проектування, проведення тендерних процедур, договірного регулювання тощо. Саме тому досвід європейських країн свідчить про ефективність залучення спеціалізованих організацій, в яких працюють відповідні фахівці, не лише для проведення процедур оцінки та аудиту, але й до участі у регулюванні відповідних ринків на рівні добровільних неприбуткових об'єднань таких організацій чи фахівців. Ці організації можуть виступати як об'єднання приватних компаній, міжнародні організації, що мають представництва та філії у країні, та громадські організації, які можуть додатково надати спеціалізовані консультації та поради з приводу організації регуляторних механізмів у галузі будівництва, переймати від держави традиційно належні їй регуляторні функції.

Отже, серед основних причин, що роблять актуальним питання зміни регуляторної політики держави у галузі будівництва є наведені на рис. 2.

Рис. 2. Передумови дерегуляції будівельної галузі

Зазначені передумови, що впливають на процеси дерегуляції у будівництві, можуть стати суттєвим поштовхом до якісно нових змін у галузі будівництва, що, зокрема, спостерігалось у країнах, які перейняли міжнародний досвід та застосували дерегуляторну політику.

Міжнародний досвід свідчить про ефективність передачі функцій регулювання і нагляду до приватних структур, що передбачає ряд переваг:

- звільнення органів державної влади від невластивих для них функцій;
- застосування ліберальних підходів до відкритості будівельного ринку;
- забезпечення високої якості регулювання і нагляду;
- можливість об'єднання зусиль влади та суспільства з метою забезпечення якісно нового рівня функціонування будівельної галузі.

Так, наприклад, система технічного аудиту будівельних проєктів Сполучених Штатів Америки спрямована на забезпечення потреб та представництво інтересів споживачів–замовників–підрядників будівельних робіт. Державне регулювання системи зводиться до координації дій замовника та підрядника, та представництва інтересів споживачів (суспільства). В центрі системи стоять інтереси суспільства та найбільш важливим вважається задоволення соціальних потреб споживачів як кінцева мета реалізації будівельного проєкту.

Країни Європейського Союзу активно використовують механізми саморегулювання в будівельній галузі. Так, наприклад, в країнах Європи діють організації професійного самоврядування інженерів-будівельників, архітекторів, дизайнерів, урбаністів (наприклад, Баварська палата

інженерів-будівельників та Баварська палата архітекторів, Берлінська палата архітекторів і будівельників, Польська палата інженерів будівництва, Палата архітекторів Польщі, Палата урбаністів Польщі тощо). На такі організації покладено функції регулювання діяльності, пов'язаної з будівництвом, проведення професійної атестації архітекторів, інженерів — проектувальників, інженерів технічного нагляду та експертів, допуску на ринок цих категорій осіб тощо. Тобто організації професійного самоврядування наділені певним обсягом владних повноважень, які, зазвичай, входять до сфери монопольних повноважень держави.

Зовнішні інститути, які спрямовані на забезпечення регулювання у будівництві, представлені, зазвичай, міжнародними громадськими організаціями та недержавними органами стандартизації, наприклад ICC, ASCE, NFPA тощо. Держава залишає за собою право на розробку “правил гри” — законодавчих та нормативно-правових актів, яким мають відповідати об'єкти будівництва, а розроблення технічних документів і нормативів та забезпечення нагляду за їх виконанням покладається на недержавні установи та організації. Дуальна взаємодія державного управління та недержавних органів дає суттєвий ефект.

Міжнародний досвід вказує на високу ефективність саморегулювання у галузі будівництва. Для українського будівельного ринку можна виділити ряд переваг застосування таких підходів щодо забезпечення державної регуляторної політики у будівництві, а саме [6]:

- формування ефективної регуляторної системи шляхом залучення висококомпетентних фахівців до процесів оцінки та аудиту;
- розвантаження державних та місцевих органів влади для надання можливостей переорієнтації державної політики зі сфери регулювання та контролю у сферу забезпечення стратегічного зростання галузі;
- застосування принципів субсидіарності та врахування можливостей децентралізації влади для забезпечення додаткових умов для розвитку будівельної галузі;
- підвищення якості будівельних робіт, підвищення ефективності будівельного виробництва;
- інтеграція будівельної галузі України у світовий економічний простір;
- забезпечення європейських стандартів будівництва;
- підвищення відповідальності усіх учасників будівельного ринку, як будівельних підприємств, так і стейкхолдерів;
- забезпечення балансу інтересів учасників будівельного ринку: замовник-підрядник-постачальник-споживач.

Україна починає переймати провідний міжнародний досвід. На сьогодні в Україні діє 20 організацій, які офіційно визнані саморегулювними у п'яти видах діяльності. Загалом, утворення саморегулювних організацій допускається у 15 видах діяльності, а нормативну базу у цій сфері складають 39 нормативно-правових

актів різної юридичної сили [5, с. 8]. При цьому 4 саморегульвні організації утворені саме у будівельній галузі, що сприятиме, зокрема:

- поширенню застосування європейських стандартів будівництва, що дасть можливість вивести будівельний ринок України на якісно новий рівень та забезпечить європейський вектор розвитку;
- підвищенню якості будівельної продукції за рахунок застосування правил і стандартів професійної діяльності та механізмів відшкодування збитків, що визнані світом;
- вирішенню технологічних проблем будівельної галузі: дотримання санітарних, протипожежних норм, правил охорони праці, безпеки;
- дотриманню етичних норм ведення бізнесу.

Особливо актуальним питання забезпечення системи саморегулювання будівельної галузі набуває в умовах проведення процесів децентралізації влади в Україні. У межах

децентралізації керівництво намагається поєднати в умовах саморегулювання відносини влади, бізнесу та суспільства. Схематично така модель взаємодії представлена на рис. 3 [7].

Одним із пріоритетних напрямів для розвитку децентралізації та введення саморегульвних механізмів на заміну ієрархічного державного управління є проведення інвентаризації, аналізу та перегляду містобудівного законодавства для визначення потенційно можливих напрямів подальшого розвитку будівництва як локомотиву розвитку інших галузей економіки.

Висновки. З наведеного можна зробити ряд висновків. В Україні є суттєві передумови для розвитку системи саморегулювання будівельної галузі, викликані лібералізацією економіки, європейським вектором інтеграції та процесами децентралізації влади. Міжнародний досвід провідних країн свідчить про ефек-

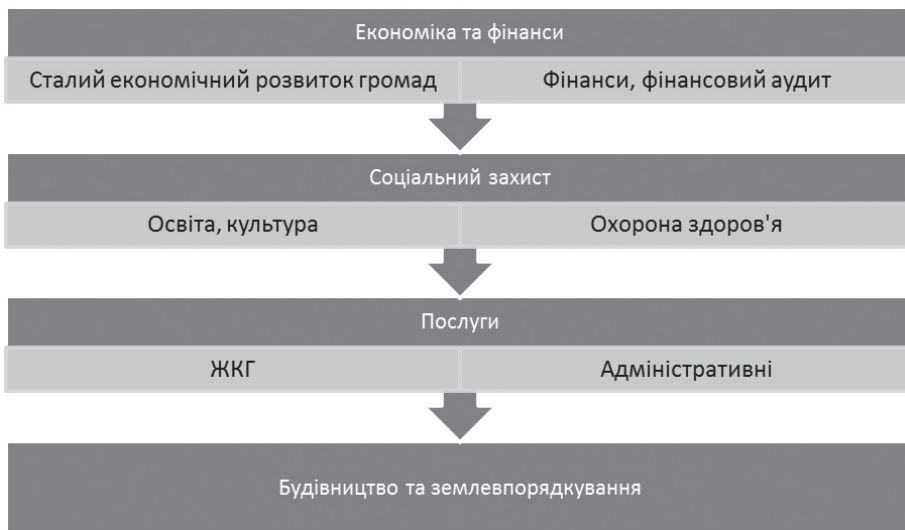

Рис. 3. Основні напрями децентралізації влади в Україні [7]

тивність системи саморегулювання будівництва, визначаючи саморегулювання не з точки зору дерегуляції державного управління, а як симбіоз взаємоузгодженої системи співпраці влади–бізнесу–споживачів, де перші встановлюють “правила гри” шляхом створення ефективної законодавчої бази, другі – забезпечують якість готової будівельної продукції, треті – здійснюють “природний відбір” якісної продукції, забезпечуючи конкурентоспроможність лише соціально відповідальному бізнесу. Отже, система саморегулювання у галузі будівництва є механізмом виведення будівельного ринку на якісно новий рівень, що відповідатиме європейським нормам та стандартам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Серых А. Р.* Техническое регулирование в строительстве. Аналитический обзор мирового опыта / А. Р. Серых. — Чикаго: SNIP, 2010. — 889 с.
2. *Аронов І.* Основні питання завдання вимог безпеки в технічних регламентах [Електронний ресурс] / І. Аронов, В. Версан, А. Теркель // Стандарти і якість. — 2003 (верес.). — Режим доступу: http://www.stq.ru/riaside/index.phtml?page=1&tbl=tb_88&id=653
3. *Слюсаревский Н.* Самодетальное регулирование или профессиональное самоуправление / Н. Слюсаревский // Зеркало недели : междунар. обществ.-полит. еженед. — 2010. — № 36. — С. 6.
4. *Толстоухов В. Т.* Публічна адміністрація в Україні: становлення та розвиток : монографія / за заг. ред.

В. Т. Толстоухова, Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. — Д.: Моноліт, 2010. — 400 с.

5. *Саморегулювання в Україні* [Електронний ресурс] / І. Лавриненко, Х. Фейчак, О. Медведчук та ін. Київ, 2017. — 80 с. — Режим доступу: <https://regulation.gov.ua/book/50-zelena-kniga-samoreguluvanna-v-ukraini>
6. *Непомнящий О. М.* Формування системи громадського саморегулювання містобудівного середовища в Україні: нові можливості vs старі проблеми [Електронний ресурс] / О. М. Непомнящий // Держ. будівництво : електрон. наук. фах. вид. ХарPI НАДУ. — 2014. — № 2. — С. 9. — Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2014-2/doc/2/13.pdf>
7. *Асоціація міст України* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.auc.org.ua/>

REFERENCES

1. *Serykh A. R.* (2010). Tekhnicheskoe regulirovanie v stroitelstve. Analiticheskiy obzor mirovogo opyta [Technical regulation in construction. Analytical review of world experience]. Chikago: SNIP [in Russian].
2. *Aronov I, Versan V., Terkel A.* (2003). Osnovni pytannia zavdannia vymoh bezpeky v tekhnichnykh rehlamentakh [The main issues of safety requirements task in technical regulations]. Standarty i yakist — Standards and quality. Retrieved from http://www.stq.ru/riaside/index.phtml?page=1&tbl=tb_88&id=653 [in Ukrainian].
3. *Slyusarevskiy N.* (2010). Samodeyatelnoe regulirovanie ili professionalnoe samoupravlenie [Amateur regulation or professional self-government]. Zerkalo nedeli — Mirror of the week, 36, 6 [in Russian].

4. *Tolstoukhov V. T.* (2010). Publichna administratsiia v Ukraini: stanovlennia ta rozvytok [Public administration in Ukraine: formation and development]. V. T. Tolstoukhova, N. R. Nyzhnyk, N. T. Honcharuk (Eds.). Dnipropetrovsk: Monolit [in Ukrainian].
5. *Lavrynenko I., Feichak Kh., Medvedchuk O.* (2017). Samorehuliuвання v Ukraini [Self-regulation in Ukraine]. Kyiv. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-2/doc/2/13.pdf> [in Ukrainian].
6. *Nepomniashchyi O. M.* (2014). Formuvannya systemy hromadskoho samorehuliuвання mistobudivnoho sere-dovyscha v Ukraini: novi mozhlyvosti vs stari problemy [Formation of the system of public self-regulation of the urban environment in Ukraine: new possibilities vs. old problems]. Derzhavne budivnytstvo – State Building, 2, 9. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-2/doc/2/13.pdf> [in Ukrainian].
7. *Ofitsiynyi* sait “Asotsiatsiia mist Ukrainy” [Official website “Association of Ukrainian Cities”]. www.auc.org.ua. Retrieved from <https://www.auc.org.ua> [in Ukrainian].

УДК: 351:334

Миколаєць Анатолій Петрович,
кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного адміністрування,
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин і соціальних наук,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
01042, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (067) 247 44 33, e-mail: mykolae@ukr.net

ORCID: 0000-0003-2580-0736

Николаец Анатолий Петрович,
кандидат наук по государственному управлению,
доцент кафедры публичного администрирования,
Учебно-научный институт международных отношений и социальных наук,
Межрегиональная Академия управления персоналом,
01042, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: (067) 247 44 33, e-mail: mykolae@ukr.net

ORCID: 0000-0003-2580-0736

Mykolaiets Anatolii Petrovich,

Candidate of science in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration, Educational and Scientific Institute of International Relations and Social Sciences, Interregional Academy of Personnel Management, 01042, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (067) 247 44 33, e-mail: mykolae@ukr.net

ORCID: 0000-0003-2580-0736

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.140>

ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ МІЖ ДЕРЖАВОЮ І ГРОМАДСЬКІСТЮ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ЇХ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИЗАЦІЇ

Анотація. Зазначено, що з позиції соціології, “управління — функція організованих систем різної природи — технічних, біологічних, соціальних, що забезпечує збереження їх структури, підтримання певного стану або переведення в інший стан, відповідно до об’єктивних закономірностей існування даної системи, що реалізується програмою або свідомо поставленою метою”. Управління здійснюється шляхом впливу однієї підсистеми — керуючої, на іншу — керовану, на процеси, що протікають в ній, за допомогою інформаційних сигналів або управлінських дій.

Доведено, що самоврядування дає можливість всім членам суспільства або окремого об’єднання найбільш повно висловлювати свою волю й інте-

реси, долати відчуження, ефективно боротися з бюрократизмом, сприяє громадській самореалізації особистості. Водночас, широка безпосередня участь в управлінні недостатньо компетентних учасників, які не несуть відповідальності за свої рішення, суперечить суспільному поділу праці, знижує ефективність управління, ускладнює раціоналізацію виробництва. Це може призвести до домінування короткострокових інтересів над інтересами перспективними. Тому для суспільства завжди важливо знайти оптимальну міру поєднання самоврядування та професійного управління.

Визначено, що соціальне представництво виступає, з одного боку, найважливішим посередником між державою і населенням, захищає соціальні інтереси в політично неоднорідному середовищі. З іншого боку, воно забезпечує дію механізму корекції політичної системи, що дає можливість виправити раніше прийняті рішення законним чином, не вдаючись до насильства. Доведено, що система соціального представництва впливає на найважливіші політичні зв'язки, сприяє соціальній інтеграції, тобто включенню різних соціальних груп, громадських об'єднань в політичну систему.

Запропоновано термін “самоврядування” вживати відповідно до кількох рівнів об'єднань людей: до всієї громади — громадське самоврядування або самоврядування народу, до окремих регіонів або громад — місцеве, до управління виробництвом — виробниче самоврядування. Самоврядування розглядається як альтернатива державного управління. Ідеологія і практика самоврядування ведуть свій початок від первісної, общинно-родової демократії.

Встановлено, що на практиці централізація стала всюди “природною формою управління”. У чистому вигляді, централізація не визнає автономії місць і навіть місцевого життя. Вона властива авторитарним режимам, але широко використовується також і режимами демократичними, де вважають, що політичні свободи повинні бути закріплені тільки на загальнонаціональному рівні.

Визначено, що з моменту досягнення державою певних розмірів відмовитися від існування місцевих органів стає неможливо. Таким чином, деконцентрація постає однією з форм централізації і як ліки від надмірностей останньої. Деконцентрація передбачає наявність місцевих органів, що залежать від уряду функціонально і в порядку підлеглості їх посадових осіб. Залежність посадових осіб означає, що керівництво місцевих органів призначається центральним урядом і може бути ним заміщена”.

Ключові слова: самоврядування, державне управління, деконцентрація, демократія, місцеві органи влади, суспільство, громадянське суспільство, державна політика, органи публічної влади, громадський контроль, соціальна структуризація.

ПАРТНЕРСКИЕ ОТНОШЕНИЯ МЕЖДУ ГОСУДАРСТВОМ И ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ НА РАЗНЫХ УРОВНЯХ ИХ СОЦИАЛЬНОЙ СТРУКТУРИЗАЦИИ

Аннотация. Отмечено, что с позиции социологии, “управление — функция организованных систем различной природы — (технических, биологиче-

ских, социальных), обеспечивающая сохранение их структуры, поддержание определенного состояния или перевода в другое состояние, в соответствии с объективными закономерностями существования данной системы, реализуется программой или сознательно поставленной целью”. Управление осуществляется путем воздействия одной подсистемы — управляющей, на другую — управляемую, на протекающие в ней процессы с помощью информационных сигналов или управленческих действий.

Доказано, что самоуправление позволяет всем членам общества или отдельному объединению наиболее полно выражать свою волю и интересы, преодолевать отчуждение, эффективно бороться с бюрократизмом, способствует общественной самореализации личности. В то же время, широкое непосредственное участие в управлении недостаточно компетентных участников, которые не несут ответственности за свои решения, противоречит общественному разделению труда, снижает эффективность управления, усложняет рационализацию производства. Это может привести к доминированию краткосрочных интересов над интересами перспективными. Поэтому для общества всегда важно найти оптимальную меру сочетания самоуправления и профессионального управления.

Определено, что социальное представительство выступает, с одной стороны, важнейшим посредником между государством и населением, защитой социальных интересов в политически неоднородной среде. С другой стороны, оно обеспечивает действие механизма коррекции политической системы, что дает возможность исправить ранее принятые решения законным образом, не прибегая к насилию. Доказано, что система социального представительства влияет на важнейшие политические связи, способствует социальной интеграции, то есть включению различных социальных групп, общественных объединений в политическую систему.

Предложен термин “самоуправление” использовать относительно нескольких уровней объединения людей: всему обществу — общественное самоуправление или самоуправление народа, к отдельным регионам или общинам — местное, к управлению производством — производственное самоуправление. Традиционно самоуправление рассматривается как альтернатива государственного управления. Идеология и практика самоуправления ведут свое начало от первоначальной, общинно-родовой демократии.

Установлено, что на практике централизация стала “естественной формой управления”. В чистом виде, централизация не признает автономии мест и даже местной жизни. Она свойственна авторитарным режимам, но широко используется также и режимами демократическими, где считают, что политические свободы должны быть закреплены только на общенациональном уровне.

Определено, что с момента достижения государством определенных размеров отказаться от допущения существования местных органов становится невозможно. Таким образом, деконцентрация выступает одной из форм централизации и как лекарство от излишеств последней. Деконцентрация пре-

дусматривает наличие местных органов, зависящих от правительства функционально и в порядке подчиненности их должностных лиц. Зависимость должностных лиц означает, что руководство местных органов назначается центральным правительством и может быть им смещено.

Ключевые слова: самоуправление, государственное управление, децентрализация, демократия, местные органы власти, общество, гражданское общество, государственная политика, органы публичной власти, общественный контроль, социальная структуризация.

MECHANISMS FOR IMPLEMENTATION OF ENVIRONMENTAL TAXES AND INSURANCE

Abstract. It is noted that from the standpoint of sociology, “management — a function of organized systems of various nature — (technical, biological, social), which ensures the preservation of their structure, maintaining a certain state or transfer to another state, in accordance with the objective laws of the existence of this system, which implemented by a program or deliberately set aside”. Management is carried out through the influence of one subsystem-controlling, on the other-controlled, on the processes taking place in it with the help of information signals or administrative actions.

It is proved that self-government allows all members of society or a separate association to fully express their will and interests, overcome alienation, effectively combat bureaucracy, and promote public self-realization of the individual. At the same time, wide direct participation in the management of insufficiently competent participants who are not responsible for their decisions, contradicts the social division of labor, reduces the effectiveness of management, complicates the rationalization of production. This can lead to the dominance of short-term interests over promising interests. Therefore, it is always important for society to find the optimal measure of a combination of self-management and professional management.

It is determined that social representation acts, on the one hand, as the most important intermediary between the state and the population, the protection of social interests in a politically heterogeneous environment. On the other hand, it ensures the operation of a mechanism for correcting the political system, which makes it possible to correct previously adopted decisions in a legitimate way, without resorting to violence. It is proved that the system of social representation influences the most important political relations, promotes social integration, that is, the inclusion of various social groups and public associations in the political system.

It is proposed to use the term “self-government” in relation to several levels of people’s association: the whole community — public self-government or self-government of the people, to individual regions or communities — local, to production management — production self-government. Traditionally, self-government is seen as an alternative to public administration. Ideology and practice of self-government originate from the primitive, communal-tribal democracy.

It is established that, in practice, centralization has become a “natural form of government”. In its pure form, centralization does not recognize the autonomy of places and even local life. It is characteristic of authoritarian regimes, but it is also widely used by democratic regimes, where they believe that political freedoms should be fixed only at the national level.

It is determined that since the state has achieved certain sizes, it is impossible to abandon the admission of the existence of local authorities. Thus, deconcentration appears as one of the forms of centralization and as a cure for the excesses of the latter. Deconcentration assumes the presence of local bodies, which depend on the government functionally and in the order of subordination of their officials. The dependency of officials means that the leadership of local authorities is appointed by the central government and may be displaced.

Keywords: Self-government, public administration, deconcentration, democracy, local authorities, society, civil society, state policy, public authorities, public control, social structuring.

Постановка проблеми. Однією з важливих характеристик динаміки сучасного українського суспільства є громадянська ініціатива як усвідомлення і активної діяльності на благо суспільству. У поєднанні з такими моральними категоріями, як громадянський обов'язок, громадянська совість, вона служить надійним засобом подальшого поступального розвитку громадянського суспільства в Україні. Відповідно до Закону України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” від 1 липня 2010 року, утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку визначено одним з напрямів внутрішньої політики України. Державна політика у сфері формування інститутів та організацій громадянського суспільства передбачає посилення їх взаємодії з органами публічної влади, запровадження громадського контролю за діяльністю влади, проведення регулярних консультацій з громадські-

стю. З метою створення сприятливих умов для подальшого розвитку в Україні громадянського суспільства, запровадження ефективного механізму взаємодії його інститутів з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на засадах партнерства і взаємної відповідальності, забезпечення здійснення та захисту прав і свобод людини і громадянина, Указом Президента України № 212/2012 від 24 березня 2012 р. затверджено Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства.

З позиції соціології, “управління — функція організованих систем різної природи — (технічних, біологічних, соціальних), що забезпечує збереження їх структури, підтримання певного стану або переведення в інший стан, відповідно до об'єктивних закономірностей існування даної системи, яка реалізується програмою або свідомо поставленою метою”. Управління здійснюється

шляхом впливу однієї підсистеми — керуючої, на іншу — керовану, що здійснюються за допомогою інформаційних сигналів або управлінських дій”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність теми статті вказує, що ця проблематику достатньо активно вивчають українські науковці. Одним з перших в царині науки обґрунтував необхідність переходу до побудови демократично самоорганізованого суспільства в основі якого лежать партнерські відносини між державою і громадськістю (суспільством) на різних рівнях їх соціальної структуризації — В. Коваленко. Основою переходу до публічного управління ефективно функціонуюче громадянське суспільство вважають такі вчені: В. Бакуменко, В. Білорус, М. Бойчук, Н. Липовська, О. Оболенський, Л. Пашко, І. Письменний, С. Серьогін, Д. Русин, Ю. Шаров, О. Юлдашев та ін.

Проте питання пошуку оптимальної моделі взаємодії органів влади та інститутів громадянського суспільства, в якій держава та людина виступатимуть як єдине ціле, їх зусилля будуть спрямовані на встановлення атмосфери довіри та симбіотичної взаємодії між ними потребують подальшого наукового розвитку.

Метою статті є розроблення теоретичних основ та практичних підходів до удосконалення партнерських відносин між державою і громадськістю на різних рівнях їх соціальної структуризації.

Виклад основного матеріалу. Науковці у галузі політології вважають, що термін “самоврядування” — це

тип управління, при якому об’єкт і суб’єкт управління збігаються і як одна з форм організації людського співжиття ґрунтується на принципах свободи, рівності та безпосередньої участі в управлінні. За теорією управління “управління — це цілеспрямоване, систематичне вплив на колективи людей у процесі їх діяльності [1]. Поняття “управління” має свої похідні: “управа”, “управлінець”, “керуючий”, “правління”, “самоврядування”. Останній термін особливо важливий, оскільки в даний час організація місцевого самоврядування стала однією з найважливіших політичних завдань.

Термін “самоврядування” зазвичай використовується стосовно декількох рівнях об’єднання людей: до всієї громади — громадське самоврядування або самоврядування народу, до окремих регіонів або громадам — місцеве, до управління виробництвом — виробниче самоврядування [5]. Традиційно самоврядування розглядається як альтернатива державного управління. Ідеологія і практика самоврядування ведуть свій початок від первісної, общино-родової демократії. Великий внесок у розробку теорії самоврядування внесли В. Коваленко, О. Юлдашев [2, с. 102]. Суть їх концепції в запереченні інституту примусу і побудови суспільства від низу до верху шляхом добровільного об’єднання вільних індивідуумів і громад. У марксистській концепції громадського самоврядування використовується для характеристики майбутнього безкласового комуністичного суспільства, яке має ґрунтуватися на самоврядуванні народних мас.

Самоврядування дає можливість всім членам суспільства або окремо-му об'єднанню найбільш повно висловлювати свою волю й інтереси, долати відчуження, ефективно боротися з бюрократизмом, сприяє громадській самореалізації особистості.

Водночас широка безпосередня участь в управлінні недостатньо компетентних учасників не несуть відповідальності за свої рішення, це суперечить суспільному поділу праці, знижує ефективність управління, ускладнює раціоналізацію виробництва. Це може призвести до домінування короткострокових сьогохвилинних інтересів над інтересами перспективними. Тому для суспільства завжди важливо знайти оптимальну міру поєднання самоврядування та професійного управління.

Політика самоврядування, на думку політологів, може реалізовуватися через систему соціального представництва в державі. Під соціальним представництвом розуміється взаємопов'язана і суперечлива єдність інститутів, через які воля громадян переноситься у сферу прийняття політичних рішень.

Система соціального представництва включає партійну систему і систему цивільних добровільних об'єднань. Через систему соціального представництва суспільство формує і ставить на порядок денний проблеми, які потребують вирішення. Тим самим соціальне представництво виступає, з одного боку, найважливішим посередником між державою і населенням, захистом соціальних інтересів в політично неоднорідному середовищі, з іншого — воно забезпечує дію механізму корекції полі-

тичної системи, що дає можливість виправити прийняті раніше рішення законним чином, не вдаючись до насильства. Політичні вимоги, які формуються в рамках системи соціального представництва, можуть посилюватися або відхилятися, виступаючи компонентом політики партій або детальних рекомендацій громадських об'єднань.

Об'єднання сил на рівні громадських об'єднань перетворюється в організовану підтримку певних політичних рішень. Крім того, через систему соціального представництва здійснюється інформаційний зв'язок, формується довіра до влади, тобто політична легітимність.

Таким чином, система соціального представництва впливає на найважливіші політичні зв'язки, сприяє соціальній інтеграції, тобто включенню різних соціальних груп, громадських об'єднань в політичну систему.

Треба мати на увазі, що термін "політика" широко використовується і в управлінні, але тут він дуже конкретний: це загальний напрям для прийняття рішень і діяльності. Доречним буде такий вислів Д. Русин: "Справжньою професією справжнього чиновника не повинна бути політика". Він повинен "керувати" насамперед, неупереджено [4]. Дана вимога може бути застосована навіть до так званих "політичних" чиновників.

Адміністративне право, зазвичай досліджує компетенцію місцевих органів влади, їх взаємини по вертикалі, адміністративну структуру. Аналізуючи конкретні ситуації, зазвичай виходять з того, що система державного управління надмірно централізована, тому доцільно відокремити

місцеве самоврядування. А. Красносільська вважає це неправильним, з позиції науки державного управління, держави, що входять до складу країни, характеризуються трьома основними ознаками: самостійність державних органів; наявність автономної компетенції; статус юридичної особи, включаючи фінансові ресурси і автономний бюджет [3].

Самоврядування, звичайно, перебуває в родинних стосунках з федералізмом в тому сенсі, що і тут і там місцева влада формуються на основі виборів і за місцевими органами визнаються права юридичної особи. Самоврядування відрізняється від федералізму тим, що здійснюється всередині держави і, насамперед тим, що автономія місцевих утворень носить не конституційний, не законодавчий, а тільки адміністративний характер. Але місцеві колективи мають у своєму розпорядженні повним набором управлінських функцій, тобто їх автономія повна. Важко не погодитися з цією думкою А. Красносільська. Далі вона підкреслює: “Доводиться констатувати, що на практиці” самоврядування “неодноразово обмежувалося, і хоча має забарвлення привабливого міфу, насправді англо-американська модель самоврядування розвивається в напрямку простої децентралізації французького типу” [3].

Місцеве самоврядування передбачає децентралізацію управління. Місцеві органи при цьому, мають двоїстий характер. Вони залишаються вільними самоврядними органами, але водночас виступають як географічно відокремлені підрозділи держави, тобто місцеві органи влади

забезпечують інтереси власне місцевого населення, і одночасно є представниками держави в окрузі.

Незважаючи на обмеження, децентралізація, як і попередні форми організації управління, визначають існування “місцевих свобод”. “Комунальні інститути, — пише О. Юлдашев, — роблять для свободи те, що початкова школа для науки; вони роблять її доступною для народу, дозволяють споживати її плоди, і звикати нею користуватися [2, с. 136]. Нація може ввести у себе вільне правління і без комунальних інститутів, але у неї не буде духу свободи”. Інакше кажучи, децентралізація, незважаючи на її обмеженість, є стабілізуючим фактором державного життя. Вона, за висловом Ламенне, дає можливість позбутися від апоплексії Центру і паралічу кінцівок.

На практиці централізація стала всюди “природною формою управління”. У чистому вигляді, централізація не визнає автономії місць і навіть місцевого життя. Вона властива авторитарним режимам, але широко використовується також і режимами демократичними, де вважають, що політичні свободи мають закріплюватися тільки на загальнонаціональному рівні.

Однак з моменту досягнення державою певних розмірів відмовитися від допущення існування місцевих органів стає неможливо. Таким чином, деконцентрація постає як одна з форм централізації і як ліки від надмірностей останньої. Деконцентрація передбачає наявність місцевих органів, що залежать від уряду функціонально і в порядку підлеглості їх посадових осіб. Залежність

посадових осіб означає, що керівництво місцевих органів призначається центральним урядом і може бути їм зміщено [4].

Висновки. Функціональна залежність означає, що центральна влада може визнавати за місцевими органами вельми широку компетенцію, але вона може в будь-який момент переглянути їх повноваження, змінити або скасувати прийняті ними рішення, як через порушення законності, так і з міркувань доцільності. Ці положення, висловлені французьким вченим, не втратили своєї актуальності і сьогодні.

Таким чином:

- розвиток громадянського суспільства і правової держави немислимі без широкої участі в державних і суспільних справах самих громадян;

- самоврядування є вищою формою демократії. Саме тому особливої актуальності набувають питання формування і розвитку місцевого самоврядування, поглиблення демократизації всього суспільного життя, залучення в соціальне партнерство з місцевим самоврядуванням некомерційних громадських організацій;

- місцеве самоврядування — це соціально-політичний інститут, в рамках якого населення безпосередньо або через обрані органи влади бере участь у вирішенні повсякденних місцевих проблем;

- місцеве самоврядування, як одна з форм представницької і безпосередньої демократії, виражається в тому, що воно є найбільш оптимальною з відомих форм демократії, яка найбільшою мірою здатна вирішувати швидко, оперативно і ефективно питання місцевого значення;

- місцеве самоврядування є формою суспільної організації з усіма характерними ознаками і, з іншого боку ця громадська організація наділена правами публічної влади в строго визначеній законодавчій сфері. І місцеве самоврядування, і неурядові організації — елементи демократичного суспільства. Обидва ці інститути належать до самоврядних організаційних форм;

- громадська і самоврядна природа місцевого самоврядування і некомерційного сектора є тією основою, яка їх об'єднує і сприяє їх взаємодії.

У своєму найбільш поширеному значенні “самоврядування” цілеспрямоване саморегулювання соціальної, а також будь-якої іншої системи. У такому розумінні самоврядування властиво будь-якому суспільству, тому що воно володіє механізмами внутрішньої регуляції. Часто самоврядування трактується як незалежність від центру, можливість адміністративної одиниці вирішувати самостійно внутрішні проблеми. У цьому значенні зазвичай широко вживається термін “місцеве самоврядування”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *International Standard ISO 26000: 2010(E) (2010), Guidance of social responsibility.* Retrieved from: <http://www.cnis.gov.cn/wzgg/201405/P020140512224950899020.pdf> [Viewed on 20 January 2017].
2. *Коваленко В.* Громадські організації в Україні: взаємодія між трьома секторами / В. Коваленко, О. Юлдашев. — К.: МАУП, 2007. — 224 с.

3. *Красносільська А.* Гроші громадянського суспільства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/blog/nartext/read/43568/Groshi_gromadanskogo_suspilstva
4. *NGO Monitor* (2015), “CSR (Corporate Social Responsibility) and the role of NGOs in BDS Divestment Campaigns in Europe” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ngomonitor.org/reports/csr_corporate_social_responsibilitycompaniesanddivestment_campaigns_in_europe_an_overview/
5. *ОБСЄ* Дослідження існуючого досвіду та законодавства України у сфері фінансування громадських організацій органами державної влади, органами місцевого самоврядування та приватним сектором [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.osce.org/uk/ukraine/76891download=true>
6. *Русин Д.* Грантовий браслет / Д. Русин // Кореспондент. — Вип. 5. — С. 18–20.

REFERENCES

1. *International Standard ISO 26000: 2010(E)* (2010), “Guidance of social responsibility (2010)”, Available at: <http://www.cnis.gov.cn/wzgg/201405/P020140512224950899020.pdf> (Accessed 11 March 2017)
2. *Kovalenko V. V. and Yuldashev O. O.* (2007), *Hromads'ki orhanizatsiyi v Ukraini: vzayemodiya mizh tr'oma sektoramy* [Civil society in Ukraine: interaction between three sectors], MAUP, Kyiv, Ukraine.
3. *Krasnosilska A.* (2013), “The money of Civil society”, Available at: http://texty.org.ua/pg/blog/nartext/read/43568/Groshi_gromadanskogo_suspilstva (Accessed 11 March 2017).
4. *NGO Monitor* (2015), “CSR (Corporate Social Responsibility) and the role of NGOs in BDS Divestment Campaigns in Europe”, Available at: http://www.ngomonitor.org/reports/csr_corporate_social_responsibility_companies_and_divestment_campaigns_in_europe_an_overview/ (Accessed 11 March 2017).
5. *OSCE* (2010), “The study of the current experience and legislation of Ukraine in the sphere of NGOs financing by the state and local authorities, and the private sector”, Available at: <http://www.osce.org/uk/ukraine/76891download=true> (Accessed 11 March 2017).
6. *Rusyn D.* (2014), “Grant bracelet”, *Korespondent*, vol. 5, p. 18–20.

УДК: 339.138

Митропан Тетяна Костянтинівна,
аспірант кафедри публічного адміні-
стрування, Міжрегіональна Академія
управління персоналом, 03039, м. Київ,
вул. Фрометівська, 2, тел.: (066) 360 55 13,
e-mail: masha280884m@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8899-5118

Митропан Татьяна Константиновна,
аспірант кафедри публічного адміні-
стрування, Межрегиональная Академия
управления персоналом, 03039, г. Киев,
ул. Фрометовская, 2, тел.: (066) 360 55 13,
e-mail: masha280884m@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8899-5118

Mitropan Tetyana Konstantinovna,
postgraduate student of the Department of
Public Administration, Interregional Acade-
my of Personnel Management, 03039, Kyiv,
Str. Frometivska, 2, tel.: (066) 360 55 13,
e-mail: masha280884m@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8899-5118

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.141>

РОЗГЛЯД МОДЕЛЕЙ ТА МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАКУПІВЛЯМИ ТОВАРІВ, РОБІТ ТА ПОСЛУГ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. Представлено питання розгляду моделей та механізмів державного управління закупівлями товарів, робіт та послуг у сфері будівництва. Здійснено порівняльний аналіз типів механізмів публічних закупівель у будівництві за сукупністю ознак, який показав перевагу централізованого типу механізму, що сприяє запровадженню ефективних та гнучких методів закупівлі, наприклад, укладенню рамкових угод. Запропоновано авторське бачення механізму державних будівельних закупівель, у формі концептуальної моделі і системних відмінностей.

Визначено, що децентралізована модель управління публічними закупівлями передбачає самостійне здійснення замовниками закупівель, тобто надає змогу кожному замовнику здійснювати закупівлі товарів, робіт і послуг у сфері будівництва. Централізована модель державного управління характеризується здійсненням публічних закупівель з метою забезпечення загаль-

них потреб єдиним органом з питань державних закупівель, тобто замовники доручають здійснення державних закупівель від їхнього імені централізованому органу. Згідно з комбінованою моделлю управління, публічні закупівлі у будівельній галузі відбуваються за контрактами, що реалізуються за централізованою моделлю, а безпосереднє замовлення та отримання товарів, робіт, чи послуг відбувається за правилами децентралізованої моделі.

Зазначено, що відповідно до загальносистемного розуміння механізму державного управління закупівлями товарів, робіт та послуг у сфері будівництва, він являє собою сукупність спеціалізованих управлінських технологій (методів, прийомів та інструментів), що забезпечують організацію процесу публічних закупівель будівельної продукції уповноваженими суб'єктами. Спрямованість зазначеного процесу визначається необхідністю реалізації принципів обґрунтованості та інноваційної спрямованості, справедливого вибору кращої конкурсної пропозиції, запобігання корупції та забезпечення високої ефективності реалізації державних публічних закупівель.

Ключові слова: механізми державного управління, державні закупівлі, будівництво, державно-приватне партнерство.

РАССМОТРЕНИЕ МОДЕЛЕЙ И МЕХАНИЗМОВ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ ЗАКУПКИ ТОВАРОВ, РАБОТ И УСЛУГ В СФЕРЕ СТРОИТЕЛЬСТВА В УКРАИНЕ

Аннотация. Представлены вопросы рассмотрения моделей и механизмов государственного управления закупками товаров, работ и услуг в сфере строительства. Проведен сравнительный анализ типов механизмов публичных закупок в строительстве по совокупности признаков, который показал преимущество централизованного типа механизма, способствующего внедрению эффективных и гибких методов закупок, например, заключению рамочных соглашений. Предложено авторское видение механизма государственных строительных закупок, в форме концептуальной модели и системных различий.

Определено, что децентрализованная модель управления публичными закупками предусматривает самостоятельное осуществление заказчиками закупок, то есть дает возможность каждому заказчику осуществлять закупки товаров, работ и услуг в сфере строительства. Централизованная модель государственного управления характеризуется осуществлением публичных закупок с целью обеспечения общих потребностей единственным органом по вопросам государственных закупок, то есть заказчики поручают осуществление государственных закупок от их имени централизованному органу. Согласно комбинированной модели управления, публичные закупки в строительной отрасли происходят по контрактам, реализуются централизованной моделью, а непосредственный заказ и получение товаров, работ или услуг происходит по правилам децентрализованной модели.

Отмечено, что в соответствии с общесистемным пониманием механизма государственного управления закупками товаров, работ и услуг в сфере

строительства, он представляет собой совокупность специализированных управленческих технологий (методов, приемов и инструментов), обеспечивающих организацию процесса публичных закупок строительной продукции уполномоченными субъектами. Направленность указанного процесса определяется необходимостью реализации принципов обоснованности и инновационной направленности, справедливого выбора лучшего конкурсного предложения, предотвращения коррупции и обеспечения высокой эффективности реализации государственных публичных закупок.

Ключевые слова: публичная безопасность и порядок, механизм обеспечения публичной безопасности и порядка, государственная политика, публичное управление.

CONSIDERATION OF MODELS AND MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION OF PROCUREMENT OF GOODS, WORKS AND SERVICES IN CONSTRUCTION IN UKRAINE

Abstract. The article presents the questions of reviewing models and mechanisms of public administration in the procurement of goods, works and services in the field of construction. A comparative analysis of the types of public procurement mechanisms in construction, based on a set of features, has shown the superiority of a centralized type of mechanism that facilitates the introduction of efficient and flexible procurement methods, for example, the conclusion of framework agreements. The author's vision of the mechanism of state building purchases, in the form of a conceptual model and system differences, is proposed.

It is determined that a decentralized model of public procurement management involves the independent implementation by purchasers of procurement, that is, allows each customer to procure goods, works and services in the field of construction. The centralized model of public administration is characterized by the implementation of public procurement in order to provide the general needs of a single body on public procurement, that is, customers commission the implementation of public procurement on their behalf, a centralized body. According to the combined model of management, public procurement in the construction industry takes place under contracts implemented under the centralized model, and the direct ordering and receipt of goods, works, or services takes place according to the rules of a decentralized model.

It is noted that according to the system-wide understanding of the mechanism of public administration in the procurement of goods, works and services in the field of construction, it represents a set of specialized management technologies (methods, techniques and tools) that ensure the organization of the process of public procurement of construction products by authorized agents. The direction of this process is determined by the need to implement the principles of validity and innovation, fair choice of the best bidding, prevention of corruption and ensuring the high efficiency of the implementation of public public procurement.

Keywords: mechanisms of public administration, public procurement, construction, public-private partnership.

Постановка проблеми. В останні роки основною проблемою, що стоїть перед керівництвом України, є відновлення та подальший соціально-економічний розвиток зруйнованої економіки країни в окремих регіонах. Державні закупівлі складають значну частину державних витрат, що спрямовуються органами державного управління та влади на забезпечення суспільних потреб та власної діяльності. Саме тому злагодженість правил та процедур здійснення державних закупівель у будівельній сфері сприяють забезпеченню суспільства товарами, роботами та послугами у потрібній кількості, належної якості, своєчасно та на прийнятних договірних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним засадам регулювання державних закупівель та їх ефективній організації присвячено наукові праці таких вітчизняних і зарубіжних дослідників, як Є. Агешін, Х. Веріан, М. Горбунов-Посадов, М. Гупта, В. Зубар, Р. Калакота, Р. Кауффман, П. Клемперер, Д. Кнудсен, Р. Майерсон, Д. Ніф, Б. Паньшин, Б. Пелег, Й. Шохам, А. Юрасов та ін. Однак питанням стратегічного зв'язку між регулюванням державних закупівель та загальної регуляторній політиці держави приділено недостатньо уваги.

Мета статті. У статті досліджені типи механізмів державних будівельних закупівель та представлено порівняльний аналіз їх основних характеристик за критерієм відповідності загальносистемним принципам.

Виклад основного матеріалу. Державні, або публічні, закупів-

лі (government procurement, public procurement) — це закупівлі товарів, робіт і послуг за замовленням держави для задоволення суспільних потреб [1–16]. В Україні ці два терміни, зазвичай, використовують як синоніми. У державах із федеральним устроєм під державними закупівлями іноді розуміється закупівельна діяльність лише центрального уряду, а під публічними закупівлями — закупівельна діяльність усіх конституентів публічної влади.

Закон України “Про публічні закупівлі” від 25.12.2015 р. № 922-VIII визначає публічні закупівлі як “придбання замовником товарів, робіт і послуг у порядку, встановленому Законом” [10]. Можна виокремити три узагальнені стадії процесу публічних закупівель: ідентифікація потреби, прийняття рішення щодо того, які товари, роботи або послуги мають бути придбані і коли (планування закупівель); процес розміщення оголошення про закупівлю відповідних товарів, робіт або послуг, кваліфікацію постачальника (включаючи аукціон для конкурентних процедур) та підписання договору; процес адміністрування договору.

Відповідно до загальносистемного розуміння механізму державного управління закупівлями товарів, робіт та послуг у сфері будівництва, він являє собою сукупність спеціалізованих управлінських технологій (методів, прийомів та інструментів), що забезпечують організацію процесу публічних закупівель будівельної продукції уповноваженими суб'єктами. Спрямованість зазначеного процесу визначається необхідністю реалізації принципів обґрунтованості

та інноваційної спрямованості, справедливого вибору кращої конкурсної пропозиції, запобігання корупції та забезпечення високої ефективності реалізації державних публічних закупівель.

Нами запропоновано механізм державних будівельних закупівель у формі концептуальної моделі і системних відмінностей (рисунок).

Отже, тип механізму залежить від того, чи є суб'єкт розосередженим і представленим структурними підрозділами міністерств, відомств і господарських суб'єктів, що перебувають у державній власності, або представленим централізованим спеціалізованим органом [5]. Принципово можлива і комбінація централізовано-спеціалізованого способу реалізації функції державної будівельної закупівлі.

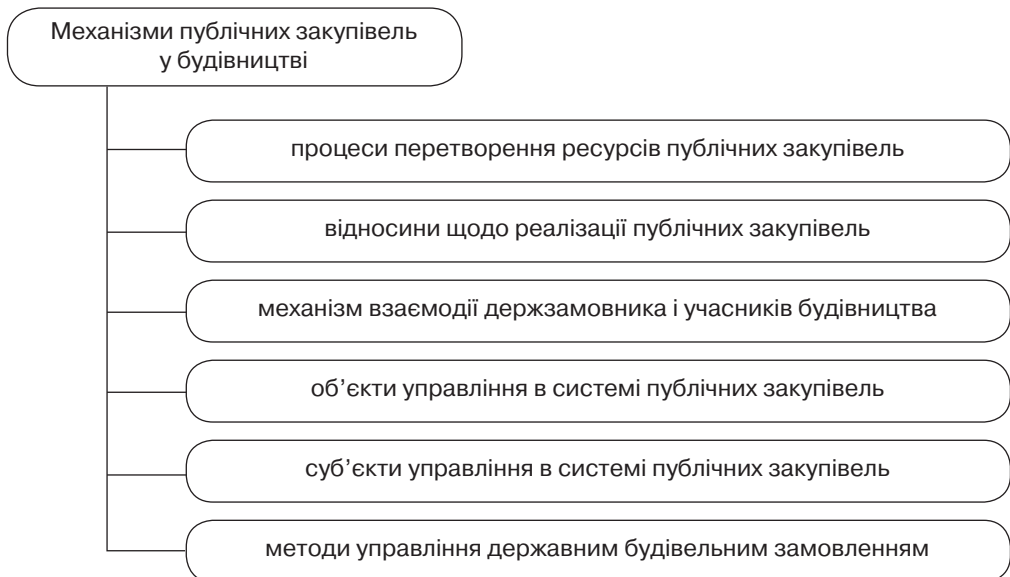
При загальному розгляді інвестиційно-будівельної сфери в Україні як

об'єкта управління можемо виділити 4 основні типи менеджмент-моделей для різних суб'єктів економіки:

- модель раціональної бюрократії;
- модель складної ієрархії;
- модель підприємства — колективу, що характеризується поділом праці;
- модель підприємства — ілюстрація концепції зацікавлених груп.

Однак в реальності відсутні приклади реалізації будь-якої певної менеджмент-моделі. При цьому очевидним є той факт, що динамічність сучасної економіки вимагає наявності такої конкурентоздатної моделі, що була б відкритою і злагодженою системою з результатами діяльності, що визначаються по системному ефекту.

Головна ідея такого підходу до побудови моделі функціонування

Модель механізму державних будівельних закупівель

Джерело: власна розробка автора

інвестиційно-будівельної сфери в Україні полягає у визнанні трьох основних правил:

1. Регіональна інвестиційно-будівельна сфера — відкрита складна система зі стохастичним характером.

2. Система, її елементи і підсистеми взаємопов'язані і взаємозалежні від зовнішнього нестабільного економічного середовища.

3. Мета управління системою даного типу — забезпечення її стабільності, надійності і посилення адаптаційних якостей в умовах ринку.

Концептуальна модель державного регулювання інноваційною діяльністю в будівельній сфері України в умовах євроінтеграції визначається на основі трьох моделей, в яких виявлено такі закономірності:

– визначено, що для того, щоб відповісти всій сукупності принципів публічних закупівель в будівництві, функціональне і процесне наповнення механізму має охоплювати основні етапи реалізації державного публічного замовлення;

– функціонал публічних закупівель в будівельній сфері характеризується логічно пов'язаним поєднанням планування, організації, координації, стимулювання і контролю за виконанням державного публічного замовлення;

– результативність реалізації процесів як частини механізму публічних закупівель прямо залежить від використовуваного інструментарію.

На сьогодні Законом України “Про публічні закупівлі” від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII визначено три способи організації закупівельної діяльності, у тому числі, і у сфері будівництва: 1) створення тендерних

комітетів; 2) введення до штату уповноважених осіб або 3) передача права на проведення закупівельних процедур централізованим закупівельним організаціям [12].

Таким чином можемо виділити три діючі моделі управління, за якими відбуваються публічні закупівлі та постачання товарів, робіт та послуг у сфері будівництва:

- децентралізована модель;
- централізована модель;
- комбінована модель, що представляє собою комбінацію двох основних моделей.

Важливим кроком України на шляху до євроінтеграції є схвалення Стратегії реформування системи публічних закупівель (“дорожня карта”) (далі — Стратегія) та затвердження Плану заходів щодо реалізації цієї Стратегії [11]. Один із напрямів реформи публічних закупівель — забезпечення прогнозованості та стабільності нормативно-правової бази у цій сфері на основі гармонізації національного законодавства з правилами Європейського Союзу та приведення процедур закупівлі відповідно до міжнародних стандартів. Іншим важливим кроком у вдосконаленні закупівель за державний кошт є реформування інституційної структури. І це не тільки усунення дублюючих функцій контролюючих органів сфери публічних закупівель, а й централізація закупівель (таблиця).

Таким чином, Стратегія реформування системи публічних закупівель передбачає перехід від децентралізованої моделі здійснення публічних закупівель в Україні, яка нині використовується, та надає можливість враховувати потреби місцевих

Порівняльна характеристика типів механізмів державного будівельного закупівлі за критерієм відповідності загальносистемних принципів

Загально системні принципи	Централізований спеціалізований суб'єкт управління публічними закупівлями	Розосереджений по відомчій належності суб'єкт	Суб'єкт управління публічних закупівель комбінованого типу
Законність	Пряме проходження наявної уніфікованої нормативної бази	Несумісність відомчих правил. Відповідність загальнонормативним вимогам	Труднощі дотримання безлічі норм і правил
Підконтрольність	Дотримання режиму відповідальності (в т. ч. персональної). Механізм резервування і компенсацій	Труднощі встановлення меж відповідальності. Виключно судовий порядок вирішення спорів	Гетерогенність норм відповідальності. Складнощі реалізації контрольного режиму
Конкурентоспроможність	Наявність аналітичного професійного потенціалу дослідження ринкової кон'юнктури	Високий розкид рівня професіоналізму і компетенцій державного замовника	Можливість комплексного дослідження ринкової кон'юнктури
Ефективність	Можливість комплексного обліку сукупного кінцевого ефекту реалізації публічних закупівель	Вузьковідомчий підхід до оцінки ефективності державних публічних закупівель	Наявність потенціалу об'єктивної комплексної оцінки ефективності реалізації державних публічних закупівель
Антикорупційність	Наявність корупційних ризиків (середня шкала)	Наявність корупційних ризиків (вище середньої шкали)	Наявність корупційних ризиків (вище середньої шкали)

Джерело: власна розробка автора

громад, кінцевих користувачів товарів та послуг, що закуповуються, та підтримувати місцевих виробників і заохочувати їх до участі в публічних закупівлях, до моделі централізованої закупівлі, яка характеризується зменшенням загальних витрат у системі та ефективно використовується в сучасній міжнародній практиці [13].

Згідно з Планом заходів щодо реалізації Стратегії, Урядом заплановано до 2020 року не тільки створити централізований орган, організувати

централізовані закупівлі, а й зробити обов'язковими цілком функціонуючі централізовані закупівлі [11]. Об'єктом пильної уваги з боку суспільства в усьому світі є питання сфери закупівель товарів, робіт та послуг за державні кошти та контролю за їх ефективним і раціональним використанням. В цьому випадку сам покупець, тобто держава, має бути зацікавлена в максимальній ефективності процесу. Адже це — форма економічних відносин між державою та постачальниками товарів, робіт та

послуг, що має суттєві переваги для обох сторін. Ринок державних закупівель є досить значним і проблеми, що виникають на ньому, позначаються на рівні розвитку багатьох сфер соціально-економічного життя суспільства [6].

Серед електронних державних послуг вагоме місце починають посідати й електронні публічні закупівлі. Створення і комплексна підтримка системи “Електронне урядування” дасть змогу широко використовувати інформаційні технології в управлінні державними закупівлями, сформувати єдиний механізм міжвідомчої координації реалізації держзакупівель і проектів створення державних інформаційних систем і ресурсів [1–4].

Створення механізму електронних державних закупівель в Україні досить трудомісткий і довготривалий процес, що потребував поетапної роботи, а саме:

- погодження та визначення на законодавчому рівні відповідальних за формування інформаційної системи у мережі Інтернет;
- державне забезпечення і підтримка загальнодоступності електронної інформації;
- створення електронних реєстрів постачальників, договорів, недобросовісних учасників;
- об’єднання електронної інформації про державні закупівлі в єдину загальнодоступну базу даних;
- створення підсистеми електронного документообігу для організації та здійснення державних закупівель.

Головними перевагами електронної системи є економія державних грошей і часу (закупівельникам не

потрібно аналізувати всіх постачальників, вони розглядають тільки того, хто зробив кращу пропозицію), прозорість і відкритість, мобільність, можливість доступу до системи з будь-якої точки країни і без зайвої паперової тяганини. На сьогодні усі закупівлі держави (державних компаній, установ і органів влади) проводяться виключно через електронну систему ProZorro. Методика роботи в системі електронних закупівель “ProZorro” передбачає кілька етапів [14]:

I. Подання на електронний майданчик в Інтернеті оголошення про те, що замовник хоче закупити, або які послуги потрібно отримати.

II. Проведення електронних аукціонів.

III. Визначення замовником переможця торгів.

IV. Укладення договору з переможцем, поставка товарів, виконання робіт і послуг та оплата.

Ринок відкритих даних, що його започаткувала система ProZorro, це, по суті, модель державно-приватного партнерства, що вже встигла добре зарекомендувати себе в інших європейських країнах. Держава тут виступає власником даних, налаштовує доступ і правила роботи з ними, визначає правила участі в тендерах і контролює якість послуг, а постачальників визначає за результатом тендерів [8–9]. Таким чином Україна змогла зекономити на запуску технологій і тепер забезпечує висококонкурентний сервіс для державних компаній і бізнесу.

Наступним кроком Уряду щодо виконання “дорожньої карти” Стратегії було затвердження 23 листопада

2016 року Порядку реалізації пілотного проекту з організації діяльності централізованої закупівельної організації [15]. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України уже визначило державну установу “Професійні закупівлі” юридичною особою, що відповідальна за виконання функцій Централізованої закупівельної організації, а саме за організацію та проведення процедур закупівлі та закупівлі за рамковими угодами.

Експерти вже зараз, підбиваючи підсумки першої закупівлі згідно з централізованою моделлю управління, відмічають значну економію (оцінюють до 15 %) та досить велику конкуренцію (по 7 учасників на кожен лот) [12]. Такі результати першої закупівлі у межах пілотного проекту діяльності централізованого органу дають підстави сподіватися на підвищення ефективності управління закупівлями у будівництві та забезпечення економічної привабливості для бізнесу у цій сфері.

Для державних організацій у будівельній галузі перевагами від впровадження централізованої системи публічних закупівель вбачаємо зниження ризиків, спрощення проведення процедур закупівель та позбавлення невластивих функцій. Для бізнесу переваги теж є: професіоналізація закупівельника, сконцентрованість обсягів товарів в одному місці, можливість довгострокових стратегічних відносин, враховуючи застосування рамкових угод [16]. Отже, як бачимо, реформи в публічних закупівлях впевнено впроваджуються. Маємо надію, що закупівельна діяльність замовників полегшиться, а самі

закупівлі будуть більш ефективними та економічними.

Висновки. В результаті проведеного наукового дослідження виявлено наявність трьох діючих моделей управління публічними закупівлями у сфері будівництва, визначених Законом України “Про публічні закупівлі” від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII: децентралізована, централізована та комбінована моделі. Досліджено, що саме комбіноване поєднання двох основних систем набуло найбільшого розповсюдження, адже управління публічними закупівлями у будівельній галузі відбуваються за контрактами, що реалізуються за централізованою моделлю, а безпосереднє замовлення та отримання товарів, робіт чи послуг відбувається за правилами децентралізованої моделі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні* : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р. № 2250-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
2. *Пероганич Ю.* Всесвітній саміт з питань інформаційного суспільства (Женева 2003–Туніс 2005). Підсумкові документи / Ю. Пероганич. — К. : ДП “Зв’язок”, 2006. — 131 с.
3. *Відкрите урядування*: колективна робота, прозорість і дієва участь / за ред. Даніела Латрона і Лорел Руми; пер. з англ. Андрія Іщенка. — К. : Наука, 2011. — 536 с.
4. *Надолішній П. І.* Інститут публічно-приватного партнерства в Україні: роль публічної влади і умови

- становлення // Сучасна регіональна політика: освіта, наука, практика: матеріали підсумк. наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 28 жовтня 2011 р. У 2 т. — Т. 2. — Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011. — С. 70–72.
5. *Піроженко Н. В.* Механізми становлення та розвитку соціального партнерства органів публічної влади і неурядових некомерційних організацій : автореф. дис. ... канд. наук. держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / Н. В. Піроженко. — Одеса, 2007. — 20 с.
 6. *Дроздова Н.* Організаційно-правовий механізм управління системою державних закупівель на конкурсних засадах: теоретико-методологічний аспект / Н. Дроздова // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / [голов. ред. М. М. Іжа]. — Одеса, 2012. — Вип. 3 (51). — С. 162–165.
 7. *Державні закупівлі в Україні:* навч.-метод. посіб. / С. Давтян, М. Іжа, Є. Львова, Н. Піроженко, О. Толпиго / за заг. ред М. М. Іжі. — 5-те вид., оновл. та допов. — Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2011. — 427 с.
 8. *Мищенко Р.* Електронні закупівлі: реалії впровадження в сучасних гео-економічних умовах // Вісн. держ. служби. — 2012. — № 3. — С. 55–60.
 9. *Семенченко А. І.* Електронне урядування в Україні: проблеми та шляхи вирішення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.pbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/2009_4/5.pdf
 10. Закон України “Про публічні закупівлі” від 25.12.2015 р. № 922-19.
 11. *Розпорядження* Кабінету Міністрів України “Про Стратегію реформування системи публічних закупівель (“дорожня карта”)” № 175-р від 24 лютого 2016 р. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/175-2016>
 12. *Притіченко А.* Централізація закупівель — іноземний досвід впроваджений в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://espresso.tv/news/2017/09/20/centralizaciya_zakupivel_inozemnyu_dosvid_vprovadzhenyu_v_ukrayini_p
 13. *Дуброва Я.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/articles/zakupivli-zaderzhkoshti/prozorro-ruhayemosyavpered-u-publichnih-zakupivlyah/>
 14. *Вареник В. М., Євчин Л. О.* Особливості застосування системи державних закупівель ProZorro (Прозоро). — Європейський вектор економічного розвитку, 2016. — № 2 (21). — С. 6–13.
 15. *Постанова* Кабінету Міністрів України “Про реалізацію пілотного проекту з організації діяльності централізованої закупівельної організації” від 23 листопада 2016 р. № 928 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/pras/249578518>
 16. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про публічні закупівлі” та деяких інших Законів України щодо здійснення моніторингу закупівель” [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayi-45562>

REFERENCES

1. *Rozporiadzhennia* Kabinet Ministriv Ukrainy Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku elektronnoho uriaduvannia v Ukraini: vid 13 hrudnia 2010, № 2250-r [Ordinance of Cabinet of Ministers of Ukraine On Approval of the Concept of eGovernment Development in Ukraine: from December 13 2010, № 2250-p]. www.kmu.gov.ua.

- Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua> [in Ukrainian].
2. *Perohánych Yu.* (2006). Vsesvitnii samit z pytan informatsiinoho suspilstva. Pidsumkovi dokumenty [World Summit on the Information Society. Conclusion documents]. Kyiv: DP "Zviazok" [in Ukrainian].
 3. *Latron D., Ruma L.* (Eds.). (2011). Vidkryte uriaduvannia: kolektyvna robota, prozorist i diieva uchast [Open Government: Collective Work, Transparency and Effective Participation]. (A. Ishchenko, Trans). Kyiv: Nauka [in Ukrainian].
 4. *Nadolishnii P. I.* (2011). Instytut publichno-pryvatnoho partnerstva v Ukraini: rol publichnoi vlady i umovy stanovlennia [The Institute of Public-Private Partnership in Ukraine: The Role of Public Power and the Conditions of Establishment]. Suchasna rehionalna polityka: osvita, nauka, praktyka – Contemporary Regional Policy: Education, Science, Practice: Proceedings of the International conference. (Vols. 2), (p. 70–72). Odesa: ORIDU NADU [in Ukrainian].
 5. *Pirozhenko N. V.* (2007). Mekhanizmy stanovlennia ta rozvytku sotsialnoho partnerstva orhaniv publichnoi vlady i neuriadovykh nekomertsiiynykh orhanizatsii [Mechanisms of formation and development of social partnership of public authorities and non-governmental non-profit organizations]. Extended abstract of candidate's thesis. Odesa [in Ukrainian].
 6. *Drozdova N.* (2012). Orhanizatsiino-pravovyi mekhanizm upravlinnia systemoiu derzhavnykh zakupivel na konkursnykh zasadakh: teoretyko-metodolohichni aspekt [Organizational-legal mechanism of management of the system of state purchases on a competitive basis: theoretical and methodological aspect]. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia – Actual problems of public administration, 3(51), 162–165 [in Ukrainian].
 7. *Davtyan S., Izha M., Lviv E., Pirozhenko N., Tolpigo O.* (2011). Derzhavni zakupivli v Ukraini: Navch.-metod. posib. [Public Procurement in Ukraine: Teaching methodical manual]. Odesa: ORIDU NADU [in Ukrainian].
 8. *Mishchenko R.* (2012). Elektronni zakupivli: realii vprovadzhennia v suchasnykh heoekonomichnykh umovakh [Electronic purchases: realities of introduction in modern geo-economic conditions]. Visnyk derzhavnoi sluzhby – Bulletin of the civil service, 3, 55–60 [in Ukrainian].
 9. *Semenchenko A. I.* (n.d.). Elektronne uriaduvannia v Ukraini: problemy ta shliakhy vyrishennia [E-Government in Ukraine: Problems and Solutions]. archive.nbuv.gov.ua. Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/2009_4/5.pdf [in Ukrainian].
 10. *Zakon Pro publichni zakupivli: vid 25 hrudnia 2015, № 922-VIII* [Law on Public Procurement: December 12 2015, № 922-VIII]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/922-19> [in Ukrainian].
 11. *Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro Stratehiiu reformuvannia systemy publichnykh zakupivel ("dorozhnia karta"): vid 24 liutoho 2016 r. № 175-r* [Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the Strategy for the Reform of the Public Procurement System (Roadmap)": from February 24 2016, № 175-p]. zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/175-2016> [in Ukrainian].
 12. *Prypichenko A.* (September 20, 2017). Tsentralizatsiia zakupivel – inozemnyi dosvid vprovadzhenyi v Ukraini [Centralization of purchases –

- foreign experience that has been implemented in Ukraine]. *espreso.tv*. Retrieved from https://espreso.tv/news/2017/09/20/centralizaciya_zakupivel_inozemnyy_dosvid_vprovadzheny_v_ukrayini_pr [in Ukrainian].
13. *Dubrova Ya.* PROZORRO: rukhaiemosia vpered u publichnykh zakupivliakh! [PROZORRO: moving forward in public procurement!]. *buhgalter.com.ua*. Retrieved from <https://buhgalter.com.ua/articles/zakupivli-za-derzhkoshti/prozorro-ruhayemosya-vpered-u-publichnih-zakupivlyah/> [in Ukrainian].
 14. *Varenyk V. M., Yevchyn L. O.* (2016). Osoblyvosti zastosuvannia systemy derzhavnykh zakupivel ProZorro (Prozoro) [Peculiarities of the ProZorro Prozorro (ProzorO)]. *Yevropeiskyi vektor ekonomichnoho rozvytku — European Vector of Economic Development*, 2 (21), 6–13 [in Ukrainian].
 15. *Postanova KМУ* “Pro realizatsiiu pilotnoho proektu z orhanizatsii diialnosti tsentralizovanoi zakupivelnoi orhanizatsii”: vid 23 lystopada 2016 r., № 928 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “On the implementation of a pilot project on the organization of the activities of a centralized procurement organization”: from November 23 2016, № 928]. *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249578518> [in Ukrainian].
 16. *Zakon Ukrainy* “Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy “Pro publichni zakupivli” ta deiakykh inshykh Zakoniv Ukrainy shchodo zdiisнення monitorynhu zakupivel”: vid 21 hrudnia 2017, № 2265-VIII [Law of Ukraine “On Amendments to the Law of Ukraine” On Public Procurement “and some other Laws of Ukraine on Procurement Monitoring”: from December 21 2017, № 2265-VIII]. *www.president.gov.ua*. Retrieved from <http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-pro-vnesennya-zmin-do-zakonu-ukrayi-45562>
-

УДК 342.5

Непомнящий Олександр Михайлович,
доктор наук з державного управління,
академік Академії будівництва України,
професор кафедри публічного адміністрування,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (044) 490 95 00, e-mail: n_a_m@ukr.net

ORCID: 0000-0002-5766-3150

Непомнящий Александр Михайлович,
доктор наук по государственному управлению,
академик Академии строительства Украины,
профессор кафедры публичного администрирования,
Межрегиональная Академия управления персоналом,
03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: (044) 490 95 00, e-mail: n_a_m@ukr.net

ORCID: 0000-0002-5766-3150

Непомнюшчы Олександр Мухайлович,

Doctor of science in Public Administration,
Academician of Academy of building of Ukraine,
Professor of the Department of Public Administration,
Interregional Academy of Personnel Management,
03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, (044) 490 95 00,
e-mail: n_a_m@ukr.net

ORCID: 0000-0002-5766-3150

Дегтяр Олег Андрійович,

доктор наук з державного управління,
доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова,
61002, м. Харків, вул. Маршала Бажанова, 17, тел.: (095) 772 19 57, e-mail: ODegtyar@i.ua

ORCID: 0000-0002-2051-3298

Дегтярь Олег Андреевич,

доктор наук по государственному управлению, доцент, доцент кафедры менеджмента и администрирования,
Харьковский национальный университет городского хозяйства им. А. Н. Бекетова,
61002, г. Харьков, ул. Маршала Бажанова, 17, тел.: (095) 772 19 57, e-mail: ODegtyar@i.ua

ORCID: 0000-0002-2051-3298

Diegtiar Oleg Andriyovych,

Doctor of Science in Public Administration, associate professor, associate professor of the Department of Management and Administration, O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, 61002, Kharkiv, Str. Marshala Bazhanova, 17, (095) 772 19 57, e-mail: ODegtyar@i.ua

ORCID: 0000-0002-2051-3298

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.142>

НАУКОВА ШКОЛА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРИ БУДІВНИЦТВІ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ОБ'ЄКТІВ НЕРУХОМОСТІ: ПОШУКИ ТА ЗДОБУТКИ

Анотація. Розглядаються актуальні питання впровадження європейських стандартів у будівельній галузі. Одним з найважливіших напрямів є розроблення системи інженерів-консультантів, яка ефективно працює за кордоном та може сприяти розвитку будівельної галузі в Україні. На сучасному етапі економічного розвитку будівельна галузь вимагає створення ефективних інтегрованих систем управління, які можуть забезпечити її конкурентоспроможність не тільки в межах України, а й на європейських ринках. В умовах трансформації економічної системи до європейських стандартів бізнесу необхідно приділяти особливу увагу створенню науково обґрунтованих передумов для розвитку будівельної галузі. У цьому аспекті особливо значення набуває розвиток наукової школи з управління ризиками при будівництві та експлуатації нерухомості. Викладено теоретичне визначення поняття “наукова школа”, проведено ретроспективний аналіз визначення концептуальних основ розвитку наукових шкіл в Україні та за кордоном. На основі проведеного аналізу визначені основні характеристики наукових шкіл та перспективи подальшого розвитку досліджень та розробок у галузі будівництва та експлуатації будівель та споруд, з подальшим забезпеченням ефективного практичного вирішення актуальних проблем управління ризиками на макро- та мікрорівні. Наукова школа управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості — це аналіз процесів управління ризиками будівельних проектів та експлуатації об'єктів нерухомості протягом життєвого циклу будівельного проекту (стадія попередінвестування, проектування, будівництво, введення в експлуатацію, експлуатація, ремонт, реконструкція, знесення та утилізація матеріалів та відходів). Тобто підходи до дослідницької роботи Школи ризик-менеджменту при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості є складними та системними, а питання, які вона вирішує, можуть бути актуальними для вирішення проблем різних етапів реалізації будівельних проектів, що підкреслює важливість розвитку наукових напрямів школи. Для забезпечення подальшого розвитку наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів неру-

хомості визначені пріоритетні завдання та майбутні напрями подальшого розвитку.

Ключові слова: державне управління, будівництво, управління ризиками, наукова школа, євроінтеграція.

НАУЧНАЯ ШКОЛА УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ В СФЕРЕ СТРОИТЕЛЬСТВА И ЭКСПЛУАТАЦИИ ОБЪЕКТОВ НЕДВИЖИМОСТИ: ПОИСКИ И ДОСТИЖЕНИЯ

Аннотация. Рассмотрены актуальные вопросы внедрения европейских стандартов в строительной отрасли. Одним из важнейших направлений является разработка системы инженеров-консультантов, которая эффективно работает за границей и может способствовать развитию строительной отрасли в Украине. На современном этапе экономического развития строительная отрасль требует создания эффективных интегрированных систем управления, которые могут обеспечить ее конкурентоспособность не только в рамках Украины, но и на европейских рынках. В условиях трансформации экономической системы к европейским стандартам бизнеса необходимо уделять особое внимание созданию научно обоснованных предпосылок для развития строительной отрасли. В этом аспекте особое значение имеет развитие научной школы по управлению рисками при строительстве и эксплуатации недвижимости. Изложено теоретическое определение понятия “научная школа”, проведен ретроспективный анализ определения концептуальных основ развития научных школ в Украине и за рубежом. На основе проведенного анализа указаны основные характеристики научных школ и перспективы дальнейшего развития исследований и разработок в области строительства и эксплуатации зданий и сооружений с дальнейшим обеспечением эффективного практического решения актуальных проблем управления рисками на макро- и микроуровне. Научная школа управления рисками в сфере строительства и эксплуатации объектов недвижимости — это анализ процессов управления рисками строительных проектов и эксплуатации объектов недвижимости в течение жизненного цикла строительного проекта (стадия переинвестиционная, проектирование, строительство, ввод в эксплуатацию, эксплуатация, ремонт, реконструкция, снос и утилизация материалов и отходов). То есть подходы к исследовательской работе Школы риск-менеджмента в сфере строительства и эксплуатации объектов недвижимости являются сложными и системными, а вопросы, которые она решает, могут быть актуальными для решения проблем различных этапов реализации строительных проектов, подчеркивает важность развития научных направлений школы. Для обеспечения дальнейшего развития научной школы управления рисками при строительстве и эксплуатации объектов недвижимости определены приоритетные задачи и будущие направления дальнейшего развития.

Ключевые слова: государственное управление, строительство, управление рисками, научная школа, евроинтеграция.

SCIENTIFIC SCHOOL OF RISK MANAGEMENT IN CONSTRUCTION AND USE OF REAL ESTATE OBJECTS: LOCATION AND PROMOTION

Abstract. The article is devoted to the actual issues of the introduction of European standards in the construction industry. One of the most important areas is the development of a system of engineer consultants that works efficiently abroad and can contribute to the development of the construction industry in Ukraine. At the current stage of economic development, the construction industry requires the creation of effective integrated management systems that can ensure its competitiveness not only within the framework of Ukraine but also in European markets. In conditions of transformation of the economic system to European standards of business, special attention is needed to create scientifically grounded prerequisites for the development of the construction industry. In this aspect, the development of a scientific risk management school in the construction and operation of real estate is of particular relevance. The article gives a theoretical definition of the concept “scientific school”, conducted a retrospective analysis of the definition of the conceptual foundations of the development of scientific schools in Ukraine and abroad. On the basis of the analysis carried out, the main characteristics of scientific schools and the prospects for further development of research and development in the field of construction and operation of buildings and structures are indicated. The purpose of the article is to determine the further ways of developing the school of science, to provide effective practical solutions to the actual problems of risk management at the macro level and macro levels. The Scientific School of Risk Management in the construction and operation of real estate objects is an analysis of the processes of risk management of construction projects and the operation of real estate objects throughout the life cycle of the construction project (pre-investment stage, design, construction, commissioning, operation, repair, reconstruction, demolition and utilization of materials and waste). That is, approaches to the research work of the School of Risk Management in the construction and operation of real estate objects are complex and systemic, and the issues that it considers may be relevant to solving problems of various stages of the implementation of construction projects, which emphasizes the great importance of the development of scientific areas school. In order to ensure the further development of a scientific risk management school in the construction and operation of real estate objects, priority tasks and future directions of further development have been identified.

Keywords: public administration, construction, risk management, scientific school, eurointegration.

Постановка проблеми. Одним з ризиків в умовах нестабільної із актуальних напрямів сучасних фінансово-економічної ситуації та досліджень є питання управління зростання мобільності та опера-

тивності прийняття управлінських рішень в умовах невизначеностей. Однією з галузей економіки, що розвивається в умовах великої кількості ризиків, є галузь будівництва. Передумовами для нестабільного розвитку галузі будівництва є її специфічні характеристики: суттєвий розрив у часі строків інвестування та віддачі від інвестицій, строків прийняття в експлуатацію готової будівельної продукції, висока технологічність галузі, травмонебезпека для працівників-будівельників, необхідність налагодження співпраці з органами влади та місцевого самоврядування, що часто передбачає бюрократичність та корумпованість адміністративних інституцій. Отже, питання розробки шляхів ефективного управління ризиками будівництва та експлуатації об'єктів нерухомості має актуальність та потребує більш детального вивчення. З метою вирішення актуальних проблем управління ризиками в будівництві сформована та розвивається Наукова школа управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості при Міжрегіональній Академії управління персоналом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення ефективного державного управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості розглядалися у роботах багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Зокрема, механізми фінансування системи управління ризиками при реалізації будівельних проектів із урахуванням специфіки житлового будівництва визначені у роботах А. Рибак, І. Азарової [1]. В умовах

необхідності проведення трансформацій системи управління ризиками та переходу на міжнародні стандарти галузь потребує забезпечення висококваліфікованими фахівцями із новими підходами до управління, що було розглянуто у роботах Є. Романенка, І. Чаплай [2]. Комунікативна складова управління ризиками будівельних проектів визначається у роботі І. Чаплай [3]. А. Мілс запропонував створення системи управління ризиками з урахуванням специфіки галузі будівництва [4]. Ю. Яценко та С. Неизвестний присвятили ряд наукових робіт питанням реалізації цілей у проектній діяльності та розробці шляхів їх досягнення в умовах ризиків [5]. Питання державного регулювання управління ризиками будівельних проектів розглядалися у монографії А. Дегтяра, О. Дегтяра, О. Калюги, О. Непомнящого, Р. Соболя [6]. Шляхи ідентифікації ризиків представлені у роботі М. Кохена [7]. Пріоритетам державного регулювання комунікаційних схем управління ризиками бізнес проектів присвячено роботи В. Козакова, А. Рашковської, В. Ребало, Є. Романенко, І. Чаплай [8]. Ю. Тесля, О. Данченко розглядали синергетичний ефект від комплексу дій щодо управління ризиками будівельних проектів [9]. Великий внесок у розробку питання управління ризиками будівельних проектів та експлуатації об'єктів нерухомості зробила презентована попередньо наукова школа.

Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Проте, залишається актуальним питання про-

фесійного управління і незалежного контролю у будівництві, розробки ефективних методик підготовки кадрів вищої кваліфікації та продовження науково-дослідницької роботи у галузі забезпечення розвитку будівництва. Актуальні проблеми будівництва та їх вирішення є пріоритетним завданням Наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості. Отже, метою статті є визначення подальших шляхів розвитку наукової школи, забезпечення ефективних практичних рішень актуальних проблем управління ризиками на мікрорівні та макрорівні.

Для вирішення поставленої мети окреслимо ряд завдань:

- надати теоретичне визначення поняттю “наукова школа”;
- описати актуальні напрями досліджень наукової школи;
- розглянути результати науково-дослідницької роботи наукової школи;
- визначити функції, що реалізуються науковою школою;
- визначити перспективні напрями подальшого розвитку наукової школи.

Виклад основного матеріалу. Одним із напрямів систематизації проведення комплексних наукових досліджень є виконання науково-дослідної роботи групою фахівців у спорідненій тематиці у рамках об'єднання в єдину наукову школу [10].

Історія становлення наукових шкіл сягає ХІХ століття. В цей час широкого розвитку набуло проведення науково-дослідницької роботи в наукових лабораторіях, що почали відкриватися в той час. Ак-

тивно впроваджувалися практики наукових досліджень у інститутському середовищі. Великий потенціал був визначений в межах наукових товариств та спільнот, які публікували результати досліджень у науковій періодиці — наукових журналах, що почали з'являтися у ХІХ столітті.

Розвиток наукової спільноти був пов'язаний із вимогами соціально-економічного розвитку. Подальший розвиток виробництва був тісно пов'язаний з його забезпеченням новітніми технологіями, які б могли надати можливості для інтенсивного розвитку. Подальший прогрес науки був окреслений через форму комплексної роботи не одного, а групи науковців, що давало можливість зробити результати досліджень більш системними, повними та взаємоузгодженими. Ефективність такої групової роботи була визначена результативністю її проведення.

Водночас у системі групових досліджень починають з'являтися наукові лідери — фахівці відповідного профілю, які мають високі результати у розробці тієї чи іншої тематики, що підтверджується великим досвідом та заглибленням у розробку запропонованого питання. Навколо наукових лідерів почали формуватися творчі колективи, які об'єднували не лише науковців, які займалися даною тематикою, але й учнів наукової школи, які продовжували, примножували та розвивали досягнення попередників у вивченні певного кола питань. У цих умовах на перший план вже виходила не лише групова комплексна робота, але й особистість наукового лідера,

навколо якого формувалася наукова школа. Наукові лідери нової формації були вже не просто дослідниками, вони були талановитими педагогами, які передавали свої знання та досвід майбутнім фахівцям, що примножували їх досягнення, продовжували розвиток науково-дослідних робіт та розширювали коло досліджень, охоплюючи все нові аспекти тематики наукової школи. Отже, основою наукової школи ставав талановитий науковець — лідер, який визначав програму розвитку наукової школи та розробляв методологію наукових досліджень та підготовки її послідовників.

Перетинаючись та доповнюючи одна одну наукові школи формували нові наукові колективи та забезпечували успіх роботи нових наукових лідерів, які визначали актуальність для соціуму інноваційних методик науково-дослідної роботи та займалися вирішенням нових актуальних задач виробництва, економіки, соціального розвитку тощо.

Отже, проаналізувавши ретроспективу розвитку поняття “наукової школи”, можна визначити її біфункціональність. По-перше, — це робота колективу науковців над проведенням наукових досліджень із актуальних питань розвитку економіки. По-друге, — це навчання та виховання фахівців-практиків та науковців, які продовжуватимуть роботу школи та вирішуватимуть нові завдання, що ставитиме перед наукою суспільство.

Можна виділити наступні характерні для наукових шкіл особливості функціонування [11]:

- колективна праця;

- організоване проведення досліджень: планування, організація, контроль виконання роботи;

- наявність лідера наукової школи;

- єдина дослідницька програма;

- наявність методології досліджень;

- спільні наукові погляди учасників школи;

- неформальність творчого колективу.

Серед функцій наукової школи можна виділити такі [12]:

- проведення науково-дослідницької роботи із актуальних питань розвитку суспільства, економіки, виробництва, державного управління тощо;

- виробництво знань та інноваційних продуктів — інтелектуальної власності;

- підготовка нового покоління фахівців із актуальних проблем розвитку;

- поширення результатів науково-дослідницької роботи для підвищення ефективності розвитку суспільства.

Наукова школа управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості відповідає напрям у реалізації усіх перелічених функцій.

Наукова школа управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості була створена у червні 2017 року рішенням Вченої ради Міжрегіональної Академії управління персоналом відповідно до Положення про Наукові школи Академії, затвердженого наказом Ректора від 20 жовтня 2016 р. № 162-0. Очолив наукову

школу доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом О. М. Непомнящий.

У рамках роботи наукової школи розроблюється комплексна науково-дослідна тема “Методологічні та практичні засади формування публічної політики управління ризиками у виробничих відносинах та суспільних процесах при будівництві та експлуатації об’єктів нерухомості” [13].

Робота Наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об’єктів нерухомості орієнтована на пошук ефективних шляхів мінімізації та уникнення ризиків при реалізації будівельних проектів на всіх етапах життєвого циклу на основі застосування міжнародного досвіду практичного управління ризиками, у тому числі на основі наукового аналізу концептуальних засад застосування проформ FIDIC – Міжнародної федерації інженерів-консультантів, інших міжнародних будівельних контрактів.

Напрацювання школи створили умови та визначили наукове обґрунтування практичних завдань налагодження ефективного механізму державного управління ризиками будівельних проектів та ризиками під час експлуатації об’єктів будівництва шляхом запровадження незалежного моніторингу і контролю, що відповідає міжнародним стандартам та кращим практикам роботи інженерних інституцій світу. Однією з пропозицій Наукової школи щодо мінімізації ризиків будівельних проектів є запровадження посади інже-

нера-консультанта, для якої розроблено професіограми, описано права та обов’язки таких фахівців. На основі цих досліджень нова професія “інженер-консультант (будівництво)” внесена до Державного класифікатора професій ДК 003:2010, а Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників (Вип. 64 “Будівельні, монтажні та ремонтно-будівельні роботи”) визначено кваліфікаційні характеристики цієї професії, що стало стартом формування нової більш ефективної державної політики у сфері управління ризиками будівельних проектів.

У рамках роботи наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об’єктів нерухомості видано такі праці апробаційного характеру:

– Голіков А. П., Казакова Н. А. Водно-ресурсний потенціал світової економіки: проблеми використання та охорони Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. — Харків, 2017. № 6. — С. 25–32. — (Серія “Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм”).

– Галінський О. М., Горгуракі В. Ф., Чижевський О. П. Загальна інструкція з безпечної експлуатації багатопверхових багатоквартирних житлових будинків ДП “УкрНДПЦивільбуд”, ДП “НДІБВ”, Київ, 2017. — 91 с.

– Adam Białachowski. FIDIC INTERNATIONAL INFRASTRUCTURE CONFERENCE – JAKARTA, 2017. — Presentation on “Future of how engineers work key to resilient infrastructure”.

– Управління проектами [Електронний ресурс]: навч. посіб. для

студ. вищ. навч. закл; М-во культури України, Харків. держ. акад. культури, Каф. менеджменту і адміністрування. — Харків: ХДАК, 2017. — Ст. 192, Дегтяр А. О., Сотніков В. І.

— Теорія економічного аналізу [Електронний ресурс] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл; М-во культури України, Харків. держ. акад. культури, Каф. менеджменту і адміністрування. — Харків : ХДАК, 2017 р. — Ст. 149/75, Дегтяр А. О., Лисенкова Н. В.

— Ігнатенко О. П., Мороз В. В. Методологія фінансово-економічної оцінки муніципальних проєктів з використання біомаси за бюджетної підтримки // Економіка природокористування і охорони довкілля: [зб. наук. пр.] / Державна установа “Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України”. — К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2017. — С. 113–120.

— Державне регулювання фінансових ринків: монографія / А. О. Дегтяр, О. А. Дегтяр, О. О. Калюга, О. М. Непомнящий, Р. Г. Соболь. — Х.: Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. — 292 с.

— Дегтяр О. А., Непомнящий О. М. Управління людськими ресурсами: навч. посіб. / О. А. Дегтяр, О. М. Непомнящий. — Х., 2017. — 228 с.

— Лукас Клі Legal Aspects of Using FIDIC Contracts in International Construction Projects in Ukraine / Svitlana Teush, Lukas Klee // International Construction Law Review, Issue № 1, 2018.

— Казакова Н. А. Ставка України на розвиток ІТ-індустрії / Н. А. Казакова, О. А. Марушева, Є. Е. Широ-

корад // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. — Харків, 2017. — № 6. — С. 44–49. — (Серія “Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм”).

— Перегляд судових рішень в адміністративному процесі: у 2 кн.: підручник / наук.-ред. колегія: Р. Кайдашев (голова), Є. Романенко (співголова), О. Акімов, С. Гербеда (заст. голови), М. Гончаренко (заст. голови), В. Гурковський, О. Непомнящий, В. Силкін, Р. Сиротенко, І. Чаплай (відп. секретар, координатор проєкту). — Київ: ДП “Вид. дім “Персонал”, 2017. — Кн. 1. — 304 с.

— Дегтяр О. А., Непомнящий О. М. Статистика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. А. Дегтяр, О. М. Непомнящий. — Х.: Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. — 232 с.

— Соціальний розвиток і соціальні інновації : компендіум / за заг. ред. А. Є. Тамма. — Х. : Оберіг, 2017. — 364 с. Авт.-упоряд.: В. Г. Бульба, О. В. Кулініч, А. В. Меляков, О. М. Непомнящий та ін.

— Дегтяр О. А., Непомнящий О. М. Управління людськими ресурсами: навч. посіб. / О. А. Дегтяр, О. М. Непомнящий. — Х., 2017. — 228 с.

— Теорія і практика ціноутворення на міжнародних ринках: навч. посіб. / Н. В. Непрядкіна, В. І. Сідоров, Н. А. Казакова, Ю. Г. Прав. — 2017. — 93 с.

— Farenjuk G/ Kaliukh I., Farenjuk E., Kaliukh T. Experimental and Theoretical Diagnostics of Defects in Ferroconcrete Piles Based on Reflection of Longitudinal and Transverse Waves./ International fib symposium “High tech concrete: Where technology and engineering meet!”, Maas-

tricht, The Netherlands, 12–14 June, 2017.

– Романенко Є. О. Комуникативна політика держави: монографія / Є. О. Романенко. — Київ: ДП “Виддім “Персонал”, 2016. — 400 с.

– Стратегия глобального развития: Украина-Беларусь : монография / А. О. Васильченко, С. Гвозджевич, Ю. В. Чеплянский и др. / под ред. проф. А. Ю. Якимчук. — Ровно–Пинск–Варшава: НУВХП, 2017. — 346 с.

– Стратегические приоритеты государственно-гражданской коммуникации: монография / [В. Н. Козаков, А. В. Рашковская, В. А. Ребало, Е. А. Романенко, И. В. Чаплай]. — LAP Lambert Academic Publishing, 2017. — 314 с.

– Democratic Transition in Slovakia: Model Situation for the Challenges of Ukraine a Democratic Transition. Scientific monograph. Alla Bilous, Marian Ded, Anna Durfina, Olga Chervyakova, Nadezda Jankelova, Yevhen Romanenko, Tatiana Tokolyova. Central European Education Institute s.r.o. Bratislava, 2017. — P. 204.

– Формирование инструментов маркетинга в публичном управлении: учеб. пособие / Е. А. Романенко, И. В. Чаплай. — LAP Lambert Academic Publishing, 2016. — 190 с.

– Шостак С. М. Державне управління інвестиційними проектами розвитку, що реалізуються за підтримки міжнародних фінансових організацій [Електронний ресурс] / О. М. Непомнящий, С. М. Шостак // Держ. упр.: удосконалення та розвиток. — 2017. — № 12. — Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1148>

Загалом представниками наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об’єктів нерухомості опубліковано понад 180 монографій, статей, зроблено виступів та опубліковано тез доповідей на міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях лише за 2017 рік.

Ці роботи присвячені висвітленню проблемних аспектів управління ризиками будівельних проектів в умовах трансформаційних процесів в економіці України, спрямованих на забезпечення євроінтеграційного вектора розвитку національної економіки. Перехід до європейських стандартів будівництва та системи управління ризиками будівельних проектів забезпечить конкурентоспроможність вітчизняних компаній на європейських ринках. Проте, впровадження європейських норм та стандартів має враховувати специфіку вітчизняної будівельної галузі, а науковці та практики-фахівці будівельної галузі мають забезпечити імплементацію європейських підходів до будівництва із урахуванням специфіки вітчизняного ринку будівельних послуг. Цей процес має супроводжуватися розробкою інноваційних моделей управління ризиками будівельних проектів, заснованих на глибокому науковому аналізі та підтвердженій емпірично. Адже помилки у системі управління ризиками призводять до великих фінансових втрат та можуть викликати кризові явища у рамках діяльності як окремого підприємства, так і будівельної галузі загалом.

Науковою школою управління ризиками при будівництві та екс-

платуації об'єктів нерухомості здійснюється аналіз процесів управління ризиками будівельних проектів та експлуатації об'єктів нерухомості протягом усього їх життєвого циклу (передінвестиційний етап, проектування, будівництво, прийняття в експлуатацію, експлуатація, ремонт, реконструкція, знос й утилізації матеріалів і відходів). Тобто, підходи до науково-дослідницької роботи школи є комплексними та системними, а питання, які вона розглядає можуть бути актуальними для вирішення завдань різних етапів реалізації будівельних проектів, що підкреслює велике прикладне значення розвитку наукових напрямів школи.

До складу наукової школи входять талановиті науковці, фахівці-практики, представники органів державної та місцевої влади, аспіранти та докторанти, які займаються розробкою проблематики управління ризиками у галузі будівництва.

Учасники Наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості здійснюють науково-технічну співпрацю із наступними інституціями:

- Міждержавна гільдія інженерів-консультантів (МГІК);
- Комісії ООН “ЮНСИТРАЛ”;
- FIDIC;
- FEANI;
- MDB;
- ICC.

Серед найбільш актуальних проблем, розглянутих представниками школи у рамках комплексної науково-дослідницької роботи є наступні [13]:

- впровадження саморегулювання містобудівної діяльності в Україні;

- дослідження шляхів вирішення проблем території відчуження поблизу Чорнобильської АЕС;

- робота щодо удосконалення законодавства у галузі управління ризиками в будівництві з метою приведення його відповідно до європейських норм і стандартів;

- наукове обґрунтування проведення реформи містобудівного законодавства через дерегуляцію будівельної діяльності;

- розроблення методології вивчення та удосконалення законодавства у галузі будівництва з метою забезпечення ефективної співпраці з міжнародними фінансовими установами для забезпечення інвестиційної привабливості будівельного комплексу;

- формування інфраструктури ринку житла;

- удосконалення державної політики з питань благоустрою і комунального обслуговування;

- участь у проєкті USAID “Муниципальная энергетична реформа в Україні”;

- реалізація міжнародних освітніх проєктів з екології та охорони навколишнього природного середовища, національних та регіональних програм реформування і розвитку будівництва, житлово-комунального господарства, благоустрою, поведження з побутовими відходами тощо.

У межах діяльності школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості підготовлено та захищено дев'ять докторських та двадцять п'ять кандидатських дисертацій.

Бурхливий розвиток Наукової школи управління ризиками при

будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості підтверджує актуальність обраної для проведення науково-дослідницької роботи. В умовах трансформаційних процесів в економіці країни та переведення її на рейки євроінтеграційних змін, особливу актуальність набуває процес забезпечення конкурентоспроможності українських підприємств на європейських ринках. Розроблення практичних рекомендацій Наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості підтверджується не лише високою кваліфікацією фахівців, але й широкою міжнародною співпрацею з провідними міжнародними громадськими установами, валютними фондами та органами державної та муніципальної влади, досвід яких вивчається та адаптується до реалій українського будівельного ринку.

Серед найперспективніших напрямів роботи Наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості можна виокремити такі:

- розвиток міжнародного співробітництва з метою обміну прогресивним досвідом управління ризиками будівельних проектів;
- більш активне залучення молодих науковців до науково-дослідницької роботи в рамках тематики школи;
- забезпечення співпраці із бізнесом з метою підвищення ефективності процесів управління ризиками на будівельних підприємствах;
- забезпечення співпраці з органами державної влади для запровадження стандартів управління ри-

зиками на будівництві та створення умов для подальшого розвитку будівельної галузі.

Висновки. У межах проведеного дослідження здійснено ретроспективний аналіз розвитку поняття наукової школи. Визначено, що наукова школа — це ієрархічна організаційна структура творчого колективу однодумців, які займаються науково-дослідними розробками у межах спорідненої тематики. Виокремлено ключові характеристики наукових шкіл. Представлено роботу Наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості, що займається актуальними питаннями розвитку будівельної галузі. Визначено її функції та виокремлено основні результати роботи. Зокрема, результати науково-дослідної роботи школи за 2017 р. опубліковані у понад 180 виданнях, а загальний науковий доробок її представників сягає понад 330 монографій, статей, робіт апробаційного характеру, що засвідчує актуальність та важливість обраної тематики. З метою забезпечення подальшого розвитку наукової школи управління ризиками при будівництві та експлуатації об'єктів нерухомості, визначено пріоритетні завдання та перспективні напрями подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рибак А. І., Азарова І. Б. Аналіз механізмів фінансування будівельних проектів в галузі житлового будівництва. Ринковий механізм фінансування / А. І. Рибак, І. Б. Азарова // Управління розвитком складних

- систем. — 2014. — № 18. — С. 88–97.
2. Романенко Є. О. Щодо питання проблем підготовки кадрів будівельної галузі / Є. О. Романенко, І. В. Чаплай // Сталій розвиток в умовах глобальних викликів : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., Харків 7–8 квітня 2017 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. — Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. — С. 320–321.
 3. *Chaplay Iryna*. INFORMATIONAL AND COMMUNICATIVE SUPPORT OF THE ACTIVITIES OF THE PRESIDENT OF UKRAINE / Chaplay Iryna Vitaliivna // World Journal of Political Science. — 2017. — № 4 (2017). — P. 25–28 / Thomson Reuters.
 4. Mills A. A systematic approach to risk management for construction / A. Mills // Structural Survey. — 2001. — Vol. 19, № 5. — P. 245–252.
 5. Яценко Ю. Г. Особливості цілепокладання проектної діяльності на різних рівнях зрілості бізнесу / Ю. Г. Яценко, С. І. Неизвестний // Управління розвитком складних систем. — 2011. — № 8. — С. 75–84.
 6. Дегтяр А. О. Державне регулювання фінансових ринків [монографія] / А. О. Дегтяр, О. О. Калюга, О. М. Непомнящий, Р. Г. Соболев. — Х. : Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. — 292 с.
 7. Cohen M. W. Project Risk Identification and Management / M. W. Cohen, G. R. Palmer // AACE International Transactions. — 2004. — IN11–IN15
 8. *Стратегические* приоритеты государственной-гражданской коммуникации: монография / [В. Н. Козаков, А. В. Рашковская, В. А. Ребало, Е. А. Романенко, И. В. Чаплай]. — LAP Lambert Academic Publishing, 2017. — 314 с.
 9. Тесля Ю. М. Синергетична модель “хвороб” проєктів / Ю. М. Тесля, О. Б. Данченко // Управління розвитком складних систем. — 2014. — № 20. — С. 87–90.
 10. *Наукова* школа — феномен наук [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=nued2&load=edu>
 11. *Наукова* школа: сутність та темпи становлення [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nauka.com/10_NPE_2008/Pedagogica.htm
 12. *Напрацювання* наукової школи управління ризиками [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://iceg.com.ua/napratsyuvannya-naukovoyi-shkoli-upravlinnya-rizikami-predstavleno-na-mizhnarodnij-konferentsiyi/>
 13. *Міждержавна* гільдія інженерів-консультантів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://iceg.com.ua/pro-gildiyu/naukova-shkola/>

REFERENCES

1. Rybak A. I., Azarova I. B. (2014). Analiz mekhanizmiv finansuvannya budivelnikh proektiv v haluzi zhytlovoho budivnytstva. Rynkovyi mekhanizm finansuvannya [Analysis of financing mechanisms for construction projects in the field of housing construction. Market mechanism of financing]. Upravlinnia rozvytkom skladnykh system — Management of the development of complex systems, 18, 88–97 [in Ukrainian].
2. Romanenko, Ye. O., Chaplai, I. V. (2017). Shchodo pytannia problem pidhotovky kadriv budivelnoi haluzi [On the issues of training personnel in the construction industry]. Stalyi rozvytok v umovakh hlobalnykh vyklykiv — Sustainable development in the

- context of global challenges: Proceedings from all-Ukrainian scientific-practical Internet conference (p. 320–321). Kharkiv: KhNUMH named after O. M. Beketova [in Ukrainian].
3. *Chaplay I.* (2017). Informational and communicative support of the activities of the president of Ukraine. *World Journal of Political Science*, 4, 25–28 [in English].
 4. *Mills A.* (2001). A systematic approach to risk management for construction. *Structural Survey*, 19 (5), 245–252 [in English].
 5. *Yashchenko, Yu. H., Neizvestnyi, S. I.* (2011). Osoblyvosti tsilepokladannia proektnoi diialnosti na riznykh rivniakh zrilosti biznesu [Features of goal-setting of the project activity at various levels of maturity of business]. *Upravlinnia rozvytkom skladnykh system – Managing the development of complex systems*, 8, 75–84 [in Ukrainian].
 6. *Dehtiar A. O., Dehtiar O. A., Kaliuha O. O., Nepomniashchyi O. M., Sobol R. H.* (2017). Derzhavne rehu-liuvannia finansovykh rynkiv [State regulation of financial markets]. Kharkiv: Vodnyi spektr Dzhi-Em-Pi [in Ukrainian].
 7. *Cohen, M. W., Palmer, G. R.* (2004). Project Risk Identification and Management. *AACE International Transactions*, IN11–IN15 [in English].
 8. *Kozakov V. N., Rashkovskaya A. V., Rebkalo V. A., Romanenko E. A., Chaplay I. V.* (2017). Strategicheskie priorityety gosudarstvenno-grazhdanskoy kommunikatsii [Strategic priorities of state-civil communication]. Balti: LAP Lambert Academic Publishing [in Russian].
 9. *Teslia Yu. M., Danchenko O. B.* (2014). Synerhetychna model “khvorob” proektiv [Synergistic model of “diseases” of projects]. *Upravlinnia rozvytkom skladnykh system – Development Management of complex systems*, 20, 87–90 [in Ukrainian].
 10. *Naukova shkola – fenomen nauk* [Scientific school is a phenomenon of sciences]. (n.d.). logos-ukraine.com.ua. Retrieved from http://logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=nued2&load=edu_shools_fenomen.html [in Ukrainian].
 11. *Naukova shkola: sutnist ta tempy stanovlennia* [Scientific school: the nature and pace of formation]. (n.d.). www.nauka.com. Retrieved from http://www.nauka.com/10_NPE_2008/Pedagogica.htm [in Ukrainian].
 12. *Napratsiuvannia naukovoï shkoly upravlinnia ryzykamy* [Works of a scientific risk management school]. (n.d.). iceg.com.ua. Retrieved from <https://iceg.com.ua/napratsyuvannya-naukovoyi-shkoli-upravlinnya-ryzykami-predstavleno-na-mizhnarodnij-konferentsiyi> [in Ukrainian].
 13. *Sait Mizhderzhavnoi hildii inzheneriv-konsultantiv* [Site of the Interstate Guild of Engineers-Consultants]. iceg.com.ua. Retrieved from <http://iceg.com.ua/pro-gildiyu/naukova-shkola> [in Ukrainian].

УДК 379.851

Плецан Христина Василівна,

кандидат наук з державного управління, в. о. завідувача кафедри міжнародного туризму, заступник декана Факультету готельно-ресторанного і туристичного бізнесу, доцент кафедри міжнародного туризму, Київський національний університет культури і мистецтв, 01133, м. Київ, вул. Євгена Коновальця, 36, тел.: (096) 902 29 03, e-mail: k.pletsan@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8179-7896

Плецан Христина Васильевна,

кандидат наук по государственному управлению, и. о. заведующего кафедрой международного туризма, заместитель декана факультета гостинично-ресторанного и туристического бизнеса, доцент кафедры международного туризма, Киевский национальный университет

культуры и искусств, 01133, г. Киев, ул. Евгения Коновальца, 36, тел.: (096) 902 29 03, e-mail: k.pletsan@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8179-7896

Pletsan Khrystyna Vasylivna,

Candidate of Public Administration, acting director Head of the Department of International Tourism, Deputy Dean of the Faculty of Hotel and Restaurant and Tourism Business, Associate Professor of the Department of International Tourism, Kyiv National University of Culture and Arts, 01133, Kyiv, Str. Yevhena Konovaltsia, 36, tel.: (096) 902 29 03, e-mail: k.pletsan@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8179-7896

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.143>

РОЗВИТОК СИНЕРГІЇ УСПІШНОСТІ КАР'ЄРИ ФАХІВЦЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ

Анотація. Проаналізовано стан та проблеми розвитку синергії успішності кар'єри фахівця соціокультурної сфери. Розкрито основні аспекти формування успішності кар'єри, акцентовано увагу на визначенні “успішність кар'єри фахівця” як процесу розроблення, реалізації та прийняття рішень на засадах людиноцентризму, мотивації, саморозвитку і самореалізації, системи професійних знань, умінь і навичок, що забезпечує професійний розвиток, досягнення цілей і задоволення професійною діяльністю.

Схарактеризовано синергію успішності кар'єри фахівця як цілеспрямованої діяльності фахівця соціокультурної сфери щодо досягнення мети та

цілей професійної діяльності. Аргументовано та виокремлено передумови успішності кар'єри фахівця соціокультурної сфери. Зокрема, наявність спеціальних особливостей пізнавальної та інтелектуальної сфер, що забезпечує відображення діяльності; розвинутий інтелект; високі здібності до цілепокладання; широкий кругозір; моральність; особистісна зрілість, що підтримує прагнення до постійного саморозвитку, самовдосконалення; здібності до саморегуляції, самоконтролю та самореалізації.

Проаналізовано чинники, фактори, показники, критерії, складові, функції успішності кар'єри фахівців соціокультурної сфери. Обґрунтовано актуальність управління успішністю кар'єри фахівця соціокультурного середовища через реалізацію відповідних циклів: професійне визначення → професійна освіта → відбір на посаду → професійна адаптація → планування кар'єрного зростання → професійне становлення → професійний розвиток → оцінювання результатів професійної діяльності. Доведено, що успішність кар'єри фахівців соціокультурної сфери формується відповідно до загальних законів розвитку, які містять творчі та інноваційні засади професійного й особистісного зростання.

Визначено, відповідні підсистеми успішності кар'єри фахівця соціокультурної діяльності, а саме: кадрова, організаційна, особистісна та культурно-етична підсистеми. Доведено, що завдяки виконанню функцій залучених підсистем та пов'язаних із ними кар'єрних орієнтацій фахівця соціокультурного середовища з огляду на їхню взаємодію та взаємовідносини, що набувають характеру взаємсприйняття діяльності цих елементів, можна отримати запрограмований результат — успішність кар'єри.

Обґрунтовано, що для досягнення успішності кар'єри фахівця соціокультурної сфери повинен володіти відповідним комплексом компетентностей, до яких належать такі: визначення напряму діяльності і бачення; ефективна комунікація; порядність і справедливість; делегування повноважень; стратегічне мислення; прийняття управлінських рішень; аналітичне мислення; навички роботи з інформацією; інноваційність; лідерство; професійний досвід; удосконалення діяльності; управління змінами; вимогливість; володіння знаннями і навичками самоменеджменту; вміння максимально використовувати власні можливості; керувати стресами; впевненість у собі, прийняття рішень; вміння працювати в команді; креативність (уміння творчо підходити до рішення управлінських завдань, схильність до імпровізації); відповідальність; самовдосконалення; організаторські здібності; довіра; управління конфліктами; раціональне управління ресурсами; критичність; орієнтація на результат.

Зроблено висновок про те, що синергію успішності кар'єри фахівців соціокультурної сфери, можна подати у вигляді такого структурного процесу: успішний фахівець → самовдосконалення й самореалізація фахівця → творчі та інноваційні засади професійного розвитку фахівця → людиноцентристський вимір соціокультурної сфери → досягнення визначених цілей і мети фахівцем → ступінь реалізації цілей і мети → синергія успішності і кар'єри фахівця соціокультурного середовища.

Ключові слова: децентралізація, повноваження, субсидіарність, нерівність, інтеграція, регіон, місцеве самоврядування.

РАЗВИТИЕ СИНЕРГИИ УСПЕВАЕМОСТИ КАРЬЕРЫ СПЕЦИАЛИСТА СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СФЕРЫ

Аннотация. Проанализированы состояние и проблемы развития синергии успешности карьеры специалиста социокультурной сферы. Раскрыты основные аспекты формирования успешности карьеры, акцентировано внимание на определении “успешность карьеры специалиста” как процесса разработки, реализации и принятия решений на основе человекоцентризма, мотивации, саморазвития и самореализации, системы профессиональных знаний, умений и навыков, обеспечение профессионального развития, достижения целей и удовлетворения профессиональной деятельностью.

Охарактеризована синергия успешности карьеры специалиста как целенаправленной деятельности специалиста социокультурной сферы по достижению цели и целей профессиональной деятельности. Аргументированы и выделены предпосылки успешности карьеры специалиста социокультурной сферы. В частности, наличие специальных особенностей познавательной и интеллектуальной сфер, обеспечивает отображение деятельности; развитый интеллект; высокие способности к целеполаганию; широкий кругозор; нравственность; личностная зрелость, которая поддерживает стремление к постоянному саморазвитию, самосовершенствованию; способности к саморегуляции, самоконтролю и самореализации.

Проанализированы факторы, показатели, критерии, составляющие, функции успешности карьеры специалистов социокультурной сферы. Обоснована актуальность управления успешностью карьеры специалиста социокультурной среды рассматривать через реализацию соответствующих циклов: профессиональное определение → профессиональное образование → отбор на должность → профессиональная адаптация → планирование карьерного роста → профессиональное становление → профессиональное развитие → оценки результатов профессиональной деятельности. Доказано, что успешность карьеры специалистов социокультурной сферы формируется в соответствии с общими законами развития, содержащих творческие и инновационные основы профессионального и личностного роста.

Определены соответствующие подсистемы успешности карьеры специалиста социокультурной деятельности, а именно: кадровая, организационная, личностная и культурно-этическая подсистемы. Отмечено, что благодаря выполнению функций привлеченных подсистем и связанных с ними карьерных ориентаций специалиста социокультурной среды, учитывая их взаимодействие и взаимоотношения, приобретающие характер взаимного восприятия деятельности этих элементов, можно получить запрограммированный результат — успешность карьеры.

Обосновано, что для достижения успешности карьеры специалист социокультурной сферы должен обладать соответствующим комплексом компе-

тентностей, к которым относятся: определение направления деятельности и видения; эффективная коммуникация; порядочность и справедливость; делегирования полномочий; стратегическое мышление; принятие управленческих решений; аналитическое мышление; навыки работы с информацией; инновационность; лидерство; профессиональный опыт; совершенствование деятельности; управление изменениями; требовательность; владение знаниями и навыками самоменеджмента; умение максимально использовать собственные возможности; управление стрессами; уверенность в себе, принятие решений; умение работать в команде; креативность (умение творчески подходить к решению управленческих задач, склонность к импровизации); ответственность; самосовершенствование; организаторские способности; доверие; управление конфликтами; рациональное управление ресурсами; критичность; ориентация на результат.

Сделан вывод о том, что синергию успешности карьеры специалистов социокультурной сферы можно представить в виде такого структурного процесса: успешный специалист → самосовершенствование и самореализация специалиста → творческие и инновационные основы профессионального развития специалиста → человекоцентристские измерения социокультурной сферы → достижение определенных целей и целей специалистом → степень реализации целей и цели → синергия успешности и карьеры специалиста социокультурной среды.

Ключевые слова: децентрализация, полномочия, субсидиарность, неравенство, интеграция, регион, местное самоуправление.

DEVELOPMENT OF SIGNALS OF SUCCESS OF CAREERS OF THE FACTOR SOCIO-CULTURAL SPHERE

Abstract. The article analyzes the state and problems of the development of the synergy of the career success of a specialist in the socio-cultural sphere. The main aspects of career development formation are highlighted, attention is paid to the definition of “career specialist’s success” as a process of development, implementation and decision making on the basis of human-centeredness, motivation, self-development and self-realization, a system of professional knowledge, skills and skills that provides professional development, achievement of goals and satisfaction with professional activity.

The synergy of career success of a specialist as a targeted activity of a specialist in the socio-cultural sphere in relation to the achievement of the goals and objectives of professional activity was characterized. The preconditions for the career success of a specialist in the socio-cultural sphere have been argued and outlined. In particular, the presence of special features of the cognitive and intellectual spheres, providing a reflection of the activity; developed intellect; high ability to goal-setting; wide horizons; morality; personal maturity, supporting the desire for constant self-development, self-improvement; ability to self-control, self-control and self-realization.

Factors, factors, indicators, criteria, components are analyzed. Functions of the career success of specialists in the socio-cultural sphere. The relevance of the management of the success of a career in a specialist in the socio-cultural environment has been substantiated through the implementation of the relevant cycles: professional definition → professional education → selection for the position → professional adaptation → career development planning → professional development → professional development → evaluation of the results of professional activity. It is proved that the success of the career of specialists of the sociocultural sphere is formed, in accordance with the general laws of development, which contain creative and innovative principles of professional and personal growth.

The corresponding subsystems of career success of the specialist of socio-cultural activity, namely: personnel, organizational, personal, and cultural-ethical subsystems, are determined. It is noted that due to the functions of the involved subsystems and associated career orientations, the specialist of the socio-cultural environment, given their interaction and interrelationship taking over the nature of the mutual perception of the activities of these elements, you can get the programmed result – the success of a career.

It is substantiated that in order to achieve the success of a career, a specialist in the socio-cultural sphere must possess the appropriate complex of competencies. Namely: the definition of the direction of activity and vision; effective communication; decency and justice; delegation of authority; strategic thinking; making managerial decisions; analytical thinking; skills of working with information; innovation; leadership; professional experience; improvement of activity; change management; demanding possession of knowledge and skills of self-management; ability to make the most of their own abilities; stress management; self-confidence, decisions taken; ability to work in a team; creativity (the ability to creatively approach the decision of managerial tasks, the tendency to improvisation); responsibility; self-improvement; organizational skills; trust; conflict management; rational resource management; criticality; orientation to the result.

The conclusion is made that the synergy of the career success of specialists in the socio-cultural sphere can be presented in the form of such a structural process: a successful specialist → self-improvement and self-realization of a specialist → creative and innovative principles of professional development of a specialist → human centered dimension of the socio-cultural sphere → achievement of the determined goals and goals of the specialist → measure of goals and goals → synergy of success and career specialist socio-cultural environment.

Keywords: success, career, specialist, human resources, innovative technologies, synergy, competency approach, motivation, self-realization, socio-cultural sphere.

Постановка проблеми. Динаміка розвитку суспільства та тенденції ринку праці вимагають змін в управлінських засадах використання людських ресурсів соціокультурної сфери для реалізації інтересів з ура-

хуванням потреб розвитку і стабілізації економіки, гарантування конкурентоспроможності фахівців на міжнародній арені, що може забезпечити успішна професійна діяльність, що є основою успішної кар'єри фахівців соціокультурної сфери.

Нині практика показує, що сучасне українське суспільство характеризується складною і суперечливою зміною моделей людського потенціалу. Саме тому, найбільш важливими стратегічними цілями розвитку кадрової політики соціокультурного середовища є відновлення людського ресурсу, інтелектуального потенціалу та максимальна його реалізація, що забезпечує досягнення успішності кар'єри.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичну базу статті становлять праці з теорії та практики управління, психології, соціології тощо. Серед них – дослідження М. Армстронга, В. Бадрака, С. Іванова, І. Єрмакової, І. Калмкова, А. Колога, Л. Кноделя, Н. Степанець, Е. Зеєра, Ю. Ільїної, Дж. Моргенстерна, В. Міляєвої, Л. Мітіної, О. Москаленко, Н. Самоукіної, Т. Ткаченко, Я. Хаммера, І. Щоголева, В. Федорченко, Г. Чайки, В. Шепель, Е. Шейна, Ф. Щербака та ін. Праці зазначених вчених дали змогу здійснити системний розгляд переважної більшості питань щодо розвитку управління людськими ресурсами, системного комплексного аналізу розвитку управлінської діяльності, синергії успішності кар'єри фахівця.

Аналіз наукових праць дає підстави стверджувати, що проблематика успішності кар'єри фахівця соціокультурної сфери ще недостатньо

досліджена, окрім питання висвітлюються фрагментарно. Відсутні публікації, у яких комплексно розглядається успішність кар'єри фахівців соціокультурної сфери. Недостатній рівень наукової розробки теоретичних і практичних засад і визначив актуальність вибору теми наукового дослідження.

Метою статті є науково-практичне осмислення та обґрунтування ефективного розвитку синергії успішності кар'єри фахівця в соціокультурному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Сучасні уявлення про кар'єру є тією концептуальною базою, яка дає поштовх до побудови успішної індивідуально-особистісної самореалізації фахівця соціокультурної сфери, що формується на основі теоретико-методологічних і практичних засад.

Загалом, поняття “кар'єра” в сучасному світі управління широко використовується у різній інтерпретації та підходах. Зокрема, великий тлумачний словник сучасної української мови трактує кар'єру як швидке просування у професійній діяльності [3, с. 525]. Соціолого-педагогічний словник кар'єри фахівця визначає як “свідомо обраний шлях службового просування, прагнення досягти певного статусу” [8, с. 194]. Таким чином, можна вважати кар'єру як важливий аспект професійного становлення та реалізації фахівця соціокультурної сфери. У свою чергу під кар'єрним процесом розумітимемо кар'єрні орієнтації та кар'єрні установки фахівця, професійну діяльність його у процесі досягнення успішності крізь призму взаємодії механізмів планування, професійно-

го розвитку, відбору, інноваційних технологій, мотиваційних процесів та оцінки результатів професійної діяльності.

На підставі аналізу наукової літератури “успішність кар’єри фахівця” можемо трактувати як процес розроблення, реалізації та прийняття рішень на засадах людиноцентризму, мотивації, саморозвитку і самореалізації, системи професійних знань, умінь і навичок, що забезпечує професійний розвиток, досягнення цілей і задоволення професійною діяльністю. Переконані, що синергетичний аспект кар’єри та успішності полягає у чіткому визначенні взаємозалежності та взаємообумовленості цих двох процесів.

Так, синергія успішності кар’єри фахівця — це цілеспрямована діяльність фахівця соціокультурної сфери щодо досягнення мети та цілей професійної діяльності. У свою чергу, систему управління успішністю кар’єри фахівця соціокультурного середовища розглядатимемо через реалізацію відповідних циклів: професійне визначення → професійна освіта → відбір на посаду → професійна адаптація → планування кар’єрного зростання → професійне становлення → професійний розвиток → оцінювання результатів професійної діяльності. Успішність кар’єри фахівців соціокультурної сфери формується відповідно до загальних законів розвитку, що містять творчі та інноваційні засади професійного й особистісного зростання.

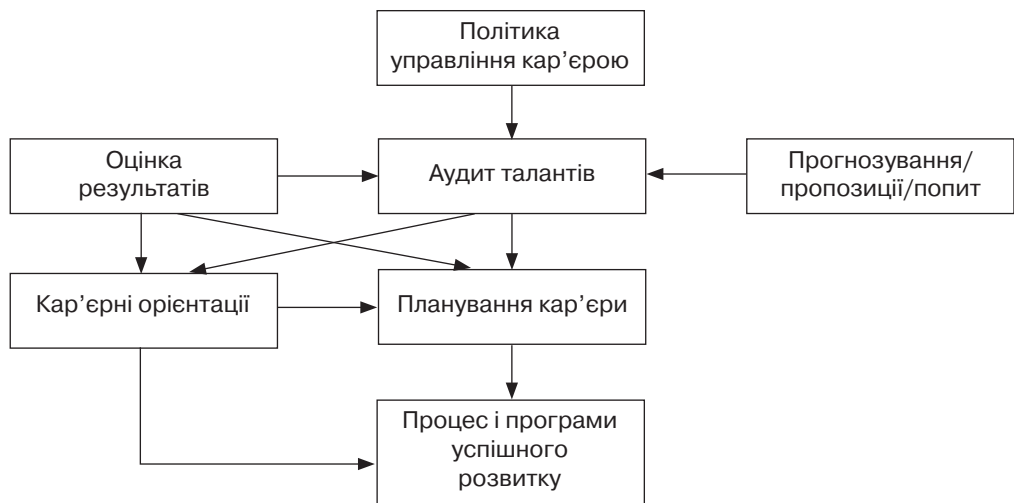
У цьому контексті доцільно зазначити, що підґрунтям успішності кар’єри фахівця соціокультурної сфери є такі передумови: наявність

спеціальних особливостей пізнавальної та інтелектуальної сфери, що забезпечує відображення діяльності; розвинутий інтелект; високі здібності до цілепокладання; широкий кругозір; моральність; особистісна зрілість, що підтримує прагнення до постійного саморозвитку, самовдосконалення; здібності до саморегуляції, самоконтролю та самореалізації.

Цікавою для дослідження є модель М. Армстронга щодо системи управління кар’єрою та досягнення успішності [1, с. 384], зображеної на рисунку.

Виходячи з цього, в системі побудови успішної кар’єри фахівця в соціокультурній сфері на сучасному етапі виділимо відповідні підсистеми для реалізації професійної мети: кадрова; організаційна; особистісна; культурно-етична. Завдяки виконанню функцій залучених підсистем та пов’язаних із ними кар’єрних орієнтацій фахівця соціокультурного середовища, з огляду на їхню взаємодію та взаємовідношення, що набувають характеру взаємсприйняття діяльності цих елементів, можна отримати запрограмований результат — успішність кар’єри.

Аналіз наукової та практичної літератури дає можливість кар’єрні орієнтації фахівця визначити як базові соціальні установки фахівця, що відображають вагомість кар’єри, є основою для вибору типу кар’єри та готовність до самореалізації у процесі здійснення професійної діяльності. Загалом, виокремлюють такі типи кар’єрних орієнтацій: просування по службі; стремління до незалежності (автономії), професійна компетент-

Модель управління успішністю кар'єри за М. Армстронгом

ність, стабільність (безпека), управлінська компетентність, виклик, інтеграція стилів життя, підприємливість. Разом з тим, тенденції розвитку та зміна парадигми соціокультурного середовища сприяють актуалізації нового бачення та оновлення кар'єрних орієнтацій фахівця.

Водночас підкреслимо, що фахівець соціокультурної сфери, визначаючи специфіку своєї професійної діяльності, конструктивно долаючи проблеми, вирішуючи конфлікт інтересу, оперативно діючи в нестандартних ситуаціях, вдало використовуючи власний творчий потенціал, має реальний шанс досягти успішності кар'єри. Так, висхідними положеннями успішності кар'єри фахівців соціокультурної сфери є загальні закони розвитку, що містять творчі та інноваційні засади професійного й особистісного зростання.

Слід зазначити, що основними принципами успішності кар'єри фахівців соціокультурного середовища є: сприйняття і реальність, які

визначають наскільки фахівець задоволений своєю особистісною та професійною діяльністю; визнання і мінливість, які полягають в тому, що коли людина не хоче визнавати якусь проблему чи обставину, то вона не може на неї вплинути і змінити; поведінка та результативність, які свідчать про те, що коли людина змінює свою поведінку, то вона може змінити і результат своєї діяльності; наполегливість і терпіння; імідж і репутація. Дотримання і реалізація запропонованих принципів, а також законність, професіоналізм, доброчесність, стратегічність, відкритість, ініціативність, творчість, сприяння професійному та кар'єрному розвитку фахівців є, на нашу думку, основою становлення успішності кар'єри фахівців соціокультурної сфери.

На основі теоретичних розвідок вважаємо, що складовими успішності кар'єри фахівців соціокультурної сфери доцільно визначити: об'єктивні — успіх, ефективність, результативність, продуктивність,

суб'єктивні — мотивація, особистісне задоволення процесом і результатом. При цьому, кожен фахівець має знати своє “поле успіху”, тобто мати уявлення про те, чого він може досягнути в результаті своєї професійної діяльності.

На наше глибоке переконання, розуміння успішності кар'єри фахівців соціокультурної сфери, насамперед, повинно визначатися професіоналізмом, комунікативними якостями та компетенцією, що дає можливість вміло будувати стратегію для саморозвитку успішного фахівця. Підкреслимо, що успішність кар'єри фахівців соціокультурного середовища характеризує особливості їхньої самосвідомості, самовдосконалення, самореалізації і те, що за пріоритетними напрямками соціокультурного середовища можна визначити важливим аспектом вміння фахівців реалізувати себе як професіонала. Загалом, у соціокультурній сфері успішність кар'єри — це універсальна потреба реалізації потенціалу фахівця, віра в себе, досягнення мети і високих результатів.

Осмилення наукової літератури з проблем успішності дає можливість виокремити основні фактори (зовнішні та внутрішні, біологічні, соціально-психологічні, об'єктивні та суб'єктивні), що впливають на формування та реалізацію успішності кар'єри фахівців. До них також віднесемо адаптацію до професійної діяльності, професійну придатність, професійні компетенції, активність, соціально-психологічні фактори, індивідуально-особистісні якості фахівця, організаційну культуру, кар'єрні орієнтації, управлінську

майстерність, лідерство, інтелект, орієнтацію успіху.

Також, за результатами експрес опитування, маємо можливість виокремити критерії успішності кар'єри фахівців соціокультурної сфери. Зокрема, професійний розвиток, просування по службі, реалізація особистісного, професійного та лідерського потенціалу фахівця.

Ураховуючи ці позиції, показниками успішності кар'єри потрібно розглядати соціальну успішність, цілеспрямованість, професіоналізм, відповідальність, творчість, інноваційний потенціал, прийняття і реалізація професійних рішень, відчуття часу, продуктивність комунікативних здібностей, результативність професійної діяльності, конкурентоздатність, можливість самореалізації і розвитку, володіння інноваційними технологіями, рівень задоволення професійною діяльністю.

Важливого значення необхідно надати компетентнісному та мотиваційному компонентам як основам прагнення фахівця до успішності. Запорукою цього є бажання досягнути високих результатів, цілеспрямоване прагнення досконало володіти професійними компетенціями, ефективного виконання функціональних обов'язків, “навчання протягом життя” та особистісної і професійної самореалізації.

Розглянемо мотиви фахівців соціокультурної сфери, які прагнуть досягти успішності: врахування потреб і перспектив розвитку; можливості для різнобічного розвитку та реалізації; сприяння професійному та кар'єрному зростанню; оплата праці; стимулювання; сприяння досягнен-

ню високого рівня професійного розвитку; відповідність очікувань фахівців реаліям соціально-економічних умов; забезпечення прозорості мобільності, кадрового резерву та підвищення кваліфікації; можливість саморозвитку; сприятливе професійне середовище; заохочення та врахування результатів оцінювання професійної діяльності; престиж та задоволення потреб. Вмотивовані до успішності фахівці соціокультурної сфери наполегливо, крок за кроком досягають визначених цілей, використовуючи професійно важливі якості, які впливають на формування успішності кар'єри.

Проведене нами соціологічне опитування дало можливість проранжувати комплекс компетентностей, що необхідні для сучасного фахівця соціокультурної сфери, а саме: визначення напряму діяльності і бачення; ефективна комунікація; порядність і справедливість; делегування повноважень; стратегічне мислення; прийняття управлінських рішень; аналітичне мислення; навички роботи з інформацією; інноваційність; лідерство; професійний досвід; удосконалення діяльності; управління змінами; вимогливість; володіння знаннями і навичками самоменеджменту; вміння максимально використовувати власні можливості; управління стресами; впевненість у собі, прийнятих рішеннях; вміння працювати в команді; креативність (уміння творчо підходити до рішення управлінських завдань, схильність до імпровізації); відповідальність; самовдосконалення; організаторські здібності; довіра; управління конфліктами; раціональне управління

ресурсами; критичність; орієнтація на результат.

Особливу увагу у процесі реалізації успішності кар'єри фахівців соціокультурної сфери, пріоритетного значення слід надати володінню фахівцем такими особистісними якостями: активна життєва позиція; здатність до самовдосконалення; висока працездатність; уміння управляти конфліктами; ініціативність; комунікабельність; креативність; професіоналізм; відповідальність; творчість; толерантність; впевненість; активність; оптимізм; інноваційність; лідерство; цілеспрямованість за професійними навичками тайм-менеджменту; контролю; ведення переговорів; складання комерційних пропозицій; вирішення стратегічних проблем; оперативність у прийнятті й реалізації рішень, вміння працювати в колективі та ін.

Концептуально важливо зазначити, що до технологій планування та реалізації успішної кар'єри фахівця соціокультурної сфери належить: цілепокладання, мотиваційні інструменти, портфолію кар'єрного зростання, кар'єрограми, карти кар'єри, технології оптимізації постановки кар'єрних цілей і процесу розробки планів кар'єри, систем оцінювання результатів професійної діяльності.

Головною метою планування кар'єри є реалізація потенціалу фахівців соціокультурної сфери, створення умов для самореалізації і досягнення успішності. Зазначимо, що у плануванні професійної діяльності, окрім орієнтації на кінцевий результат, тобто успішність фахівця, необхідно враховувати функціональні завдання і цілі організації. Важливу

роль відіграє узгодження мети фахівця і організації, встановлення чітких цілей і завдань, як їх досягнути, угода щодо результатів діяльності між керівником та фахівцем, визначення потреб у навчанні, підвищення рівня компетентності, визначення результатів оцінювання, планування успішності кар'єри.

Корисним є, на нашу думку, під час планування кар'єрного зростання фахівця соціокультурної сфери використовувати такі технології: технологія розробки особистісного життєвого плану кар'єри А. Кібанова; технологія планування кар'єри В. Сандерса; технологія планування кар'єри С. Різника, Г. Зайцева, Н. Карр-Руфіно; рекомендації щодо планування кар'єри на організаційному рівні тощо. Що сприятиме формуванню нового типу фахівців, які зацікавлені у безперервній освіті, саморозвитку і самореалізації, професійному і кар'єрному зростанні, як результат — становлення успішності.

Запорукою успішності кар'єри фахівців є виокремлення та досягнення цілей. Вважаємо, що пріоритетною метою професійної діяльності фахівців в соціокультурному середовищі є професійна самореалізація і професійне зростання, що сприятиме конкурентоспроможності та успішності сучасного ринку праці.

Своєю чергою внутрішнім підґрунтям успішності фахівця є професійна компетентність, як готовність якісно здійснювати функціональні обов'язки (коло повноважень, компетенції), що забезпечується сукупністю відповідних професійних знань і вмінь, здобутих під час неперервного навчання, досвідом практичної діяль-

ності, мотивацією і особистими якостями, що формуються у “портфоліо кар'єрного зростання”. Аналізуючи мету портфоліо фахівця, зазначимо, що це, насамперед, визначення динаміки значущих результатів у цілому, а також діагностика особистісного професійного розвитку, демонстрація найбільш значущих результатів практичної діяльності для оцінки своєї професійної компетентності.

Використання портфоліо дає можливість вирішити ряд завдань професійної діяльності, а саме: формувати і постійно підтримувати мотивацію, готовність фахівця до свідомої ефективної цілеспрямованої самоосвіти; розвинути рефлексивну і самооцінювальну діяльність, поширити можливість самонавчання; прискорити процес оцінювання, визначаючи діапазон професійних можливостей фахівця; фіксувати зміни й професійне зростання за відповідний час; забезпечити неперервність самоосвіти [5, с. 35–50]. Таким чином, “портфоліо кар'єрного зростання” можна трактувати як інструмент самоорганізації, самопізнання, самооцінки, саморозвитку і самопрезентації через людиноцентризм, що надає можливості фахівцям соціокультурної сфери проаналізувати свою діяльність, здійснити якісну оцінку отриманих результатів і спланувати подальші дії для досягнення успішності кар'єри фахівця.

Нині практика показує, що “портфоліо кар'єрного зростання” також є технологією автентичного оцінювання (оцінка особистісних досягнень), що слід характеризувати як індивідуальний, персонально підібраний пакет матеріалів, які з одного боку,

демонструють результат роботи фахівця, а з іншого, містять інформацію, яка характеризує способи аналізу і планування кар'єри. Враховуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що “портфоліо кар'єрного зростання” фахівця соціокультурної сфери можна розглядати у різних функціональних аспектах, зокрема, як альтернативний спосіб оцінювання професійних досягнень та як інструмент самоаналізу, саморозвитку і самовдосконалення. Переконані, що “портфоліо кар'єрного зростання” фахівця соціокультурної сфери — це відповідний підсумок професійного розвитку і новий етап для самовдосконалення.

Великого значення у формуванні успішності кар'єри фахівців соціокультурної сфери відіграє оцінювання як підтвердження або заперечення успішності. Вважаємо, що для оцінювання успішності кар'єри доцільно запозичити єдину систему оцінки Common Assessment Framework (CAF), що допомагає вимірювати якість і ефективність послуг, вирішувати вищезазначені проблеми за критеріями та показниками, серед яких:

- критерій оцінки “результат” — оцінювання фахівця за індивідуальний внесок у результативність організації;

- критерій оцінки “професіоналізм” — оцінювання фахівця за демонстрацію своєї професійної компетентності в щоденній роботі. Показниками цього критерію є: стратегічне і критичне мислення; стратегічне планування; інформаційно-аналітична, організаційно-виконавська, представницька, плануюча, інноваційно-дослідна, експертно-консультативна, управлінська підготовка;

вміння коригувати діяльність, контролювати;

- критерій оцінки “потенціал розвитку” — оцінювання фахівця та його здатності до саморозвитку і професійного вдосконалення, професійного зростання. Показники цього критерію: професійне самовдосконалення (здатність до саморозвитку, систематичного, безперервного вдосконалення, управління власною професіональною діяльністю), інноваційний потенціал (здатність знаходити нові рішення завдань, відкритість до нових знань і досвіду). Типовий процес оптимізації професійної діяльності за моделлю CAF реалізується через такі відповідні стадії: початок вдосконалення з CAF, процес самооцінки, план вдосконалення [6, с. 5–23]. Зазначені критерії оцінки передбачають зворотній зв'язок, що визначає розвиток людського потенціалу, економічного зростання та конкурентоспроможності фахівців у процесі формування успішної кар'єри.

Висновки. Отже, отримані у процесі дослідження висновки сприятимуть конкурентоспроможності та формуванню успішності кар'єри фахівців соціокультурної сфери, що можна подати у вигляді такого структурного процесу: успішний фахівець → самовдосконалення й самореалізація фахівця → творчі та інноваційні засади професійного розвитку фахівця → людиноцентристський вимір соціокультурної сфери → досягнення визначених цілей і мети фахівцем → міра реалізації цілей і мети → синергія успішності і кар'єри фахівця соціокультурного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Армстронг М.* Практика управління людськими ресурсами / М. Армстронг. — 8-е изд. — СПб. : Питер, 2004. — 832 с.
2. *Бадрак В.* Стратегии выдающихся личностей / В. Бадрак. — Харьков : Фолио, 2011. — 510 с.
3. *Великий* глумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. — К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
4. *Иванова С.* Развитие потенциала сотрудников : Профессиональные компетенции, лидерство, коммуникации / С. Иванова и др. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2008. — 278 с.
5. *Калмыкова И. Р.* Портфолио как средство самоорганизации и саморазвития личности / И. Р. Калмыкова. — СПб. : Питер, 2010. — 219 с.
6. *Колот А. М.* Гідна праця : імперативи, українські реалії, механізми забезпечення : монографія / А. М. Колот, В. М. Данюк, О. О. Герасименко та ін. — К. : КНЕУ, 2017. — 500 с.
7. *Москаленко О. В.* Акмеология профессиональной карьеры личности / О. В. Москаленко; под общ. ред. А. А. Деркача. — М. : Изд-во РАГС, 2007. — 352 с.
8. *Соціолого-педагогічний* словник / за ред. В. В. Радума. — К. : ЕксОб, 2004. — 304 с.
9. *Шевченко Н. Ф.* Кар'єрні очікування фахівця : діагностика і розвиток : монографія / Н. Ф. Шевченко, М. В. Сурякова. — Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2011. — 236 с.
10. *Hall D. T.* Psychological success : When the career is a calling / D. T. Hall, D. E. Chandler // J. Organizat. — Behav, 2005. — V. 26. — P. 155–176.
11. *Harris L. C.* Approaches to career success : An exploration of surreptitious career success strategies / L. C. Harris, E. Ogbonna // Human Resources management. — 2006. — Vol. 45. — P. 43–65.
12. *Hayden C. K.* Handbook on Tourism Development and Management / C. K. Hayden. — Nova Science Publishers Inc., 2015. — 289 p.
13. *Human Development Report. Ukraine* [Electronic recourse]; UNDP. — 2014. — Access mode: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/UKR.pdf>
14. *Johnson L.* My ingredients for success / L. Johnson // Management today. — London : Haymarket, 2010. — September. — P. 23.
15. *Judge T. A.* Personality and career success / T. A. Judge, J. D. Kammeyer-Mueller // H. P. Gunz, M. A. Peiperl (eds). Handbook of career studies. Thousand Oaks. — CA : Sage Publications, 2007. — P. 59–78.
16. *Public administration after “New public management”* / Organisation for economic co-operation and development. — Paris : OECD publishing, 2016. — 112 p.
17. *Seibert S. E.* A social capital theory of career success / S. E. Seibert, M. L. Kraimer, R. C. Liden // Academy management, J. 2001. — V. 44. — P. 219–237.
18. *Seibert S. E.* The five-factor model of personality and career / S. E. Seibert, M. L. Kraimer // J. Vocat. Behav, 2011. — V. 58. — P. 1–21.
19. *The Global Innovation Index 2017. Report. The Human Factor in Innovation.* — 2017. — 428 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>. — Назва з титул. екрана. — Дата доступу : 10.03.2017.

REFERENCES

1. *Armstrong M.* (2004), *Praktyka upravlenyia chelovechyskymy resursamy* [The practice of human resource management], SPb, Pyter, Ukraina.
2. *Badrak V.* (2011), *Strategii vyda-jushhihsja lichnostej* [Strategies of outstanding personalities], Folio, Har'kov, Ukraina.
3. *Velykij tлумachnyj slovnyk suchasnoi ukrains'koi movy* (2005), [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language], Perun, Irpin', Ukraina.
4. *Ivanova S.* (2008), *Razvitie potenciala sotrudnikov : Professional'nye kompetencii, liderstvo, kommunikacii* [Capacity development of employees: Professional competences, leadership, communication], Al'pina Biznes Buks, Moskva, Russia.
5. *Kalmykova I. R.* (2010), *Portfolio kak sredstvo samoorganizacii i samorazvitija lichnosti* [Portfolio as a means of self-organization and self-development of a person], SPb., Piter, Russia.
6. *Kolot A. M.* (2017), *Hidna pratsia : imperatyvy, ukrains'ki realii, mekhanizmy zabezpechennia : monohrafiia* [Decent work: imperatives, Ukrainian realities, mechanisms of provision: monograph], KNEU, Kyiv, Ukraina.
7. *Moskalenko O. V.* (2007), *Akmeologija professional'noj kar'ery lichnosti* [Acmeology of the professional career of personality], RAGS, Moskva, Russia.
8. *Sotsiolohe-pedahohichnyj slovnyk* (2004), [Sociological-pedagogical dictionary], EksOb, Kyiv, Ukraina/
9. *Shevchenko N. F.* (2011), *Kar'ierni ochikuvannia fakhivtsia : diahnostyka i rozvytok : monohrafiia* [Career Expectations Specialist: Diagnosis and Development: Monograph], Zaporiz'kyj natsional'nyj universytet, Zaporizhzhia, Ukraina.
10. *Hall D. T.* *Psychological success: When the career is a calling* / D. T. Hall, D. E. Chandler // *J. Organizat. — Behav.*, 2005. — V. 26. — P. 155–176.
11. *Harris L. C.* *Approaches to career success: An exploration of surreptitious career success strategies* / L. C. Harris, E. Ogbonna // *Human Resources management.* — 2006. — Vol. 45. — P. 43–65.
12. *Hayden C. K.* *Handbook on Tourism Development and Management* / C. K. Hayden. — Nova Science Publishers Inc., 2015. — 289 p.
13. *Human Development Report. Ukraine* [Electronic recourse]: UNDP. — 2014. — Access mode: <http://hdr.undp.org/sites/default/files/Country-Profiles/UKR.pdf>
14. *Johnson L.* *My ingredients for success* / L. Johnson // *Management today.* — London : Haymarket, 2010. — September. — P. 23.
15. *Judge T. A.* *Personality and career success* / T. A. Judge, J. D. Kammeyer-Mueller // H. P. Gunz, M. A. Peiperl (eds). *Handbook of career studies.* Thousand Oaks. — CA : Sage Publications, 2007. — P. 59–78.
16. *Public administration after “New public management”* / Organisation for economic co-operation and development. — Paris : OECD publishing, 2016. — 112 p.
17. *Seibert S. E.* *A social capital theory of career success* / S. E. Seibert, M. L. Kraimer, R. C. Liden // *Academy management, J.* 2001. — V. 44. — P. 219–237.
18. *Seibert S. E.* *The five-factor model of personality and career* / S. E. Seibert, M. L. Kraimer // *J. Vocat. Behav.*, 2011. — V. 58. — P. 1–21.
19. *The Global Innovation Index 2017. Report. The Human Factor in Innovation.* — 2017. — 428 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report>. — Назва з титул. екрана. — Дата доступу : 10.03.2017.

УДК 351.82

Приліпко Сергій Михайлович,

кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри публічного управління та публічної служби, Національна академія державного управління при Президентові України, 03057, м. Київ, вул. Антона Цедіка, 20, тел.: (067) 708 36 79, e-mail: agroadvicе@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6116-328X

Прилипко Сергей Михайлович,

кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры публичного управления и публичной службы, Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, 03057, г. Киев, ул. Антона Цедика, 20, тел.: (067) 708 36 79, e-mail: agroadvicе@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6116-328X

Prylipko Sergii Mykhailovych,

PhD in Economics, Associate Professor, Doctoral Candidate of Department of Public Administration and Public Service, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, 03057, Kyiv, Str. Antona Tsedika, 20, tel.: (067) 708 36 79, e-mail: agroadvicе@ukr.net

ORCID: 0000-0002-6116-328X

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.144>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОМПЛЕКСНИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРЕЗ АКТИВІЗАЦІЮ ДІЯЛЬНОСТІ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ

Анотація. Визначено зміст понять “публічне управління”, “сільська територія”, “комплексний розвиток сільських територій” та “публічне управління комплексним розвитком сільських територій”. Обґрунтовано концептуальні засади публічного управління комплексним розвитком сільських територій через активізацію діяльності обслуговуючих кооперативів з метою вирішення найбільш актуальних проблем територіальних громад. Аргументовано, що його суть полягає у реалізації публічною адміністрацією управлінських рішень через запровадження ефективних механізмів, інструментів і важелів державної та регіональної політики. Резюмовано, що публічне управління має здійснюватися з урахуванням проектно-цільового підходу для підвищення рівня соціально-економічного розвитку сільських територіальних

громад, раціонального використання природних ресурсів та збереження довкілля. Доведено, що обслуговуючі кооперативи є дієвим інструментом самоорганізації представників громад та виступають об'єднуючим центром сільського населення. Їх можливості полягають не тільки в об'єднанні товаровиробників задля задоволення економічних інтересів у заготівлі, переробці і збуті сільськогосподарської продукції, а й у наданні якісних послуг у сферах житлово-комунального господарства, обслуговування об'єктів комунальної власності, вивезення й утилізації твердих побутових відходів, організації цивілізованих полігонів для сміттєзвалищ, забезпечення благоустрою. Завдяки державно-приватному партнерству органам місцевого самоврядування запропоновано делегувати частину своїх повноважень кооперативам і здійснювати їх підтримку через фінансування заходів соціально-економічних програм комплексного розвитку сільських територій.

Ключові слова: публічне управління, публічна адміністрація, сільська територія, комплексний розвиток сільських територій, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, обслуговуюча кооперація.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ КОМПЛЕКСНЫМ РАЗВИТИЕМ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ ЧЕРЕЗ АКТИВИЗАЦИЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОБСЛУЖИВАЮЩИХ КООПЕРАТИВОВ

Аннотация. Определено содержание понятий “публичное управление”, “сельская территория”, “комплексное развитие сельских территорий” и “публичное управление комплексным развитием сельских территорий”. Обоснованы концептуальные основы публичного управления комплексным развитием сельских территорий через активизацию деятельности обслуживающих кооперативов с целью решения наиболее актуальных проблем территориальных общин. Аргументировано, что его суть заключается в реализации публичной администрацией управленческих решений через внедрение эффективных механизмов, инструментов и рычагов государственной и региональной политики. Резюмировано, что публичное управление должно осуществляться с учетом проектно-целевого подхода для повышения уровня социально-экономического развития сельских территориальных общин, рационального использования природных ресурсов и охраны окружающей среды. Доказано, что обслуживающие кооперативы являются действенным инструментом самоорганизации представителей общин и выступают объединяющим центром сельского населения. Их возможности заключаются не только в объединении товаропроизводителей для удовлетворения экономических интересов в заготовке, переработке и сбыте сельскохозяйственной продукции, но и в предоставлении качественных услуг в сферах жилищно-коммунального хозяйства, обслуживания объектов коммунальной собственности, вывоза и утилизации твердых бытовых отходов, организации цивилизованных полигонов для свалок, обеспечения благоустройства. Благодаря государственно-частному партнерству органам местного само-

управління пропонується делегувати частину своїх повноважень кооперативам і здійснювати їх підтримку через фінансування заходів соціально-економічних програм комплексного розвитку сільських територій.

Ключові слова: публічне управління, публічна адміністрація, сільська територія, комплексне розвиток сільських територій, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, обслуговуюча кооперація.

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF PUBLIC ADMINISTRATION OF THE INTEGRATED RURAL AREA DEVELOPMENT BY ACTIVATING SERVICE COOPERATIVES

Abstract. The content of the concepts of “public administration”, “rural area”, “integrated rural area development” and “public administration of integrated rural areas development” are determined. The conceptual principles of public administration of the integrated rural area development are substantiated due to the activation of servicing cooperatives to solve the most actual problems of territorial communities. It is determined that its essence consists in administrative decisions by the administrative management through introduction of effective mechanisms, tools and levers of state and regional policy. It is summarized that public administration should be carried out taking into account the project-targeted approach to increase the level of social and economic development of rural communities, rational use of natural resources and preservation of the environment. It is proved that servicing cooperatives are the effective tool for self-organization of community representatives and serve as a unifying center for rural population. Their capabilities are not only in combining of commodity producers to meet economic interests in harvesting, processing and marketing of agricultural products, but they could be engaged also in providing quality services in the spheres of housing and communal services, servicing of communal property, the carry out and utilization of solid household waste, organization of civilized landfills, provision of landscaping. Due to the public-private partnership the local self-government bodies could be delegate some of their powers to cooperatives and support them through financing of measures of social and economic programs of integrated development of rural areas.

Keywords: public administration, rural area, integrated rural area development, agricultural servicing cooperative, servicing cooperation.

Постановка проблеми. Важливим завданням сучасної аграрної політики України є адміністративне забезпечення комплексного розвитку територіальних громад у сільській місцевості. Отже, постає необхідність у координації зусиль мі-

ністерств і відомств, територіальних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських інституцій і представників бізнесу, що спроможні через відповідні механізми співпраці створювати необхідні умови для роботи і проживання

сільського населення. Відповідно до планів заходів щодо реалізації Концепції розвитку сільських територій, Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року, Концепції розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 роки [1] органами публічної влади приділено значну увагу розробленню державних і регіональних програм, спрямованих на забезпечення ефективної діяльності аграрних товаровиробників і створення належних умов проживання жителів сільських населених пунктів.

На сьогодні територіальні громади є найбільш слабкою ланкою просторового розвитку, яка переживає системну кризу [2, с. 86]. Одним з найбільш ефективних способів її подолання є використання принципово-інноваційних елементів публічного управління розвитком територій на регіональному рівні із залученням суб'єктів кооперативних відносин, здатних забезпечити комплексний розвиток сільських територій. Кооперація, як основа сталого розвитку, є інститутом самоорганізації населення. Вона виступає об'єднуючим центром сільського населення у вирішенні найбільш актуальних проблем і здатна задовольняти своїх членів у різноманітних якісних послугах.

В умовах децентралізації влади не всі територіальні громади мають можливість формувати повноцінний бюджет, з якого покриватимуться витрати на утримання комунальної виробничої і соціальної інфраструк-

тури. Саме через державно-приватне партнерство органи місцевого самоврядування можуть делегувати частину своїх повноважень обслуговуючим кооперативам і здійснювати їх підтримку через фінансування заходів соціально-економічних програм комплексного розвитку сільських територій, у тому числі і цільових програм розвитку та підтримки суб'єктів обслуговуючої кооперації на селі. Тому, дослідження теоретико-методологічних і практичних аспектів основ публічного управління сільськими територіальними громадами на засадах кооперації є актуальною проблемою сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методологічні положення управління сталим розвитком регіонів і сільських територій висвітлено у працях: Ф. А. Вазинського [3], О. В. Коваленка, В. П. Славова [4], Ю. О. Лупенка, М. К. Орлатого [5], М. Ф. Кропивка [6], О. І. Павлова [7, 8], П. Т. Саблука [9], В. В. Юрчишина [10] та ін. Проблематику специфіки публічного управління та регулювання територіального розвитку відображено у роботах: Н. В. та О. І. Васильєвих [11; 12], П. І. Гайдуцького [2], Ю. В. Ковбасюка [13], О. Ю. Оболенського [14], В. І. Тьоткіна [15] та ін. Детальне вивчення проблематики публічного управління сільськими територіальними громадами можливе при врахуванні всіх складових регіонального розвитку, подальшому аналізі теоретико-методологічної бази та розробки на цій основі комплексу заходів державної та регіональної адміністративно-економічної політики. Дослідження

з окреслених питань потребує подальших теоретико-методологічних напрацювань та особливо є важливим під час здійснення процесів децентралізації й оцінювання діяльності органів публічної влади.

Метою статті є обґрунтування концептуальних засад публічного управління комплексним розвитком сільських територій через активізацію діяльності суб'єктів обслуговуючої кооперації, спрямованої на вирішення актуальних проблем територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Перш, ніж розглядати питання публічного управління комплексним розвитком сільських територіальних громад та його ефективність через активізацію кооперативного руху, варто зосередити увагу на визначенні змісту таких понять як “публічне управління”, “сільська територія”, “комплексний розвиток сільських територій” та “публічне управління комплексним розвитком сільських територій”.

Публічне управління, на думку Дж. М. Шаріца, зосереджене на вирішенні таких питань, як планування, організаційне й інформаційне забезпечення, керівництво, управління персоналом, оцінка ефективності та контроль. Як зазначає Д. Кілінг, — це використання у найкращий спосіб ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики [16, с. 8]. За визначенням О. Ю. Оболенського, публічне управління полягає у здійсненні сукупності раціональних впливів на функціонування та розвиток колективу людей для досягнення наперед визначеної сукупності цілей. Концептуальні засади

публічного управління передбачають забезпечення загального блага, суспільних цінностей, інтересів і потреб, цілісність управлінського процесу, системний і інституціональний характер, відкритість, солідарність, раціоналізм, результативність, ефективність, доцільність, своєчасність, консолідацію громади та суспільства навколо бачення його майбутнього та держави на основі сучасних методів управління [14, с. 5].

Дійсно, в умовах глобалізації та процесу інтеграції України в європейський простір, вітчизняна система регіонального управління потребує істотної модернізації та вдосконалення, а місцеве самоврядування має будуватися виходячи з інтересів розвитку людини та територіальної громади. Публічне управління має здійснюватися адміністрацією, до якої належать: система органів виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; підприємства, установи та організації у випадку делегування ним органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування частини своїх повноважень та будь-які суб'єкти, які здійснюють публічно-управлінські функції, організаційні дії та заходи [12, с. 21].

Варто зазначити, що в умовах проведення адміністративної реформи сільських територій, усі характерні особливості класичного публічного управління слід розглядати з позицій комплексного підходу до їх розвитку. На нашу думку, для ефективності управлінських рішень адміністрації необхідно враховувати громадську думку жителів сільських населених пунктів. Одним з інструментів впливу на органи публічної

влади та безпосередніми виконавцями запланованих заходів можуть стати об'єднуючі організації населення, наприклад, обслуговуючі кооперативи. Через активізацію своєї діяльності вони здатні впливати на посадових осіб у територіальних громадах і формувати виважену політику з метою комплексного розвитку сільських територій.

На думку В. П. Славова і О. В. Коваленка “сільська територія є економічно-екологічною категорією, регіонально-територіальним утворенням зі специфічними природно-кліматичними, соціально-економічними умовами, де економічно й екологічно збалансовані та енергетично взаємопов'язані різні ресурси (природні, трудові, матеріальні, енергетичні, інформаційні, фінансові тощо) з метою створення сукупного суспільного продукту конкретної території та повноцінного життєвого середовища для сучасного і майбутніх поколінь” [4, с. 69]. В. В. Юрчишин зазначає, що “сільська територія у сучасному розумінні являє собою складну і багатофункціональну природну, соціально-економічну й виробничо-господарську структуру та характеризується сукупністю властивих кожній з цих особливостей” [10, с. 7]. О. І. Павлов термін “сільські території” використовує для позначення сільської місцевості конкретних частин країни, а саме природно-економічних, адміністративно-територіальних утворень та ін. [8, с. 28]. У законопроекті “Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості” визначено, що сільською є територія, на якій частка сільського населення у загальній

чисельності перевищує 15–50 %. У ст. 1 проекту закону “Про упорядкування сільської поселенської мережі, поглиблення принципів місцевого самоврядування у сільській місцевості та сприяння деурбанізації народонаселення” під сільською місцевістю розуміється територія, на якій розташовані сільські поселення (села, селища), сільськогосподарські та інші угіддя, ліси, водоймища, об'єкти транспортної та іншої інфраструктури, що обслуговуються мешканцями сільських населених пунктів [1].

Відповідно до Концепції розвитку сільських територій комплексний підхід до розв'язання проблем їх розвитку передбачає закладення в його основу принципів сталого розвитку. Забезпечення комплексності полягає у раціональному формуванні конкурентоспроможного багатогалузевого та багатоукладного сільського господарства, диверсифікованої сільської економіки, сприятливого середовища проживання на основі нарощування людського і соціального капіталу та розвитку партнерства держави й бізнесу. У Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 р. комплексний розвиток територій розглядається як система створення організаційно-правових і соціально-економічних умов для наближення та вирівнювання умов життєдіяльності міського та сільського населення [1]. Комплексному розвитку сільських територій сприяють всі заходи програми, включаючи підтримку як сільгоспвиробництва, так і соціальної сфери.

Комплексний розвиток сільських територій М. М. Чорнобай та Л. М. Чорнобай визначають як про-

цес стабільного функціонування територіальних громад на основі забезпечення ефективного розвитку економічної, соціальної, екологічної, поселенської складових і відтворення трудового потенціалу. Визначення показників ефективності вони пов'язують зі зростанням сільськогосподарського виробництва, диверсифікацією сільської економіки, продовольчою безпекою країни, чисельністю сільського населення, рівнем і якістю життя на селі, екологічною ситуацією у сільських районах [17, с. 104]. Публічне управління комплексним розвитком сільських територій повинно ґрунтуватися на застосуванні програмно-цільового методу при вирішенні соціальних проблем розвитку сільських територій в рамках реалізації Концепції розвитку сільських територій [15, с. 33]. На нашу думку, під комплексним розвитком території слід розуміти і встановлення постійних, збалансованих, гармонійних відносин між людиною, суспільством і природою.

Вважаємо, що обслуговуючі кооперативи здатні виступати дієвим інструментом самоорганізації представників територіальних громад, спроможним вести діалог з органами публічної влади та відстоювати інтереси своїх членів. Вони надають широкі можливості у забезпеченні сталого розвитку сільських населених пунктів. Через активізацію їх діяльності та делегування частини своїх повноважень органи місцевого самоврядування можуть вирішити найбільш проблемні питання соціально-економічного розвитку, раціонального використання природ-

них ресурсів і забезпечення охорони довкілля. Зокрема, це стосується не тільки об'єднання товаровиробників задля задоволення їх економічних інтересів у заготівлі, переробці і збуті сільськогосподарської продукції, а й надання якісних послуг у сферах житлово-комунального господарства, обслуговування об'єктів комунальної власності (будівель, водогонів, доріг, інших інженерних мереж і споруд), вивезення й утилізації твердих побутових відходів, організації цивілізованих полігонів для сміттєзвалищ, забезпечення благоустрою тощо, що є найбільш актуальними проблемами сьогодення. Механізм взаємодії обслуговуючих кооперативів з органами публічної влади має бути чітко прописаним у Статуті територіальної громади, а також у Статуті та Правилах внутрішньогосподарської діяльності кооперативних організацій. Особливу увагу варто звернути на такі види послуг, на виконання яких органи місцевого самоврядування делегують кооперативам частину своїх повноважень через впровадження у практику угод державно-приватного партнерства. З одного боку представники органів публічної влади на державному, регіональному і місцевому рівнях сприятимуть всебічному залученню інвестицій, у т. ч. грантів з міжнародних проектів технічної допомоги у сільські територіальні громади через прийняття комплексних цілевих програм соціально-економічного розвитку, з другого, — обслуговуючі кооперативи на умовах конкурсного відбору здійснюватимуть виконання запланованих заходів у сільських населених пунктах, беручи на себе

відповідальність за якість виконання послуг перед своїми членами — мешканцями територіальних громад. Оскільки у територіальних громадах переважають багатофункціональні сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, вважаємо, що на першому етапі вони можуть виступати суб'єктом кооперативних відносин з надання послуг з комплексного розвитку сільських територіальних громад за угодами державно-приватного партнерства.

Активізація діяльності обслуговуючих кооперативів у сільській місцевості, насамперед, залежить від проведення виваженої політики публічного управління та ефективних інструментів її реалізації. Політика місцевого і регіонального розвитку має зосереджуватися на загально-визнаних європейських стандартах і засадах: децентралізації державного управління, деконцентрації владних повноважень, партнерства і кооперації зусиль місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування. Вона базується на концентрації і раціональному використанні ресурсного забезпечення, субсидіарності щодо надання послуг населенню та якомога якіснішому обслуговуванні територіальної громади [11, с. 303].

Публічна аграрна політика має спрямовуватися на розвиток сільських територій, а ефективність її реалізації залежить від ефективних механізмів її впровадження. П. І. Гайдуцький зазначає, що нерозмежованість заходів підтримки сільського господарства та сільської території викривляє реальну картину підтримки аграрного сектора [2,

с. 86]. Академік П. Т. Саблук вважає, що функціонування кожного сільського населеного пункту, розбудова його інфраструктури та доходи його жителів мають забезпечуватися за допомогою механізмів аграрної політики [9, с. 5]. Цю думку підтримує М. Ф. Кропивко, стверджуючи, що галузеві та регіональні програми мають бути диференційованими, а розвиток сільських територій є прерогативою органів місцевого самоврядування [6, с. 121].

Інструменти державної політики комплексного розвитку сільських територій, як відзначає О. І. Павлов, втілюються у відповідні схеми планування територій, генеральні плани розвитку населених пунктів, стратегії, цільові програми, а їх реалізація відбувається у процесі управлінської діяльності [7, с. 13]. Водночас він наголошує, що управління розвитком сільських територій належить до горизонтального різновиду управління, де між суб'єктами домінують партнерські відносини. Всі напрями державної політики в межах своєї взаємодії мають синергувати між собою, утворюючи певне середовище розвитку. Співпраця у сферах аграрного і сільського розвитку є надзвичайно важливою для вирішення ключових питань, пов'язаних зі зменшенням рівня бідності та економичним розвитком. У процесі такої взаємодії варто чітко визначити функції сільського і сільськогосподарського розвитку, а тому важливою є диференціація понять сільськогосподарського розвитку та розвитку сільських територій [3, с. 145].

Ефективність політики публічного управління залежить від спів-

праці, взаєморозуміння та бажання органів державної виконавчої влади й органів місцевого самоврядування вирішувати важливі проблеми територіальних громад на селі через активізацію в територіальних громадах суб'єктів обслуговуючої кооперації. При цьому для прийняття управлінських рішень та розроблення місцевих програм слід залучаючи інститути громадянського суспільства, населення, представників бізнесу та інших суб'єктів господарювання, діяльність яких безпосередньо пов'язана з функціонуванням населеного пункту. До програм комплексного розвитку сільських територій мають належати заходи підтримки сільського розвитку, що відповідають потребам територіальних громад сіл, селищ, району та області.

На наше переконання, активізація діяльності обслуговуючих кооперативів виступає важливою складовою публічного управління комплексним розвитком сільських територій. Співпраця органів публічної влади з суб'єктами кооперативних відносин на основі державно-приватного партнерства полягає у запровадженні ефективних механізмів, інструментів і важелів державної та регіональної політики, які з урахуванням проектно-цільового підходу спрямовані на підвищення рівня соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад, раціональне використання природних ресурсів та збереження довкілля. Поєднання в управлінських рішеннях збалансованої системи економічних, соціальних і екологічних показників досягнення результату вказує на забезпечення сталого розвитку територій як осно-

ви їх збалансованого функціонування.

Висновки. Публічне управління комплексним розвитком сільських територій відіграє важливу роль у формуванні державної аграрної політики. Обслуговуюча кооперація виступає потужним інструментом самоорганізації територіальних громад. З урахуванням проектно-цільового підходу активізація її діяльності сприятиме вирішенню органами публічної влади найбільш важливих проблем на селі через запровадження механізмів та інструментів державно-приватного партнерства. Для прийняття управлінських рішень та розроблення місцевих програм органам місцевого самоврядування разом з представниками обслуговуючих кооперативів слід ширше залучати інститути громадянського суспільства, населення, представників бізнесу та інших суб'єктів господарювання, діяльність яких безпосередньо пов'язана з функціонуванням населеного пункту. Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку ефективних механізмів співпраці органів публічної влади з кооперативними організаціями з метою забезпечення комплексного розвитку сільських територій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Офіційний* сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>
2. *Гайдуцький П. І.* Про основні засади реформування системи державної підтримки сільського господарства

- та сільської території / П. І. Гайдуцький // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матер. сьомих річн. зб. Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників. — К., 2015. — С. 85–93.
3. *Важинський Ф. А.* Сутність і значення соціально-економічного розвитку сільських територій / Ф. А. Важинський, А. В. Колодійчук // Наук. вісн. НЛТУ України. — 2014. — Вип. 20. — С. 144–149.
 4. *Славов В. П.* Економіко-енергетична система сталого розвитку сільських територій / В. П. Славов, О. В. Коваленко // Вісн. аграрної науки. — 2017. — № 9. — С. 68–71.
 5. *Орлатий М. К.* Розвиток сільських територій України / М. К. Орлатий, Ю. О. Лупенко, О. М. Могильний // Зб. наук. пр. НАДУ при Президентові України. — К. : Вид-во НАДУ. — № 1. — 2013. — С. 214–224.
 6. *Кропивко М. Ф.* Організація державного та самоврядного управління розвитком сільських територій / М. Ф. Кропивко // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матер. сьомих річн. зб. Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників. — К., 2015. — С. 120–123.
 7. *Павлов О. І.* Управління соціально-економічним розвитком сільських територій України : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : спец. 08.00.03 / О. І. Павлов : [наук. консул. І. Г. Кириленко]. — К., 2010. — 24 с.
 8. *Павлов О. І.* Сільські території України: історична трансформація парадигми управління : монографія / О. І. Павлов. — Одеса : Астропринт, 2006. — 276 с.
 9. *Саблук П. Т.* Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П. Т. Саблук // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали сьомих річних зб. Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників. — К., 2015. — С. 4–18.
 10. *Юрчишин В. В.* Сільські території як системоутворюючі фактори розвитку аграрного сектору економіки / В. В. Юрчишин // Економіка АПК. — 2015. — № 3. — С. 3–9.
 11. *Васильєва Н. В.* Адміністративні послуги на регіональному рівні: теорія, методологія та проекти реалізації: монографія / Н. В. Васильєва. — Донецьк: Юго-Восток, 2013. — 380 с.
 12. *Васильєва О. І.* Визначення поняття “публічна адміністрація” / О. І. Васильєва // Публічне управління: шляхи розвитку : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (Київ, 26 листоп. 2014 р.): у 2 т. / [за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка та ін.]. — К. : НАДУ, 2014. — Т. 2. — С. 21–22.
 13. *Енциклопедія державного управління*: у 8 т. / за ред. Ю. В. Ковбасюка (голова) та ін. — К. : НАДУ, 2011. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://derzhava.in.ua:8081/ndi/encyclopedia/default.aspx>
 14. *Оболенський О. Ю.* Публічне управління: цивілізаційний тренд, наукова теорія і напрям освіти / О. Ю. Оболенський // Публічне управління: шляхи розвитку: матер. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 26.11.2014 р.): у 2 т. / [за наук. ред. Ю. В. Ковбасюка та ін.]. — К. : НАДУ, 2014. — Т. 2. — С. 3–10.
 15. *Тьоткін В. І.* Удосконалення державної політики соціального розвитку українського села / В. І. Тьоткін // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матеріали сьомих річних зб. Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників. — К., 2015. — С. 32–41.

16. *Публічне адміністрування на засадах проектного менеджменту : навч. посіб. /* О. В. Пономаренко, Т. К. Гречко, Ю. В. Ковбасюк, С. М. Коник, С. А. Романюк, С. К. Хаджирадєва; за заг. ред. проф. Ю. В. Ковбасюка. — К. : Освіта України, 2014. — 176 с.
17. *Чорнобай М. М.* Забезпечення комплексного розвитку сільських територій в умовах децентралізації / М. М. Чорнобай, Л. М. Чорнобай // зб. наук. пр. — Вип. 23; за ред. В. В. Іванишина. — Кам'янець-Подільський: Подільський держ. аграрно-техніч. ун-т, 2015. — С. 102–109..

REFERENCES

1. *The official site of Verkhovna Rada of Ukraine* (2018), available at: <http://www.rada.gov.ua/> (Accessed 28 March 2018).
2. *Hajduts'kij P. I.* (2015), “Basic principles of reforming the system of state support to agriculture and rural areas”, *Sotsial'no-ekonomichni problemy rozvytku ukrains'koho sela i sil's'kykh terytorij: materialy s'omykh richnykh zboriv Vseukrainskogo konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynyki* [Social and economic problems of the development of the Ukrainian village and rural areas: Materials of the Seventh Annual Meeting of the All-Ukrainian Congress of Scientists Economists-Agrarians], *Vseukrainskyi konhres vchenykh ekonomistiv-ahrarynyki* [All-Ukrainian Congress of Scientists Economists-Agrarians], Kyiv, Ukraine, p. 85–93.
3. *Vazhyns'kij F. A., Kolodijchuk A. V.* (2014), “Essence and importance of social and economic development of rural areas”, *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 20, p. 144–149.
4. *Slavov V. P., Kovalenko O. V.* (2017), “Economic and energy system of the sustainable development of rural areas”, *Visnyk ahrarnoi nauky*, vol. 9, p. 68–71.
5. *Orlatyj M. K., Lupenko Yu. O., Mohyl'nyj O. M.* (2013), “Development of rural areas in Ukraine”, *Zbirnyk naukovykh prats NADU pry Prezydentovi Ukrainy*, vol. 1, p. 214–224.
6. *Kropyvko M. F.* (2015), “Organization of state and self-government management of rural area development”, *Sotsial'no-ekonomichni problemy rozvytku ukrains'koho sela i sil's'kykh terytorij: materialy s'omykh richnykh zboriv Vseukrainskogo konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynyki* [Social and economic problems of the development of the Ukrainian village and rural areas: Materials of the Seventh Annual Meeting of the All-Ukrainian Congress of Scientists Economists-Agrarians], *Vseukrainskyi konhres vchenykh ekonomistiv-ahrarynyki* [All-Ukrainian Congress of Scientists Economists-Agrarians], Kyiv, Ukraine, p. 120–123.
7. *Pavlov O. I.* (2010), “Management of the social and economic development of rural areas in Ukraine”, *Dr. Thesis, Economics and management by the national economy*, Institute of Agrarian Economics, Kyiv, Ukraine.
8. *Pavlov O. I.* (2006), *Sil's'ki terytorii Ukrainy: istorychna transformatsiia paradyhmy upravlinnia: monohrafiia* [Rural areas of Ukraine: Historical transformation of the management paradigm: Monograph], Astroprint, Odesa, Ukraine.
9. *Sabluk P. T.* (2015), “Development of rural areas in the context of providing economic stability of the state”, *Sotsial'no-ekonomichni problemy rozvytku ukrains'koho sela i sil's'kykh terytorij: materialy s'omykh richnykh zboriv Vseukrainskogo konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynyki* [Social and economic problems of the development of the Ukrainian village and rural areas: Materials of the Seventh Annual

- Meeting of the All-Ukrainian Congress of Scientists Economists-Agrarians], Vseukrainskyi konhres vchenykh ekonomisti-v-ahrarynykiv [All-Ukrainian Congress of Scientists Economists-Agrarians], Kyiv, Ukraine, p. 4–18.
10. *Yurchyshyn V. V.* (2015), “Rural areas as system-forming factors for the agrarian sector of the economy”, *Ekonomika APK*, vol. 3, p. 3–9.
 11. *Vasyliieva N. V.* (2013), *Administrativnyi posluhy na rehional’nomu rivni: teoriia, metodolohiia ta proekty realizatsii: monohrafiia* [Administrative services at the regional level: Theory, methodology and implementation projects: Monograph], Yugo-Vostok, Donetsk, Ukraine.
 12. *Vasyliieva O. I.* (2014), “Definition of the concept of “public administration”, *Publichne upravlinnia: shliakhy rozvytku: mateialy naukovo-praktychnoyi konferentsii za mizhnarodnoyi uchasti* [Public administration: Ways of development: Materials of the Scientific-Practical Conference with International Participation], Nauovo-praktychna konferentsii za mizhnarodnoyi uchasti [Scientific and Practical Conference with International Participation], National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine, November 26, p. 21–22.
 13. *Kovbasiuk Yu. V.* (2011), *Entsyklopediia derzhavnogo upravlinnia: u 8 t.* [Encyclopedia of Public Administration: 8 volumes], Kyiv, Ukraine.
 14. *Obolenskyi O. Yu.* (2014), “Public administration: civilization trend, scientific theory and the direction of education”, *Publichne upravlinnia: shliakhy rozvytku: mateialy naukovo-praktychnoyi konferentsii za mizhnarodnoyi uchasti* [Public administration: Ways of development: Materials of the Scientific-Practical Conference with International Participation], Nauovo-praktychna konferentsii za mizhnarodnoyi uchasti [Scientific and Practical Conference with International Participation], National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine, November 26, p. 3–10.
 15. *Tiotkyn V. I.* (2015), “Improvement of the state policy of social development of the Ukrainian village”, *Sotsial’no-ekonomichni problemy rozvytku ukrains’koho sela i sil’s’kykh terytorij: materialy s’omykh richnyh zboriv Vseukrainskogo konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv* [Social and economic problems of the development of the Ukrainian village and rural areas: Materials of the Seventh Annual Meeting of the All-Ukrainian Congress of Scientists Economists-Agrarians], Vseukrainskyi konhres vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv [All-Ukrainian Congress of Scientists Economists-Agrarians], Kyiv, Ukraine, p. 32–41.
 16. *Ponomarenko O. V., Grechko T. K., Kovbasiuk Yu. V., Konyk S. M., Romaniuk S. A. and Khadzhyradieva S. K.* (2014), *Publichne administruvannia na zasadakh proektnoho menedzhmentu: navchal’nyj posibnyk* [Public administration on the basis of project management: Tutorial], Ovvita Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
 17. *Chornobai M. M. and Chornobai L. M.* (2015), “Ensuring the integrated development of rural areas under the conditions of decentralization”, *Zbirnyk naukovykh prats*, vol. 23, p. 102–109.

УДК: 347. 9(477)

Романенко Євген Олександрович,
доктор наук з державного управління,
професор, заслужений юрист України,
президент Всеукраїнської асамблеї док-
торів наук з державного управління, про-
ректор Міжрегіональної Академії управ-
ління персоналом, 03039, м. Київ, вул.
Фрометівська, 2, тел.: (044) 490 95 00,
e-mail: poboss1978@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2285-0543

Романенко Евгений Александрович,
доктор наук по государственному управ-
лению, доцент, заслуженный юрист Ук-
раины, президент Всеукраинской ассам-
блеи докторов наук по государственному
управлению, Проректор Межрегиональ-
ной Академии управления персоналом,
03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.:
(044) 490 95 00, e-mail: poboss1978@
gmail.com
ORCID: 0000-0003-2285-0543

Romanenko Yevhen Oleksandrovyich,
Doctor of Science in Public Administration, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, President
of the Ukrainian Assembly of Doctors of Science in public administration, Vice-Rector of
the Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.:
(044) 490 95 00, e-mail: poboss1978@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2285-0543
DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.145>

ДРУГИЙ ЕТАП СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Анотація. Показано зміни в судовій системі у зв'язку з ліквідацією та створенням місцевих судів в Україні. Схарактеризовано необхідність у формуванні зручнішого доступу до справ через Інтернет, завдяки чому вони вирішуватимуться скоріше, а навантаження на спеціалістів суду зменшаться. Проаналізовано позитивні зрушення та зміни з початком другого етапу судової реформи у 2018 р. Обґрунтовано актуальність створення окремого електронного кабінету, для кожної справи, де суд і учасники судового процесу зможуть, у будь-який момент, переглянути усі документи. Це мінімізує ймовірність затягування розгляду справ, коли сторони оскаржують усі без винятку рішення судів.

Доведено, що судовою реформою має передбачатися необхідність у доступі до справ через Інтернет. Таким самим шляхом різні документи мають переводитися до вищих інстанцій. Завдяки електронному обігу вони вирішуватимуться скоріше, навантаження на спеціалістів суду зменшиться, економитимуться державні кошти. Аби це нововведення запрацювало в повному обсязі, ще прийматимуться поправки до законодавства.

Визначено важливий крок уперед — судові засідання можна проводити в режимі відеоконференції. Наприклад, адвокат зі свого електронного кабінету може представляти інтереси підприємства: надіслати документи, вийти на відеозв'язок під час засідань. Обґрунтовано, що має бути створено окремих електронний кабінет для кожної справи, де суд і учасники судового процесу зможуть, у будь-який момент, переглянути всі документи. Зрозуміло, щоб скористатися цією технологією, потрібно зареєструвати в системі електронну адресу і цифровий підпис. Це мінімізує ймовірність затягування розгляду справ, коли сторони оскаржують усі, без винятку, рішення судів. Тепер електронний розгляд буде не тільки можливим, але й обов'язковим. У разі якщо, протягом п'яти днів, суд не зможе забезпечити електронне провадження, документи переводять у паперову форму. Щоб ці положення запрацювали, Державна судова адміністрація повинна опублікувати на сайті Верховної Ради України інструкцію, вирішити питання створення електронних кабінетів, реєстрації електронних адрес і проведення відеофіксації.

Ключові слова: судова система, судова реформа, реорганізація місцевих судів, підвищення оплати праці працівникам, переформатування складу Верховного Суду, електронні суди, перегляд вироків, витрати на судові позови, процесуальні диверсії.

ВТОРОЙ ЕТАП СУДЕБНОЙ РЕФОРМЫ В УКРАИНЕ

Аннотация. Показаны изменения в судебной системе в связи с ликвидацией и созданием местных судов в Украине. Охарактеризована необходимость формирования удобного доступа к делам через Интернет, благодаря чему они будут решаться быстрее, а нагрузка на специалистов суда уменьшится. Проанализированы положительные сдвиги и изменения с началом второго этапа судебной реформы в 2018 г. Обоснована актуальность создания отдельного электронного кабинета, для каждого дела, где суд и участники судебного процесса смогут, в любой момент, пересмотреть все документы. Это минимизирует вероятность затягивания рассмотрения дел, когда стороны оспаривают все без исключения решения судов.

Доказано, что судебной реформой предусматривается необходимость доступе к делам через Интернет. Таким же путем различные документы должны переводиться в вышестоящие инстанции. Благодаря электронному обращению они будут решаться скорее, нагрузка на специалистов суда уменьшится, экономятся государственные средства. Чтобы это нововведение заработало в полном объеме, еще будут приниматься поправки в законодательство.

Обозначен важный шаг вперед — судебное заседание можно проводить в режиме видеоконференции. Например, адвокат со своего электронного кабинета может представлять интересы предприятия: прислать документы, выйти на видеосвязь во время заседаний. Обосновано, что должен быть создан отдельный электронный кабинет для каждого дела, где суд и участники судебного процесса смогут, в любой момент, просмотреть все документы. Разумеется, чтобы воспользоваться этой технологией, нужно зарегистрировать в системе электронной почты и цифровой подписи. Это минимизирует вероятность затягивания рассмотрения дел, когда стороны оспаривают все без исключения решения судов. Теперь электронное рассмотрение будет не только возможным, но и обязательным. В случае если в течение пяти дней, суд не сможет обеспечить электронное производство, документы переводят в бумажную форму. Чтобы эти положения заработали, Государственная судебная администрация должна опубликовать на сайте Верховной Рады инструкцию, решить вопрос создания электронных кабинетов, регистрации электронных адресов и проведение видеоконференции.

Ключевые слова: судебная система, судебная реформа, реорганизация местных судов, повышение оплаты труда работникам, реформирование состава Верховного Суда, электронные суды, пересмотр приговоров, расходы на судебные иски, процессуальные диверсии.

SECOND STAGE OF JUDICIARY REFORM IN UKRAINE

Abstract. The paper shows changes in the judiciary, in connection with the liquidation and creation of local courts in Ukraine. The necessity of creating more convenient access to the cases through the Internet is described, so that they will be solved more quickly, and the burden on the court specialists will be reduced. The positive changes and changes were analyzed, with the beginning of the second stage of judicial reform in 2018. The urgency of creating a separate electronic cabinet, for each case, where the court and participants in the trial process will be able to review all documents at any time, is substantiated. This minimizes the probability of delaying the cases when the parties challenge all decisions of the courts without exception.

It has been determined that judicial reform involves the need for access to cases through the Internet. In the same way, different documents must be translated to higher authorities. Due to electronic circulation, they will be solved more quickly, the burden on the court experts will be reduced, and public money will be saved. In order for this innovation to work in full, amendments will be made to the legislation.

It is noted that an important step forward: a court session can be held in a video conference. For example, the lawyer, from his e-office, can represent the interests of the company: send documents, get video communications during meetings. It is substantiated that a separate electronic cabinet should be created for each case, where the court and trial participants will be able to review all documents at any time. Of course, to use this technology, you need to register in the system email

and digital signature. This minimizes the probability of delaying cases when the parties challenge all, without exception, court decisions. Now the electronic review will be not only possible, but also mandatory. If, within five days, the court will not be able to provide electronic proceedings, documents will be translated into paper form. In order for these provisions to work, the State Judicial Administration should publish an instruction on the website of the Verkhovna Rada, solve the issue of setting up electronic cabinets, registering electronic addresses and video fixing.

Keywords: judicial system, judicial reform, reorganization of local courts, increase of remuneration of employees, reformatting of the Supreme Court, electronic courts, review of sentences, costs for lawsuits, procedural sabotage.

Постановка проблеми. Революція гідності стала потужним каталізатором процесу впровадження першочергових невідкладних заходів, які б забезпечили необхідні позитивні зрушення та зміни у функціонуванні судових та правоохоронних органів нашої держави. Із метою визначення пріоритетних напрямів та упорядкування цього процесу указом Президента України від 20 травня 2015 року було затверджено Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. [1]. Стратегія передбачала здійснення реформування у два етапи. Перший полягає в оновленні законодавства, спрямованого на відновлення довіри до судової влади та суміжних правових інститутів, а другий — у системних змінах до Конституції України та комплексній побудові інституційних спроможностей відповідних правових інститутів.

Своєрідним запуском змін у судовій системі можна вважати внесення змін до розділу “Правосуддя” Конституції України в червні 2016 року й ухвалення Закону України “Про судоустрій і статус суддів” [2] та “Про

Вищу раду правосуддя” [3]. Цим законом передбачено зміни не лише в системі судоустрою держави, але й докорінно змінив підходи до призначення суддів на посади. Прикінцеві та перехідні положення до Закону стали своєрідною дорожньою картою подальших змін у судовій системі, впровадження яких відбувалося протягом 2017 року.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Прийняття Президентом України в грудні 2017 р. ряду Указів дало на початку 2018 року старт другому етапу судової реформи, що привела до скорочення судів і суддів, поліпшила їхнє матеріальне становище, впровадила дистанційне судочинство, посилила відповідальність адвокатів та заявників та ін. Оскільки з моменту старту пройшло всього кілька місяців, глибоких публікацій відомих правників на цю тему поки немає.

Мета статті — схарактеризувати Укази Президента про ліквідацію та створення місцевих судів в Україні, проаналізувати основні напрями проведення другого етапу судової реформи в Україні.

Виклад основного матеріалу. 29 грудня 2017р. президент Петро Порошенко у присутності Заступника Глави Адміністрації Президента України Олексія Філатова та Голови Вищої ради правосуддя Ігоря Бенедисюка підписав Укази про ліквідацію та створення місцевих судів в Україні та про реорганізацію місцевих судів, а також закликав юристів-науковців і адвокатів до активної участі в конкурсах на посади суддів. “Насправді, це є другий етап судової реформи. Перший етап завершено, як я і обіцяв, формуванням нового Верховного Суду, який був створений за допомогою безпрецедентно прозорого конкурсу, завдяки великій роботі Вищої кваліфікаційної комісії суддів, Вищої ради правосуддя та за активної участі громадськості”, — підкреслив Президент.

“Сьогодні — це другий етап, який має на меті дві абсолютно чіткі позиції: ми маємо наблизити суди і правосуддя до людей. У нас не може бути більше районів без судів і судів без суддів”, — наголосив Петро Порошенко. Глава держави підкреслив, що існує велика проблема, що виникає у людини — “знайти правду і захисти свої права”. Він висловив сподівання, що ті Укази, що надійшли йому на підпис, дадуть відповідь на ці питання [4].

29 грудня 2017 року Президент України підписав Укази реорганізацію місцевих судів [5–11]. У тестах вказаних указів визначено, що вони прийняті відповідно до пп. 6 п. 16-1 розділу XV “Перехідні положення” Конституції України, ч. 3 ст. 19, ч. 2 ст. 21, п. 40 розділу XII “Прикінцеві та перехідні положення” Закону

України “Про судоустрій і статус суддів”. Пунктом 6 п. 16-1 розділу XV “Перехідні положення” Конституції України встановлено, що до впровадження нового адміністративно-територіального устрою України, відповідно до змін до Конституції України щодо децентралізації влади, але не довше ніж до 31 грудня 2017 року, утворення, реорганізацію та ліквідацію судів здійснює Президент України на підставі та у порядку, що визначені законом. Відповідно до перехідних положень Конституції України з 1 січня 2018 року ці повноваження належать Верховній Раді.

Під дію Указів Президента підпали суди загальної юрисдикції, а також господарські, апеляційні, апеляційні адміністративні та апеляційні господарські суди.

Ліквідація судів загальної юрисдикції. За даними Державної судової адміністрації в країні зараз діють 663 судів загальної юрисдикції. Тепер їх буде 280 і називатимуться вони окружними судами. У м. Києві з 10 районних судів тепер буде всього 6: Перший окружний суд м. Києва, Другий окружний суд м. Києва, Третій окружний суд м. Києва тощо. Реорганізація відбувається шляхом укрупнення. Наприклад, Деснянський та Дніпровський суди об’єднують в Перший окружний суд м. Києва.

Ліквідація господарських судів. Як і у випадку з судами загальної юрисдикції, всі господарські суди тепер матимуть приставку “окружний”. Але кількість їх залишається попередньою — 27 окружних господарських судів.

Ліквідація апеляційних судів. Усі 27 апеляційних судів областей, у тому числі, апеляційні суди м. Києва та м. Севастополя, будуть ліквідовані, а замість них будуть створені апеляційні суди в апеляційних округах. Тепер їх буде 26, оскільки апеляційний суд Київської області та м. Києва об'єднано в один Київський апеляційний суд в апеляційному окрузі.

Апеляційні адміністративні суди. Замість 9 апеляційних адміністративних судів залишиться 8. Вони будуть пронумеровані від 1 до 8. Наприклад, Третій апеляційний адміністративний суд в апеляційному окрузі буде включати Дніпропетровську, Запорізьку та Кіровоградську області.

Апеляційні господарські суди. З 8 апеляційних господарських судів залишиться тепер 7. В цьому випадку, не буде прив'язки ні до територіальної належності області, ні до номера, ні до назви. Апеляційні господарські суди називатимуться за принципом Сторін світла. Наприклад, з'явиться Південно-Західний апеляційний господарський суд в апеляційному окрузі, що включатиме в себе Вінницьку, Волинську, Житомирську, Рівненську і Хмельницьку області.

Підвищення оплати. Відповідно до закону велика кількість судів припинить своє існування. Замість них створюються нові, що в них посади отримуватимуть ті фахівці, які пройдуть переатестацію та обиратимуться на конкурсній основі. Реорганізація установ передбачає не тільки кваліфікаційне оцінювання, але й значне підвищення оплати праці їх працівникам. У місцевих органах ставка судді становитиме 30 розмірів

мінімального рівня доходу, у вищій інстанції — 50, у Верховному суді — 75.

Крім того, ці фахівці отримуватимуть надбавки. Станеться таке збільшення окладів поступово. Почався процес у 2017 р. та триватиме й надалі. Так само як і атестування. Бюджет Верховного органу, що в ньому працюватимуть лише дві сотні спеціалістів складатиме на рік мільярд гривень.

Досвід фахівця на посаді судді, що підтвердить кваліфікацію, не є обов'язковим. Виняток є лише для тих, хто займатиметься апеляційними справами. Претендентом може бути людина, яка закінчила юридичний ВНЗ та пропрацювала 5 років за професією. Вік кандидата має обмеження та починається з 30 й закінчується 65 роками. Тепер судді, які оберуться за конкурсом, не матимуть випробувального терміну.

Верховний суд. Раніше в Україні діяли чотири касаційні інстанції, що існували окремо. Тепер з'явився єдиний Верховний Суд з окремими палатами. Він під пильною увагою і професіоналів, і громадянського суспільства.

Склад Верховного Суду істотно переформатували. По-перше, тільки 60 % суддів Верховного Суду раніше обіймали посади. Тобто 40 % — нові в судовій системі люди, і це оптимістично. По-друге, суддів стало менше. Якщо в одному тільки Вищому господарському суді працювало 70 осіб, ще більше — у вищих спеціалізованих судах та у Вищому адміністративному суді, то зараз склад кожної палати — по 30 осіб. Найближчим часом обіцяють ще добрати приблизно

80 осіб, тобто в кожній палаті буде приблизно 50 суддів, що істотно менше, ніж було.

Новий Верховний суд має складатися не лише зі спеціалістів цього профілю, претендувати на посади дозволяється науковцям та адвокатам, які володіють потрібною категорією. Перевірка кандидатів входить до компетенції ради доброчесності, яка була організована відомими громадськими об'єднаннями. Її висновки враховуються членами Вищої кваліфікаційної комісії.

На закон про судову реформу в 2018 році покладаються неабиякі сподівання, тому що верховний орган повинен гарантувати гідні показники стандартів всієї системи, використовуючи касаційні повноваження, а не тільки прийти на зміну чинному та ліквідувати суди, що спеціалізуються в окремих галузях. Тоді рішення прийматимуться скоріше, бо їм не потрібно буде проходити всі чотири інстанції, що існували до початку старту реформи, що є дуже важливою для суспільства.

Щоб Верховний орган не займався справами, що раніше надходили до трьох вищих судів, а почав роботу з нових касаційних справ, планується прийняття змін до закону.

Згідно з поправками, що мають місце в конституції країни, проходить оцінювання судів. Воно передбачає перевірку кваліфікації, дотримання етики та доброчесності. Невідповідність одному з цих критеріїв є підставою аби звільнити такого спеціаліста.

Кількість фахівців, які займають такі посади, велика, тому процес триватиме не один рік. У 2017 та 2018

оцінюватимуть лише тих працівників, які вже призначені на 5-річний термін, зазнаватимуть перевірку судді, які займаються апеляційними справами. Ці спеціалісти мають довести, що майно, що є у їхній власності, було здобуте законним шляхом. Результати процедури повинні бути доступні громадськості.

Судова реформа 2018 року в Україні ставить за мету зобов'язати суддів подавати не тільки декларації про власні доходи, але й вказувати статки членів родини.

Електронні суди. Вже зараз можна сплачувати різні збори в режимі он-лайн, до запитувачів надходять листи та копії рішень не звичайною поштою, що є дуже незручним, а електронною, за допомогою СМС повідомлень, проводяться відеоконференції з зали засідань.

Проте, судова реформа передбачає необхідність доступу до справ через Інтернет. Таким самим шляхом різні документи мають переводитися до вищих інстанцій. Завдяки електронному обігу вони вирішуватимуться скоріше, навантаження на спеціалістів суду зменшиться, економитимуться державні кошти. Аби це нововведення запрацювало в повному обсязі, ще прийматимуться поправки до законодавства.

Важливий крок уперед: судові засідання можна проводити в режимі відеоконференції. Наприклад, адвокату, зі свого електронного кабінету, можна представляти інтереси підприємства: надіслати документи, вийти на відеозв'язок під час засідань.

Має бути створено окремий електронний кабінет для кожної справи, де суд і учасники судового процесу

зможуть, у будь-який момент, переглянути всі документи. Зрозуміло, щоб скористатися цією технологією, потрібно зареєструвати в системі електронну адресу і цифровий підпис.

Це мінімізує ймовірність затягування розгляду справ, коли сторони оскаржують усі, без винятку, рішення судів.

Тепер електронний розгляд буде не тільки можливим, але й обов'язковим. У разі якщо, протягом п'яти днів, суд не зможе забезпечити електронне провадження, документи переводять у паперову форму. Щоб ці положення запрацювали, Державна судова адміністрація повинна опублікувати на сайті Верховної Ради інструкцію, вирішити питання створення електронних кабінетів, реєстрації електронних адрес і проведення відеофіксації.

Перегляд вироків. Як стверджують адвокати, в Україні є десятки, якщо не сотні людей, що позбавлені волі за злочини, яких не вчиняли. Суди приймали рішення на підставі неправомірних доказів, або зізнання давалися під тортурами. Виправдувальні вирок майже не виносяться.

Зміст судової реформи, в Україні, 2018 р., ще буде розтлумачений детальніше та вже зараз назріла необхідність запровадження нового механізму, що стосується перегляду справ по особах, котрі отримали покарання вже давно, не зважаючи на те, що деяких вже немає на цьому світі. Вони так і не дочекалися справедливості, отримавши виправдувальний вирок.

Витрати на судові позови зростають. На рівні першої інстанції, у принципі, нічого не зміниться. За

подання позовної заяви майнового характеру юридична особа, як і раніше, заплатить судовий збір — 1,5 % від суми вимоги, але не менше ніж 1762 грн і не більше ніж 616 700 грн (раніше верхнього порогу не було); фізична особа — 1 % від розміру позову, але не менше ніж 704,80 грн і не більше ніж 8810 грн.

Апеляція та касація подорожчають. Раніше за апеляційну скаргу потрібно було заплатити 110 % суми судового збору на першій інстанції, тепер — 150 %; за касаційну було 120 %, стало — 200 %. Тобто заявнику потрібно двічі подумати, звертатися в суд, чи ні. З одного боку, це добре, адже не буде повального оскарження, з іншого — погано, оскільки так ускладнюється доступ до правосуддя. Є і позитивний момент: якщо спір буде вирішено мирно, половину мита може бути повернуто заявнику.

Відшкодування судових витрат тепер необов'язково покладається на сторону, що прогнала. Якщо були випадки затягування справи, перешкоди правосуддю, суд має право розділити мито і накласти його, зокрема, на сторону, яка виграла. Це стимулюватиме сторони до мирової угоди.

Представляти заявника в суді зможе тільки адвокат. Раніше представляти інтереси людини в суді міг, по суті, хто завгодно, тепер — тільки фахівець зі статусом адвоката. А з 2020 року це правило торкнеться і державних органів. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Утім, і тоді, і тепер, людина має право представляти себе в суді сама.

Уведення адвокатської монополії призведе до того, що юристи масово підуть отримувати адвокатське свідоцтво. І це нормально. Наприклад, у Німеччині — 150 тис. адвокатів, а в Україні — загалом приблизно 30 тис.

Збережеться категорія справ, де адвокатська ліцензія непотрібна. Трудові й так звані малозначні спори, коли сума позову не перевищує 10 прожиткових мінімумів. Тому місце в новій реформованій системі знайдеться всім грамотним юристам.

За процесуальні диверсії штрафуватимуть. В обіг вводять поняття “зловживання правом”. Раніше, щоб затягнути справу, сторона спору могла подавати безпідставні клопотання про відвід та апеляційні скарги (навіть якщо їх не можна подавати на ті, чи інші, ухвали), і суд був зобов’язаний передавати справу в апеляційну інстанцію. Так губився місяць. Потім була касаційна інстанція — ще місяць минав. І такі дії могли повторюватися кілька разів.

Тепер, якщо суд розцінить клопотання як зловживання правом, він має право залишити його без розгляду. За такі процесуальні диверсії можна притягати до відповідальності та накладати штрафи. Завдяки цьому нововведенню, щодо деяких слухань, строки розгляду можуть скоротитися на два-три роки.

Вводять поняття “зразкові справи”. Ще одне важливе нововведення — зразкові, або типові справи. Тепер, під час появи серії таких справ, одну з них розглядатиме Верховний Суд. Коли він винесе рішення, Велика палата оголосить справу зразковою, і, на її підставі, миттєво ви-

носитимуться рішення в усіх інших схожих справах.

Якщо рішення будуть добре написані Верховним Судом і стануть обов’язковими до застосування, це позитивно вплине на всю судову систему, але, зробимо застереження: важливо, щоб згодом, під “зразкові” не намагалися підвести ті справи, що вимагають повноцінного розгляду [12; 13].

Висновки. Прийняті Президентом України 29 грудня 2017 р. Укази про ліквідацію та створення місцевих судів в Україні та про реорганізацію місцевих судів дали старт другому етапу судової реформи в Україні. Проаналізовано позитивні зрушення та зміни в організації судочинства, що розпочалися в 2018 р.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Про Стратегію* реформування судустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки. Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>
2. *Про судоустрій* і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19>
3. *Про Вищу раду правосуддя.* Закон України від 21.12.2016 р. № 1798-VIII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19>
4. *Ми маємо* наблизити суди і правосуддя до людей — Президент про початок другого етапу судової ре-

- форми [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/mi-mayemo-nabliziti-sudi-i-pravosuddya-do-lyudej-prezident-p-45310>
5. *Про ліквідацію* та утворення місцевих загальних судів: Указ Президента України від 29 грудня 2017 р. № 449/2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/4492017-23382>
 6. *Про ліквідацію* та утворення місцевих загальних судів: Указ Президента України від 29 грудня 2017 р. № 450/2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/4502017-23374>
 7. *Про реорганізацію* місцевих загальних судів: Указ Президента України від 29 грудня 2017 р. № 451/2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/4512017-23386>
 8. *Про ліквідацію* апеляційних судів та утворення апеляційних судів в апеляційних округах: Указ Президента України від 29 грудня 2017 р. № 452/2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/4522017-23378>
 9. *Про ліквідацію* місцевих господарських судів та утворення окружних господарських судів: Указ Президента України від 29 грудня 2017 р. № 453/2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/4532017-23370>
 10. *Про ліквідацію* апеляційних господарських судів та утворення апеляційних господарських судів в апеляційних округах: Указ Президента України від 29 грудня 2017 р. № 454/2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/4542017-23366>
 11. *Про ліквідацію* апеляційних адміністративних судів та утворення адміністративних апеляційних судів в апеляційних округах: Указ Президента України від 29 грудня 2017 р. № 455/2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/4552017-23394>
 12. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ukrainatoday.com.ua/zakon-pro-sudovu-reformu-v-2018-roci/>
 13. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://gordonua.com/ukr/publications/reforma-sudovoji-sistemi-sim-zmin-jaki-priskorjati-sprostjat-robotu-sudiv-238520.html>

REFERENCES

1. *President of Ukraine* (2015), “Decree “On the Strategy for the Reform of the Judiciary, the Judiciary and Related Legal Institutions for 2015–2020”, available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/276/2015> (Accessed 22 august 2017).
2. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (2016), The Law of Ukraine “On the Judiciary and the Status of Judges”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (Accessed 29 August 2017).
3. *The Verkhovna Rada of Ukraine* (2016), The Law of Ukraine “About the High Council of Justice”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> (Accessed 29 August 2017).
4. *The official internet representation of PRESIDENT OF UKRAINE PETRO PORROOSHENKO* (2017), “We must bring courts and justice closer to the people — the President is about the beginning of the second stage of judicial reform”, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/4542017-23366>

- www.president.gov.ua/news/mi-mayemo-nabliziti-sudi-i-pravosuddya-do-lyudej-prezident-p-45310 (Accessed 4 January 2018).
5. *President of Ukraine* (2017), “Decree of the President of Ukraine “On the Elimination and Formation of Local General Courts”, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/4492017-23382> (Accessed 22 August 2017).
 6. *President of Ukraine* (2017), “Decree of the President of Ukraine “On the Elimination and Formation of Local General Courts”, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/4502017-23374> (Accessed 22 August 2017).
 7. *President of Ukraine* (2017), “Decree of the President of Ukraine “On the reorganization of local general courts”, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/4512017-23386> (Accessed 22 August 2017).
 8. *President of Ukraine* (2017), “Decree of the President of Ukraine “On liquidation of appellate courts and formation of appellate courts in appellate districts”, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/4522017-23378> (Accessed 22 August 2017).
 9. *President of Ukraine* (2017), “Decree of the President of Ukraine “On the Elimination of Local Economic Courts and the Establishment of District Commercial Courts”, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/4532017-23370> (Accessed 22 August 2017).
 10. *President of Ukraine* (2017), “Decree of the President of Ukraine “On liquidation of appellate economic courts and formation of appellate economic courts in appellate districts”, available at <http://www.president.gov.ua/documents/4542017-23366> (Accessed 22 August 2017).
 11. *President of Ukraine* (2017), “Decree of the President of Ukraine “On liquidation of appellate administrative courts and formation of administrative courts of appeals in appellate districts”, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/4552017-23394> (Accessed 22 August 2017).
 12. <https://ukrainatoday.com.ua/zakon-pro-sudovu-reformu-v-2018-roci/>
 13. <http://gordonua.com/ukr/publications/reforma-sudovoji-sistemi-simzmin-jaki-priskorjat-i-sprostjat-robotu-sudiv-238520.html>.

УДК 35.08 (477)

Слоньовський Михайло Васильович,
аспірант Міжрегіональної Академії
управління персоналом, 02000, м. Київ,
вул. Фрометівська, 2, тел.: (093) 871 00
48, email: info@erosi.org

ORCID: 0000-0001-7406-6297

Слонёвский Михаил Васильевич,
аспірант Межрегиональной Академии
управления персоналом, 02000, г. Киев,
ул. Фрометовская, 2, тел.: (093) 871 00 48,
email: info@erosi.org

ORCID: 0000-0001-7406-6297

Slonovsky Mikhail Vasylevich,
post-graduate student Interregional Acad-
emy of Personnel Management, 02000, Kyiv,
Str. Frometivska, 2, tel.: (093) 871 00 48,
email: info@erosi.org

ORCID: 0000-0001-7406-6297

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.146>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КВАЛІФІКАЦІЙНИХ ВИМОГ ДО КАДРІВ СИСТЕМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Проаналізовано основні підходи до поняття “професійно-кваліфікаційні вимоги до публічного службовця”. Запропоновано систематизацію зазначених вимог, зокрема виділено такі блоки: вимоги до особистості; комунікаційних якостей; професійних якостей; соціальних якостей; етичних якостей. Аналіз літератури з проблематики дав підстави визначити, що професійно-кваліфікаційні вимоги публічного службовця – це сукупність якостей, знань, вмінь, навичок, які безпосередньо стосуються процесу виконання посади публічної служби (здійснюються під час виконання своїх посадових обов’язків) і впливають на ефективність та результативність діяльності. Проаналізовано нормативно-правові документи з питань формування професійно-кваліфікаційних вимог до публічних службовців. Акцентовано увагу, що типові вимоги висуваються лише до державних службовців категорій “А”, “Б”, “В” і відсутні до посадових осіб місцевого самоврядування. Обґрунтовано думку про те, що головними якостями для категорії “В”, тобто виконавців, є розуміння місії державного органу, де він працює, вміння якісно виконувати завдання, які ставить перед ним безпосередній керівник, розуміти важливість цієї діяльності, спрямованість на результат, вміння пра-

цювати з людьми, розуміння потреб населення у послугах, вміння знайти контакт з населенням тощо.

Визначено, що одним з базових факторів розвитку персоналу системи публічного управління є визначення та чітка регламентація професійно-кваліфікаційних вимог фахівців. Саме такі вимоги окреслюють механізми розвитку кадрів, фокусують увагу на формуванні професійно значущих якостей публічного службовця, дають можливість побачити “шлях” формування якісного складу кадрів публічного управління.

Зазначено, що існують такі підходи до виокремлення вимог до кадрів публічного управління: по-перше, компетентнісний підхід — коли визначається набір компетентностей службовця на певній посаді; по-друге, набір якостей службовця (перелічуються якості службовця, притаманних фахівцю); по-третє, перелік повноважень фахівця в системі публічного управління.

Ключові слова: публічна служба, публічний службовець, професійно-кваліфікаційні вимоги, посада, лідерство, управлінська компетентність, соціальна компетентність, інформаційна компетентність, комунікаційна компетентність, психологічна компетентність.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО- КВАЛИФИКАЦИОННЫХ ТРЕБОВАНИЙ К КАДРАМ СИСТЕМЫ ПУБЛИЧНОГО УПРАВЛЕНИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Аннотация. Проанализированы основные подходы к понятию “профессионально-квалификационные требования к публичному служащему”. Предложена систематизация указанных требований, в частности выделены следующие блоки: требования к личности; коммуникационные качества; профессиональные качества; социальные качества; этические качества. Анализ литературы по проблематике дал основания определить, профессионально-квалификационные требования публичного служащего — это совокупность качеств, знаний, умений, навыков, которые непосредственно касаются процесса исполнения должности публичной службы (осуществляются при выполнении своих должностных обязанностей) и влияют на эффективность и результативность деятельности. Проанализированы нормативно-правовые документы по вопросам формирования профессионально-квалификационных требований к публичным служащим. Акцентируется внимание, что типичные требования выдвигаются только к государственным служащим категорий “А”, “Б”, “В” и отсутствуют к должностным лицам местного самоуправления. Обосновано мнение о том, что главными качествами для категории “В”, то есть исполнителей, есть понимание миссии государственного органа, где он работает, умение качественно выполнять задачи, которые ставит перед ним непосредственный руководитель, понимать важность данной работы, нацеленность на результат, умение работать с людьми, понимание потребностей населения в услугах, умение найти контакт с населением и тому подобное.

Определено, что одним из базовых факторов развития персонала системы публичного управления является определение и четкая регламентация профессионально-квалификационных требований специалистов. Поскольку именно такие требования определяют механизмы развития кадров, фокусируют внимание на формировании профессионально значимых качествах для публичного служащего, дают возможность увидеть “путь” формирования качественного состава кадров публичного управления.

Отмечено, что существуют такие подходы к выделению требований к кадрам публичного управления: во-первых, компетентностный подход — когда определяется набор компетентностей служащего на определенной должности; во-вторых, набор качеств служащего (перечисляются качества служащего, присущих специалисту); в-третьих, перечень полномочий специалиста в системе публичного управления.

Ключевые слова: публичная служба, публичный служащий, профессионально-квалификационные требования, должность, лидерство, управленческая компетентность, социальная компетентность, информационная компетентность, коммуникационная компетентность, психологическая компетентность.

FORMATION OF PROFESSIONAL QUALIFICATION REQUIREMENTS FOR PERSONNEL IN THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM: THEORETICAL ANALYSIS

Abstract. The article analyzed the main approaches to the concept of “professional-qualification requirements for a public servant” by systematized approaches to professional qualification requirements. The proposed systematization of the specified requirements, in particular, the following blocks are allocated: requirements to the person; communication qualities; professional qualities; social qualities; ethical qualities. The analysis of literature on the issues gave grounds to determine that the professional qualification requirements of a public servant are a set of qualities, knowledge, skills, skills directly related to the process of performing a public service (performed in the performance of their official duties) and affect the effectiveness and performance of activity. The normative-legal documents on the issues of formation of professional qualification requirements for public servants are analyzed. It is emphasized that there are only typical requirements for civil servants of the categories “A”, “B”, “B” and there are no such requirements for officials of local self-government. It is grounded that the main qualities for the category “B”, that is, the performers, are the understanding of the mission of the state body, where it operates, the ability to perform qualitatively the tasks assigned to it by the direct leader, to understand the importance of this work, the focus on the result, the ability to work with people, understanding the needs of the population in services, the ability to find contact with the population, etc.

It is determined that one of the basic factors of development of personnel of the public administration system is the definition and strict regulation of the professional qualification requirements of specialists. Since such requirements outline

the mechanisms of personnel development, focus on the formation of professionally significant qualities for a public servant, they provide an opportunity to see the “way” of forming a qualitative staff of public administration.

It is noted that there are such approaches to distinguishing requirements for public administration personnel: firstly, a competent approach – when a set of competencies is determined, which should be characteristic of the employee in a certain position. Secondly, the set of qualities of the employee (listed qualities of the employee, which should be inherent in a specialist). Thirdly, the list of specialist’s powers in the system of public administration.

Keywords: public service, public servant, professional qualification requirements, position, leadership, managerial competence, social competence, information competence, communication competence, psychological competence.

Постановка проблеми. У системі публічного управління кадри відіграють вирішальну роль, вони формують та реалізують управлінське рішення, будь-яка дія в системі публічного управління залежить від людського фактору та кадрового потенціалу публічного управління.

На сьогодні спостерігається проблема відсутності якісних державно-управлінських рішень, позитивних зрушень реформування системи публічного управління, що залежить від того, які фахівці працюють в системі публічного управління. Тому проблема формування та розвитку кадрів системи публічного управління є основою сучасного процесу реформування життєдіяльності українського суспільства.

Одним з базових факторів розвитку персоналу системи публічного управління є визначення та чітка регламентація професійно-кваліфікаційних вимог фахівців. Оскільки саме такі вимоги окреслюють механізми розвитку кадрів, фокусують увагу на формуванні професійно значущих якостях для публічного служ-

бовця, дають можливість побачити “шлях” формування якісного складу кадрів публічного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття “ділові якості”, “професійні якості”, “особистісні якості”, “професійна діяльність” розглядається багатьма вченими як українськими так і закордонними, у тому числі: О. Антоною, Г. Атаманчуком, А. Головачем, Н. Гончарук, С. Дубенко, М. Лесечко, В. Малиновським, А. Марковою, Р. Науменко, Н. Нижник, О. Оболенським, Ю. Поваренковим, С. Серьогіним, І. Сурай, О. Турчиновим та ін.

Проблеми професійно-кваліфікаційних якостей державних службовців неодноразово піднімалися в спеціальній науковій літературі радянського періоду. Головна увага в дослідженнях, зазвичай, зосереджується на проблемах особливості працівника державного апарату, його культурі та культурі управління, оцінці особистих якостей. Серед них зазначаються: “освіченість”, “вихованість”, “соціальні та технічні знання”, “тактовність”, “чесність”, “твердість”,

“здоровий глузд”, “здоров’я”, “вміння налагодити правильні відносини в колективі, з підлеглими і керівництвом”, “кваліфікація і діловитість” тощо.

В. Манохін [3] відносить до особистих якостей державного службовця “організованість”, “зібраність”, “точність та акуратність при прийнятті рішень”, “витримку”, “вміння приваблювати до себе людей” тощо.

І. Клименко, Е. Афонін, О. Акімов [2] аналізують інформаційно-технологічні компетенції державного службовця, визначають основні елементи моделі згаданої компетенції.

Серед *невирішених раніше частин загальної проблеми* є систематизація основних підходів до визначення професійно-кваліфікаційних вимог кадрів публічної служби як шляху формування якісного складу публічних службовців в Україні.

Метою статті є здійснення комплексного аналізу наукових підходів до визначення сукупності компетентностей кадрів публічного управління, систематизація якостей публічних службовців.

Виклад основного матеріалу. Проблема формування професійно-кваліфікаційних вимог є основою формування професійної публічної служби в Україні. Зазначені вимоги повинні впливати з функцій, які виконує публічний службовець, рівня посади, його впливу на державно-управлінські рішення.

Професійно-кваліфікаційні вимоги до публічного службовця — це вимоги до його професійних якостей, знань і вмінь, які потрібні для успішного виконання відповідних посадових обов’язків. Вони також визнача-

ють сферу використання спеціаліста. Ці вимоги повинні відобразитись у кваліфікаційній характеристиці, яка розробляється на кожну посаду [9, с. 66].

Своєю чергою, професійно-кваліфікаційна характеристика посади публічного службовця — це нормативний документ, який визначає обґрунтований перелік професійних завдань, обов’язків і повноважень фахівця, вимоги до його професійної підготовки, освітньої кваліфікації, досвіду практичної роботи [5, с. 349]. Професійно-кваліфікаційна характеристика встановлює місце посади у структурі органу державної влади на основі його правового статусу та основних завдань і відображає правовий статус державного службовця, зокрема права, повноваження, функціональні обов’язки, відповідальність та соціальні гарантії.

Аналіз літератури з проблематики дає підстави визначити, що професійно-кваліфікаційні вимоги публічного службовця — це сукупність якостей, знань, вмінь, навичок, які безпосередньо стосуються процесу виконання посади публічної служби (здійснюються під час виконання своїх посадових обов’язків) і впливають на ефективність та результативність діяльності.

Далі у дослідженні проаналізуємо нормативно-правові документи з питань формування професійно-кваліфікаційних вимог до публічних службовців. Слід звернути увагу, що існують лише типові вимоги до державних службовців категорій “А”, “Б”, “В” та відсутні такі вимоги до посадових осіб місцевого самоврядування.

Відповідно до Типових вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії "А", встановлені такі вимоги до кандидатів: спеціальні та загальні вимоги. До загальних вимог віднесені освіта, стаж роботи на певних посадах, володіння іноземними мовами [6].

До спеціальних вимог віднесені:

- знання законодавства України;
- професійні знання;
- наявність лідерських навичок: встановлення цілей, пріоритетів та орієнтирів; стратегічне планування; вміння працювати з великим обсягом інформації та здатність виконувати одночасно кілька завдань; ведення ділових переговорів; досягнення кінцевих результатів;

- вміння приймати ефективні рішення: аналіз державної політики; наявність необхідних знань для ефективного розподілу та використання ресурсів (у тому числі людських, фінансових, матеріальних);

- комунікації та взаємодія: вміння здійснювати ефективну комунікацію та проводити публічні виступи; співпраця та налагодження партнерської взаємодії; відкритість;

- управління змінами: формування плану змін та покращень; управління змінами та реакцією на них; оцінка ефективності змін;

- управління організацією та персоналом: організація роботи і контроль; управління проектами; управління якісним обслуговуванням; мотивування; управління людськими ресурсами;

- особистісні компетенції: принциповість, рішучість і вимогливість під час прийняття рішень; спрямованість на служіння суспільству, захист

національних інтересів; системність; інноваційність та неупередженість; самоорганізація та саморозвиток; вміння працювати у стресових ситуаціях;

- управління публічними фінансами: знання основ бюджетного законодавства; знання системи державного контролю у сфері публічних фінансів;

- робота з інформацією: знання основ законодавства про інформацію; вміння працювати в умовах електронного урядування [6].

Слід зазначити, що такий набір якостей підходить до посад як державної служби, так і приватних підприємств. Лідерство визначено як вміння повести за собою, формування командного "духу", єдиної компаративної культури, а як загальні вимоги, у тому числі які стосуються комунікаційної компетенції. Крім того, один головний блок відсутній, а саме постійний саморозвиток та надихання на розвиток власних вмінь, навичок, опановування нових методів роботи, удосконалення власного методу роботи.

Окремо слід поставити вимоги до чесності державного (публічного) службовця, яку можна виміряти різними психологічними тестами або на поліграфі.

До спеціальних вимог осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорій "Б" і "В" віднесені:

- лідерство (ведення ділових переговорів; вміння обґрунтовувати власну позицію; досягнення кінцевих результатів);

- прийняття ефективних рішень (вміння вирішувати комплексні

завдання; забезпечення співвідношення ціни і якості; ефективно використовувати ресурси (у тому числі фінансові і матеріальні); аналіз державної політики та планування заходів з її реалізації; вміння працювати з великими масивами інформації; вміння працювати при багатозадачності; встановлення цілей, пріоритетів та орієнтирів);

- комунікації та взаємодія (вміння ефективної комунікації та публічних виступів; співпраця та налагодження партнерської взаємодії; відкритість);

- впровадження змін (реалізація плану змін; здатність підтримувати зміни та працювати з реакцією на них; оцінка ефективності здійснених змін);

- управління організацією роботи та персоналом (організація і контроль роботи; управління проектами; управління якісним обслуговуванням; вміння працювати в команді та керувати командою; мотивування; оцінка і розвиток підлеглих; вміння розв'язання конфліктів);

- особистісні компетенції (аналітичні здібності; дисципліна і системність; інноваційність та креативність; самоорганізація та орієнтація на розвиток; дипломатичність та гнучкість; незалежність та ініціативність; орієнтація на обслуговування; вміння працювати в стресових ситуаціях) [7].

Зазначені вимоги носять загальний характер, та не можуть бути об'єктивно виміряними. Поняття "лідерство" підмінено поняттям комунікаційної компетенції.

Наступні вимоги до посад державної служби категорії "В", до яких віднесені:

1. Якісне виконання поставлених завдань (працювати з інформацією; здатність працювати в кількох проєктах одночасно; орієнтація на досягнення кінцевих результатів; вміння вирішувати комплексні завдання; вміння ефективно використовувати ресурси (у тому числі фінансові і матеріальні); вміння надавати пропозиції, їх аргументувати та презентувати).

2. Командна робота та взаємодія (вміння працювати в команді; вміння ефективної координації з іншими; вміння надавати зворотний зв'язок).

3. Сприйняття змін (виконання плану змін та покращень; здатність приймати зміни та змінюватись).

4. Технічні вміння (вміння використовувати комп'ютерне обладнання та програмне забезпечення, використовувати офісну техніку).

5. Особистісні компетенції (відповідальність; системність і самостійність в роботі; уважність до деталей; наполегливість; креативність та ініціативність; орієнтація на саморозвиток; орієнтація на обслуговування; вміння працювати в стресових ситуаціях) [7].

На нашу думку, головними якостями для категорії "В", тобто виконавці, є розуміння місії державного органу, де він працює, вміння якісно виконувати завдання, які ставить перед ним безпосередній керівник, розуміти важливість даної роботи, спрямованість на результат, вміння працювати з людьми, розуміння потреб населення у послугах, вміння знайти контакт з населенням тощо.

Тобто вимогами є комунікаційні компетенція, інформаційна компе-

тенція, інтелектуальна компетенція та ін.

Проаналізуємо наукові підходи до формування професійно-кваліфікаційних вимог до публічних службовців.

Існують такі підходи до виокремлення вимог до кадрів публічного управління: по-перше, компетентнісний підхід — коли визначається набір компетентностей, який повинен бути притаманний службовцю на певній посаді. По-друге, набір якостей службовця (перелічуються якості службовця, притаманні фахівцю). По-третє, перелік повноважень фахівця в системі публічного управління.

О. Акімов виділяє такі компетентності службовця:

- інтегративна компетентність — здатність до інтеграції, знань, вмінь і навичок та їх ефективного використання в умовах швидкої зміни вимог зовнішнього середовища;

- соціально-психологічна (емоційна, концептуальна і поведінкова компетентність) — здатність до лідерства, цілепокладання, уміння реалізувати окреслені плани і здатність до новаторської діяльності, знання і вміння у сфері сприйняття, розуміння поведінки людей, мотивація їх діяльності, високий рівень емпатичності й комунікативної культури;

- організаційна сторона — компетентність у конкретних сферах управлінської діяльності, прийняття рішень, збирання та аналіз інформації, методи роботи з людьми та ін. [1, с. 210–211].

Згідно з Л. Нестеренко компетентний публічний службовець характеризується такими компетенціями:

1. Психологічні компетенції: перцептивні, когнітивні, мнемічні, емоційні, вольові.

2. Особистісні компетенції: інтелектуальні здібності (розум, логіка, концептуальність, оригінальність, розсудливість); риси характеру особистості (ініціативність, гнучкість, творчість, чесність, цілісність, вимогливість, впевненість, самостійність, енергійність, самоорганізованість); темперамент; рефлексія (схильність до самоаналізу особистісних та поведінкових особливостей); особистісна тектологія (здатність до саморегуляції, вміння підтримувати позитивний емоційний тонус, стресостійкість, гнучкість під час вирішення складних професійних завдань); творчість (готовність до швидкого оволодіння новими формами роботи, готовність до створення нових більш ефективних способів виконання звичних видів управлінської діяльності, готовність до впровадження інновацій у структуру управлінської діяльності).

3. Соціальні компетенції: знання основ конфліктології, соціальної психології; готовність до співпраці, взаємодії з оточенням; відповідальність; емоційний інтелект (самосвідомість, контроль імпульсивності, наполегливість, впевненість, самомотивація та емпатія).

4. Професійно-управлінські компетенції: знання нормативно-правової бази, що регулює та регламентує діяльність; знання технологічної та організаційно-управлінської специфіки діяльності; організація виконання державних рішень; володіння основними методами контролю [4].

На думку Н. Сergyїної, професійні та ділові якості державних

службовців можуть визначатися з урахуванням таких критеріїв:

- особистісний: активність, комунікація, мотивація, вміння приймати правильні рішення;

- інтелектуальний: компетентність, аналітична складова мислення;

- діловий, пов'язаний з особливостями нервової системи: працездатність, стійкість до стресів [8].

У кожному випадку визначення цих якостей залежить від чинників:

- вибору місця роботи державними службовцями;

- ситуацій, що виникають у повсякденній роботі на тій чи іншій посаді;

- конфліктів;

- мотивації до зміни роботи;

- інновацій, що пов'язані зі змінами характеристик трудового середовища;

- змісту, форм і методів набуття відповідних знань і навичок професії державного службовця;

- професійно-кваліфікаційних характеристик державного службовця.

На нашу думку, до основних професійно-кваліфікаційних вимог до публічного службовця слід віднести наступні блоки:

1) вимоги до психологічних компетентностей особистості:

- вимоги до вроджених якостей особистості (темперамент, інтелект, вміння швидко сприймати інформацію, реагувати на накази та виконувати їх, гнучкість, стресостійкість, аналітичні здібності тощо);

- вимоги накопичених якостей особистості (чесність, вміння стримувати себе, вміння швидко вирішувати конфліктні си-

туації, вміння коректно себе поводити, інноваційність, самовдосконалення);

2) вимоги до професійних якостей службовця:

- комунікативні якості, які спрямовані як в середині державного органу, так і на зовні — комунікації з населенням країни, іноземними партнерами, представниками громадянського суспільства;

- лідерство — вміння бути прикладом для інших, формування позитивного ставлення до службовців, вміння повести за собою, вміння працювати та будувати команду;

- інформаційні якості — вміння працювати з великим обсягом інформації, формувати єдині підходи, систематизувати, орієнтуватися у глобалізаційному, інформаційному просторі;

- інноваційні якості — застосування інноваційних методів у діяльність, пізнання нових методів діяльності;

- самовдосконалення та постійне підвищення кваліфікації;

- відповідальне ставлення до справи;

3) вимоги до управлінських якостей службовця — знання системи управління, знання нормативно-правових документів в певній області, вміння управляти людьми, вміння управляти системою, глобалізаційне мислення;

4) вимоги до соціальних якостей службовця — тактовність, чутливість до емоційних станів та настрою оточуючих, співчутливість, чуйність, довірливість, скромність у міжосо-

бистісних стосунках та незалежність, вимогливість, прямолінійність, практичність, упевненість у собі, почуття власної гідності у формальних стосунках;

5) вимоги до етичних якостей службовця — знання етичних норм поведінки та виконання їх у колективі, під час відносин з населенням країни, іноземними партнерами.

Висновки. У дослідженні проаналізовані та систематизовані підходи до формування професійно-кваліфікаційних вимог до публічних службовців. Автором визначені наступні професійно-кваліфікаційні вимоги до публічного службовця: психологічних якостей службовця; комунікаційних якостей; професійних якостей; управлінських якостей; соціальних якостей; етичних якостей. У перспективі подальших розвідок передбачається проаналізувати сучасні методи оцінювання професійних якостей публічних службовців, визначити інноваційні методи оцінювання, проаналізувати закордонний досвід з формування системи оцінювання ефективності та результативності діяльності публічних службовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Акімов О.* Особливості формування професійних компетентностей державного службовця в контексті євроінтеграції України // Держ. упр. та місцеве самоврядування. — 2015. — № 1 (24). — С. 207–2017.
2. *Клименко І. В.* Сучасні моделі компетенцій державних службовців [текст]: монографія / І. В. Клименко, О. О. Акімов, Е. А. Афонін. — Київ: Центр учбової л-ри, 2016. — 176 с.
3. *Манохин В. М.* Советская государственная служба. — М.: Юрид. лит., 1966.
4. *Нестеренко Л.* Психологічні особливості здійснення професійної комунікації державними службовцями / Л. Нестеренко // Вісн. НАДУ. — 2005. — № 2. — С. 438–444.
5. *Оболеньский О. Ю.* Державна служба: підручник. — К.: КНЕУ, 2006. — 472 с.
6. *Про затвердження* Типових вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорії “А”: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 липня 2016 р. № 448 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/448-2016-%D0%BF>
7. *Про затвердження* Порядку визначення спеціальних вимог до осіб, які претендують на зайняття посад державної служби категорій “Б” і “В”: наказ Нац. агентства України з питань державної служби від 06.04.2016 р. № 72 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0647-16>
8. *Серьогіна Н. К.* Запровадження профілів професійної компетентності посад державної служби в Україні: проблеми і перспективи / Н. К. Серьогіна, Н. Л. Виноградова // Зовнішньоекономічна політика держави та актуальні проблеми митної справи: економіко-управлінські, правові, інформаційно-технічні, гуманітарні аспекти : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. — Дніпропетр. : Академія митної служби України, 2012. — С. 103–105.
9. *Сороко В.* Побудова механізму оцінок ділових і професійних якостей державних службовців // Вісн. держ. служби України. — 2004. — № 1. — С. 65–76.

REFERENCES

1. *Akimov O.* (2015), "Features of the formation of professional competencies of a civil servant in the context of European integration of Ukraine", *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya*. Vol. 1 (24), p. 207–217.
2. *Klymenko I. V.* (2016), *Suchasni modeli kompetentsiy derzhavnykh sluzhbovtziv* [Modern models of the competences of civil servants], *Tsentr uchbovoyi literatury*, Kyiv, Ukraine.
3. *Manokhin V. M.* (1966), *Soviet state service*, Legal Literature, Moscow.
4. *Nesterenko L.* (2005), "Psychological peculiarities of the implementation of professional communication by civil servants", *Visnik NADU*. Vol. 2, p. 438–444.
5. *Obolensky O. Yu.* (2006), *Derzhavna sluzhba* [Civil service], KNEU, Kyiv, Ukraine.
6. *Cabinet of Ministers of Ukraine* (2016), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Typical Requirements for Persons Applying to the Posting of Civil Service Categories A", available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/448-2016-%D0%BF> (Accessed 22 March 2018).
7. *National Agency of Ukraine on Civil Service* (2016), "Order of the National Agency of Ukraine on Civil Service "On Approval of the Procedure for Determining Special Requirements for Persons Claiming to Hold Public Service B and B Categories", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0647-16>
8. *Seryogina N. K.* (2012), "Implementation of Professional Counseling Profiles of Civil Service Institutions in Ukraine: Problems and Prospects", *Zovnishn'oeconomichna polityka derzhavy ta aktual'ni problemy myt'noyi spravy: ekonomiko-upravlins'ki, pravovi, informatsiyno-tekhnichni, humanitarni aspekty : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.* [Foreign Economic Policy of the State and Current Issues of Customs Affairs: Economic, Administrative, Legal, Informational and Technical, humanitarian aspects: international materials. science-practice conf.], *Academy of the Customs Service of Ukraine*, Dnipropetrovsk, Ukraine, p. 103–105.
9. *Soroko V.* (2004), "Construction of the mechanism of assessments of business and professional qualities of civil servants" *Bulletin of the State Service of Ukraine*, Vol. 1, p. 65–76.

УДК: 339.138

Хараїм Ірина Володимирівна,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (044) 490 95 00, e-mail: irina_haraim@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8890-8758

Хараїм Ірина Владимировна,
аспірант кафедри публічного адміністрування, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: (044) 490 95 00, e-mail: irina_haraim@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8890-8758

Kharaim Irina Vladimirovna,
Post-graduate student of the Department of Public Administration, Interregional academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (044) 490 95 00, e-mail: irina_haraim@ukr.net

ORCID: 0000-0001-8890-8758

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.147>

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУЦІЇ “ІНЖЕНЕР-КОНСУЛЬТАНТ” В БУДІВНИЦТВІ: ДОСВІД РУМУНІЇ, ПОЛЬЩІ ТА УГОРЩИНИ

Анотація. Досліджено інноваційний розвиток державної політики щодо впровадження інституції “інженер-консультант” в будівництві в умовах інтеграції України до світового економічного простору. Здійснено оцінку основних документів FIDIC, що використовуються в Румунії, Польщі, Угорщині для організації та проведення державних закупівель. Обґрунтовано пропозиції щодо найкращого адаптування міжнародного досвіду до вітчизняних реалій діяльності інженера-консультанта, яке може відбуватися за умови співпраці України з країнами Східної та Центральної Європи, з якими вона найбільше пов’язана як історичними традиціями, так і економічними аспектами.

Зазначено, що основними проблемами, з якими стикалися роботодавці Румунії у сфері будівництва при розробенні проектів, були такі: повільна процедура забезпечення належного доступу до місця проведення будівельних робіт; помилки у вихідних даних планування; помилки в даних про роз-

міщення об'єкта; повільна процедура отримання дозволів через бюрократію і законодавчі труднощі для будівництва; обмеження та затримка оплати за виконані роботи, у тому числі і оплати праці інженеру-консультанту. За таких обставин, більшої уваги потребували не питання щодо ходу будівельних робіт, а щодо виконання вимог для їх проведення.

Обґрунтовано, що у польській практиці роль інженера-консультанта була обмежена чіткими інструкціями щодо виконання функцій представника замовника. Причиною виникнення такої ситуації став конфлікт між двома контрактами: контрактом інженера і основним контрактом. Це призвело до сплеску судових звернень, адже замість нейтральної позиції ризик-менеджера між замовником та підрядником, інженер ставав відповідачем на полі бою.

Ключові слова: державний контроль, інженер-консультант, закупівля будівельної продукції, механізми державного управління, соціально-політичний розвиток, країни Східної та Центральної Європи.

ЗАРУБЕЖНИЙ ОПЫТ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ ВНЕДРЕНИЯ ИНСТИТУЦИИ “ИНЖЕНЕР-КОНСУЛЬТАНТ” В СТРОИТЕЛЬСТВЕ: ОПЫТ РУМЫНИИ, ПОЛЬШИ И ВЕНГРИИ

Аннотация. Исследовано инновационное развитие государственной политики по внедрению института “инженер-консультант” в строительстве в условиях интеграции Украины в мировое экономическое пространство. Проведена оценка основных документов FIDIC, используемых в Румынии, Польше, Венгрии, для организации и проведения государственных закупок. Обоснованы предложения относительно лучшей адаптации международного опыта к отечественным реалиям деятельности инженера-консультанта, которая может происходить при условии сотрудничества Украины со странами Восточной и Центральной Европы, с которыми она больше связана как историческими традициями, так и экономическими аспектами.

Отмечено, что основными проблемами, с которыми сталкивались работодатели Румынии в сфере строительства при разработке проектов, были такие: медленная процедура обеспечения надлежащего доступа к месту проведения строительных работ; ошибки в исходных данных планирования; ошибки в данных о размещении объекта; медленная процедура получения разрешений через бюрократию и законодательные трудности для строительства; ограничения и задержка оплаты за выполненные работы, в том числе и оплаты труда инженеру-консультанту. При таких обстоятельствах, большего внимания требовал вопрос не о ходе строительных работ, а о выполнении требований для их проведения.

Обосновано, что в польской практике роль инженера-консультанта была ограничена четкими инструкциями для выполнения функций представителя заказчика. Причиной возникновения такой ситуации стал конфликт между двумя контрактами: контракта инженера и основным контрактом. Это привело к всплеску судебных обращений, ведь вместо нейтральной по-

зиции риск-менеджера между заказчиком и подрядчиком, инженер становился ответчиком на поле боя.

Ключевые слова: государственный контроль, инженер-консультант, закупка строительной продукции, механизмы государственного управления, социально-политическое развитие, страны Восточной и Центральной Европы.

**FOREIGN EXPERIENCE OF THE PUBLIC POLICY
OF IMPLEMENTATION OF THE INSTITUTION
OF “CONSULTING ENGINEER” IN CONSTRUCTION:
EXPERIENCE OF ROMANIA, POLAND AND HUNGARY**

Abstract. The article is devoted to the research of innovative development of the public policy concerning the implementation of the institution “consulting engineer” in the construction, in the context of Ukraine’s integration into the world economic space. An assessment of the main FIDIC documents used in Romania, Poland, Hungary for the organization and conduction of public procurement has been carried out. The suggestion is made that the best adaptation of international experience to the domestic realities of the consulting engineer can take place under the condition of cooperation between Ukraine and the countries of Eastern and Central Europe, with which it is most closely connected both with historical traditions and with economic aspects.

It is noted that the main problems facing Romania’s employers in the field of construction during the development of projects were as follows: a slow procedure for ensuring proper access to the construction site; errors in the source planning data; errors in the data on the location of the object; a slow procedure for obtaining permits through bureaucracy and legislative difficulties for construction; limitation and delay of payment for the performed work, including the salary of the engineer-consultant. In these circumstances, more and more attention was needed not to questions regarding the progress of construction work, but to fulfill the requirements for their implementation.

It was substantiated that in Polish practice the role of the consultant engineer was limited to performing the functions of the customer representative in accordance with the clear instructions of the latter. The reason for this situation was the conflict between two contracts: the engineer’s contract and the main contract. This led to a burst of court appeals, because instead of a neutral position of risk-manager between the customer and the contractor, the engineer became the defendant on the battlefield.

Keywords: public control, consulting engineer, purchase of construction products, mechanisms of public administration, socio-political development, countries of Eastern and Central Europe.

Постановка проблеми. У середині XIX століття, у зв’язку із більшим ускладненням будівельних проєктів і залученням до їх реалізації все більшої кількості учасників, стала виділятися професія інженера-консультанта.

танта, який наймався замовником як незалежний консультант з будівництва і постачання будівельних матеріалів.

Незалежні інженери-консультанти не мали частки власності в об'єктах, що будувалися, і не були пов'язані договорами з підприємцями і будівельними компаніями. Вони продавали замовникові власний досвід і ноу-хау, забезпечуючи найкращий вибір підрядників, постачальників будівельних матеріалів та обладнання за рахунок власного незалежного статусу, що гарантував те, що вони не представляють інтересів конкурентів [1].

З бурхливим розвитком інституту інженерів-консультантів, у багатьох країнах світу на початку ХХ століття виникла необхідність в координації їх діяльності. З цією метою в ряді країн були створені національні асоціації інженерів-консультантів, що їх первинним завданням було вироблення єдиних стандартів якості послуг, що надаються незалежними інженерами консультантами. У 1903 р. утворюється асоціація інженерів консультантів у Німеччині, у 1904 р. — Данії, у 1905 році — США, у 1908 р. — у Великобританії, далі у Бельгії, Нідерландах, Швеції, Франції. У 1914 р. була створена Польсько-Російська асоціація інженерів-консультантів [2].

Подальший розвиток міжнародних зв'язків і формування інтернаціонального інвестиційно-будівельного ринку викликали необхідність в обміні досвідом і координації діяльності інженерів-консультантів різних країн. У 1913 році, в ході проведення міжнародної промислової

виставки в Бельгії, за ініціатииви національних асоціацій Бельгії і Франції відбувся перший конгрес інженерів-консультантів, на якому була заснована Міжнародна федерація інженерів-консультантів — FIDIC. Зараз основні зусилля FIDIC концентрує на розробці і публікації типових умов контрактів для їх використання з метою регулювання взаємовідносин учасників міжнародних інвестиційно-будівельних процесів [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо державної політики впровадження інституції “інженера-консультанта” в будівництві, як за кордоном, так і в Україні, є об'єктом наукових пошуків як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема, доцільно виокремити праці: В. Б. Авер'янова, О. Ю. Амосова, А. Г. Ахламова, В. Д. Бакуменка, В. М. Вакуленка, Н. В. Грицяк, А. О. Дегтяра, В. В. Дорофійенка, О. М. Іваницької, О. М. Непомнящого О. С. Поважного, В. М. Олуйка, В. М. Рижих, І. В. Розпутенка, С. М. Серьогіна, О. І. Черниш. Попри наявну кількість публікацій, нові реалії функціонування державного управління в Україні в контексті посилення євроінтеграційних трендів зумовлюють потребу у подальших наукових дослідженнях та обґрунтуванні пропозицій щодо вирішення проблем організації і управління будівельною діяльністю, а, також, її інноваційного розвитку.

Метою статті є обґрунтування теоретичних і методологічних основ зарубіжного досвіду державного регулювання впровадження інституції “інженера-консультанта” в будівництві на прикладі Польщі, Румунії,

Угорщини та наданні практичних рекомендацій щодо його імплементації в Україні.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні при реалізації проектів, що фінансуються за кошти міжнародних фінансових організацій, визначаються спеціальні вимоги до персоналу, у тому числі щодо наявності в інжинірингових компаніях інженерів-консультантів. З подібними проблемами стикаються також організації, що прагнуть отримати можливість виходу на європейський ринок праці відповідно до міжнародних принципів і правил ведення бізнесу.

Інженер-консультант має знатися на розумінні поточних питань будівництва і бути законодавчо “підкованим”, щоб бути успішним в управлінні проектами. Тривалий час для позначення інженерного забезпечення будівництва, що включає виробничу, наукову і навчальну складові, використовувався просто термін “будівництво”. Законодавчо поняття інжинірингу у будівельній сфері закріплено з 2006 р. Законом України “Про архітектурну діяльність” № 58-V від 01.08.2006 р. інжинірингова діяльність у сфері будівництва (інжиніринг) визначається як діяльність з надання послуг інженерного та технічного характеру, що до них належать проведення попередніх техніко-економічних обґрунтувань і досліджень, експертизи проекту, розробка програм фінансування будівництва, організація виготовлення проектної документації, проведення конкурсів і торгів, укладення договорів підряду, координація діяльності всіх учасників будівництва, а також, здійснення технічного нагляду за будівництвом

об’єкта архітектури та консультації економічного, фінансового або іншого характеру [4].

Зміни в законодавстві України, що відбулися протягом 2017 р. у напрямі впровадження інституції “інженер-консультант” у сфері будівництва, визначають спрямованість Уряду щодо розвитку в Україні ринку інжинірингово-консалтингових послуг європейського рівня [5]. Мова йде про внесення змін до кваліфікаційної характеристики професії “Інженер-консультант (будівництво)” в частині чіткого визначення повноважень та підпорядкованості інженера-консультанта (будівництво) під час виконання покладених на нього обов’язків.

Слід зазначити, що у розробці таких нормативно-законодавчих уточнень приймали активну участь як українські фахівці у сфері інженерного консалтингу, так і іноземні науковці та методологи Громадської спілки “Міждержавна Гільдія Інженерів-Консультантів” (далі – МГІК) [6]. МГІК – незалежне професійне об’єднання, що з 2015 р. є афілійованим членом FIDIC та ставить метою гармонізацію існуючої в Україні моделі ринку інжинірингових та консалтингових послуг відповідно до загальновизнаних міжнародних стандартів.

Крім цього, Україна першою з пострадянських країн отримала представництво в Європейській Федерації Інжинірингово-Консалтингових Асоціацій (далі – EFCA) саме у особі МГІК.

EFCA була заснована у 1992 р. як недержавна некомерційна організація у галузі інжинірингово-кон-

салтингових та суміжних послуг, що є представником FIDIC у Європі і об'єднує 29 професійних національних асоціацій FIDIC країн Європейського Союзу [6]. У зазначених організаціях та асоціаціях працюють понад мільйон фахівців, більшість з яких мають високу кваліфікацію в широкому діапазоні будівельно-архітектурних дисциплін.

Типові форми FIDIC були введені в усьому регіоні Центральної і Східної Європи наприкінці 1990-х років, враховуючи значне міжнародне і європейське фінансування, з одного боку, і відсутність належних і об'єктивних національних типових форм договору, з іншого.

Відповідно до програм Phare, Tacis та ISPA (Інструменти структурної політики, для підготовки країн-претендентів до вступу в ЄС) фінансисти Європейського Союзу (далі – ЄС) і Європейського інвестиційного банку (далі – ЄІБ), задалегідь, визначили, що типові форми FIDIC, зазвичай так звані Червона і Жовта книги, використовувалися належним чином. Форми FIDIC є міжнародними орієнтирами для ефективного розподілу ризиків, традицій, поваги, справедливості і збалансованого підходу до бізнесу.

Хоча на сьогодні в Україні не існує офіційних перекладів типових форм контрактів FIDIC та не визначені порядок і умови їх застосування, але, разом з тим, вже наявний певний досвід адаптації цих документів згідно з чинним законодавством. Отже, на шляху впровадження в Україні інституції “інженера-консультанта” вважаємо доцільним скористатись як негативним, так і позитивним до-

свідом наших іноземних партнерів в усіх сферах будівництва. На нашу думку, найкраще адаптування такого досвіду може відбуватися за умови співпраці з країнами Східної та Центральної Європи, з якими Україна найбільше пов'язана як історичними аспектами, так і економічними: з Польщею та Румунією.

ДОСВІД РУМУНІЇ

На сьогодні документи FIDIC використовуються в Румунії для державних закупівель (в основному, для дорожніх і мостових проектів, з боку Міністерства транспорту, або RNCMNR), але стандартні форми FIDIC, також, придатні для побутового використання, в основному в тих місцях, де відсутні традиційні типові форми контрактів, або там, де очікується сильна міжнародна конкуренція. З 2000 по 2010 р. румунська влада працювала над удосконаленням Румунського законодавства щодо рівня якості проектування в будівництві і його фінансовому забезпеченні.

У зв'язку з цим уряд Румунії для забезпечення об'єднаного підходу для цілей будівництва, у 2012 р. ввів умови FIDIC як внутрішнє законодавство для застосування національними і місцевими органами влади щодо великих інфраструктурних проектів. Останні законодавчі зміни в Румунії відбулися на початку 2018 р., коли румунським урядом було прийнято Постанову № GD № 1/2018, якою затверджено нові Загальні і Особливі умови контракту на виконання робіт, фінансування яких здійснюється за рахунок державних коштів. Тим самим нова постанова вийшла на заміну згада-

ній попередній. Зокрема, нова постанова скасовує Директиву від 28 грудня 2010 року (якою схвалювалось використання умов контрактів FIDIC) чим, фактично, Уряд Румунії офіційно відмовився від обов'язкового використання у діловій практиці країни типових форм контрактів FIDIC. Проте, як зазначають румунські фахівці, нові типові контракти за формою нагадують адаптовані до румунського законодавства Червону та Жовту книги FIDIC, але вже без посилання на FIDIC [6].

Таке законотворче впровадження у Румунії не є типовим для країн Центральної і Східної Європи [7].

Варто зазначити, що усі згадані реформування, здійснені урядом Румунії, були проведені в межах одного з фінансових інструментів ЄС, що застосовується в допомогу країнам-кандидатам з Центральної та Східної Європи, перед вступом в ЄС. Йдеться про програму Phare (Poland and Hungary: Aid for Restructuring of the Economies), що була створена у 1989 р. спочатку лише для Польщі й Угорщини, а нині працює в десяти країнах Центральної та Східної Європи.

Передусім країни-кандидати отримують підтримку в адаптації та прийнятті так званої "правової спадщини" ЄС і підготовці до управління структурними фондами, тобто, у сферах інституційного будівництва та інвестиційного фінансування.

ДОСВІД ПОЛЬЩІ

У Польщі широко використовуються форми контрактів FIDIC у проектах, що фінансуються за рахунок державних капіталовкладень

спільно з ЄС. Закон про державні закупівлі є спеціальним законом цивільного кодексу Польщі: якщо в законі про державні закупівлі не вказано інше, то мають застосовуватись положення і норми цивільного права. При цьому надійність підрядника іноді неможливо перевірити у процедурі закупівлі. Під час реалізації будівельного проекту це могло викликати серйозні труднощі.

У період 2007–2013 рр. уряд Польщі вів переговори з ЄС щодо використання субсидій. Результатом плідної роботи уряду стало нове законодавство в галузі державних закупівель: Будівельний кодекс тощо. В цей період уряд втілює нові моделі закупівель (проектування-будівництва), що раніше майже не використовувалися в Польщі. Зниження кваліфікаційних критеріїв та сприяння з боку держави створюють умови для входження на будівельний ринок Польщі компаній з-за кордону (наприклад, з Китаю).

Поступово вносяться поправки не тільки для будівельних контрактів, але і для контрактів з надання інженерно-консультаційних послуг. Ці роки відзначаються банкрутством ряду польських і зарубіжних будівельних компаній з таких причин: аномально низькі ціни (будівельні контракти не передбачають будь-яких коригувань або індексації вартості контракту) та неефективність розподілу ризиків у випадку формування підрядником консорціуму.

Внаслідок численних скарг і попереджень з боку різних суб'єктів, наприклад, Європейської федерації будівельної промисловості, Міжнародних Європейських підрядників,

Ірландського члена Європарламенту, віце-прем'єру Польщі в червні 2013 р. був надісланий лист від послів Австрії, Франції, Німеччини, Ірландії, Нідерландів і Португалії, що висвітлює проблеми в боротьбі з польськими підрядними організаціями. У листі було висловлено занепокоєння з приводу кількості та сум претензій, що перебувають на розгляді в польських судах, які, за їхніми словами, вказують на фундаментальні і систематичні проблеми, що пов'язані з реалізацією великих інфраструктурних проектів у Польщі.

У січні 2014 р., FIDIC, EFCA і SIDIR опублікували спільний прес-реліз під назвою “Інженери-консультанти, пов'язані з практикою державних закупівель в Польщі”, де відмітили, що норми у введених для Польщі умовах будівельних контрактів не повинні порушувати рівновагу усунення ризиків і розподілу відповідальності. На початку 2014 р. Польщу сколихнув гучний скандал між консорціум та Головним управлінням доріг і автострад, в результаті якого три великі автомагістральні і дорожні проекти були одночасно припинені внаслідок розірвання контрактів. У лютому 2014 р. відбулася зміна керівництва в транспортній інфраструктурі, що фінансується за рахунок нового бюджету ЄС, у період з 2014 до 2020 р. Період з 2007 по 2013 р. запам'ятався Польщі як період банкрутств багатьох будівельних компаній [10].

Поліпшення поточної ситуації дослідники вбачають у поверненні до застосування справедливої і збалансованої типової форми контракту.

ЄС прийняв Припис 1316/2013, що заснував Механізм Європейського об'єднання (далі – SEF), в якому формулюється основний принцип, обов'язковий для застосовування незалежно від того, складається національний чи типовий міжнародний контракт: умови контракту мають бути складені таким чином, щоб об'єктивно розподілити ризики, пов'язані з контрактом.

ДОСВІД УГОРЩИНИ

З огляду на зростаючу активність FIDIC і міжнародне фінансування окремих великих інвестицій, а також на підтримку глобальних фінансових організацій (Світовий банк, EBRD тощо), контрактні умови FIDIC все частіше застосовуються в країнах континентального європейського права. В Угорщині теж час від часу розглядаються питання про те, як їх можна використовувати, адже з 2004 р. Угорська Республіка входить до складу ЄС.

Варто зазначити, що договірні положення FIDIC в Угорщині не можуть використовуватися прямо, вони мають бути приведені відповідно до положень існуючого угорського закону про будівництво. Основними нормативними документами, що регулюють будівельні роботи, здійснювані на території Угорської Республіки, є закон “Про будівництво та охорону навколишнього середовища” LXXVIII 1997 р. і постанова Уряду “Про діяльність по здійсненню будівництва” 191/2009 (IX. 15.).

В Угорщині будівельні контракти з добре скоординованими правовими положеннями, включаючи положення FIDIC, мають особливе значення

в багатьох відносинах. З одного боку, однією з важливих основ процедур контролю будівельних органів є контракти, що лежать в основі будівельної діяльності, а з іншого боку, в разі судового розгляду судовий орган вирішує спори в межах контрактів або їх можливих незаконних положень в світлі основних положень закону [11].

З 15 березня 2014 р. вступив у дію новий Цивільний кодекс, що передбачає суттєві зміни норм, що регламентують відповідальність керівних посадових осіб господарських товариств. Згідно з новими нормами закону, відповідальність керівних посадових осіб за збиток, заподіяний ними у зв'язку з їх посадою, стороннім суб'єктам, так званим третім особам, буде, на відміну від колишнього юридичного трактування, солідарною з їх господарським товариством [12].

Таким чином новий регламент значно підвищує відповідальність керівних посадових осіб за їх дії та рішення. На нашу думку, такий підхід дає підстави для точнішого прописування умов контракту в межах сфер відповідальності конкретного фахівця, яким є інженер-консультант у сфері будівництва.

Висновок. Професія інженера-консультанта користується попитом в більшості високорозвинених країн світу і, нещодавно, введена в національний класифікатор професій в Україні. Інженери-консультанти здійснюють незалежний контроль за якістю та термінами виконання будівельних робіт: від підготовки проектної документації — до фінальних етапів реалізації проекту.

Зважаючи на те, що інститути інженера-консультанта є недостатньо розвиненими в Україні, публікації, в яких би висвітлювали місце та роль цього учасника будівництва саме в українських реаліях, майже відсутні. Інтеграція будівельного ринку України у європейський простір технічного регулювання потребує нових підходів до розвитку консультаційних та інжинірингових послуг у будівництві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Галінський О. М.* Міжнародна практика формування договірних відносин у будівництві / О. М. Галінський, І. В. Вахович, Т. Ю. Цифра // Будівельне виробництво: зб. наук. пр. — К. : НДІБВ. — № 54. — 2012. — С. 3–7.
2. *Цифра Т. Ю.* Економічні аспекти укладання договорів підряду на будівництво доступного житла / Т. Ю. Цифра // Наук. конф. молодих вчених, аспірантів і студентів КНУБА: тези доповідей. — у 2 ч. — Ч. 2. — К. : КНУБА, 2012. — 214 с.
3. *Міжнародна федерація інженерів-консультантів FIDIC* [Електронний ресурс. — Режим доступу : www.fidic.org
4. *Закон* від 01.08.2006 р. № 58-V. Про внесення змін до Закону України “Про архітектурну діяльність” [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/58-16>
5. *Міністерство* регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, наказ “Про внесення змін до кваліфікаційної характеристики професії “Інженер-консультант (будівництво)” від 29.12.2017 р. № 350 [Елек-

- тронний ресурс]. — Режим доступу: http://strategia.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/nakaz_no_350.pdf
6. *Румунія: не Фідіком єдиним?* [Електронний ресурс] // Міждержавна Гільдія Інженерів-Консультантів: Офіц. веб-сайт. — Режим доступу: <http://iceg.com.ua/rumuniya-ne-fidikom-yedinim/>
 7. *Міждержавна Гільдія Інженерів-Консультантів* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://iceg.com.ua>
 8. *Клі Л.* Досвід Румунії у будівництві мостів і доріг за формами FIDIC. [Електронний ресурс] / Доктор Лукас Клі, Клаудія Адальгіза Теодереску; адапт. пер. і ком. підготовлені спеціалістами МГІК під кер. О. Непомнящего / “Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об’єктів архітектури”. — Режим доступу : <http://www.gitn.org.ua/otrimannya-oformlenikh-sertifikativ/chastina-1-vikoristannya-chervonoj-knigi-fidic-v-rumunii.php>
 9. *Указ* “Про затвердження застосування умов договору, складених Міжнародною федерацією інженерів-консультантів (FIDIC) для об’єктів інвестицій в транспортній інфраструктурі, які фінансуються за рахунок державних коштів і національного інтересу: від 28 грудня 2012 р. № 1405/2010 // Official Gazette. — Ч. I. — № 51. — 20.01. 2011.
 10. *Клі Л.* Використання і неналежне застосування форм FIDIC в Польщі [Електронний ресурс] / Доктор Лукас Клі, Олександра Мажек, Міхал Скорупські; адапт. пер. і комент. підготовлені спеціалістами МГІК під кер. О. Непомнящего // “Гільдія інженерів технічного нагляду за будівництвом об’єктів архітектури”. — Режим доступу : <http://www.gitn.org.ua/otrimannya-oformlenikh-sertifikativ/chastina-1-vikoristannya-i-nenalezhne-zastosuvannya-form-fidic-v-polshchi.php>
 11. *Контракты FIDIC и право строительства в венгрии* [Електронний ресурс] / Адвокатское бюро “BALÁZS & KOVÁTSITS”. — Будапешт, 17.04. 2017. — Режим доступу: <http://www.bakolegal.com/ogosz/kontrakty-fidic-i-pravo-stroitelstva-v-ve/>
 12. *Согласно* новому Гражданскому кодексу Венгрии, вступающему в законную силу в ближайшее время, существенным изменениям подвергаются рамочные нормативные акты, которые регламентируют ответственность руководителей [Електронний ресурс] / Адвокатское бюро “BALÁZS & KOVÁTSITS”: Офіц. сайт. — Будапешт, 17.04. 2017. — Режим доступу: <http://www.bakolegal.com/ogosz/soгласно-новому-гражданскому-кодексу/>

REFERENCES

1. *Halinskyi O. M., Vakhovych I. V., Tsyfra T. Yu.* (2012). Mizhnarodna praktyka formuvannya dohovirnykh vidnosyn u budivnytstvi [International practice of forming contractual relations in construction]. *Budivelne vyrobnytstvo — Building manufacture*, 54, 3–7 [in Ukrainian].
2. *Tsyfra T. Yu.* (2012). Ekonomichni aspekty ukladannia dohovoriv pidriadu na budivnytstvo dostupnoho zhytla [Economic aspects of concluding contracts for the construction of affordable housing]. *Naukova konferentsiia molodykh vchenykh, aspirantiv i studentiv KNUBA — Scientific conference of young scientists, postgraduates and students of KNUBA*. (Vols. 2). Kyiv : KNUBA [in Ukrainian].
3. *Ofitsiynyi* sait Mizhnarodnoi federatsii inzheneriv-konsultantiv FIDIC [Official site of International Federation of Consultants Engineers FIDIC]. www.fidic.org

- fidic.org. Retrieved from www.fidic.org [in English].
4. *Zakon* Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy “Pro arkhitekturnu diialnist”: vid 1 serpnia 2006 № 58-V [Law On Amendments to the Law of Ukraine “On Architectural Activities”: from August 1 2006, № 58-V]. [zakon.rada.gov.ua](http://zakon0.rada.gov.ua/show/58-16). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/58-16> [in Ukrainian].
 5. *Ministry* of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine. (2017). Nakaz “Pro vnesennia zmin do kvalifikatsiinoi kharakterystyky profesii “Inzhener-konsultant (budivnytstvo)”: vid 29 hrudnia 2017, № 350 [Order “On Amendments to the Qualification Characteristics of the Profession” Consultant Engineer (Construction)”: from December 29 2017, № 350]. strategia.gov.ua. Retrieved from http://strategia.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/nakaz_no_350.pdf [in Ukrainian].
 6. *Rumuniia*: ne Fidikom yedynym? [Romania: not the only Fidik?]. iceg.com.ua. Retrieved from <http://iceg.com.ua/rumuniya-ne-fidikom-yedinim/> [in Ukrainian].
 7. *Ofitsiynyi* veb-sait Mizhderzhavnoi Hildiia Inzheneriv-Konsultantiv [Official website of Interstate Guild of Engineers-Consultants]. iceg.com.ua. Retrieved from <http://iceg.com.ua> [in Ukrainian].
 8. *Kli L., Teoderesku K. A.* (n.d.). Dosvid Rumunii u budivnytstvi mostiv i dorih za formamy FIDIC [Experience of Romania in the construction of bridges and roads in FIDIC forms]. (O. Nepomniashchii, Trans). www.gitn.org.ua. Retrieved from <http://www.gitn.org.ua/otrimannya-oformlenikh-sertifikativ/chastina-1-vikoristannya-chervonoi-knigi-fidic-v-rumunii.php> [in Ukrainian].
 9. *Ukaz* “Pro zatverdzhennia zastosuvannia umov dohovoru, skladenykh Mizhnarodnoiu federatsiieiu inzheneriv-konsultantiv (FIDIC) dlia obektiv investytsii v transportnii infrastrukturi, yaki finansuiutsia za rakhunok derzhavnykh kosktiv i natsionalnoho interesu”: vid 28 hrudnia 2012, № 1405/2010. (January 20, 2011). *Vidomosti Verkhovnoi Rady* – Official Gazette, 51 [in Ukrainian].
 10. *Kli L., Mazhek O., Skorupsky M.* Vykorystannia i nenalezhne zastosuvannia form FIDIC v Polshchi [Use and misuse of FIDIC forms in Poland]. (O. Nepomniashchii, Trans). www.gitn.org.ua. Retrieved from <http://www.gitn.org.ua/otrimannya-oformlenikh-sertifikativ/chastina-1-vikoristannya-i-nenalezhne-zastosuvannya-form-fidic-v-polshchi.php> [in Ukrainian].
 11. *Kontrakty* FIDIC i pravo stroitelstva v vengrii [FIDIC contracts and the right of construction in Hungary]. (October 25, 2017). www.bakolegal.com. Retrieved from <http://www.bakolegal.com/orosz/контракты-fidic-и-право-строительства-в-ве/> [in Russian].
 12. *Soglasno* novomu Grazhdanskomu kodeksu Vengrii, vstupayushchemu v zakonnyu silu v blizhayshee vremya, sushchestvennym izmeneniyam podvergayutsya ramochnye normativnye akty, kotorye reglamentiruyut otvetstvennost rukovoditeley [According to the new Civil Code of Hungary, coming into force in the near future, the framework normative acts that regulate the responsibility of managers are subject to significant changes]. (April 17, 2014). www.bakolegal.com. Retrieved from <http://www.bakolegal.com/orosz/согласно-новому-гражданскому-кодексу/> [in Russian].

УДК: 352/354:316.77(091)(477)

Чаплай Ірина Віталіївна,

кандидат наук з державного управління, виконавчий директор Президії Всеукраїнської асамблеї докторів наук з державного управління, докторант кафедри публічного адміністрування, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (063) 951 78 55, e-mail: irina_pravo@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4927-0610

Чаплай Ірина Витальєвна,

кандидат наук по государственному управлению, исполнительный директор Президиума Всеукраинской ассамблеи докторов наук по государственному управлению, докторант кафедры публичного администрирования, Межрегиональная Академия управления персоналом, 03039, г. Киев, ул. Фрометовская, 2, тел.: (063) 951 78 55, e-mail: irina_pravo@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4927-0610

Chaplay Iryna Vitaliivna,

PhD in Public Administration, Executive Director of the Presidium of the civic scientific organization, "Ukrainian Assembly of doctors of science in public administration", PhD student of the Department of Public Administration, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, Str. Frometivska, 2, tel.: (063) 951 78 55, e-mail: irina_pravo@ukr.net

ORCID: 0000-0003-4927-0610

DOI <https://doi.org/10.31618/vadnd.v1i13.148>

МОДЕЛЬ РЕКЛАМНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ЩОДО ЕФЕКТИВНОЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ ВЗАЄМОДІЇ ТА ЗВОРОТНОГО ЗВ'ЯЗКУ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ

Анотація. Пропонується інноваційний підхід до вирішення проблем побудови ефективного комунікаційного забезпечення державної служби та її розвитку, як відкритої системи, що саморозвивається, в умовах перехідного періоду, а також пов'язаних з цим завдань щодо розроблення моделі рекламної комунікації для реалізації нововведень.

Розглянуто функціональні особливості комунікативної взаємодії держави та громадськості, у контексті сучасних дослідницьких підходів, а саме: обмеження впливу державного сектору на процес комунікації; конкурентне забез-

печення державно-громадянської комунікації; наголос на людино-орієнтованому стилі державно-громадянської комунікації; формальне вимірювання стандартів і показників продуктивності та успіху державно-громадянської комунікації. Основний акцент зроблено на формуванні такої комунікаційної моделі, в якій перспективи використання зосереджені на кінцевих результатах, на основі кількісного вимірювання показників її ефективності з точки зору громадськості.

Доведено, що стандарти державно-громадянської комунікації в більшості європейських країн охоплюють два аспекти: стандарти якості для політики та управління, для досягнення оптимальної участі громадян та груп інтересів у процесі прийняття рішень; рівень стандартів для громадян, який може використовуватися для оцінки якості адміністративної поведінки органів державної влади.

Визначені механізми державного управління, історичні традиції, здобутки та комунікативні прорахунки у становленні довіри між органами публічної влади та громадськості в незалежній Україні, причиною яких є довготривале перебування в колоніальному становищі. Виявляючи власну неспроможність до суверенного державотворення, українська спільнота закономірно опинялася у залежності від згуртованіших та потужніших сусідів.

Ключові слова: рекламна комунікація, державна служба, громадськість, соціально-інноваційний розвиток.

МОДЕЛЬ РЕКЛАМНОЙ КОММУНИКАЦИИ ДЛЯ ЭФФЕКТИВНОЙ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЙ БАЗЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ И ОБРАТНОЙ СВЯЗИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СЛУЖБЫ И ОБЩЕСТВЕННОСТИ

Аннотация. Предлагается инновационный подход к решению проблем построения эффективного коммуникационного обеспечения государственной службы и ее развития как открытой системы, саморазвивающейся в условиях переходного периода, а также связанных с этим задач по разработке модели рекламной коммуникации для реализации нововведений.

Рассмотрены функциональные особенности коммуникативного взаимодействия государства и общественности в контексте современных исследовательских подходов, а именно: ограничение влияния государственного сектора на процесс коммуникации; конкурентное обеспечение государственно-гражданской коммуникации; упор на человеко-ориентировочном стиле государственно-гражданской коммуникации; формальное измерение стандартов и показателей производительности и успеха государственно-гражданской коммуникации. Основной акцент сделан на формирование такой коммуникационной модели, в которой перспективы использования сосредоточены на конечных результатах, на основе количественного измерения показателей ее эффективности, с точки зрения общественности.

Доказано, что стандарты государственно-гражданской коммуникации, в большинстве европейских стран, охватывают два аспекта: стандарты качест-

ва для политики и управления, для достижения оптимального участия граждан и групп интересов в процессе принятия решений; уровень стандартов для граждан, который может использоваться для оценки качества административного поведения органов государственной власти.

Определены механизмы государственного управления, исторические традиции, достижения и коммуникативные просчеты в становлении доверия между органами публичной власти и общественностью в независимой Украине, основной причиной которых является длительное пребывание в колониальном положении. Проявляя собственную несостоятельность к суверенному государствованию, украинское сообщество закономерно оказывалось в зависимости от сплоченных и сильнейших соседей.

Ключевые слова: рекламная коммуникация, государственная служба, общественность, социально-инновационное развитие.

THE MODEL OF ADVERTISING COMMUNICATION REGARDING AN EFFECTIVE REGULATORY FRAMEWORK FOR INTERACTION AND FEEDBACK FROM THE CIVIL SERVICE AND THE PUBLIC

Abstract. The article proposes an innovative approach for the solving of the problems of building an effective communication support for the civil service and its development as an open self-developing system in the transition period, as well as related tasks related to the development of an advertising communication model for the implementation of innovations.

The functional peculiarities of communicative interaction between the state and the public are considered in the context of modern research approaches, namely: limiting the influence of the public sector on the communication process; competitive provision of state-civil communication; the emphasis on the human-orientated style of state-civil communication; formal measurement of standards and indicators of productivity and the success of state-civil communication. At the same time, the main emphasis is on the formation of such a communication model, in which its use perspectives are focused on the final results, on the basis of quantitative measurement of its efficiency indicators, from the public viewpoint.

It has been proved that the standards of state-civil communication in most European countries cover two aspects: quality standards for policy and management, in order to achieve optimal participation of citizens and interest groups in the decision-making process; the level of standards for citizens that can be used to assess the quality of administrative behavior of public authorities.

The mechanisms of public administration, historical traditions, achievements and communicative miscalculations in the establishment of trust between public authorities and the public in independent Ukraine are determined, the main reason for which is the long-term stay in a colonial position. Detecting its own inability to form a sovereign state, the Ukrainian community naturally turned out to be dependent on more cohesive and more powerful neighbors.

Keywords: advertising communication, public service, public, social and innovative development.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку державного управління, спостерігається тенденція як централізації, так і децентралізації у системах комунікації державних органів влади з громадянами. Централізація реалізується в тому, що формування місії та бачення державно-громадянської комунікації є виключною компетенцією вищого керівництва органу державної влади. Крім того, здійснюється контроль за розвитком державно-громадянської комунікації по вертикалі (через упровадження корпоративних стандартів брэнда, системи звітності щодо виконання функцій). Особливість децентралізації в тому, що повноваження щодо розвитку державно-громадянської комунікації делегуються майже всім функціональним підрозділам державної служби. Також, в умовах децентралізації, широкого впровадження набула практика формування рекламної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам забезпечення комунікативного потенціалу розвитку державної служби присвячено достатньо наукових робіт зарубіжних та вітчизняних вчених. Так, наприклад, теоретичні та практичні аспекти соціального розвитку комунікативного забезпечення органів державної служби знайшли своє висвітлення у роботах С. І. Бредтшнайдера, В. І. Василенка, Л. А. Василенка, І. С. Непала, Г. В. Пушкарьової, Є. О. Романенка, С. А. Чукут та ін. Однак ще не досконально вивчено вплив маркетингових комунікативних інструментів, що зумовлюють розвиток системи управління державною службою, на засадах інно-

ваційного підходу. Тому, подальше вивчення проблем ефективності рекламної комунікації та її впливу на інноваційний розвиток державної служби зумовили вибір мети даної статті.

Метою статті є дослідження проблем функціонування нормативно-правової бази взаємодії та зворотного зв'язку державної служби та громадськості, розробка рекомендації щодо підвищення її дієвості, шляхом формування рекламної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Рекламна комунікація для забезпечення ефективної нормативно-правової бази взаємодії та зворотного зв'язку державної служби та громадськості включає в себе такі головні елементи (рисунок):

1. Джерело, яким є відправна точка (державна служба), з якої поширюється реклама, звернена до цільової аудиторії.

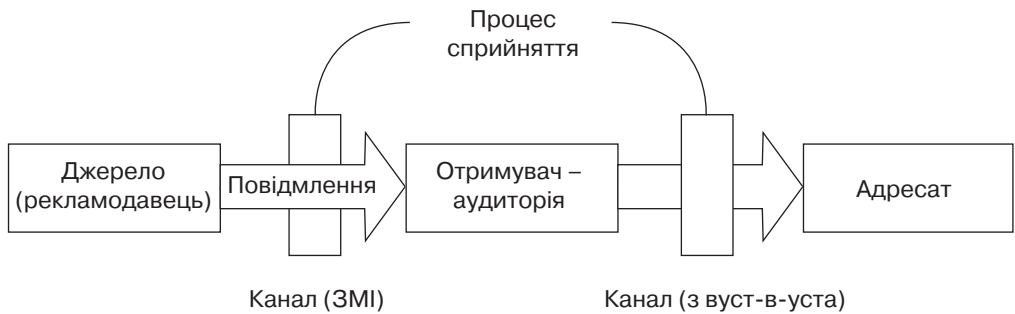
2. Повідомлення (звернення до органів державної влади) — це сукупність інформації, що визначає зміст реклами та процеси її реалізації.

3. Канали комунікації — інформація від джерела до одержувача (цільової групи) передається через відповідні канали (види розповсюдження інформації) — радіо, телебачення, періодичні видання, плакати, екрани тощо.

4. Отримувач-аудиторія (цільова аудиторія — громадськість).

5. Адресат (громадськість).

У цій моделі роль належить двом основним сегментам: повідомлення відправника (комунікатора) та отримувач (адресат). Отже, відправник (суб'єкт державної служби) визна-

Модель рекламної комунікації для забезпечення ефективної нормативно-правової бази взаємодії та зворотного зв'язку державної служби та громадськості

Джерело: результат власного дослідження

чає “цільову аудиторію (адресат), цілі, характеристики, засоби та канали комунікації” [1]. Отримання сигналу сповіщення від державного органу до адресатів забезпечує контакт. Основним інструментом і носієм інформації, емоційно-психологічним впливом комунікатора на цільову аудиторію, є звернення (повідомлення). Важливу роль у комунікації в галузі державного управління відіграє кодування, за яким представлено процес подання ідей комунікації, переданої одержувачем інформації у вигляді текстів, символів та образів.

У зв'язку з цим, рекламна комунікація як важлива частина формування комунікативної ефективності державної служби та громадськості покликана забезпечити різноманітні ефекти в громадянському суспільстві, серед яких [2]:

- формування усвідомлення громадянами окремих питань політики державної служби;
- поширення інформації серед громадян про особливості та переваги органів державної влади у при-

йнятті рішень про державне управління;

- розвиток та зміна іміджу комунікативного сприйняття державної служби;
- об'єднання іміджу державної служби з особливими почуттями та емоціями громадськості;
- створення колективних норм підтримки, або недовіри до установ державної служби;
- зміна типу поведінки громадян, внаслідок отримання відповідної інформації про діяльність державної служби.

Варто також вказати на те, що вплив рекламної комунікації має стратегічний характер, що виявляється через його наслідки, що мають довгостроковий характер. Насамперед, йдеться про той факт, що рекламна комунікація, певним чином, зміцнює громадську діяльність щодо її участі у процесах формування та реалізації державної служби [3].

У цьому контексті, виникає питання про основні вимоги та характеристики, що висуваються до кому-

нікативної ефективності державної служби:

- правдивість (державні органи, а, також, відповідні інституційні структури, яка забезпечують реалізацію своєї комунікативної політики, зобов'язані надавати правдиві дані, що є об'єктом їх реклами) [4];

- людяність (оприлюднення діяльності органів державної влади має сприяти розвитку антропоцентричних принципів, розвитку людини, а не заклик до насильства, ворожнечі) [5, с. 40–41];

- компетентність, що забезпечується з використанням новітніх досягнень економічної науки, психології, медицини, дизайну, інформаційних технологій тощо.

Відповідність наведеним вимогам є важливою складовою процесу організації та забезпечення комунікативної ефективності державної служби на рівні взаємодії органів державної влади та громадськості, що в кінцевому підсумку забезпечить формування політики демократизації. Для забезпечення такого результату, як слушно вважає вітчизняний дослідник державної комунікації Г. А. Щербича, доцільно дотримуватися критеріїв:

- тип споживача комунікації (публічний, або державний орган);

- цільова аудиторія (громадськість);

- географічний сегмент (міське, регіональне, національне, міжнародне спілкування);

- предмет комунікаційної діяльності (послуги, ідеї, проекти, програми, стратегії, закони тощо);

- засоби передачі повідомлень (радіо, телебачення, Інтернет, преса тощо) [6, с. 125–126].

Окрім цього, реалізація цих критеріїв передбачає залучення певної кількості учасників комунікації, на яку покладено її ефект, а, також, тих, хто безпосередньо впливає на її зміст, гарантує належний рівень комунікативної ефективності публічного управління.

Тому доцільно виділити такі типи комунікації, залежно від кількості її учасників:

- внутрішнє спілкування (спілкування людини з самим собою, тобто відображення певних суспільно значущих подій у житті суспільства);

- міжособистісне спілкування (у тому числі лише двоє людей);

- спілкування в малих групах (кількість учасників від 3 до 9 осіб);

- публічне спілкування (приблизно від 10 до 100 учасників, де вже чітко розрізняються активний комунікатор та пасивна аудиторія);

- організаційне спілкування (більш ніж 100 учасників, де чітко встановлена ієрархія комунікативної взаємодії, від вищого керівництва державної влади до найнижчої гілки влади);

- масові комунікації (кількість учасників перевищує тисячу, наприклад, мітинги, страйки, демонстрації, масові заходи).

Висновки. Проаналізовані у статті типи комунікації розкривають її процедурний характер, що характеризує вплив державної влади на громадськість, в контексті вирішення певних проблем забезпечення комунікативної ефективності публічного управління. Цей процес комунікації чітко простежується за розробленою моделлю, що обов'язково вимагає зворотного зв'язку між державною

владою та громадськістю, тобто кожен з них отримує можливість реалізувати свій комунікативний інтерес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Гайдаенко Т. А.* Маркетинговое управление. Полный курс MBA. Принципы управленческих решений и российская практика. — М.: Эксмо, 2005. — 480 с.
2. *Getting to know Informal Conflict Management Systems (ICMS) better* [Electron. resource]. — Access link: <https://www.canada.ca/en/treasury-board-secretariat/services/healthy-workplace/informal-conflict-management-system/getting-to-know-informal-conflict-management-systems-better.html>
3. *Gohar F. Khan (2017) Social Media for Government: A Practical Guide to Understanding, Implementing, and managing Social Media Tools in the Public Sphere/* Springer. — 159 p.
4. *Grades and types of work in the Civil Service* [Electron. resource]. — Access link: <https://www.gov.uk/guidance/using-the-civil-service-jobs-website#civil-service-recruitment>
5. *Perez Lapasaran H.-K.* Principles and advantages of decentralization / H.-K. Perez Lapasaran // The General Notebook. — 2006. — № 1 (36). — P. 32–44.
6. *Chichanovsky A. A.* In the web of freedom: Political problems of interaction of power structures, mass media and society in new geopolitical conditions / A. A. Chichanovsky. — М.: Slavic dialogue, 2009. — 505 p.

REFERENCES

1. *Gaidaenko T. A. (2005),* Marketingovoe upravlenie. Polnyj kurs MBA. Principy upravlencheskih reshenij i rossijskaja praktika [Marketing management. Full course of MBA. Principles of management decisions and Russian practice], Jeksmo, Moscow, Russia.
2. *Getting to know Informal Conflict Management Systems (ICMS) better* [Electron. resource]. — Access link: <https://www.canada.ca/en/treasury-board-secretariat/services/healthy-workplace/informal-conflict-management-system/getting-to-know-informal-conflict-management-systems-better.html>
3. *Gohar F. Khan (2017) Social Media for Government: A Practical Guide to Understanding, Implementing, and managing Social Media Tools in the Public Sphere/* Springer. — 159 p.
4. *Grades and types of work in the Civil Service* [Electron. resource]. — Access link: <https://www.gov.uk/guidance/using-the-civil-service-jobs-website#civil-service-recruitment>
5. *Perez Lapasaran H.-K.* Principles and advantages of decentralization / H.-K. Perez Lapasaran // The General Notebook. — 2006. — № 1 (36). — P. 32–44.
6. *Chichanovsky A. A.* In the web of freedom: Political problems of interaction of power structures, mass media and society in new geopolitical conditions / A. A. Chichanovsky. — М.: Slavic dialogue, 2009. — 505 p.

Умови публікації у збірнику “ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ”

З метою перевірки дотримання вимог до оформлення наукової статті Міністерства освіти і науки України та науково-метричної бази даних “Scopus” вона, в обов’язковому порядку, проходить процедуру попереднього розгляду, яка включає: процедури внутрішнього, зовнішнього експертного рецензувань та перевірку на дотримання правил видавничої етики.

Стаття, Заява, Відомості про автора(ів), фото та квитанція про оплату за переклад статті на англійську мову надсилаються на e-mail адресу: irina_pravo@ukr.net. Зразки Заяви та Відомостей про автора(ів) можна завантажити за посиланнями: Заява, Відомості.

З метою включення збірника “Публічне урядування” до таких авторитетних світових наукометричних, бібліографічних та реферативних баз, як SciVerse Scopus та Web of Science, збірник видається двома мовами (оригіналом, англійською). У друкованому варіанті – англійською мовою, в електронному – українською мовою (розміщується на сайті громадської наукової організації “Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління” <http://vadnd.org.ua/ua/collection/>). За умови подання статті до збірника двома мовами – публікація статті безкоштовна, а у разі відсутності англійського перекладу – коштуватиме автору 75 грн за 2000 знаків з метою її професійного перекладу на англійську мову. Редакція залишає за собою право редагування статей. Сума та реквізити за оплату перекладу статті на англійську мову будуть надіслані автору(ам) тільки після того, коли стаття буде відредагована редакцією збірника.

Обов’язковою умовою для публікації статті у збірнику є зазначення кожним автором у Відомостях про авторів персональних номерів у системі ORCID (<https://orcid.org/register>) та Web of Science Reseracher ID (<http://www.researcherid.com/SelfRegistration.action>).

Назва файла з електронною версією статті має обов’язково містити прізвище та ім’я автора. Стаття друкується із фотокарткою автора, яку необхідно надіслати до редакції окремим файлом в електронному вигляді (у форматі зображення .jpg) гарної якості, можна неформальну (бажано документальне або в офісі), обсягом не менш як 800 Кб, розміром 10×12 см.

Пріоритет надається публікаціям іноземних авторів та публікаціям англійською мовою.
Вимоги до наукової статті та її оформлення:

Стаття має бути написана на актуальну тему, містити результати глибокого наукового дослідження та обґрунтування отриманих наукових результатів відповідно до мети статті.

Структура наукової статті (згідно з вимогами ВАКУ):

- індекс УДК у верхньому лівому кутку листа (Times New Roman, 14 пт., курсив);
- порожній рядок (Times New Roman, 14 пт.);
- ПІБ автора (співавторів, не більше трьох), науковий ступінь, учене звання, посада, місце роботи, адреса місця роботи із зазначенням поштового індексу, e-mail автора, контактний телефон, по ширині, мовою статті (Times New Roman, 14 пт.);
- ORCID у нижньому правому кутку листа (Times New Roman, 14 пт., курсив);
- порожній рядок (Times New Roman, 14 пт.);
- назва статті – великими літерами, по центру, мовою статті (Times New Roman, 14 пт., жирний). Назва статті подається без використання вузькоспеціалізованих скорочень, крапка в кінці назви не ставиться;
- порожній рядок (Times New Roman, 14 пт.);
- анотація структурована (1500–2000 знаків) мовою статті (Times New Roman, 14 пт.);
- порожній рядок (Times New Roman, 14 пт.);
- ключові слова (3–10 слів) мовою статті (Times New Roman, 14 пт.).

Зазначена інформація подається окремими блоками українською, російською та англійською мовами перед статтею:

- порожній рядок (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- постановка проблеми (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- аналіз останніх досліджень та публікацій (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- формулювання цілей (мети) статті (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- виклад основного матеріалу (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- висновки і перспективи подальших досліджень (Times New Roman, 14 пт., жирний);
- список використаних джерел (Times New Roman, 14 пт., жирний).

Оформлення наукової статті:

- усі статистичні дані мають бути підкріплені посиланнями на джерела;
- усі цитати мають закінчуватися посиланнями на джерела;
- посилання на підручники та науково-популярну літературу є небажаними;
- посилання на власні публікації є небажаними і допускаються лише в разі нагальної потреби;
- посилання на наш журнал “із ввічливості” є також небажаними та не прискорюють процес прийняття статті у друк у жодному разі;
- вторинне цитування не дозволяється! Якщо Ви цитуєте Ф. Котлера, то посилання має бути саме на нього, а не на автора, який читав Котлера;
- у формулах використовуються тільки загальноприйняті символи;
- у формулах — лише найрозповсюдженіші символи зі стандартного набору;
- таблиці мають бути пронумеровані, кожна повинна мати назву;
- у тексті загальноприйняті і ті, що часто зустрічаються, терміни слід подавати абрєвіатурою (перший раз обов’язково розшифрувати);
- всі малюнки та графіки мають бути пронумеровані та мати назву;
- формат А4, гарнітура “Times New Roman”, кегель № 14, міжрядковий інтервал 1,5; параметри сторінки (береги) — 2 см з усіх боків;
- мінімальний розмір статті — 8 тис. друкованих знаків з пробілами, максимальний — 34 тис. (оптимальний розмір статті — 20–24 тис. друкованих знаків);
- при побудові графіків майте на увазі, що журнал є чорно-білим.

Оформлення списку літератури:

1. Літературні джерела, що цитуються, повинні бути пронумеровані відповідно до порядку звертання до них у тексті. Посилання на джерело подається у квадратних дужках, наприклад: “... відомо з [4]. ...” або “... розглянуто у [4, с. 203] ...”;

2. Список літератури наводиться наприкінці статті відповідно до порядку звернення по тексту на мові оригіналу та згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”;

3. Список літератури англійською мовою має бути оформлений за міжнародним бібліографічним стандартом АРА (<http://www.bibme.org/citation-guide/ara/>). Якщо наукова праця написана мовою, що використовує кириличний алфавіт, то її бібліографічний опис необхідно транслітерувати латинськими літерами. Після назви праці латинськими літерами зазначається переклад англійською мовою у дужках. За необхідності можливо надання послуги з оформлення списку літератури англійською мовою. Вартість послуги — 3 грн за 1 джерело.

Стаття приймається на розгляд та передається на внутрішню рецензію тільки за наявності повного пакета документів та повних авторських даних. Редакція лишає за собою право на незначне редагування та скорочення, зберігаючи при тому головні висновки та авторську стилістику. Позиція редакції може не співпадати з думкою індивідуального автора, висловленою у статті. Всі статті розміщуються на платній основі. Середній час очікування публікації (від дня подачі до дня публікації) — в середньому 3–6 місяців (залежно від сезонного навантаження). Статті авторів, які мають заборгованість, приймаються лише після погашення заборгованості.

Наукове видання

ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ

№ 3 (13) – травень 2018

Підп. до друку 30.09.18. Формат 70×100¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 18,70. Обл.-вид. арк. 14,88.
Наклад 300 пр.